

AMIN
MAALOUF

IŞIK BAHÇELERİ

ÇEVİRENİ
BERNİ TALLİ ÇIKTIKANI

B. Bakır

Amin Maalouf

Işık Bahçeleri

Kitabın Özgün Adı:
Les Jardins de Lumière

Fransızcadan Çeviren:
Esin Talu Çelikkan

Kapaktaki Resim:
Bildarchiv Preussischer Kultur Besitz

**Jean-Claude Lattis yayınevi tarafından 1993'te yapılan baskıdan
dilimize aktarılmıştır**

Telos Yayıncılık, 1996
ISBN 975-545-082-3

(Arka Kapak)

3. yüzyılda yaşayan Mani, Manicilik dininin kurucusudur. Kurduğu din, İsa, Buda ve Zerdüşt'ün düşüncelerinin kaynaştırılmasından meydana gelmiştir. Mani, eski çağın bütün bilgeliğini bütün insanlara seslenen, evrensel ve tek bir dinle birleştirmek istiyordu. (...)

"Semerkant", "Afrikalı Leo" ve "Tanios Kayası"nın yazarı, Goncourt Ödülü sahibi Amin Maalouf, dini ve düşünceleri bütün baskılara karşın "doğru" ve "iyi" insanlarda varlığını sürdüren Mani'nin yaşamını yeniden kurarken göz kamaştırıyor.

**Yapıcıların reddettikleri taş,
köşenin başı oldu.
TEVRAT, MEZMURLAR, 118:22**

GİRİŞ

Dicle, akıntıyla inilen ya da yelkenliyle çıkılan Nil'in tersine, tek yönlü akar. Mezopotamya'da rüzgârlar, tıpkı sular gibi, içerilere doğru değil, dağdan denize eser; o kadar ki, süklüm püklüm geri dönüşlerinde, çorak yollar üzerindeki köylerine onları çekecek olan eşek ve katırları da gidişlerinde taşımak zorunda kalır sandallar.

Uzak kuzeyde doğan, kayaların arasından fışkıran Dicle ile baş etmeyi sadece birkaç Ermeni kayıkçı göze alabilir. Yolcuların karşılaşmadığı, birbirini geçmediği, birbirine selam ve işaret vermediği garip bir yoldur Dicle yolu. Koruyucu meleği olmayan, kıyıdaki hurma ağaçlarından başka eşlik edeni bulunmayan gemicinin çektiği yalnızlık duygusu, bu yüzdendir.

Sonra, Babil'in merkezi ve Parth krallarının yaşadıkları Ktesiphon kentine ulaştığında, Dicle durulmuş olur, insanlar ona korkmadan yaklaşır, o artık sadece bir kıyıdan diğerine, insanlar ve eşyalarla bordasına kadar dolu, ara sıra topaç gibi kendi çevresinde dönerek deli suyun bütün azgınlıklarını yok eden, dibi düz teknelerin seyrettiği muazzam bir su koludur. İşte o zaman öyle iyi huylu olur ki, kafaları kesilmiş, içleri boşaltılmış, dikilip havayla şişirilmiş hayvan derilerine yüzücülerin yaşam kavgası veriyormuşçasına asıldıkları görülür.

Mani'nin öyküsü, Hristiyanlık çağının şafağında, İsa'nın ölümünden iki yüz yıl sonra başlar. Dicle kıyılarında hâlâ bir sürü tanrı vardır. Kimileri, tufandan ve ilk yazılardan kalmış, kimileri de fatihler ya da tacirlerle gelmiştir. Ktesiphon'da, tek bir puta tapan pek az mümin vardır, her bir tapınağın kutlama şenliğini dolaşıp dururlar. Bir seferinde paylarını almak üzere Mithra'nın kurban edilmesine yetişirler, dinlenme saatinde Ishtar'ın bahçesinde gölgelik bir köşe kaparlar ve gün bitiminde kervanların gelişlerini görmek için Innina Tapınağı'nın çevresinde dönerler. Yolcular geceleri Büyük Tanrıça'nın yanına sığınır. Rahipler onları karşılayıp, kutsanmış su verirler, sonra da velinimetlerinin heykeli önünde eğilmelerini isterler. Uzaktan gelenler, Innina'ya kendi bildikleri gibi seslenebilirler,

Grekler ona Afrodite derler bazen, Persler Anahita, Mısırlılar Isis, Romalılar Venüs, Araplar da Allat diye seslenirler. O, her birinin s tannesidir, süt veren memesi, ebedi ırmağın suladığı kızıl toprak kokar.

Orada az uzakta, Seleukeia Köprüsü'ne bakan tepede yükselir Nabu Tapınağı. Bilgelik tanrısı, kalem tanrısı Nabu, gizli-açık bilimleri, belli olan ve olmayan bilgileri gözetir. Amblemi bir kamadır; rahipleri hekim ve astrologtur. Müminleri, Nabu'nun ayakucuna, her şeyden çok sevdiği kitaplar ya da yazılar bırakırlar. Babil'in görkemli günlerinde bu tanrının adı, Nabunassar, Nabupolassar, Nabukodonasor gibi hükümdar adlarının önüne takılırdı. Bugün ise sadece okumu lar Nabu Tapınağı'na uğramaktadır, halk uzaktan saygı göstermeyi yeğler. Başka tanrıları ziyaret ettikten sonra Nabu'nun önünden geçtiklerinde, adımlarını sıkla tırır, Tapınak'a kaçamak bakışlar fırlatırlar. Çünkü yazıcıların tanrısı Nabu, aynı zamanda tanrıların da yazıcısıdır ve yalnız o, sonsuzluğun kitabına, geçmiş ve gelecek olayları yazabilir. Kimi ya lılar, Tapınak'ın toprak sarısı duvarının hizasından gittiklerinde, aceleyle yüzlerini örterler. Belki Nabu, hayatta olduklarını unutmu tur, hatırlatmanın ne gereğı var?

Okumu lar, halkın korkusuna gülerler, iktidardan, zenginlikten hatta mutluluktan çok bilgiye değer veren okumu lar. Nabu'yu öteki tanrıların hepsinden çok sayarlar. Tanrılarının kutsal günü olan  ar ambaları, Tapınak'ta toplanırlar. Suret  ıkartıcılar, tacirler, kraliyet memurları, her biri kendi alışkanlığına göre dolaşan, canlı ve konu kan topluluklar oluştururlar. Kimileri orta yoldan gider, kutsal balıkların y zduğu beyzi havuza ulaşmak için Tapınak'ın çevresinde dola ır. Kimileri, daha gölgeli olan yan yoldan gitmeyi yeğler, bu yol da kurban edilecek hayvanların bulundukları yere çıkar.

Genelde, ceylanlar, kuzular, tavuslar ve keçi yavruları bahçelere salıverilmi lerdir, sadece birkaç boğa ile iki kurt kapalı tutulur. Ancak tören öncesinde, Tapınak'ın köleleri, kaçak avlanmayı önlemek ve yolları açmak için hayvanları toplarlar.

 ar amba gediklileri arasında Pattig'i rahatlıkla fark etmek mümkündür. Yeşil ipekten, Acem kesimi dar pa alarına sığdırdığı bacakları, diba gömleğinin içinde sallanan cılız kolları ve canlı giysiler içindeki ince bedeninin üzerine oturtulmuş, dev bir heykelden  alındığı sanılacak kafası ile!  z m tanelerini andıran kıvrıkcık, g r, kara bir sakal; g r, kabarık sa lar ve alına bağlanmış, kendi simlinin yani savaşçıların işaretini taşıyan ince

şayaktan bir şerit. Ama bu sadece geçmişten bir kalıntı, çünkü Pattig artık ne bir savaşçı ne de bir avcı! Gözlerinde şiddetten iz kalmamış, dudakları uzun süredir tutulan bir soruyu her an fırlatacakmış gibi devamlı oynamakta!

En soylu Parth ailelerinden gelme biri olarak, onu görkemin her türlüşünden yoksun bırakan çocuksu bakışlar olmasa, henüz on sekiz yaşında olmasına rağmen büyük saygınlık sahibi olabilirdi. Tanımadığı insanlara "Ben gerçeğin arayıcısıyım" diye kendini tanıtip da, alaya alınmaması mümkün mü?

İşte o çarşamba günü de Pattig, bir kenara çekilmiş, havuzun üzerine eğilmiş ve elinde, topuzunu okşadığı upuzun boğumlu bir sopa tutan beyazlar içindeki adama, kendini böyle tanıtmıştı. Adam, hiç de alaycı olmayan bir tavırla:

— Gerçeğin bir yığın sofulukla iç içe yaşadığı bu yüzyılda, başka nasıl olunabilir?

Genç Parth'lı, bir dost bulduğunu sezinledi:

— Adım Pattig, dedi. Aslen Ekbatana'lıyım.

— Ben de Sittay, Palmyra'dan.

— Kentliler gibi giyinmemişsin.

— Sınıfının adamı gibi konuşmuyorsun.

Adam sözlerini kızarak söylemişti. Hiçbir şey fark etmemiş olan Pattig devam etti:

— Palmyra! Orada heykelsiz bir tapınak olduğu ve "bilinmeyen bir tanrıya" adandığı doğru mu?

Adam, belirgin bir bezginlikle yanıt vermeden önce bir süre bekledi:

— Öyle, diyorlar.

— Demek orayı hiç ziyaret etmedin! Kentinden ayrılalı çok olmalı...

Palmyra'lı boğazını temizlemekle yetindi. Hatları sertleşti, geciken bir dostunu bekler gibi uzaklara baktı ve Pattig de üstelemedi. Bir veda sözcüğü fısıldadı, en yakın topluluğun arasına katıldı ama adamı da göz ucuyla gözlemeyi sürdürdü.

Adının Sittay olduğunu söyleyen adam aynı yerde tek başına, sopasıyla oynamaya devam etti. Ona bir kupa şarap sunulduğunda, aldı, kokusunu

içine çekti, dudaklarına götürür gibi yaptı ama uşak arkasını döner dönmez kupayı bir ağacın dibine, son damlasına kadar boşalttığını Pattig gördü. Çekirge ızgarası sunulduğunda da davranışı aynı oldu. Önce reddediyor, ısrar karşısında bir tane alıyor, arkasına bırakıveriyor ve havuzda parmaklarını durulamadan önce, topuğu ile eziyordu. Buna dalmış olan Pattig, kendisiyle konuşulanları dinlemez oldu, yanındakiler de kızarak çekip gittiler.

Sadece törenin başlayacağını haber veren, müminleri Tapınak'ın büyük merdiveninde toplanmaya çağıran genç rahibin sesine kulak verebildi. Bazıları ellerinde hâlâ bir kupa ya da boynuzdan yapılmış bir riton tutuyor, bir yandan ilerlerken bir yandan konuşuyordu. Aniden hızlandılar, hiç kimse törenin ilk dakikalarını kaçırmak niyetinde değildi.

Özellikle bugün değildi! Bir gece önce, Nabu'nun oturduğu yerde kımıldadığı, bunun da hareket etmek istediğinin göstergesi olduğu yolunda söylentiler yayılmıştı. Hatta şakaklarında, alnında, sakalında ter damlacıkları görülmüştü ve Başrahip dizüstü çökerek o çarşamba, gün batarken bir tören alayı düzenlemeye söz vermişti.

Çok eski geleneğe göre, tören alayına yol gösteren Nabu'nun kendisi olur, rahipler onu kollarıyla başlarının üzerinde taşımakla yetinirler ve tanrı, açıkça görülmeyen itişlerle rahiplere gidilecek yolu gösterir. Onlara bazen dans ettirir, bazen de indirilmesini istediği bir yere, dümdüz bir çizgi üzerinden götürürdü. Her hareketi, tepeleri tıraşlı kâhinlerin yorumlamaya çalıştıkları kehanetlerdir; çünkü tanrı, hasattan, savaşlardan, salgın hastalıklardan söz eder, ara sıra şu ya da bu kişiye sevinç ya da ölüm işareti verir.

Müminler gruplar halinde Tapınak'a girdikleri ve papazların ilahileri söyledikleri sırada, dışarıda yalnız kalmış olan Sittay, büyük merdivenden doğu kapısına giden iç avluya geçti.

Güneş, Dicle'nin ötesinde bir ateş parçacığıdır artık, meşale taşıyıcıları Tapınak'ın çevresinde durmuşlar, papazlar Nabu'nun heykelini tütsülemekte, ilahiciler tekdüze bir kudüm eşliğinde ilahiler okumaktadır:

Marduk'un oğlu Nabu, kelimim bekliyoruz!

Her diyardan seni görmeye geldik!

Sorduğumuzda, yanıtlayan sensin!

*Sığınak aradığımızda, koruyan sensin!
Bilen sensin, söyleyen sensin!
Senden başka kim, izlenmeyi hak etti?
Senden başka kim, sungumuzu hak etti?
Marduk'un oğlu Nabu, parlayan yıldız,
Tanrılar arasında yerin çok büyük.*

Nabu, meşalelerin aydınlığında gülümsüyor, kalabalıktan gözlerini ayırmıyordu. Tahtın üzerinde ayakta, sakalı, üzerine tam oturmuş mintanının ortasına kadar sarkıyor, damarcıklı tahtaya oyulmuş gömleği bir kaide gibi iki yana uzanıyordu. Altı rahip, heykeli kaldırıp bir sedyeye oturtuktan sonra, önce omuzlarının sonra da başlarının hizasına kaldırdı. Tören alayı ilerlerken, tanrı her adımda yükselip havada uçar gibiydi. Taşıyıcıları onu pek hafif buluyorlardı, elleriyle ancak tutuyor gibiydiler, Nabu coşkulu çığlıklar atan kalabalığın üzerinde sanki kanatlanmıştı. Taşıyıcılar önce kendi çevrelerinde döndüler, sonra, anayola çıkmadan önce büyük bir daire çizdiler. Müminler çekilip yol verdiler.

Şimdi tören alayı artık dışarıdaydı, küçük avluda. Tanrı, kutsal su kuyularının çevresinde bir kez dolandıktan sonra merdivene yöneldi, işte o sırada, rahiplerden birinin ayağı takıldı, sendeledi, sonra diğerinin fir dönüp düşmesinden önce doğrulup dengesini bulmaya çalıştı. Heykel bırakılıverilince Tapınak merdivenine fırladı ve kalabalığın korkudan açılmış gözleri önünde, yuvarlandı.

İsteddiği kadar savaşçı, istediği kadar Parth olsun, Pattig gözyaşlarını tutamadı. Onu üzen uğursuzluk belirtisi değildi. Onun için durum farklıydı, inancı aşağılanmıştı. Nabu'ya inanmak istemişti, her hafta ona bakmak gereksinimi duymuştu. Tahtının üzerinde görkemli, yanılmaz, yaşlanmaz, imparatorlukların çökmesine gülümseyen, felaketlere boşveren... ve aniden bu düşüş!

Birden, üzüntüsüne ara veren bir şey oldu. Felaketin meydana geldiği yere diz çöktü ve mermer döşemelerden ikisinin arasına sıkışmış bir bastonun ucunu çıkarttı. İnceledi. Hiç kuşku yok, üst kısmı kesilmişti. Pattig, Sittay'ın avluda dolaştığını görünce "kahrolası Palmyra'lı" diye söylendi. Adam, bir yaban otu parçasını söküp çekercesine, ani bir hareketle

bastonunu bükte, koparttı ve toprağa sapladı. Pattig doğruldu, gözleriyle beyaz giysili adamı aradı. Boşuna. "Kahrolası Palmyra'lı!" diye homurdandı. "Katil var!", "tanrı katili" diye bağırmaya kalkıştı ama rahipler, gereksiz bir özenle, heykelin kırılan parçalarını taşımaya başlamışlardı. Omuz kısmına yamanmış bir kol, kulağın bir parçasına yapışmış bir tutam sakal... Pattig'in öfkesi, yazgısına boyun eğer bir hüzüne dönüştü. Böyle bir görüntüye yol açtığı için neredeyse Nabu'ya kızdı. Sonra, sabaha kadar Tapınak'ta dolaşmak niyetiyle oradan uzaklaştı.

Kendiliğinden beyzi havuz yoluna yöneldi. Buğulu gözleriyle lanet olası adamın durduğu yere baktı. Oradaydı, Sittay. Aynı yerde, aynı duruşu ile. Baştan aşağı bembeyaz. Eliyle, garip biçimde kısalmış sopasının topuzunu okşuyordu.

Pattig gelip, önüne dikildi. Gömleğinden yakalayıp adamı sarstı.

— Kahrolası Palmyra'lı! dedi. Bunu neden yaptın?

Adam ne şaşkınlık ne de endişe gösterdi, kurtulmaya da çalışmadı. Konuşması sakın ve emindi.

— Eğer rahiplerin yürüyüşüne hükmeden gerçekten Nabu ise, onları düşüren de odur. Orada bastonumu kırdığımı bilmiyor muydu?

— Tanrı Nabu ile alıp veremediğin ne? Seni cezalandırdı mı? Hasta oğlunu kurtarmayı ret mi etti?

— O oymalı kalasa mı kızacakmışım? O ne üzebilir, ne cezalandırabilir. Kendisi için bir şey yapamayan Nabu, senin ve benim için ne yapabilir?

— Şimdi de günaha giriyorsun. Sen kutsallığa saygı göstermez misin?

— Benim tapındığım, yere düşmez, bir yerini kırmaz, ne bastonumdan ne de alaylarımdan korkar.

— Adı ne?

— Varlıklara ve eşyalara ad veren O'dur.

— Heykeli onun için mi kırdın?

— Hayır, senin için Ekbatana'lı. Sen ki gerçeği arıyorsun, onu hâlâ Nabu'nun ağzından mı duyacağını sanıyorsun?

Pattig karşı koymadı, dalgın, havuzun kenarına oturdu. Şimdiden yenilmişti. Sittay yanına gitti ve avucunu başına koydu.

— Gerçek, çok şey isteyen bir sevgilidir, Pattig. Hiçbir ihaneti kabul etmez, bütün inancın ona yönelik, yaşamının bütün anları ona aittir. Gerçeği aradığın doğru mu?

— Başka bir şey aradığım yok!

— Onun için her şeyden vazgeçecek kadar mı?

— Her şeyden.

— Ya yarın, bir putu kırmayı senden isteseler, ne yaparsın?

Pattig sıçradı, düşündü.

— Neden Nabu'ya düşman olayım? Bu Tapınak'ta beni bir kardeş gibi karşıladılar, şaraplarını içtim, etlerinden yedim. Bazen de, bu havuzun çevresinde, kadınlar bana kollarını açtı.

— Bugünden sonra artık şarap içmeyeceksin, artık et yemeyeceksin, hiçbir kadına yaklaşmayacaksın!

— Hiçbir kadına mı? Mardinu Köyü'nde karım var.

Bu bir yakarıştı, Pattig'in kafası karışmıştı. Ancak Sittay, soluk almasına izin vermedi:

— Onu bırakman gerekecek.

— Birkaç hafta sonra doğuracak, ilk çocuğumu görmeye can atıyorum. Onları bırakırsam, ne biçim bir baba olurum ben?

— Gerçeği arıyorsan Pattig, onu bir kadının koynunda, ya da yeni doğmuş bir bebeğin viyaklamalarında bulamazsın. Sana söyledim, gerçek çok çetindir; gene de onu istiyor musun, yoksa vaz mı geçtin?

* * *

Mariam, Pattig'i yarı yolda karşılamaya koşup, nefes nefese boynuna sarıldığında, kocası kendisini iki eliyle soğuk biçimde itince, yanındaki yabancının sevgi gösterilerine tanık olmasını istemediğini düşündü.

Gene de azıcık buruldu. Ama renk vermedi ve yolun kirini atmaları için su ve havlu gönderdi. Kendisi de usulca çekildi. Bir saat sonra taraçada gerçek bir şölen düzenlemek için tekrar görüldü. Mardinu toprağının

turfanda ürünleri ile ve en iyisinden iki kupa şarap ile dönmüş, ardından gelen uşak, büyük bir bakır sini içinde tabaklar ve güveçler getirmişti. Beyazlı adamı dikkatle dinlemekte olan Pattig, yaklaştıklarını duymadı.

Mariam uşağa, yiyecekleri yer sofrasına dizerken gürültü çıkartmaması için işaret etti. iki tabak birbirine çarpacak olsa, Mariam yüzünü buruşturuyordu. Ama az sonra Pattig'in sevdiği ballı katı yumurta sarılarını, hurma pürelı sülünleri görünce içi rahat etti. Erkeği, Ktesiphon'a gittiği günler, en güzel yemekleri hazırlamakla uğraşır, böylece onun, evine dönmekte acele etmesini, arkadaşlarıyla bir aradaysa, bir meyhaneye gitmektense onları göğsü kabararak evine getirmesini ve kralın sofrasına taş çıkartacak biçimde daha iyi ağırlanacağından emin olmasını sağlardı.

Her şeyin düzgün olup olmadığına son bir bakış fırlatan Mariam, odanın dibine, bir yastığın üzerine oturmaya gitti. Kocasını yalnızsa, onunla bazen birlikte yemek yediği olurdu; davetlileri varsa, asla sofraya oturmazdı. Ancak davetlilerin bir eksiği olup olmadığına bakmak için fazla uzaklaşmazdı.

Aradan birkaç dakika geçti. Konuşmaya dalmış olan Pattig ve Sittay ellerini yiyeceklere henüz sürmüş değillerdi. Karşılarında duran ziyafet sofrasını fark etmemişler miydi? Çevreye yayılan kokuyu duymamışlar mıydı?

Mariam, sessizce hayıflanıyordu. Yolda yemek yemiş olsalar bile, hiç değilse nezaketen bir köfte, bir zeytin, önlerine koyduğu kupalardan birer yudum almaları gerekmez miydi?

Ne var ki konuk, giysisinden bir mendil çıkartıp dizlerine serdi, sonra esmer bir ekmek çıkarttı, ağzına bir lokma götürdü. Mariam soluksuz kaldı. Yani bu herif, bir dilim kuru ekmek uğruna, hazırlanan bunca yiyeceğe bakmayacak mıydı? Üstelik, bu kadar da değil. Mendili, sarılmış yerinden açarak pörsümüş iki salatalık çıkartıp bir sürahi suya soktu ve ev sahibine sundu. Sıkıldığı açıkça belli olan Pattig, sebzeyi elinde tuttu ama Palmyra'lı kendisinininkini dişlemeye çoktan başlamıştı. Daha fazla dayanamayan Mariam garip adama doğru gitti:

— Bu yemeklerden, konuğumuzu rahatsız edenini mi var? diye sordu.

Adam cevap vermedi. Bakışlarını kaçırdı. Pattig araya girdi.

— Konuğumuz bunlardan yiyemez.

Mariam üzüntüyle sofraya baktı.

— Hangi yiyecekten söz ediyorsun? Burada değişik o kadar çok şey var ki... Zeytinyağlılar, sade yağlılar, kızartmalar, haşlamalar, et, çiğ sebze, hatta salatalık. Konuğumuz bunların hiçbirine mi dokunamaz?

— Israr etme Mariam. Çık dışarı, konuğumuzu rahatsız ediyorsun.

— Ya sen Pattig? Bunca yoldan sonra aç değil misin?

Kocası, geldiğinde yaptığı gibi, bir el hareketiyle onu uzaklaştırdı. Sonra da:

— Bütün bunları götür Mariam, dedi. Ne o ne de ben açız. Hiçbir yiyecek istemiyoruz. Bizi yalnız bırakamaz mısın?

Mariam, hıçkırıklara boğulmak için odadan çıkmayı beklemedi. Odasına, yere yuvarlanır gibi karnını tuta tuta koştı. Dadısı, tek arkadaşı, yaşı Utakim yanına koştı ve onu yere oturmuş, şaşkın ve ağlar buldu.

— Erkekler hakkında söylenenler doğruymuş; âşık olmaları ya da aşklarının sönmesi için bir kem göz, bir rastlantı, bir iksir yeterliymiş meğer!

Utakim, Mariam'ın doğumuna tanık olmuştı. Annesi onu doğururken ölünce, ona sütannelik etmişti, gelin olduğunda aklayıp paklayan da oydu! Onu, kendisinden başka kim teselli edebilirdi?

— Adamını bilmez misin? Kafasına bir düşünce takılınca, yemeyi içmeyi unuttur, rengi solar, zayıflar, sanırsın âşık olmuş. Öyle olduğunu bilmiyormuşsun gibi!

Bugün bu konuğu var, sözleriyle doyuyor, yarın onu unuttur, inatçı bir âşık, sabırsız bir baba kesilir. O hep böyleydi, sen de onu böyle sevdin.

— Gözleri, Utakim. Gözlerini görmedin sen! Bir saniye bakışmamız her derdimi unuttururdu. Gözleri konuşsaydı, dudaklarının söylediğine, ellerinin hareketine aldırılmazdım. Ama bu akşam gözleri hiçbir şey demedi.

Utakim, laubalice çıktı:

— Erkeklerin yabancılar önünde asla sevecen olmadıklarını bilmez misin sen? Az sonra, konuk uyumaya gidince, efendimiz yanına gelecektir. Haydi, bırak da örgülerini çözeyim...

Mariam, kendisini hep kucağında sallamış olan ellere teslim oldu. Gece oluyordu, erkeği gelecekti. Geçmişte, kaydardığı asla görülmemiştı. Başı açık, yastığın üzerinde, çıplak ayakları daha yüksek bir yastıkta, öylece yatmıştı. Utakim, bir başucu sandığına ilişmiş, hanımının parmaklarını

tutuyor, usulca okşuyor, ara sıra da dudaklarına götürüyordu. Sevgi dolu bakışlarını, mor yansılı saçların çevrelediği pembe yüze çevirmişti. Sanki ona şunları söylemek ister gibiydi: "Seni iyi tanırım Mariam. Kral kızlarının yumuşak ellerine, babasının şımarttığı kızların yufka yüreğine sahipsin. Çocukken, dört bir yanın oyuncak doluydu; genç kızken mücevherler içindeydin ve seçtiğin adamı aldın. Sonra, bu bereketli topraklara geldin, kocan elinden tuttu, ilk günkü gibi, kendinize ait bağlarda el ele yürüdünüz, her mevsim toplayacak binlerce meyve buldunuz. Şimdiden karnında bir çocuk var. Zavallı kızım, o kadar mutlusun ki, erkeğinin gözlerinde en ufak dalgınlıktan, en geçici uzaklaşmadan kuşku duyup sarsılıyor ve çevreni kapkaranlık görüyorsun."

Utakim, kendisi için hep çocuk kalacak kızın nemli kaşlarını düzeltti. Dalmak üzere olan Mariam gözlerini açtı ve dadısına gidip bakması için yalvardı:

— Konuşuyorlar. Hiç durmadan konuşuyorlar. Daha doğrusu konuk konuşuyor ve efendimiz sözünü kesmekten kaçınıyor.

Mariam'ın kafası daha az buğulu olsaydı, Utakim'in sesinde yalanın titreşimlerini sezinlerdi. Tabî ki karşılıklı bir konuşma duymuş ve iki adamın taraçada olmadıklarını görmüştü. Pattig, konuğun odasına, geceyi geçirmek için bir hasır attırmıştı.

Utakim de, uykuları kaçacak kadar meraklanmıştı ama uyur gibi yapıyordu, çocukluğundan beri Mariam'ı etkileyen bir dadı kurnazlığı idi bu! Her ne kadar evli ve anne adayı olsa da, alt tarafı hanımı on dört yaşındaydı.

İşte şimdiden daha düzenli nefes almaya başlamış, uykuya dalmıştı. Arada bir, kızcağızın ağzından teselli bulmadan uyuduğunu gösterir bir hıçkırık çıksa da...

Mariam aniden sıçradığında, duvardaki lambanın yağı bitmek üzereydi.

— Oğlum! Oğlumu aldılar!

Çılgılık atıyor, hırsla çarşafına asılıyordu. Utakim onu omuzlarından sıkıca tuttu:

— Kâbus gördün Mariam! Kimse çocuğunu almadı, burada, karnında, tehlikeden uzakta, üstelik oğlan mı olacak, kız mı olacak belli değil.

Mariam yatışmadı:

— Bir melek gördüm, bir kelebek gibi uçuyor ve vızıldıyordu. Sonra gelip karşıma kondu. Kaçmak isteyince, korkmamamı söyledi. O kadar tatlıydı ki, yanıma gelmesine ses çıkartmadım. Sonra aniden, kuşunkilere benzeyen pençelerini uzattı ve karnımdaki çocuğu çalarak, onunla birlikte gökyüzüne uçtu. O kadar yükseğe uçtu ki, gözden kaybettim.

Utakim, teselli etmekte aciz kaldı. Bir düşün asla zararsız olmadığını bildiğinden, kentin ihtiyarlarına danışmaya karar verdi.

Günün ilk ışığı bir kafes aralığından içeriye süzüldü. Mariam hıçkırıyordu. Erkeği gelmemiştir. Dadı ayağa kalktı, kızgın adımlarla konuk odasına girdi. Sittay uyanmış, diz çökmüş, dua ediyordu.

Pattig uyuyordu. Onu sarstı, telaşlıymış gibi davranarak:

— Hanımın kendini kötü hissediyor. Sana ihtiyacı var, dedi.

Pattig, uyku sersemi olarak, karısının yanına koştu, o da onu görünce inledi:

— Korkunç bir rüya gördüm, seni çağırdım, ama gelmedin.

— Bir şey duymadım.

— Neden bu kadar uzak duruyorsun Pattig? Neden benden kaçıyorsun?

Uyku sersemliği ile karısının yanına koşan Pattig, ayılınca bir gün önceki soğukluğuna büründü. Mariam'ın odasında, rahatsız olduğu belirgin Pattig, yatağa, damatlık yatağına oturmaktan çekindi ve yargılayıcısının gelmesinden korkarcasına gözlerini kapıya dikti.

Karısının sitemleri karşısında, katılaştı.

— Bir konuk ağırlandığında yanında kalmalı, bunu bilmiyor muydun?

— Kim bu adam? Beni korkutuyor.

— Bilgece sözcüklerini anlayabilseydin, daha az korkardın!

— Ne biçim sözler? Adam benimle bir kez bile konuşmadı.

— Söylediklerini kadın kısmı anlayamaz.

— Bu kadar önemli ne söylüyor ki?

— Tanrısından söz ediyor, tek tanrıdan. Beni ona götürmeye söz verdi. Ama bunu hak etmem gerek.

Bundan böyle, dinsizlerin yemeğini yemeyeceğim, şarap içmeyeceğim, bir daha asla bir kadının yanına uzanmayacağım. Ne senin, ne de

başkasının!

— Ben, yiyecek de değilim, içecek de değilim. Senin çocuğunun annesiyim. Arkadaşın, dostun olduğumu söyleyen sen değil miydin? Bir keşiş gibi yaşamak üzere, bütün insanlardan kaçacak mısın?

— Sadece erkeklerin olduğu, müminler topluluğunda yaşayacağım. Hiçbir kadının kabul edilmediği...

— Karının bile mi?

— Senin bile Mariam. Titiz bir tanrı.

— Bir kadını kıskanan ne biçim tanrı bu?

— Bu tanrı, benim tanrım ve küfredersen hemen giderim, beni bir daha göremezsin.

— Affet beni Pattig.

Çocuksu sıcak gözyaşları, sessizce akmaya başladı, Mariam bir şey düşünemez olmuştu, alnını erkeğin koluna, bastırmadan, usulca dayadı, saçlarının teli kadar hafifti. Kocasıyla bir daha, ısının serinlik, nemin rayiha, uyanışın unutmaya olduğu o anları bir daha yaşayabilecek miydi? Acemice ama sevecen bir elle Pattig saçlarını okşadı, sessizlikte ve gölgede eski hareketlerine kavuşmuştu, onun da gözlerinden birkaç damla yaş geldi.

Aralık kalan kapıdan, duasını bitiren ve ev sahibini çağıran Sittay'ın sesi geldi:

— Pattig! Gitmemiz gerek, yolumuz uzun.

Koca, bu rahatsız edici adama lanet etmeyecek mi? Hayır, lanetlemeyecek ve Mariam'ı hışımla itecekti. Telaşla koştu, arkasına bile bakmadan...

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYAZ-GİYSİLİLER'İN HURMA BAHÇESİ

*Bu adamların arasında bilgece
ve kurnazlıkla yol aldım...
Mani*

I

Mariam'ın beklediği çocuk, Mani idi.

Babil gökbilimcilerinin takvimine göre, 257 yılın Nisan ayının 8. günü doğduğu söylenir. Hristiyanlık çağına göre bu, 14 Nisan 216 Pazar gününe denk gelir.

Ktesiphon'da son Parth hükümdarı Artaban hüküm sürüyor, Roma'da da Caracalla ortalığı kırıp geçiriyordu.

Babası çoktan gitmişti bile. Çok uzaklara olmasa da, yabancı ve kapalı bir dünyaya! Mardinu'nun aşağı kısmında, Dicle'nin doğusunda, eski insanlar tarafından kazılan büyük su yolunun üzerinde, iki günlük yürüyüş mesafesinde, Sittay'ın efendisi ve yöneticisi olduğu bir hurma bahçesi vardı. Orada her yaştan, her kökenden, abartılı törenler yapan altmış kadar adam yaşırdı ve günün birinde yollarının üstüne Mani çıkmasaydı, çoktan unutulup giderlerdi. O tarihlerde Dicle, Asi, Fırat ve Erden Irmağı kıyılarında görülen diğer topluluklara özenerek, onlar da, Hristiyan ve Yahudi olduklarını ileriye sürerlerdi ama sadece kendilerinin gerçek Hristiyan ve gerçek Yahudi olduklarını söylerlerdi. Dünyanın sonunun geldiğini haber verenler de onlardı. Hiç kuşkusuz, sonu gelen bir dünya vardı.

Ülke dilinde onlara "Halle Heware" denilirdi. Aramca'da "Beyaz-Giysililer" anlamına gelirdi bu sözcükler. Bu adamlar, su yolunu yurt edinmişlerdi, temizliği ve selameti oradan beklerlerdi. Vaftizci Yahya'yı ve Adem'i Nasıralı İsa'yı ve onun ikizi dedikleri Tomas'ı tanırırlar, ve Elkasai diye bir peygambere inanırlardı.

Kutsal kitapları ve öğretileri bu peygamberden gelir ve şöyle derdi: "Ey insanlar, ateşten sakınınız, düş kırıklığı ve yalandan ibarettir, yakında sanırsınız oysa uzaktadır, uzakta sanırsınız oysa yakındadır, ateş, büyü ve sihir demektir, ateş, kan ve işkencedir. Kurban ateşinin yükseldiği tapınakların çevresinde toplanmayınız, yaratıcının hoşuna gider diye

yaratıkların boğazını kesenlerden kaçın, kurban kesenlerden ve öldürenlerden ayrıl. Ateşin görüntüsünden kaçın, daha çok suyun yolunu izleyin, su neye dokunsa ilk günkü saflığını verir, her hayat suda doğar. Aranızdan biri kötü bir hayvan tarafından ısıtıldığında hemen en yakın suya koşsun, Ulu Tanrı'nın adını söyleyerek ve ona inanarak suya dalsın, aranızdan biri hastaysa, nehre yedi kez dalsın, ateşi suyun serinliğinde geçecektir."

Pattig, hurma bahçesine geldiğinin ertesi günü, törenle vaftiz çadırına götürüldü. Bütün topluluk ona eşlik ediyordu. Birkaç çocuk, birkaç saç ağarmış adam vardı ama büyük çoğunluğu yirmi-otuz yaşındaydı. Her biri yüzüne bakmak ve ona doğru okuyup üflemek üzere yeni gelene yaklaştı.

Sittay'ın bir işareti üzerine Pattig giysileri ile suya atladı, alnına kadar daldı, sonra doğruldu ve günahkâr günlerinden kalma giysilerinden her birini iğrenerek attı ve akıntının onu götürmesini bekledi. Gökyüzünde bir ezgi yükselirken, genç adam üzerine dikilen gözler karşısında çıplak ve utangaç, titrek elleriyle örtünmeye çalıştı, ilkbahar güneşi sıcaksa da, Dicle'nin suları Toros karlarının serin anılarını taşıyordu.

Ama bu daha ilk sınamaydı. Suya bir ikinci kez dalmak, sonra sakalını tıraş etmek, saçlarını kestirmek ve kafasını sonuncu kez suya sokmak gerekiyordu. Bir yandan şu sözler tekrarlanırken:

"Eski adam öldü, yeni adam doğdu, arındırıcı suda üç kez vaftiz edildi. Kardeşlerin arasına hoş geldin. Yaşadığın sürece şunu unutma: Topluluğumuz zeytin ağacı gibidir. Bilmeyen, meyvesini kopartıp ısırır. Onu acı bulup uzağa fırlatır. Ama bilen koparttığı aynı meyve, olgunlaşır, işlenir, nefis bir tadı olur ve ayrıca, yağ verir, ışık verir. Bizim dinimiz böyledir, ilk acı tadda cesaretin kırılırsa selamete asla ulaşamazsın."

Pattig, tövbe ederek dinlemiş, elini kazınmış kafasına ve arta kalan sakalına sürmüş ve kendi kendine geçmişteki yaşamına sırt çevireceğine ve topluluk kurallarına en ufak bir kuşku duymadan uyacağına söz vermişti. Ancak, hurma bahçesinde zamanın, bir zorluklar zinciri olduğunu biliyordu. Önce dua, ilahiler ve töresel hareketler, günlük vaftizler, tütsü yakmalar ve gusül almalar vardı ve gerçek bir kirlenme ya da kirlenme kuşkusu yeniden aptes alınmasını gerektiriyordu. Sonra, sıra kutsal kitapların incelenmesine gelirdi; Tomas'a göre incil, Filipus'a göre incil, ya da Petrus'a göre Vahiy'i. Yüz kez okunmuş, Sittay tarafından yorumlanmış ve en güzel yazıya sahip iki "birader" tarafından kopya edilmiş olurdu. Pattig'in hoşuna giden ve

doyumsuz merakını gideren bu zorunluluklara, hiç de hoşuna gitmeyen başkaları ekleniyordu.

Beyaz-Giysililer, çevredeki en bakımlı ve verimli topraklara sahip olmakla övünürlerdi, onlara rızklarını verir ayrıca gidip sattıkları önemli bir fazlalık sağlardı bu topraklar. Hele de bu sonuncu işi yapmaktan Pattig nefret ederdi, sabahın erken saatinde kavunları veya kabakları yüklenip köy pazarında sergilemek, güneşin altında kel kafalı bir müşteri beklemek, binbir alaya göğüs germek... Bir Parth soylusu buna nasıl katlanabilirdi? Bu konuyu bir gün Situay'a açtı, onun yanıtı kesin oldu: "Duayı ve okumayı sevdiğini biliyorum, bundan zevk alıyorsun. Tarlada çalışmak ve köyde ürünlerimizi satmak, Ulu Tanrı'nın hatırı için yapılıyor ve sen o işten kaçmak mı istiyorsun?" Yanıt açıktı. Uzun yıllar 19 topluluğun tarlalarını sürdü Pattig, oysa az ötesinde kendi köylüleri, ürününü almaktan vazgeçtiği kendi topraklarını sürüyordu.

Beyaz-Giysililer'in son derece katı yemek kuralları vardı; et ve içki yasağına uymaktan, sık sık oruç tutmak, hiç hoşnut olmasalar da, dışarıdan gelen yiyeceklere asla el süremezlerdi. Kendi fırınlarından çıkmış mayasız ekmek yerlerdi ve kaçak ekmek yiyen günahkâr sayılırdı.

Yine, yalnız kendi topraklarında yetişen meyveleri ve sebzeleri yerler ve bunlara "erkek bitkiler" derlerdi. Dışarıda üretilen her şey "dişi bitki" sayılırdı ve tarikatın üyelerine yasaktı.

Böyle bir adlandırmaya neden şaşmalı? Dişi olan yasaktır, yasak olan dişidir. Bu, oradaki erkekler için mükemmel bir denklemdi. Sittay'ın vaazlarında dişi sözcüğü, "uğursuz", "şeytanî", "karışıklık" veya "ruh için tehlikeli" anlamında kullanılırdı. Kendisi, neden oldukları felaketi açıklamanın dışında, kutsal kitaplardaki kadınların adlarını söylemekten sakınırdı. Kolayca Havva'dan, Saba Melikesi Belkıs'tan ve özellikle Salome'den söz eder ama Sara'dan, Meryem'den, Rebeka'dan konuşmayı istemezdi. Pattig, kısa sürede, hurma bahçesinde, anasından veya karısında söz etmenin iyi karşılanmadığını öğrendi, hatta "doğum" sözcüğü topluluktaki vaftiz töreninden söz ediliyorsa uygundu, yoksa "geliş" sözcüğünü kullanmak daha yerinde sayılıyordu. Oysa, su yolundaki öteki topluluklarda, evliliği yasaklamak yadırganan bir şeydi:

— Vaftizci Yahya evlenmiş değil miydi?

Ancak Sittay, müminlerinin iftiharla sözünü ettikleri çok daha katı kurallar getirmişti; gökyüzüne ulaşmak için zor yol seçilmişse, en iyisi, en

fazla acı ve yokluk vereni seçmek değil miydi?

Bu yüzden de Pattig, kendisi yokken Mariam'ın doğurup doğuramadığını ve ne doğurduğunu öğrenmeye kalkışmadı. Pişman olduğu, kararsızlıklar içinde kıvrandığı ya da eski yaşamına dönmek istediği izlenimini vermeden, yeni doğanın yanına gitmek iznini Sittay'dan nasıl alabilirdi ki? Bu yüzden boynunu bükmüş, merakını bastırmış ve artık hiç düşünmez ya da pek az düşünür olmuştu, işte bu nedenle de, Sittay, ailesinin yanına gitmesini emrettiğinde çok şaşırdı.

— Doğan kızsız anasıyla kalsın, ama erkekse yeri bizim yanımızdır, onu sonsuza dek günahkâr ellerde bırakamazsın.

Pattig, Mardinu'ya doğru yola çıktı. Ama yanında koruyucu iki "birader" vardı.

Evinin önüne geldiğinde, parmaklıkların dışında, seslenmek üzere durdu:

— Utakim!

Yalınayak, elinde kundak bezi ile gelen dadı, kazınmış ve sanki ufalmış kafayı tanımak için yaklaştı. Pattig tanımasını bekledi:

— Söyle bakalım Utakim, hanımın doğurdu mu?

— On üç ay gebe dolaşmasını mı istiyordun?

Pattig'in yanındakiler gülümsedi. Kendisi ise soru sormakla yetindi:

— Oğlan mı?

— Evet, obur ve yaygaracı bir oğlan.

Yeni doğandan söz edince, dadının yüzü aniden güldü ama Pattig görmezlikten geldi:

— İsim takıldı mı?

— Adı Mani, sen öyle istemiştin.

— Hanımına söyle, süten kesilir kesilmez oğlumu gelip alacağım.

Söyleyeceklerini söyledikten sonra, uyurgezer gibi ağır adımlarla, gitmek üzere arkasını döndü. Utakim bağırdı:

— Hanımımın doğumdan sonra yaşayıp yaşamadığını biliyor musun?

Hemen etkisi görüldü. Pattig irkildi, geri döndü, işini tasarladığı gibi bitirememiş olmanın huzursuzluğu ile, konuşmak için kendini sıktı:

— Mariam iyi mi?

Sıra, Utakim'in arkasını dönmesine gelmişti. Tek bir sözcük etmeden yavaş adımlarla eve yöneldi, oysa Pattig kıpırdıyor, onu çağırıyor, durmasını söylüyor, cevap vermesini istiyordu. Dadı sanki sağır olmuştu. Pattig duraksadı, iki arkadaşına baktı, işlerin alacağı şekilden ürken arkadaşları ona gitmelerini önerdi. Ama nasıl yapabilirdi?

Ne olduğunu bilmesi gerekliydi. Çiti geçti, sanki tekrar kendi yuvası olmuş gibi eve yöneldi. İşte o sırada, mutfağın arkasındaki bostanda bulunan Mariam, elini ses borusu gibi tutarak koştu; Utakim çılgına dönmüş gibi umutsuz hareketlerle susmasını, ortadan yok olmasını işaret etti. Pattig'in eve girmesini, bir an için o iki adamdan uzak kalmasını istiyordu ama Mariam onu görmedi. Geri geldiğini sandığı kocasını çağırmaya başlamıştı bile... Pattig, onun hayatta olduğunu görünce, çoktan "kardeşlerinin" yanına koşmaya başlamıştı bile...

Her üçü, beyaz giysilerinin eteklerini toplayarak uzaklaştı. Mariam, onlara yetişemeyeceğini anladı. Genç kadın, gittikçe artan huzursuzluğu ile, Sittay'inkini dışlasa bile, hangi tanrıya sığınacağını bilemiyordu. Oğlunu, buradan uzaklara, kendi vatanı Med'e mi götürseydi? Ama hangi evde yaşayacaktı? Babası ölmüş, erkek kardeşleri evi bölüşmüşlerdi. Kendi evini, topraklarını, hizmetçilerini, günün birinde kocasının geri geleceği umudunu, terk edip, kendisini kabul edecek bir ev bulmak üzere yollara düşemezdi ya! Peki, ne yapsındı? Ortalarda görünmeyen bir babanın, oğlunu götürmesini, sonsuza dek beklesin miydi?

Mariam'ın bu sıkıntılı günleri, Mezopotamya'nın da üzüntülü günleriydi. Oysa o yıl, Romalılar ile Parthlar arasında barış olacağından söz edilmişti. Hatta imparator Caracalla, Artaban'ın kızını istemiş, o da kabul etmişti. Nikâh töreni, her iki hükümdarın bağlılık gösterdikleri tek tanrı olan Mithra Tapınağı'nda yapılacaktı. Kent hem barışı hem düğünü kutlamaya hazırlanıyordu.

Günün birinde, uzun Gaiya gömleği sırtında, muhafızları yanında, askerleri peşinde Caracalla çıkageldi. Selekieia Köprüsü'nü geçer geçmez, askerleri arasından bir çığlık yükseldi. Bu, her Romalı'nın en yakınında bulunan Parthlı'nın üzerine atılması için kararlaştırılan işaretti. Tören giysileri içinde bekleyen soyluların oğulları katledildi, aralarında Mariam'ın aşireti Kamsaragan'a mensup pek çok kişi vardı; sonra sıra, bu tarihi güne tanık olmak üzere gelmiş kadınlı, erkekli ve çocuklu kentlilere geldi.

Romalılar yağmaladılar, heykelin uğursuz kehanetini haklı kılmak istercesine başta Nabu'ninki olmak üzere tapınakları ve sarayları yaktılar.

İşte o zaman, söylendiğine göre Artaban ile yedi büyük ailenin reisi, işgalcileri kovmak üzere birliklerini Aspanabra alanında toplamışlardı. Ama neye yarar? Bu bir işgal değildi, bu Caracalla usulü bir hilebazlıktı. Bir saat sonra Romalılar, Mahoze Boğazı'nda karargâh kurmuş olan asıl orduya katıldılar.

Ölümsüzler, seçkinler, peşlerinden gitmek istedilerse de Artaban, Caracalla'nın Parth ordusunu kent dışına çekmek için daha büyük bir tuzak hazırladığına inandığı için, onları alıkoydu.

Üç gün sonra, bir çatışma olmayışının düş kırıklığına uğrayan Romalılar intikam almaya kalkıştılar. Haftalarca, aylarca, Mani'nin birinci yaşı boyunca Caracalla fırtınası, Mezopotamya'yı yerle bir etti, eski kralların lahitlerini yıktı, bağları söktü, köylülerin ve hurma ağaçlarının kafalarını kesti.

Mardinu, mucize olarak kurtuldu. Romalılar kentin varoşlarına kadar gelmişlerdi. Mariam, oğlu, Utakim, hizmetçileri ve kölelerinden bazılarıyla evine kapanmıştı. Önüne geçilemezi, olacakları beklemekteydiler. Ama önüne geçilemez olan şey yol değiştirmişti. Bir gün, sokaklara nasıl yayıldığı bilinmez, Caracalla'nın öldüğü haberi geldi. Mezopotamya'nın kuzeyinde, Harran'da, kendi askerleri tarafından öldürülmüştü. Cinayet, pek de üzüntüyle karşılanmış değildi.

Bu karışıklıkların sürdüğü yıl boyunca Pattig, Mardinu'ya ayak basmadı, haber almaya asla gelmedi. Çok sonraları, Mani üç yaşına bastığında göründü. Önceki gibi, iki "birader" ile birlikte geldi. Önceki gibi, parmaklıkların dışında durdu:

— Utakim! Oğlumu almaya geldim.

Dadı hiç de konukseverlik göstermedi. Kapıya dayanıp, onunla uzaktan konuştu, küçük avlunun öbür köşesinden.

— Mariam ona meme veriyor. Dışarıda bekleyebilirsin. Onları görmek istersen, o başka tabîî...

Karısının, çocuğunu emzirirken çıplak olduğu düşüncesi bile, Pattig'in kızarmasına yetti, arkadaşlarına kendini bağışlatmak istercesine yakaran bir bakış fırlatırken gene de soğukkanlılığını yitirmedi.

— İçeriye girmeyeceğim Utakim, gerekmez. Onu uzun süre mi emzirecek?

— Karın daha yeni emzirmeye başladı. Birini bitirince, öbür memesini verecek. Vakit alır.

— Ben sadece bugünü söylemiyorum. Çocuk dört yaşına basıyor. Acaba daha ne kadar onu böyle beslemeye devam edecek?

— Git ona sor, haydi içeriye gir! Şimdilik yerinden kalkamaz ama bu seninle konuşmasına engel değil.

— Ben bu eve girmeye gelmedim. Sen cevap veremez misin? Sen de gençken çocuk emzirdin.

— Ben çocuğunu emziren onlarca anne gördüm.

Hiçbiri bir diğetine benzemez. Bazılarının o kadar az sütü vardır ki, oğulları doymamışken memeyi bırakır; başkaları çocuklarını yıllarca besler, dördünü bir arada!

Mariam'ın sütü bol, bembeyaz memeleri dolu, sütü kısa zamanda tükenmez.

— Ama çocuğu günün birinde memeden kesmek gerekecek.

— Haklısın efendi, uzun süre emmesi çocuk için de iyi değil. Nevruz'dan önce onu memeden kesmek gerekecek.

— Önümüzdeki Nevruz mu? Ama Nevruz Bayramı daha yeni bitti, daha bir yıl beklemem gerekecek.

— Mani belki daha önce de memeden kesilebilir ama on kere boş yere gidip gelmek neye yarar? Nevruz'da gelersen çocuk gitmek üzere seni bekler, eşyaları da hazır olur.

Pattig, çiçek açmış badem ağaçlarının gölgesinde evden uzaklaşırken, "biraderler" onu suçladılar.

— Şu yaşlı büyücünün oyununa gelmek için pek saf olmalısın. Güneş altında iki uzun gün geçirdik, dönüşte daha iki günümüz var ve birkaç tatlı sözle baştan savılmayı kabul ettin. Babamız mir Sittay ne diyecek? Beklememiz gerekse bile, çocuğu görmek için diretmelisin.

En azından yaşadığından emin olmak için!

Herhangi bir karar veremeyecek kadar üzgün olan Pattig, geri dönmeyi kabul etti. Utakim'in durduğu küçük avluda Mariam bir denk üzerine

oturmuş, taze bir nane demeti tutuyor ve kurumuş yaprakları ayıklıyordu.

"Biraderler" işi iyice alaya almıştı. Pattig kendini aşağılanmış hissetti.

— Yani, Utakim beni aldattı.

Mariam kızardı:

— Oğlumu emziriyordum, şimdi bitti.

— Geldiğimde yeni başlamıştı, uzun sürecekti; daha arkamı döner dönmez bitti, bu naneleri toplayacak vakti buldun, yarısını da ayıkladın bile, öyle mi? Hiç olmazsa oğlumu görebilir miyim?

Mariam telaşla Mani'yi çağırınca çocuk kapı eşiğinde göründü. Orada durdu, inceledi, incelendi. Yüzünde, elbette ki, çocukların ince, henüz olgunlaşmamış hatlarını görmek mümkündü. Ama ilk dikkati çeken, kalın ve kara kaşlarıydı. Burnunun üst kısmında üçüncü bir kaş gibi, bir yay oluşturmaktaydı. Sonra da dik bakışları dikkat çekti, bastırılan heyecan ve binlerce soru dolu bakışlar!

Birkaç saniye sonra yabancıya doğru ilerlediğinde, sağ bacağını sürüyerek yürüdü. Ölü bir dal gibi değil, haşmetli biçimde, bir tören giysisinin kuyruğunu sürürcesine...

Pattig suçlarcasına:

— Topallıyor, dedi.

— Böyle çarpık bacakla doğdu. Onu hâlâ istiyor musun?

Annesinin sesindeki hırçınlığı fark eden çocuk ilerleyip ona sarıldı. Pattig'e parmağını uzatarak:

— Caracalla dedi.

— Ne diyor?

— Caracalla! Onlara söz dinletmek için, babaları olmayan çocuklar Mardinu sokaklarında böyle korkutuluyor. Uyumadıkları, yemek yemedikleri, evden çok uzaklaştıkları, yatağı kirlettikleri zaman Caracalla gelip boğazlarını kesecek. İki yıl önce kuzenlerimi boğazladıkları gibi, küçük büyük burada neredeyse herkesi boğazlayacakları gibi...

— Romalılar'ın Mardinu'ya kadar geldiklerini bilmiyordum.

— Nasıl bir dünyada yaşıyorsun Pattig?

— Ateşsiz, savaşırsız bir dünyada.

Sonra duygusuzca devam etti:

— Mani bu dünyada büyüyecek.

— Ya ben Pattig? Kocasız, oğulsuz, nasıl bir dünyada yaşayacağım?

— Tanrı'nın isteklerine güven. Bu çocuğu daha fazla alıkoyma, onu bana ver, ben babasıyım, o bana ait.

Çocuğu almak üzere yaklaşınca, Mariam titremeye başladı. Utakim yetişti:

— Bana önümüzdeki Nevruz'da alacağına söz vermiştin.

— Bana yalan söyleyip aldatan sen, vaatlerden nasıl söz edersin?

Mariam hıçkırıyordu:

— Lütfen Pattig. Yaşadığın yerde onu emzirecek bir sütnine bulamazsın. Birkaç ay daha izin ver, bütün bir ömür onu alıkoyacak değil misin?

Pattig'in yanındakiler binbir çeşit işaretle oğlunu almasını istediler ama Pattig, onca acı çektiirdiği karısının gözyaşlarına ve kendisine bir canavar gözüyle bakan çocuğun korkusuna dayanamadı.

Hurma bahçesine döner dönmez, suçlu, Sittay'ın yanına çağrıldı. Kendisini diz çökerek dinlemesini emreden Sittay:

— Bu görevi sana verdimse, en iyi biçimde yerine getireceğine inandığım içindi, dedi. Ama sakın yanılnma Pattig, bil ki bu oğul senin değil, bizim topluluğumuzun çocuğudur. O Tanrı'ya ait, yoksa evini ve karını terk ettiğin sırada neden dünyaya gelmesine izin versindi? Bunda, Yüce Tanrı'nın bir işaretini, bir emrini görmüyor musun? Kararımı verdim, bundan böyle Mardinu'ya gitmeyeceksin, çocuğu ben getireceğim. Yarın yola çıkıyorum, on iki birader benimle gelecek ve kadınlarla tartışarak vakit kaybetmeyeceğim.

II

Bütün o Beyaz-Giysililer'in kendisini kaçırmaya geldikleri gün, Mani hiç kuşkusuz debelenmiştir. Onu üç kere suya daldırıp giysilerini parçaladıklarında da, hiç kuşkusuz çığlıklar atmıştır. Ancak küçük de olsa, kurallara uyması, beyaz giysi giymesi, oradaki yiyecekleri yemesi, onlar gibi davranması, ibadetlerini taklit etmesi gerekiyordu.

Annesini bir daha görmeyecekti. Yıllar boyu, ondan söz edildiğini bile duymayacaktı. Babasının kendisiyle birlikte yaşadığı söylenebilir miydi? Bir aradaydılar, hurma bahçesindeki bütün "biraderlerin" bir arada oluşları gibi, ama Mani hiç kimsenin oğlu değildi, o yalnızca topluluğun oğlu idi. Yalnızca Sittay'a "baba" diyebilirdi, yalnızca Sittay'ın sözünü dinlerdi, Pattig'in ona "baba" dediği ve sözünü dinlediği gibi.

Söz dinlemek, eğilmek, diz çökmek, çocuk başka türlüünü yapamazdı. Gene de, daha hapsedildiğinin ilk gününden itibaren içinde bir şey isyan etti. Ruhunun bir parçasığının karşı koyması gibi...

Sofuların tekdüze dünyasında, yalnızlıktan başka sığınak var mıdır? Mani pek çabuk, yalnızlığa hükmetmeyi, onu geliştirmeyi, herkese karşı yalnızlığını savunmayı öğrendi. Topluluktan uzak, kendisine bir soluklanma alanı yarattı. Hiçbir büyüğün giremeyeceği bir çocuk cenneti! Fırsat buldukça buraya sığınyordu. Burası, Dicle'nin kıvrılarak geçtiği, ayakta ya da yan yatmış palmyelerden bir çitin ardındaydı. Palmyelerin üzerinden atlamak göze alındığında, gölgelik bir yere varılıyordu.

Ama buradaki gölge, ışığı kovmaz, aksine emer, süzer, imbikten geçirir ve ondan yararlanmasını bilenlere yansıtırdı. İşte Mani, burada oturur, burada uzanır, ağlar, sevinir, ya da düş kurardı. Genellikle kendi başına yüksek sesle konuşurdu. Kendini ele verme korkusu duymadan...

Ne var ki, bunlar ender anlardı. Hurma bahçesinde asla boş vakit bulunmazdı, iki dua ile iki angarya arasında yaşanırdı orada. Mani durmadan, Beyaz-Giysililer'in ruhsuz kalabalığına katılmak için sığınağından ayrılmak zorunda kalırdı.

Birbirlerini "birader" diye çağıran bu adamlardan hiçbiri dostu olmamıştı. Çocuğun korkuyla açılmış gözlerinde, sekiz yıl boyunca bunlar, iç karartıcı giysiler giymiş sert sözlü gardiyanlar olmuşlardı. Mani, Sittay'ın büyüklü küçüklü cezalarını tatmış olduğu gibi onlar için ibadet ediyordu: Zorunlu oruçlar, kamçılanmalar, ağır fiçilerin taşınması, bitmez tükenmez pişmanlık duaları.

Bazen ceza, pek görülmedik türden bir ceza olurdu. O zaman, "biraderler" in gülmesine ya da gülümsemesine yol açardı: Tıpkı küfür ettiği için, yaşlı Simeon'u bir palmye ağacının tepesine çıkartıp, Sittay söyleyene kadar oradan indirmemek gibi! Ama bu mizahi cezanın en büyük kurbanı Tyr'li Malchos oldu. "Birader"lerin en göbeklisi ve Mani'den sonra en genciydi. Topluluğa Mani'den sonra gelmişti. Görünürde zengin bir tacir olan babası, üç yıl önce hurma bahçesine aniden gelmişti ama aslında neden geldiği bilinmekteydi. O zamanki söylentilere göre, parasını batırmış, ailesini ve malını mülkünü yitirmiş ve alacaklıları peşine düştüğünden saklanmak ve kendini unutturmak için buraya sığınmıştı. Birkaç ay sonra da boğularak ölmüştü, yaşama zevkini kaybetmiş olmalıydı. Malchos, tıpkı Mani gibi, artık hiç kimsenin oğlu değildi. Aradaki fark, Mani'nin Mardinu'yu çok küçükken terk etmiş ve Mariam ile Utakim arasındaki mutlu çocukluk günlerini belleğinin bir yanına yerleştirdiğinden bu yana aradan çok zaman geçmiş olmasıydı. En güzel kokuların, en güzel lezzetlerin anısı, en değerli varlık tarafından teslim edilmişliğin, bırakılmışlığın, terk edilmişliğin en azından iyi korunmamışlığın giderilmez acısına gömülmüştü. O günden beri var olan tek şey, bu insanı saran günlük kara alınyazısı, hurma bahçesinden gökyüzüne yükselen ve üstünde hiçbir şeyin yeşermeye cesaret edemediği kalın duvardı.

Oysa Malchos, daha geniş bir dünyada, özlemini çektiği ve alışkanlıklarını sürdürdüğü bir çocukluk yaşamıştı. Bunu anlamak için Malchos'un gülüşünü duymak yeterliydi. Beyaz-Giysililer'de gülme, boğazın temizlenmesiyle başlar, hıçkırıgımsı bir sırtışı dönüşür, onur kırıcı bir sözle son bulur. Malchos'un gülmesi böyle değildi. Işıldar, gürler, kabarırdı. Kimse karşılık vermezse, kendi soluğu ile güçlenir ve tam bastırıldığı sanılan anda, özellikle toplu ibadet anlarında, doruk noktasına çıkardı. Genç Tyr'linin bu farklı davranışları, bu farklı davranışlarından ötürü aldığı cezalar, kaçtığı zaman aldıklarından daha hafif olamazdı. Birkaç saat için kaçsa bile, Sittay onu, yasak yiyecekler yemekle suçlardı. Pek de haksız olmasa gerekti. Malchos'un tüm o avurdu çökmüşler yanında göbekli ve şiş yanaklı hali, ötekilerin yaptığı perhize onun pek uymadığını gösteriyordu.

Tıpkı o ikinci yemek saatinde, alacakaranlıkta, bütün "biraderler" in yemekhanede buluştukları ve üç uzun paralel masanın çevresini doldurdıkları, Sittay'ın ortadaki masanın başında, Malchos'un da öteki ucunda durduğu gün olduğu gibi.

Önce dua ile başlamışlardı. Bunun, gelişigüzel bir mırıldanma olduğunu sanmak, hurma bahçesindeki âdetleri bilmemek demektir. Sittay, her zamanki Şükür Duası'nı ettikten sonra, bitmez tükenmez bir vaaza girişti. Biraderlerin hepsi ayaktaydı, başları eğik, yemeğe saldırmak için vaazın bitmesini bekliyorlardı. Ama efendileri hiç acele etmiyordu. Açlık bir düşmandır diyordu, erdemli insan, onu tatmin edecek yerde, tenin isteklerini bastıracağı gibi onu da bastırabilmelidir. İştahların kabardığı saatte en sevdiği konu buydu: Beden bir katırdır, binicisi akıldır derdi; hayvanı doyurmak için ara sıra durmak gerekir ama, durulacak yeri, zamanı seçmek hayvana ait değildir, hayvanın isteklerine uyan biniciye lanet olsun!

Beyaz-Giysililer'in sofraları kıt kanaat, zeytin, salatalık, badem, şalgam, birkaç meyve, ekmek ve sudan ibaret olurdu. Gene de altmış çift göz, bu mütevazı sofraya takılmıştı. Son öğünleri, sabah duasından sonra olmuştu ve ardından, tarlalarda yorucu bir gün geçirmişlerdi. Gene de sabırlı olmak, tefekküre dalmak, nefsini köreltmek gerekliydi, çünkü açlıklarına, açlık duygusunu duymak gibi bir utanç ekleniyor ve her lokma için önceden pişmanlık çekmek gerekiyordu.

Malchos daha fazla dayanamamıştı, en yakındaki sepete elini uzattı, ama öne eğik kafaları ve gözleri kontrol etmeyi de unutmadı. Sarı, taze, sulu bir hurmayı alıp, yeni baştan sofuca bir ifade takınmadan, ağzına atıverdi.

Yavaşça, ses çıkartmadan, çenesi her çiğneyişinde göğsüne degecek kadar boynu içeri çekik olarak birkaç saniye bekledi. Meyvenin suyu, dişlerini usulca geçirdiğinde, diline geldi, ağzına doldu ve zevkle boğazından içeri aktı.

"Baba" söylevini bitirdiğinde ve "biraderler", engelleyemedikleri bir hızla yiyeceklere atıldıklarında, Malchos hurmanın tadını çıkarmaya devam ediyordu. Çevresi gürültüye boğulunca kendini koyverdi ve gizlenmek gereğini duymadan çiğnemeye devam etti, ancak diğerlerinden bir saniye sonra yerine oturduğunda suçlayıcı gözler ona dikilmişti. Bunlar, Sittay'ın öz yeğeni Gara'nın gözleriydi. Malchos ona sevimli sevimli gülümsedi ama görevinden başka hiçbir şeye bağlı olmayan adam, yanındakinin kulağına eğildi ve suçu haber verdi; çocuğa aynı bakışı fırlatan öteki de olayı kendi yanındakine aktardı ve masanın başından sonuna bir jurnalcılık zinciri oluştu.

Sıra Pattig'e geldi, ihbarı ciddiyetle dinledi, çocuğun affedilmez suçunu, kaşlarını çatarak kınadı, ama yanındakinin kulağına eğileceği sırada duraksar gibi oldu. Pattig, Parth soylularının törelerine göre yetiştirilmişti, nasıl olurdu da jurnalciliğin en bayağısını yapardı? Gene de, Sittay, kökenini çok eleştirdiği, gururlu çıkışlarını, bazı işlere gösterdiği ilgisizliği yüzüne vurduğu için, başkalarından farklı davranmamaya özen gösteriyordu. Her türlü hoşgörünün, anlayışlı davranışın, sevecenliğin kuşku ile karşılandığı, her soylu hareketin kibir olarak aşağılanmak istendiği bir anlayıştı topluluğun anlayışı.

Yeryüzünün en iyi nedenleri uğruna en kötü yollardan giden, hiç düzelmeyecek olan Pattig! Sittay'ın karşısında herkesten çok titrer, diz çöker, dövünür, aşağılanırdı; oysa güzel bir hayat sürmek için, oğlunu elinden tuttuğu gibi bu hurma bahçesinden çıkıp gitmesi yeterliydi. Ama bunu düşünmüyordu bile. Sekiz yıl boyunca Mani'ye aralarındaki kan bağıni açıklamaktan korkmuş, uzaktan, oğlanın sinirine dokunan garip işaretlerde bulunmakla yetinmişti. Oysa Pattig alçak biri değildi, ya da öyleyse bu tuhaf bir alçaklıktı: Hayatını vermeye hazır ama ruhunu vermeye değil! Bütün aşağılıklarının özünde işte bu dinsel ödlelik vardı.

Malchos'un aşırıldığı hurma olayı Sittay'a ulaştığında, Sittay ciddi, canı sıkkın, resmî bir biçimde ayağa kalktı.

— Aramızdan hangimiz yemeği, pislikle yemek ister?

Yeryüzünün pisliğinden arınmak için bu kutsanmış beldeye gelmedik mi? Ama aramızdan tek bir kişi günaha girerse, yeryüzünün pislikleri bedenine ve ruhuna egemen olursa, hepimiz kirlenmiş olacağımızdan, bütün çabamız, bütün sungularımız bir işe yaramayacaktır.

Ardından sıra cezaya geldi:

— Malchos! Eline bir tas alıp biraderlerin önünden geçeceksin, her biri, yediği hurmanın çekirdeğini tasa atacak. Tek yiyeceğin, bu çekirdekler olacak. Sonra gelip tasın boşaldığını göstereceksin. Seni günaha iten hurma olduğuna göre, tatlı tadının ötesindeki sert, kemiksi, kaskatı yönünü görmüş olacaksın.

Cezanın ardından alaylı bir uğultu yükseldi ama çabuk susturuldu. Ağız tadının yasaklarına kafa yoran bu toplulukta, yemek yerken sıkı bir töreye uyulurdu. Burası, Nabu'nun, Dionysos'un ya da Mithra'nın, yeryüzünün tüm lezzetlerini şamatayla tattıkları yerlerden uzaktı. Yemekhane, her zevkin -

günah olduğu için- yasaklanıp yerini yokluğa terk ettiği kasvetli bir yerdi. Biraderlerden biri, bir kutsal kitap okurken, diğerleri, yüksek sıralarda oturdukları için boyunlarını sofraya bir kuğu gibi eğiyor ve baş parmakları ile işaret parmakları arasında tuttukları her lokmayı ağızlarına atmadan önce:

"Mârâme barekh!", "Tanrım, kutsa!" diyorlardı.

Malchos, mırıltılar arasından geçti ve çanağına, biraderlerden her biri tek bir söz söylemeden, ama kınadıkları yüzlerinden okunacak bir eda ile hurma çekirdeğini "ihسان etti".

Bu erdemli kişilerden biri, koyduğu çekirdeğin fazla ufak olmasının telaşıyla hemen bir ikincisini ekleyiverdi ve infaz savcılığı görevini yerine getirmenin mutluluğunu duydu.

Farklı davranan sadece Mani oldu. Kendi çekirdeğini koyarken elini çanağa daldırdı, bir avuç çekirdeği alıp usulca cebine soktu ve teselli eder gibi gülümsedi. Malchos duyduğu minneti belirtmemeye çalışarak yerine geçmiş, münasebetsiz yemeğini yemeye koyulmuştu. Ancak, toplulukta bir dostu olduğunu bilmesi yüreğini ferahlatmıştı. Artık çekirdekler gözünde, hurmanın tadına ve kokusuna bürünmüş çıtır çıtır şeylerdi. Biraderlerin bir kısmı, Malchos'un rahat, ders almamış, hatta keyifli halini görünce, içinde şeytan olduğuna iyice hükmetti.

O günden sonra Malchos, genç velinimetine, minnetten öte bir tapınma duygusuyla bağlandı. Onu her yerde izleyeceğine, herkese karşı koruyacağına, onun yerine bin türlü cezayı çekeceğine, bitmez tükenmez oruçları tutacağına kendi kendine söz verdi. Gizlenen birkaç hurma çekirdeği için, belli belirsiz bir suç ortaklığı için, hayatta en değerli şeylerini Mani ile paylaşmaya hazırды.

Olayın ertesi günü, topluluk Kutsal Ev'de sabah duası için toplanmış, Malchos ise heyecanla yetişmeye çalışmaktaydı. Bir kez daha, bitmez tükenmez duayı, kekeleye kekeleye okuyacağını biliyordu ama varsın okusundu, bugün arkadaşı orada olacaktı ve buz gibi salonda, aynı duayı edecekler, aynı hareketleri yapacaklardı.

Çıkışta yan yana yürüdükleri için Tyr'li diğer biraderlerden uzaklaşıp uzaklaşmaz ciddi ciddi sordu:

— Sana sırrımı açacak olursam, bana ihanet etmeyeceğine söz verir misin?

Mani'nin canı sıkıldı. Malchos'un bir arkadaş aradığını kolayca anlamış olsa da, kendisi o havada değildi.

Beyaz-Giysililer arasında geçirdiği bunca yıl boyunca kendisine bir yalnızlık âlemi kurmuştu, kendisini bir tulum gibi saran o her şeyden daha değerli bir yalnızlık!

Onu paylaşmak, onu yitirmek olurdu. Her fırsatta sığınağına gitmeye bakıyordu, tek başına, kendinden başka hiç kimse olmaksızın! Kulaklarını ne diye bir insan vızıltısı ile doldursundu? Sittay'ın ve öteki "biraderlerin", "vur abalıya" yaptıkları çocuğu kırmamak için gülümsedi. Ama cevap vereceği yerde adımlarını sıklaştırdı. Oysa Tyr'li, ona askıntı olmuş peşini bırakmıyordu. Önünden, ardından dolanıp duruyordu:

— Beni ihbar etmeyeceğine söz ver.

Bu kez Mani omuzlarını silkti, umursamaz bir biçimde:

— Seni ihbar etmek mi? Şimdiye kadar kimseyi ihbar ettim mi? diye sordu. Tatmin olmuş görünen Malchos, söze başlamadan derin bir nefes aldı ve hızla, tek bir söz edercesine;

— Bir kadın tanıyorum, dedi.

Sonra ağzı bir karış açık arkadaşından gelecek soru yağmurunu beklemeye başladı. Ama hiç! Mani'de ne bir şaşkınlık sıçrayışı, ne de bir söz! Malchos kızacak, küsecek miydi? Tam tersi. Arkadaşının soğukkanlılığını şaşkınlığın doruk noktası olarak yorumladı. Hayretten, hayranlıktan afallamış olduğunu sandı. Devam etti:

— Bu uğursuz hurmalıkta daha fazla kalacak değilim. On beş yaşına basar basmaz gideceğim. Kız da benimle gelecek. Gidip Ktesiphon'da yaşayacağız. Tyr'li ya da Parth'lı tüccarların yanında satıcılık yaparım. Mısır'a, Hindistan'a, Ermenistan'a giden kervanlara eşlik ederim. Onun, bir Yunan heykeli kadar güzel, altın ve mücevherlerle işlemeli uzun elbisesi ve yanında beyaz ve zenci on iki kölesi ile Ktesiphon'daki sarayının merdivenlerinden indiğini şimdiden görür gibiyim.

Sessizliğini bozan Mani, bir an için arkadaşının oyununa katıldı, sadece işin içine biraz kuşku katmış olmak için sordu:

— Ktesiphon'daki tüccarlardan birinin yanında satıcılık yaparken, nasıl oldu da bir saray yaptırabildin?

— Uzun süre satıcı olarak kalacak değilim ki... Antakya'da, Palmyra'da, Petra'da, Deb'de, Bengazi'deki acentelerle kendi işimi çabuk kurarım. O zaman kendime hem Ktesiphon'da, hem de Tyr'de bir saray yaptırırım. İstersem bir de üçüncüsünü Med Dağları'na oturtur ve hanımı, sıcaklardan ya da salgın hastalıklardan her kaçmak istediğinde, oraya gönderirim.

Gün geçmiyordu ki Malchos, "hanım"dan en hoş ve aynı zamanda en abartılı biçimde söz etmesin! Mani onun hakkında, adı ve yaşı hakkında soru sormasa bile, artık aynı ilgisizliği göstermiyor, Malchos'u dikkatle dinliyor, heyecanlarını paylaşıyordu. Tyr'li gevezelikleri sırasında hayal dünyasında gezmeye çıktığında onunla birlikte gezmeye çıkıyordu. Mani'nin de "hanım"ı düşündüğü oluyordu, yalnız kaldığında neye benzediğini ve Malchos'un onu hangi ağacın altında tanıdığını merak ediyordu.

Her ikisi de, topluluktaki öteki biraderler gibi, ürünlerini satmak üzere komşu köye giderlerdi. Çoğu asma-kabağına benzeyen, zembilli, sepedi kadınları görebilecekleri tek yer burasıydı. Onlar da Beyaz-Giysililer'e, bu erkek olmayan erkeklere, her yıl bereketli topraklarından kazandıkları altınlardan, kadınları ve çocukları yararlandırmayan bu avurdu çökmüş cılızlara, en pis ahlaksızlıkları, en açıklanmayacak işleri yaptıkları söylenen bu istenmeyen ve herkesten kaçan güruha, küçümseyen bakışlar fırlatırlardı.

Aslında bazıları, Mani'yi malının önünde çömelmiş, yalnız ve zavallı bir halde gördüklerinde ona acırlar, alnına dokunarak "oğlum" der sonra onun kalan muşmulalarını son bakır pashizleri ile satın alırlardı. "Oğul" dalgın görünmeye çalışır, ama onların sevecenlikleri karşısında içi ısınır, ona gülümseyen çekik gözleri bir süre alıkoymak isterdi. Bazen bu kadınların yanında daha gençleri olurdu. On iki-on üç yaşlarında, yüzleri boyalı, yapmacıklı yürüyüşlü, hem itaatkâr hem isyancı, çocukluktan çıkmakta olan, yazgıları yazılmış, ertesi yıl gebe ve hantal olacak, daha ertesi yıl da annelerinden ayırt edilmeyecek olan kızlardı. Sittay, "biraderler"i özellikle bunlara karşı uyarırdı: "Ellerine dokunarak hiçbir şey almayınız, oturmuş olabilecekleri yerlere oturmayınız ve özellikle onları seyretmeye kalkışmayınız. Sadece bir hasat mevsimi süresince güzeldirler, toplandıklarında solarlar."

Malchos'un "hanım"ı bunlardan biri miydi?

Bir gün, iki delikanlı, köyün sınırında, bir angaryadan dönerlerken, Mani'nin kulağını bir taş sıyrarak geçti. Mani sıçradı ama bağırın Malchos oldu, yumurta büyüklüğünde bir taş alarak, elini kalkan gibi tutarak tetikte bekledi:

— Erkeksen ortaya çık!

Yanıt yerine bir çocuk ıslığı duyuldu. Bir şeftali ağacının arasından sallanan küçük bir el görüldü, içi rahatlayan Malchos, taşı omuzunun gerisinden fırlattı ve bir küfür savurdu. Mani hayretle sordu:

— Kim olduğunu biliyor musun?

Başka yerde olmayı yeğlediği belli olan Malchos:

— Belki, dedi.

— Kim?

— Bir kız.

Kız karşılarına çıktığında, Mani, dizlerinde çürük izleri olduğunu, örgülü saçlarını bir başlığın altına topladığını ve mücevher olarak da kiraz saplarından bir kolye taktığını gördü. Çakıl taşlarını atmadığı öteki elinde bir şeftali vardı; topluluğun bağından yeni aşırıldığı ve bütün dişlerini daldırdığı bir şeftali. Çenesini silmek için, gömleğinin ucunu kaldırdı. Küçük bir kızdı.

— Umarım yaralanmadın! dedi.

Malchos seslendi:

— Kan akmadı ama gözümü çıkartabilirdin.

— Adın ne? diye sordu kız.

— Mani! diye atıldı Malchos.

— Sözünü ettiğin ayrılmaz arkadaşın mı?

Bunu söylerken Mani'ye yaklaşmış, inceliyordu.

— Çok okuduğunu, yazısının güzel olduğunu, üç kaşlı ve topal olduğunu söylemiştin. Dilsiz olduğunu söylemeyi unutmuşsun.

Mani ciddiyetle yürümeye devam etti. Malchos seslendi, kız arkasından koştu:

— Adım Kloe. Malchos ile sık sık oynarız. Sen de gelebilirsin.

Mani yoluna devam etti, Kloe omuz silkti. Malchos bir süre arkada kaldı sonra arkadaşına yetişmek için koştu.

— Bacağın hakkında ona bir şey söylememeliydim. Özür dilerim. Senden o kadar çok söz ettim ki, seni geçerken görürse, tanımasını istedim.

— Bunun için özür dilemene gerek yok, sakatlığımı gizlemeyi hiç düşünmedim.

Mani, kızgın olmaktan çok eğlenmiş görünüyordu.

Sonunda konuştu:

— Demek onca sözünü ettiğin "hanım" bu! Bana bu denli iyi tanımlamış olman, geçerken benim de onu tanımam için olsa gerek! Demek Yunan heykeline benzeyen bu?

Malchos böbürlendi:

— Bu!

— Gerçi heykel var, heykelcik var...

Bunu söylerken alaylarını hafifletmiş olmak için Mani kolunu arkadaşının omuzuna attı. Tyr'li yüreklendi:

— Senden bazı şeyleri sakladığımı kabul ediyorum ama sana hiç yalan söylemedim. Şu erik ağacının üstünde çiçek açmış bir tomurcuk görüp "işte erik" desem, yalan mı söylemiş olurum? Hiç de değil, sadece gerçeği bir mevsim önce söylemiş olurum.

III

Demek şu oğlan çocuğu kılıklı "hanım"ın adı Kloe idi.

Oysa hurma bahçesinin yanındaki köyünde, onu böyle çağırmak kimsenin aklına gelmemişti. Ne damların üzerinde kurutulan incirleri yarmada yardım ettiği kadınlar, ne de istediği meyveyi kopartmasına izin veren erkekler. Henüz o can sıkıcı ergenlik çağına girmediği sürece, kapıları vurmadan içeri dalabiliyordu. Hırsız ve cömert Kloe'yi seviyorlardı. Elma

hırsızı, gülümseme cömerti Kloe'yi. Onlar için o hep "Yunan'ın kızı" olarak kalacaktı.

Bir vakitler Büyük İskender'in orduları ile Doğu'ya gelmiş ve Makedonyalı'nın ölümü üzerine fethedilen topraklarda kalmayı yeğleyerek, çiftlik, çubuk sahibi olmuş sömürgeci ailelerinin birinden geliyordu Kloe. Babası, atasının adı olan Charias adını övünçle taşımakta ve tıpkı onun gibi İskender'in izinde olduğunu sanmaktaydı. Heyecanlandığı ender anlarda Büyük İskender'in ordusuyla Darius'ün birliklerini parça parça ettiği, onca yürekli adamın, Traklar'ın, Odrisisler'in, Giritli okçuların, Andromakhos'un paralı askerlerinin, mızraklı alayların ve arkadaşların bir araya geldiği büyük Arbela Savaşı'nı anlatacak dinleyici bulduğu zamanlardı. Özellikle, Kloe'nin babasının onlardan biri olarak anlattığı, birini taklit edip diğerine öğüt verdiği yeri doldurulamaz arkadaşlardan söz ettiği ve öyküsünün doruk noktasında atasını "biz Chariaslar" diye konuşturduğu ve dinleyicisinin gözlerindeki hayranlığın tadını çıkardığı zamandı.

Hatırlatmak gerekirse, Arbela Savaşı yirmi kuşak önce olmuştu ama, ne gam! Zaman, efsanelerin olgunlaştığı bir gövdedir, herkesten çok da, İskender'in, tutkusunu ve ölümünü gören bu Mezopotamya topraklarındaki efsanesi söz konusu olduğunda! Zamanın akışına hükmeden İskender olmuştu. Babil'in gökbilimcileri, ölüm tarihini, yeni bir çağın başlangıcı olarak seçmemişler miydi? Ondan beri nice kral gelip geçmiş ama hepsi, Makedonyalı'nın gölgesinde yaşamıştı, ilk krallar, onun subaylarıydı, sonra onların soyundan gelenler, daha sonra iktidar Parthlar'ın eline geçtiğinde, onların da hükümdarları "Philhellen" yani "Yunan dostu" sıfatını unvanlarına eklemeye özen göstermişler ve böylece kendilerinin de İskender'in soylu mirasının bekçileri olduklarını göstermek istemişlerdi.

Aradan beş yüz yıl geçtiği halde, Krallar Kralı hâlâ Fadh İskender'in anısına bağlı kalıyorsa, artık ne en ufak bir görkeme, ne toprak, ne altın, ne at, ne hizmetkâra sahip olan Kloe'nin babasının, efsane parçacığına sadık kalmasına şaşılabilir miydi? Büyük ama yıkık dökük bir evde yaşayan sıska ve kızıl sakallı bir adamdı; bu evde ileri yaşında, artık hayatta olmayan bir köleden olma kızı Kloe ile yaşıyordu. Baba-kız, kendileri için gene de çok büyük olan evin bir bölümünde oturuyorlardı, gerisi yıkıntı, döküntü idi.

Kızcağız bu sayısız girinti çıkıntılı, saklanmaya çok elverişli olan bu taş toprak içindeki yerde yaşıyordu. Malchos kaçamaklarının birkaçında gelip burada oynamış ve sıcak bir Tammuz günü Mani'yi de, gelmesi için

kandırmıştı. Köy pazarına mal satmaya gelmişler, Nippur'lu bir tacir bütün mallarını satın alarak onlara boş vakit kazandırmıştı. Kloe'yi bulacaklarını umuyorlardı, oysa karşılaştıkları, elindeki bastonla düşünceli düşünceli dolaşan babası oldu.

— Siz kimin oğullarısınız, çocuklar?

Mani:

— Kloe'yi görmeye geldik, demeyi yeğledi.

— Kızımı mı?

— Evet; Tanrı onu kutsasın.

— Tanrı onu kutsasın! Tanrı onu kutsasın! diye tekrarladı

Charias, dişsiz ağzı ile güleç bir yüz takınarak...

Böyle konuşan tuhaf kişiyi yukarıdan aşağı süzdü:

— Yaklaş da seni göreyim çocuğum, yoksa şu hurma bahçesindeki delilerden biri misin?

Ancak Yunan, delikanlının yüzünde öyle bir saflık, tatlılık ve hüznü gördü ki, sonunda içi rahat etti.

— Bana, korkulacak insanlarmışsınız gibi gelmiyor.

Beni izleyin, kızım uzaklarda değildir. Size hurma şurubu vereyim, kafalarımızı tazeler.

Yıkıntıların üzerinden geçerek, evin oturulan bölümüne geldiler. Kloe henüz gelmemişti ama babasının tasalandığı yoktu, atasının başarılarını ve İskender'in utkusunu anlatacağı yeni birilerini bulduğu için kıvançlıydı. Elini kolunu sallayarak, yörenin dili olan Aramice konuşuyor, ancak özellikle askerî deyimler için arada Yunanca sözcükler kullanıyordu. Savaş kahramanlıklarına duyarlı olmayan ve daha çok duvardaki garip çizgilere dalmış bulunan arkadaşının aksine, Malchos, büyülenmiş gibi dinliyordu. Duvardaki çizgiler belki daha varlıklı bir mal sahibinin badana ile örteceği lekelerdi.

Ama Mani'nin gözleri, çizgileri ve renkleri fark etmişti. Yaklaşıp tırnağı ile mavi bir toz parçacığını kazıyıp elinin üstüne koydu, sonra da parmağı ile, silinmiş olan çizgileri yeniden çizmeye başladı. Bir süreden beri ona bakan Charias, konuşmasını keserek, sorulmayan soruları yanıtladı:

— Bunu, Dura-Europos'tan bir sanatkâr çizdi. Söylendiğine göre, renkler çok parlakmış ve altın varakla canlandırılmış. Bu derebeyi konağına çok ünlü ziyaretçiler gelmiş. Burada, bu odada şölen düzenlerlermiş. İnan bana, Mezopotamya'nın en neşeli ve en iyi yenilip içilen şölenleriymiş.

İki delikanlının, Charias'ın evine gitme fırsatını yeniden bulmaları için birkaç hafta geçmesi gerekti. Orada aynı şeyler yeniden yaşandı. Malchos, hiç de keyfi kaçmadan, Makedonya seferlerinden birini dinlerken, Mani, duvarın karşısına geçmiş, çenesini uzatmış, sadece kendisinin görebildiği bir freske dalmıştı. Kloe ise bir köşeden bir köşeye gidiyor, kâh destanın bir parçasına kulak veriyor, kâh Mani'nin hayran bakışlarında onu büyüleyen görüntünün ne olduğunu boş yere tahmine çalışıyordu.

İşte bu uzun sessizlik ve hayranlık anlarında Mani ilk kez, önüne geçilmez bir resim yapma isteği duydu. Bir Beyaz-Giysili için tuhaf bir istek, dine aykırı bir istek, günahkâr bir istek! Her güzeliliğe, her renge, her biçim zarafetine karşı olan çevrede, en zararsız ikonanın putperestlik sayıldığı bu toplulukta, Mani'nin yeteneğinin ve yapıtının ortaya çıkmasına yol açan, nasıl bir mucizeydi? Yüzyılların ötesine bakıldığında Doğu resminin gerçek kurucusu görünen Mani'nin her fırça darbesi, İran'da, Hindistan'da, Orta Asya'da, Çin'de ve Tibet'de binlerce sanatçının doğmasına yol açacaktı. O kadar ki, hâlâ bazı ülkelerde, "Bir Mani" deyiimi "gerçek bir ressam" anlamına kullanılır.

O gün gitmek üzereyken, Mani, heyecanına verilebilecek tuhaf bir harekette bulundu. Kloe'nin babasının önünde dimdik eğilerek, duvar resminin restorasyonu için izin istedi. Charias gülmemek için kendini tuttu çünkü çocuğun ağlamak üzere olduğunu hissetmişti.

Güç bela bir cevap mırıldanıverdi, buna delikanlının yanıtı, erkekçe bir el sıkış oldu. Topallayarak uzaklaşan delikanlıya bakarken yaşlı Yunan böyle bir işi bir acemi çocuğa bırakmanın huzursuzluğu ile çok özel bir insanla görüşmüş olmanın yarattığı tuhaf bir duygu arasında gidip geliyordu; bu delikanlı, belli bir nedenden dolayı allak bullak ediyordu yaşlı adamı, dahası ürkütüyordu.

Daha sonraki haftalar Mani hazırlıklara girişti. Önce, çalılardan, keçi kollarından ya da tavşan tüylerinden kendi elleriyle yaptığı fırçalar; sonra, bulduğu ya da kendi yaptığı soluk ya da parlak renkler. Aşı boyası ya da kiremit rengi kumları ayırıyor; yumurta kabuklarını eziyor, fildişi rengini buluyordu. Çiçek yaprakları, sapları ve meyve taneleriyle renk röflelerini,

nüanslarını yaratıyordu. Renkleri sabitleştirmek için, badem ağaçlarından topladığı reçineyi kullanıyordu.

Mani tekrar Yunanlar'ın evine gitme fırsatı bulduğunda, hiç acele etmeden takımlarını yaydı. Mezopotamya yazının sıcağında boyalardan ve reçinelerden, kokunun her türlü sü yayılmaktaydı. Charias ile Malchos, baba-oğul gibi taraçaya çıkıp konuşmaya dalarlarken, Kloe de susamışlıklarını gidermek için karpuzları dilimliyordu.

Kloe, Mani'ye karpuz vermek üzere yanına geldiğinde, birbirine girmiş renkler gördü. Fon olarak gök mavisi, sonra da belirsiz, toprağımsı, kan rengi plajlar...

Arkasında durup seyre daldı. Sonra yavaşça, çizgilerle ışıkların birbirine karışmışlığı arasında bir yüz resmi fark etti. Mani'nin parmakları bu yüzün çevresinde dolanıyor ve her dolanısta daha da belirginleşiyordu. Ortaya bir insan resmi çıkmıştı, sanki güz sisinin içinden çıkan bir gezgindi, kaşları, burnu, dudakları, canlıların şölenine katılmak üzere duvardan fırlayacak gibiydi. Büyülenmiş olan Kloe, Mani'ye yaklaştı, o ise adamına bakmak için bir adım geri atmıştı. Yüzü sırlıslıklamdı.

Yunan kızı, onun şakaklarında ve gözlerinin çevresinde biriken teri damla damla silmek üzere, gömleğinin ucunu masum bir hareketle kaldırdı, Mani, Kloe'nin hoş kokusunu, o afacan meyve kokusunu koklamayı seviyordu, içine çekiyor, bu koku çevresindeki havayı dolduruyor, onu sarıp sarmalıyordu. Kızın giysisi her yüzüne değdiğinde, kendi harekeden ağırlaşıyor, nefesi daralıyor, gözleri ufalıyordu. Sonunda dudaklarının hizasında aptalca tuttuğu fırçasının ucundan başka şey görmez oldu. Bakışları, başka hiçbir şey yokmuş gibi, oraya takılı kaldı. Bütün bedeni ile yalnızca, fırça tutan elini hissediyordu. Yunan kızı, Mani işine devam etsin diye çekildiğinde, onun hiç kıpırdamadığını, son bir renk darbesi atmak istercesine fırçasına asılı kaldığını gördü. Bunun üzerine Kloe, sessizce yaklaşması için babasına işaret etti. Ancak Charias, odaya girer girmez sevincini saklamadı:

— Demek böyleymiş! Duvarın bu köşesi, atalarımın zamanında aynen böyle olmalıymış!

Mani için bundan güzel iltifat olabilir miydi? Fırçası ile canlandırdığı bu yüz, Charias'ın anlatıp durduğu şanlı dönemin bir tanığı olmalıydı. Malchos:

— Bu adam kim? diye sordu.

Mani, adını duvarda okuyormuşçasına:

— Vaftizci Yahya olmasın? diye sordu.

— Hiç de değil diye alay etti Yunan. Bu odaya Vaftizci asla girmedir. Buğdayların anası tanrıça Demeter olmalı ya da avcı Artemis veya tanrı Dionisios. Hatta...

Ortaya çıkan resme yaklaştı:

— Tanrı Mithra da olabilir. Dura-Europos'tan gelen ressam onun bütün gizlerini biliyordu. Bu onun resmi, şimdi eminim artık. Bak, yüzünün çevresindeki güneş ışınları görülebiliyor...

Mani büyük korkuya kapılarak:

— Mithra! diye mırıldandı, fırçasını fırlatıp koşarak çıktı.

— Şeytan! Şeytan! Şeytan! diye tekrarlıyordu, hiç durmadan.

Çocukluğundan beri Yunanlar'dan kaçması, ekmeklerini yememesi, evlerine girmemesi öğretilmemiş miydi? Hangi delice kibir onu, bu yasakları bozmaya itmişti? Şimdi de kalkmış put resmi çiziyordu. Günahkâr, imansız lanetli!

Malchos'un bile bilmediği, kendi adacığundan başka gizlenecek yeri mi vardı ki? Oraya kapanmak, kendini unutmak, gömülmek, vücudunun kimse tarafından bulunmamasını istiyordu. Soluklanmadan, gözlerini dinlendirmek için suya sarktı. Şimdi, dirsekleri su kanalının yatağına dayanmış, yüzü suya dönük, mintanının uzun kolları suya batmış yalpa vurup duruyordu. Uzun süre kımıldamadan, uyuşmuş gibi kaldı. Suya tekrar baktığında, kendi yüzünü gördü, önce belirsiz, su duruldukça daha belirli biçimde. Yüzünü hiç bu kadar yakından görmemişti. Aralık dudaklarının üzerinde bir su damlacığı kalmıştı. Bir kez daha "Şeytan!" diye söylendi ama sudaki dudakları kıpırdamadı.

Dudaklarını üzüntüyle kıvrıdığında, sudaki dudaklar kıvrılmadı. Gülümsedi. Kendi dudakları yavaşça sudakileri öykündü. Suyun yansıttığı kendi yüzü değildi. Suda gördüğü, benzerini öykünen kendi yüzüydü.

Dudaklarından, birden, kendisine ait olmayan ama kendi sesiyle söylediği sözcükler döküldü:

— Selam sana Mani, Pattig'in oğlu!

Çenesi titredi ve acıdı. Cevap vermek, soru sormak istedi ama kendi sözcükleri boğazında düğümlendi, ağzından ötekinin sözcükleri çıktı:

— Selam Mani, seni kendi adıma ve beni yollayan kişi adına selamlıyorum.

Su kıyısındaki bu tuhaf olayı, Mani'nin kendisi anlatır. Hem Mani, hem günün birinde "Manici" diye adlandırılacak olanlar için bu olay Vahiy'in başlangıcını oluşturur. Bazıları inançların böyle doğduğunu söyler: erginlik dönemecinde düşselliğe kayış, kadınla, yasaklanmış olan kadınla karşılaşma ve arzunun taşması...

Kuşkusuz. Mani'nin, bu çocukluk aynasına bakmaya ihtiyacı vardı... parçalanan belleğinin parçalarını toplamak için. Doğumu ile ilgili gerçek, hurma bahçesine gelişi konularında kuşkuları vardı. Gerçi onun kalıntılarını parça parça toplamıştı ama birbirine bağlamaya cesareti yoktu. O "sesin" kendisine, "Pattig'in oğlu" diye seslenmesi, "görüntü"nün ağzından Mariam adını duyması gerekiyormuş meğer...

"Sonunda, on iki yaşımıdayken, hangi kadının beni doğurduğunu, bu etten bedenim içinde nasıl oluştuğumu ve doğmama neden olan aşk tohumunun kimden geldiğini öğrendim."

Bunlar, Mani'nin sözleri, yıllar sonra müritleri tarafından kaleme alındı.

Çağının çocuğu olarak, bu konulara saf ve heyecanlı bir gözle bakıyordu. Gördüğü ya da görür sandığı sudaki görüntüsünden kitaplarında "İkizim " ya da "Benzerim" diye gerçek bir arkadaşı imiş gibi söz etmektedir. Bu asi çocuk için bir çile dostu ve özellikle Beyaz-Giysililer'e, öğretilerine ve yasaklarına karşı değerli bir müttefiktir. Gene de, görüntüden korktuğu karşılaşmalarının ilk günü, duvara Mithra'nın resmini çizdiği için pişmanlık getirmek istediğinde, "İkiz"i, umut ettiği yanıtı verdi: "Canın neyin resmini yapmak istiyorsa, onu yap Mani. Beni Gönderen'in rakibi yoktur, her güzellik O'nun güzelliğini yansıtır."

IV

Put resmi de olsa, korkmadan resim yapabilir miydi? "İkiz"i, duymak istediği daha nice şey söylemişti: Beyaz-Giysililer'in inancının kendi inancı olmadığını, asla onların dininden olmadığını, onların safiyetlerinin kibir ve sapıklık olduğunu söylemişti. Günün birinde, bu dünya ile karşılaşacak olgunluğa eriştiğinde, hurma bahçesinden ayrılacağını da söyledi.

Mani, kendi kendine bunları kimseye anlatmamaya söz verdi. Gene de o kadar büyük bir sevinç duyuyordu ki, ruhu parçalanmış, çatlamış ya da ikiye bölünmüş olacağı yerde, uzun bir yabancılık dönemi geçirdikten sonra bütünleşmiş, lehimlenmiş gibiydi. Charias'ın evinden, yanmakta olan bir bataktaneden kaçır gibi kaçmamış mıydı? Şimdiyse dönmüş, duvarın önüne oturmuş, attığı fırçayı eline almış ve Mithra'nın başını süsleyen ışınları birkaç darbe ile canlandırmaya başlamıştı.

Malchos'tan, selamsız sabahsız kaçmamış mıydı? Şimdi ona dönmüş, daha dikkatli, daha sevecen bir dost olmuştu.

Tyr'li, arkadaşının değişmiş ve farklı olduğunu gördü, iyi ama neyi farklıydı?

İki delikanlı, yan yana Kutsal Ev'de, dua odasında diz çöktüklerinde, Mani şarkı söylemiyordu. Dudaklarını, çenesini, kaşlarını kıpırdatarak şarkı söyler gibi yapıyor ama ağzından hiçbir ses çıkmıyordu. Topluluğa ait meyvelikte çalışmaya gittikleri gün, Malchos arkadaşının çalışmadığını da anladı. Beli usulca kaldırıyor, ağır ağır indiriyordu, o kadar yavaş indiriyordu ki, bel, toprağa ancak değiyor, sonra ara sıra aletini bir ağaca dayayarak gerçekten iş görmüşçesine soluklanıyordu.

O gün Malchos, ne yaptığını sormadan edemedi.

Bunun üzerine, Mani, yerden, kesilmiş ama kurumaya başladığı halde henüz yeşil kalmış bir dal aldı ve bir kamçı gibi şaklatarak:

— Şu ıslığı dinle, dedi. Onu üzdüğüm için hava inliyor. Dinlemesini bilseydin, şunları söylediğini anlardın: Şu dünya üzerinde daha hafif ol, bastırmadan yürü, sert hareketlerden kaçın, ne ağaçları öldür ne de çiçekleri!

Toprağı işliyormuş gibi yap ama onu yaralama, okşamakla yetin. Başkaları avaz avaz bağırırken, dudaklarını kıpırdat ve bağırma. Mani, çok sonraları, hurma bahçesindeki gençlik günlerini anımsarken şöyle diyecektir:

"O adamların arasında, dinlenceye saygılı olarak, haksızlık etmeyerek, acı çektmeyerek, kurallarını izlemeyerek, onlar gibi sohbet etmeyerek, akıllıca ve kurnazlıkla yol aldım."

Topluluğun arasında her gün, törelerini uygulamadan ama onlara karşı gelirmiş gibi görünmeden yaşamak için kurnazlık gerekiyordu. Çünkü yeniyetme delikanlı, dünya yüzüne çıkana kadar, uzun yıllar kendi gerçeğini gizlemek, öğrenmek, düşünmek, olgunlaşmak zorundaydı. Arada yapar gibi görünerek, aldatmaca ve gizlenme içinde yaşamak zorundaydı. Bunu büyük bir sabırla yapıyor ve cesaretini yitirdiği anlar, kendi kendine "yeryüzünün davranışlarını taklit edince koflukları öğreniliyor" diyordu.

Mani'nin gene de yapmacık davranmadığı bir yer vardı. Hurma bahçesindeki binalar arasında bir tanesinden, kütüphaneden içeriye, bıkkınlık duymadan girerdi.

Ne yazık ki Sittay da bu binada otururdu. Çok basit bir hücrede yaşırdı. Ama işte, şimdi de oradaydı, kitapların ve okuyucuların yanı başında! Mani, "baba"nın onayladığı kitaplara baktığı sürece, kaygılanacak bir şey yoktu.

Ama başka bir kitaba dokunacak olsa, birkaç dakika içinde Sittay'ın ya da onun emriyle "biraderlerden birinin yaklaşıp, tehdit ve lanet savuracağını bilirdi. Oysa, Dicle Ovası'nın bu ücra köşesinde rastlanacağına olasılık verilmeyen zenginlikteki kütüphanenin, müminlerin, özellikle genç olanların okumalarına izin verilen pek az kitap vardı. Yazarının putperest olması, yapıtının günah sayılması için yeterliydi. Yasaklanmayanlar sadece tıp, bitkiler, yıldızlar ve geziler hakkında birkaç kitaptı.

Yazar Yahudi ise, ibrahim gibi, hayvan kurban edip etmediği, bilinmeliydi. Bu da incil'in, hurma bahçesinde okunduğu biçimi ile, önemli metinlerinden yoksun olduğunu gösteriyordu. Yazar Hristiyan ise, mezhep sapkını olup olmadığına bakılırdı. Böylece, kütüphanede bulunan yirmi kadar incil sureti arasından sadece ikisi veya üçü, Sittay'ın deyişi ile "İsa'nın öğretisini Yunanlar'ın beğenisine göre" düzenlediği için müminlerin asla "Aziz" diye çağırmadıkları, aksine kâfir, hain, sapkınlar prensi dedikleri Tarsuslu Pavlos'un yazdığı mektuplardan birazcık daha iyi karşılanıyordu.

Mani kendisine yasaklanmamış birkaç kitabı tekrar tekrar okuyor, onu etkileyen, ilgisini çeken ya da beğendiği uzun bölümleri ezberliyordu. Bazen, kelimesi kelimesine bildiği filanca metni tembel tembel gözden geçirirken, anlatılan olayın gözünün önünde canlanmasına şaşıyordu. O zaman da içinde resim yapma isteği kabarıyordu. Önce boş sayfa ile uzun

süre baş başa kalıyor sonra sayfa, yavaş yavaş Aramice yazılar, insan, çiçek ve masallardaki hayvan resimleri ile doluyordu. Ancak hiçbir zaman bir metni süslemeye, resimlemeye, hele bu deyme bayılsa bile tezhiplenmeye kalkışmamıştı; aksine, resimlerine yakından bakılacak olsa, söze gerek kalmadan özünün anlaşılacağından emindi.

Böylece Mani'nin sanatı, önceden tasarlanmadan ama erken olgunlaşmış bir ustalıkla, kitap sayfalarının kenarlarında boy verdi. Önce, suret çıkartıcıların mürekkebiyle, kişilerin ve eşyaların biçimini incecik çiziyor, sonra içlerini ışıkla dolduruyordu. "Biraderler"ın gözetiminden günbegün çalınan mutluluk anları...

Ama eninde sonunda durum ortaya çıkacaktı. Beyaz-Giysiİiler'den biri, ilk kez, Mani'nin kutsal kitaplardan birinin kenarını kirlettiğini gördüğünde, işlenen bu günahı Sittay'a haber vermeye koştu. Oğlan, ne kaçtı ne de yalvardı. Yapıtının taze heyecanı içinde, ne korkuya yenildi ne ihtiyatlılığa sığındı. Efendi karşısına dikildiğinde, küstah bir açıklama yaptı:

— Resmi henüz bitirmedim.

Tomas'ın İncil'inin sureti olan kitabı kapan Sittay, kapaktaki İsa ve havarilerinin resmini görünce kalakaldı. Hiçbirinin bedeni yoktu, Nâsıralı'nın^[1] çevresinde on üç yüz vardı, İsa'nın hemen yanında, tarikatın inancına göre onun ikizi sayılan Aziz Tomas vardı. Onların çevresinde de, lacivert bir gökyüzünde yıldızlar gibi seyreden öteki yüzler... Sittay nefesini tuttu. Arkasındaki müminler, vereceği kararı bekliyorlardı. Ama karar gelmek bilmiyordu. Efendi, pencereye en yakın masaya kitabı koydu ve gün ışığının vurması ile kitaba yeniden daldı. Baktığı yüz de kendisine bakıyordu, sayfanın dışında da varlığını sürdürüyordu ve bunun, çocuğun hayal gücünden doğmadığına inandı. Yüzü çöktü, korkmuşçasına, daha da karardı. Sittay böyle bitkin dururken, Mani, parşömen kâğıtlarının, tomar halindeki papirüslerin, hurma yaprağından, eski sicimlerle ciltlenmiş kitapların yığılı durduğu duvara bakıyordu. Delikanlı, her yapıtı cildinden tanıyordu, yazarlarının adları dudaklarının ucuna geldi: Ptolemaios, Arenaria, Marcianus, Bar Daysan... saatlerce, her kitaptan aklında kalanı hatta resimlemek istediklerini belleğinden geçirerek bu biçimde ayakta durabilirdi. Hayranlıkla parlayan çocuk yüzüne bir gülümseme yayıldı. Artık onun için, içinde bulunduğu bu geçici huzur söylenecek sözle bozulana kadar, hiçbir şeyin önemi kalmamıştı. Gözleri ve sesi sarsılmışlığını ele veren Sittay:

— Bu resmi sana Tanrı mı yoksa Şeytan mı çizdirdi? diye sordu, Mani'den hiçbir yanıt beklemediğini belirtmek için de arkasını dönüp dışarıya çıktı.

Ertesi günler, tarikatın başı, delikanlının zayıf belleğinde yer edecek örnek bir davranış arıyormuşçasına, gizemli bir tavır takındı. Malchos'un dışındaki "biraderler" de, Sittay'ın öfkesine rastlamamak ve cezası verilmemiş günahın yarattığı kutsal korkuya uğramamak için suçlu ile konuşmamaya özen gösterdiler.

Günler geçiyor ve hurma bahçesindeki hava giderek yakıcı oluyordu, bunda, Mezopotamya güneşinin hiçbir payı yoktu. Bu kez, Dicle'nin kıyısında olmaları, sıcağı hafifletmiyordu. Efendi, otoritesinin sarsıldığına inanıyordu.

Kendi kendine söylendi: "Günün birinde ani bir duygu ile garip bir gerçek arayıcısı bir prene vaaz vermek üzere Ktesiphon'a, Nabu Tapınağı'na giden ben değil miyim?

Bu çocuğun topluluğa gelmesi için direten ve Pattig zaaf gösterdiğinde gidip şahsen çocuğu alan ben, Sittay, değil miyim? Bunun için Yüce Irade'nin bir aleti değil miydim?

Bir bakıma Mani'nin vaftiz babası, topluluktaki babası olmadım mı? Oysa, Tanrı'nın seçtiğine inandığım bu çocuk, yasamıza karşı gelen, Kutsal Yüz'ü kirli parmaklarıyla çizmeye yeltenen çocuk oluyor! Onunla nasıl konuşmalı? Nasıl davranmalı? Özellikle bu hurma bahçesinde saygısızlığı ve karışıklığı yaratmasına nasıl karşı koymalı?"

Çünkü "biraderler" arasında karışıklık başgöstermişti. Az da olsa aralarında bazıları, kendi kendilerine sormaktaydı: Seçilmişler, çocukluktan çıkışlarında, on iki yaşında iken, belli olmuyorlar mı? Bilgelikleri yetişkinlerin yüzlerinde parıldamıyor mu? Ha Kudüs'teki Tapınak'ta bilginlerin karşısına çıkan İsa, ha Mani! Bu kıyaslama, Sittay'ın işlenen günah karşısında sert davranmayışını eleştiren çoğu Beyaz-Giysili'yi kızdırıyordu. Kırk yıl önce, tarikat kurulduğundan beri, yol gösterici ilk kez eleştiriliyordu. Rakipleri: "Tanrı tarafından seçilen aziz, Mani olsaydı, kurallarımıza her gün karşı gelen ve topluluğumuzu küçük gören ahlaksız Malchos'u arkadaş seçeceğine, erdemli müminlerden birini seçerdi!" diyorlardı.

Genç Tyr'linin imanı bütün biri olduğu söylenemezdi gerçekten. Olgunluk yaşı olarak kabul edilen on beş yaşına basacaktı ve hurma bahçesini terk etmek istediğini saklamıyordu. Herkese Ktesiphon'dan, yapacağı işlerden, sarayından, kervanlarından söz etmekten çekinmiyordu. Sittay ve öteki Beyaz-Giysililer, artık kendilerinden biri olmadığını bilinci içinde, onun haşarıllıklarını önlemeye çalışmaktan vazgeçmişlerdi.

Bu yüzden, bir akşam köyden dönüşünde üç biraderin üzerine çullanarak onu Kutsal Ev'e sürüklenmeleri ve ceza direğine bağlayarak, hiçbir açıklamada bulunmadan, kamçılama, Malchos'u bir hayli şaşırttı. Mani yetiştiği vakit, uçları püsküllü üç kamçı arkadaşının sırtına ve bacaklarına indirilmekteydi. "Kusurlarını itiraf et!", "itiraf et!", "Nedamet getir!" diye bağırırmaktaydılar. Tyr'linin naraları her seferinde daha uzun, daha acı çıkıyordu.

Sittay'ın bir işareti üzerine, işkenceciler daha çok vurmaya başladılar ve delikanlı hırsıyla bağırıyordu:

— Kaçamak yapan tek insan ben değilim, neden cezalandırılan ben oluyorum?

Sittay'ın yüzü bir gülümseyle aydınlandı, işte beklediği itiraf buydu. Sadece bu sözleri bekliyormuş gibi, cellatların durmaları için çocuğa yaklaştı:

— Seninle birlikte olan kimdi?

Kendine gelen Malchos vazgeçti:

— Hiç kimse! Yalnızdım!

— Bu akşam yalnız gittin, bunu biliyorum. Ama başka günler, biraderlerden hangisiyle gittin?

— Hiçbiriyle.

İşkence gören çocuğun soluğundan başka bir şey duyulmuyordu. Sittay, ciddiyetle Mani'ye döndü ve üst perdeden:

— Senin olduğunu biliyorum Mani, dedi. Biraderlerden çoğu da biliyor. Ama bunu senden duymak isterdim.

Sittay neredeyse bağırırmıştı, işkencecilere işlerine devam etmeleri için işaret etti. Mani atıldı:

— Malchos bu işkenceden kurtulursa konuşurum.

Sittay haykırdı:

— Söyle öyleyse!

— Doğrudur, Malchos ile bazı gezintilere gittim.

— Nereye gidiyordunuz?

Sittay'ın beklediği cesur bir itiraf değil, bir ihbardı.

Mani:

— Köye gidiyorduk, dedi.

— Bundan kuşkulanıyorduk zaten, kime gidiyordunuz?

— Değişik kimselere.

— Yunanlar'a?

— Bazen.

— Bir kere bile fazladır. Pisliğe ve günaha bulaştınız.

Sittay'ın her cümlesi, uğultuyla onaylanıyordu. Sittay daha öfkeli, daha suçlayıcı biçimde devam etti:

— Yunanlar'a gittiğinizde, hiç ekmeğinden yediniz mi?

Mani'nin cevabı hazırды, bir adım attı, başını kaldırdı ve gururlu biçimde:

— Evet, dedi. Yunan ekmeği yedim, benden önce İsa'nın havarilerinin yaptıkları gibi. Onları, uluslara vaaz vermeleri için gönderdiğinde yanlarına ne değirmen, taşı ne de börek vermiş. Tek eşyaları, üzerlerindeki giysilermiş.

Bu sözler üzerine Sittay kükredi, Beyaz-Giysililer seslerini yükselttiler. Mani tam konuşacağı ve bir adım atacağı sırada aklı karıştı, kolları, bacakları gevşedi, ne dudaklarına ne ellerine hükmedebildi, orada öylece, acınacak durumda kalakaldı. Hıçkırarak.

Zafer Sittay'indi. Otoritesine kavuşmuş, eleştirilere son vermişti. Mani'ye yukarıdan aşağı bir bakış fırlattı, sonra bağıшта bulunurcasına:

— Kardeşlerim dedi, aranızdan bazıları şu anda topluluğumuzdan kopmuş, yasalarımıza karşı gelmiş, geleneğimizi küçümseyen, kibir gösterisine kalkışan şu iki cahili kovmamı ister. Ama bu iki günahkâra aynı davranışı gösteremem. Malchos hiçbir zaman dinimize candan bağlanmadı. Buraya yetişkin olarak gelenler dindarca bir seçimde bulundular, bunun için

ödüllendirileceklerdir; buraya çocuk olarak gelenler, bizim aramızda yasalarımıza göre yetiştirildiler. Malchos bunlardan ne biri ne de diğeridir. Biz onu, ölmüş babasının hatın için aramızda tuttuk ama bilelim ki asla topluluğumuza ait olmayacaktır, o kirli dünyaya aittir ve oraya gitmesi gerekir. Onu burada tutmak, genç müminlerimizi yoldan çıkarmasını göze almak demektir. Kanıtı ortada!

"Malchos'un zararlı etkisi olmadıkça, Mani'yi sürekli günaha itmedikçe, Mani her zaman bu sürünün en yumuşak kuzusu olacaktır.

V

Mani o gece, yatak diye kullanılan hasırına uzandığında, yatakhane karanlık ve boştu. "Biraderler" akşam duası için Kutsal Ev'de toplanmışlardı. Sesleri, dalga dalga gelmekteydi. Sonra, tam bir sessizlik oldu. Bunun üzerine Mani doğruldu, sol bacağını, sağlam olan bacağını, büktü, üzerine oturdu, yüzünü pencereye çevirdi, dolunaya, halesi gözlerini doldurana kadar baktı, sonra yakaladığı bu ışığı sindirmek için gözlerini kapattı.

O zaman zihninde, suda gördüğü resim, kendi resmi, "İkizi"nin resmi belirdi. Mani yalnızca onunla ağlayabilsin diye.

— Neden topluluğun önünde küçük düştüm? Neden Sittay'a cevap veremedim? Neden onu susturamadım?

"Vakti henüz gelmedi", dedi öteki.

— Neden bu insanlara, inandığım gerçekleri söylememeli?

"İsa'nın sözlerini okumadın mı? Kel başa şimşir tarak vurulmaz! Gerçek, ona layık olana söylenir. Senin görevin krallara boyun eğdirmek, inançları sarstmak, dünyayı altüst etmektir ve sen birkaç Beyaz-Giysili'yi afallatmanın peşindesin!"

— Çocukluğumdan beri burada yaşadım, onlardan başka görüştüğüm insan yok.

"Sen hiçbir zaman Beyaz-Giysililer'den olmadın, senin yazgın başka, bu adamların arasında yaşlanacak değilsin."

Bu sözler dudaklarını okşadığında, ağlamayı bıraktı ve kısa bir an bir düşe kapıldı: Şimdi Malchos ile gidecek olsa? Öteki, sabırsızlığının karşısında, sakın bir görünüm aldı:

"Hayır Mani. Kendini açığa vuramazsın, dünya ile karşılaşman için henüz çok erken. Bir çocuğu hiç kimse dinlemez."

Malchos, atılmış olmasına karşın, birkaç hafta daha hurma bahçesinde kaldı. İzin verilmemesinin, yediği darbelerin belirgin iziyle ilgisi vardı ve celladı Sittay, komşu köyün insanlarına, kuşkularını artıracak ipuçları vermek istemiyordu.

Mani, arkadaşının bu kuşkulu affı kabul etmeyeceğinden ve fırsat bulduğu ilk gece kaçacağından emindi. Ama Tyr'li, gidişinin ertelenmesine aldırmadı. "Bu halde Yunanlar'ın karşısına çıkmak istemem" dedi. Hayatının kadınına ve müstakbel kayınpederine bu şekilde görünmek istemiyordu. İzler geçene kadar gölgede bekleyecekti. Aslında Malchos, gitmek için o kadar da acele etmiyordu. Yirmi gün sonra, biraderlerden biri, Sittay tarafından, gitmesi gerektiğini söylediğinde, ne yapacağını bilemedi.

— Mani, sana yalan söylediğimi itiraf etmenin zamanı geldi.

— Vakit, itiraf vakti değil. Yalanların unutuldu bile. Üstelik veda tavırlarını takınma. Görüşeceğiz.

— Ben geçmişteki yalanlardan söz etmiyorum. Bugünden söz ediyorum. Buradan çıkar çıkmaz Yunanlar'ın beklediklerine, ağırlayacaklarına inanmanı sağladım. Yalan söyledim!

— Charias seni damat olarak istemiyor mu?

— Sözünü edebildim mi sanıyorsun?

— Sizi yüzlerce kez birlikte konuşurken, gülerken gördüm, seni oğlu gibi seviyor.

— Arbela Savaş'ında atalarının ne yaptığını sorduğum sürece, doğru! Ama kızını alıp, Ktesiphon'a götürmek istediğimi bilse, bana tek bir saniye bile kapısını açmaz.

— Ne biliyorsun? Kloe'yi ciddi ciddi isteseydin, hiç duraksamadan vereceğinden eminim.

— Kim kızını bir Beyaz-Giysili'den esirgeyebilir ki?

İki arkadaş gülmeye başladılar. Yüksek sesle değil, duyan olabilirdi.

Mani, ondan bir daha haber alamadı. Kendisi de devamlı gözleniyor, çitten dışarı her çıkışında iki "birader" ona eşlik ediyordu. Huzuru, gizli sığınağında bulabiliyordu. Mucize kabilinden, oraya gittiğinde ya da oradan döndüğünde Beyaz-Giysililer'den hiç çekinmiyordu, sanki orası bir çeşit görünmezliğe bürünmüş ve orada geçirdiği saatler, ilerlemez olmuştu.

Bir gün, engel olarak kullandığı palmiye dalını aştığında, birinin olduğunu hissetti.

— Kloe! Buraya nasıl gelebildin?

Sesi sertti. Hiçbir insan ayağı sığınağına değmiş değildi!

— Bundan çok önceleri, seni bir kez izlemiştim. O kadar dalmıştın ki, yanına gelmeye cesaret edemedim.

Mani, Yunan kızıyla her zamanki sevecenliğine büründü. Kızın kabahatini bağışlamıştı.

— Malchos'tan ne haber var?

— Nehrin karşı kıyısında, işçiye ihtiyacı olan bir çiftçide kalıyor. Sabahtan akşama kadar çalışıyor, bitik halde uykuya d alıyor. Bize sadece bir kere geldi. Geldiğiniz günleri özlüyoruz. Babam, daha dün, duvarlarımızda restore etmek isteyeceğin başka resim yok mu diye soruyordu.

Küçük kız, saçları kadınsı bir başörtüyle örtünmüştü ve Mani'ye yabancı gelen utangaç haller takınmıştı.

— O günlere ait çok güzel anılarım var. Baban ile Malchos'u görür gibiyim, öyle gevezeydiler ki...

— Mani, bize geldiğinizde, ben asıl sana bakıyordum.

Mani duymamış gibi aynı keyifli sesle devam etmeye çalıştı:

—...bitmez tükenmez Arbela Savaşı, İskender'i kurtarmak için tam zamanında yetişen büyük atanız. Malchos'un ıslıl ıslıl gülüşü...

Kleo ciddi bir hal aldı:

—Mani, benim hep baktığım sendin. Seni babam da seviyor.

Mani'nin yüzüne, çizgilerini yumuşatan bir gülümseme yayıldı ama kendini toplayıp bir adım geri attı:

— Ya Malchos?

— Onunla hiç sözleşmedik.

— Yıllardır kurduğu düş...

— Başkalarının düşünüyüşünü taşımam mı gerek?

Mani geveledi:

— Ama ben söz verdim.

Sol kolunu bildik bir ağaca doladı, Malchos'un "hanımı'nı" kendinden uzaklaştıracak sözleri söylemeden önce, güç bulmak ister gibiydi.

— Bu hurma bahçesinde, asla kadın almamak üzere yemin ettim. Bak, şu halatı belime doladım...

Kloe'yi teselli etmek istercesine ekledi:

— O tarihte seni tanımıyordum.

— Hayır, tanımıyordun. O hurma bahçesinden başka bir şey tanıdın mı? Başka bir şey tanıyacak mısın? Hiç acaba, birini sevecek misin?

— And içtim! diye ısrar etti Mani, sesine kuru bir ifade vermek isteyerek. Bunun üzerine Kloe kaçtı, iyi bağlanmamış başörtüsü bir dala takıldı. Almak için durmadı.

Mani, kızın ağlaması kendisinin de usulca özür dilemesi için onun uzaklaşmasını bekledi. Kendisinin de Malchos'u bağışlaması için...

Bir ay sonra, hurma bahçesinde konuşulanlardan, Malchos'un Yunan kızıyla evlendiğini ve birlikte Ktesiphon'a gittiklerini öğrendi Mani.

VI

Mani uzun süre, çok uzun süre, yetişkinlik çağının çok sonrasına kadar sabretmek zorunda kaldı. Müriderinin yazdıklarına göre, ancak yirmi dört yaşındayken "İkizinin dudaklarından" onca beklediği sözleri duydu.

"Dünyaya açılmanın vakti geldi. Bu hurma bahçesinden çıkmanın da..."

Beyaz-Giysililer'in yanında, inançlarını ve ibadelerini reddettiği ve her gün onlarla karşılaşmaktan nefret ettiği halde, o kadar süre orada kalmışsa,

gitmek isteğine karşın, itiraf edemediği bir korku duyuyuşundandı. Tarikatın kapalı dünyasında, aslında olgunlaşmadan ihtiyarlayıp hırçınlaşıldığı bu titrek, kuşkucu, sapkınlıklarına bağlı, çitin ötesinde neler olup bittiğinin bilinmediği bu dünyada bütün gençliğini geçirmişken, dünya ile yüz yüze gelmeyi nasıl hafife alabilirdi?

Bu yüzden günlerin, haftaların, birbirine eş tekdüze, hüznü, can sıkıcı geçmesine ses çıkartmamıştı. O nisan sabahına kadar! Orada, suya eğilmiş, hareketsiz, dakikalarca kalmıştı, öteki "biraderler" gideli çok olduğu halde...

Sonra, yavaş yavaş doğrulduğunda, çok uzaklara bakmıştı. Güneş hafifçe kapalı, hava ılık ve baygın, dut ağaçlarının yaprakları, tutsak olmuş kanatlar gibi, hüznle sallanmaktaydı. Ömrünün geri kalan saatleri ona aniden değerli göründü. Kararını verdi: Akşama varmadan gidecekti!

"Gitmek, diye tekrarlıyordu Mani, gitmek bir bayram, binbir biçimde, belki de tek bayram. Ufkun ezeli ve ebedi tutsakları olan insanlar, başka bir şey kutlamışlar mıdır?"

Hurma bahçesinden ayrılırken ne aldatmayı, ne kaçmayı denedi. Gururu ve cesareti ve de töreni seçti! Önce arınmak, teninden, yirmi yıldır onu sarıp sarmalayan o öteki beyaz tenden kurtulmak, yerde serili cansız kalmış giysisine tepeden bakmak!

Sonra, renklerle yeniden doğmak! Eski bir tarihçinin naklettiğine göre "Mani bol paçalı, küf sarısı ve armut yeşili bir pantolon giymişti. Omuzlarına gök mavisi bir hırka atmış, gömleği beyaz olmakla birlikte, kendisi tarafından o sıkıntılı bekleyiş günlerinde çeyiz işler gibi çiçeklerle bezenmişti." Gene de Mani'nin müritleri, bu ayrılış gününü anımsayıp anlatırken Mariam'ı ve Mardinu'yu, Utakim'in sıkıldığı kundak bezlerini unutacak ve yalnızca doğum gününden söz etmeyi yeğleyeceklerdir.

Hayır diyeceklerdir, bir kadının karnından bir topluluğun karnına geçiş, doğum sayılmazdı sadece sona ermemiş bir gebelikti, bir başka şey, kendi çevresinde yirmi yıl sürecek bir yolculuk gerekliydi. Yeryüzünün sarsılması, sabır içinde oluşur!

Mani o gün giyimini tamamlayıp ve Kutsal Ev'in alçak tavanı altında toplanmış olan Beyaz-Giysililer'in huzuruna çıkarken, gözü ilerde, sopası elinde, kitabı koltuğunun altında idi. Yürüyüşü güvenliydi ama ince sakalı hafifçe titriyordu.

Son giren o oldu. Dua başladığı halde, gelişi mırıldanmalara yol açmıştı. Beyaz omuzlular dönüyor, biraderlerden biri duaya dalmışsa yanındakini dürtüyor ve bu küstah, aşağılık herifi gösteriyordu. Sadece rahip, Sittay, duaya devam eder göründü. Ancak sonuncu şarkıyı her zamankinden kısa kesti, sonra müminler, Mani'nin renk küstahlığı içinde durduğu yerden geçmemeye çalışarak, duvarlara sürtünerek geçip gittiler. Küreksiz kadirga mahkûmlarına ya da ağsız balıkçılara benziyorlardı.

Dışarı çıktıklarında kapının önünde kümelandiler. Kışkırtıcıya lanetler yağdırdılar, rüküşlüğüne kızdılar, işlediği günaha, böyle aniden delirmesine, öfkelandiler.

Bir saat sonra Mani dışarı çıktığında, aralarında bir uğultu yükseldi. Onu yakalamak, renkli giysilerini parçalamak, yaptığı işi kendisine ödetmek için eller uzanmışken, aniden baba olduğunu ve görevleri bulunduğunu anımsayan Pattig araya girerek oğlunu kolundan çekti ve "biraderlerin" göremeyecekleri su kanalının kıyısına götürdü.

Mani, sessizliğini ve vakarını bozmadan Pattig'i izledi. Asıl endişeli olan, bitik görünen Pattig idi, gerçi yüzüne yakından bakanlar, açığa vurulmayan bir mutluluğun izini görebilirlerdi: O da ömründe ilk kez, oğlunu korumanın, tehlikeden kurtarmanın verdiği mutluluktı. Malchos'un gidişinden beri aralarında, birbirlerine ilgisiz ve kayıtsız görünmelerine karşın, sessiz bir dostluğun doğduğu gerçektir. Ama Pattig hiçbir zaman, Mani'yi kolundan çekerek topluluğun dışına çıkartmak ve ona öğütte bulunmak gibi bir yakınlık kurma fırsatı bulamamıştı.

— Kılık değiştirmek gibi gülünç bir düşünce, nerden aklına geldi?

— Kulaklarım beni yanıltıyor olmalı. Dünya ile tanışmak için nasıl giyineceğimi söylemeye kalkışan bir Beyaz-Giysili mi?

Pattig, daha uysal bir yanıt bekliyordu.

— Neden böyle konuşuyorsun, çevrende hâlâ düşman varmış gibi? Burada yalnız kardeşlerin var. Gel, beni izle, gidip mir Sittay'ı görelim. Sana nasıl değer verdiğini bilirsin, bu aptalca olayı unutacaktır.

— Unutmasını istemiyorum. Gözlerinden bu görüntünün hiç gitmemesini ve yirmi yıl sonra bile düşünde renkli giysileri içinde Mani'yi görmesini istiyorum.

— Kendine gel Mani, aklını başına topla. Farfaralığın sırası değil, seni kovmak için Yaşlılar Sinodu^[2] neredeyse toplanır. Belki onlarla konuşacak,

onları yatıştıracak vaktim kalmıştır.

— Ben gitmek istiyorum, Sinod gitmemi isterse neden korkayım? Beni cezalandıracaklarını sanırlarken, ödüllendirmiş olurlar.

— Gitmek, gitmek, başka bir şey dediğın yok, ama nereye gideceksin? Hep burada yaşadın. Buradan çıkarsan, mahvolursun. Arası geçmez, seni sönmüş bir balon gibi yol kenarından toplarlar.

— Sen bu sefil hurma bahçesinde bana yeterince yer olduğunu oysa yeryüzünün bana dar geleceğini mi söylemek istiyorsun?

— Burada seni dinleyecek ve tartışacak insanlar bulursun. Bizler senin tek aileniz. Seninle konuşan bana gelince, etimden kanımdan olduğunu biliyor musun?

Pattig daha önce bu sözleri hiç söylememiştir, Mani'yi yolundan döndürmek için, şimdi yersizce söylemekteydi. Mani, gerçekten de sarsıldı. Bakışları dondu.

Kalbinin atışları şakaklarına vurdu. Zaaf göstermekten korktu. Dayanacağı bir yer aradı. Pattig, onu toplamak ister gibi elini uzattı, ama oğul ona dokunur dokunmaz, avucunun kekremesi ıslaklığını hissederek hissetmez, dikilip doğruldu ve ifadesiz bir sesle:

— Bir adamın babam olabilmesi için artık çok geç dedi.

O ana kadar hiçbirisi, aralarındaki kan bağıını, ima yoluyla da olsa, anımsatmamıştı; her biri diğerinin bildiğini bilmekle yetiniyordu ve bu sessiz beraberlik aralarında sürekli heyecan nedeniydi. Pattig'in sözleri sadece üstü örtülü, ve akıllı bir anlaşmayı bozmuyor ama bu koşullarda, bu denli art düşüncelerle söylenmiş olmaları, Mani'nin kulaklarına saldırgan ve edepsiz sözler olarak yansıyor. Kesin kararlılığını belirten bir ifadeyle konuşmadan önce, Mani güçlükle nefes aldı:

— Ta ezelden beri, bu bedene senin yolundan gireceğim yazılıdır. Ama yoluma engel olacağın değil...

Topluluğun yaşlıları, Kutsal Ev'in yanındaki Sinod odasında toplandılar. Başkanlık eden Sittay, yeğeni Gara, Edessa'dan^[3], Fırat'dan ve Kaşkar'dan birer "birader". Toplam beş yargıç. Masanın çevresinde oturmuşlar, karşılarında, onlara dönük, ayakta ve yüzünden hiçbir şey anlaşılmayan sanık...

İlk söz Sittay'a düştü:

— Seni cezalandırmak için toplanmadık Mani; tövbe etmen için buradayız. Yirmi yıl boyunca saflığın ve alçak gönüllülüğün beyazlığına büründün, oysa şimdi gururun renklerine bulaşıyorsun. Aramızda uysal bir kuzu gibi çekingen ve dürüst bir nişanlı gibi yaşadın, bedeninin temiz kaldı, ağzına sadece temiz yiyecekler soktun, bugün böyle bir nimeti neden tepmek istiyorsun?

Mani, yargıçların tepelerinin üzerinden duvardaki bilinmez bir noktaya bakıyordu.

— Saf olan ve olmayan besinler dışkıya dönüşüyor, sizce dışkının saf olanı ve olmayanı var mı?

— Seni, hoşgörüyü dinlemek üzere çağırdık. Daha ağzını açar açmaz, bu kibirlilik niye?

— Hiç hınç duymuyorum. Ama beni saflık içinde yaşatmakla böbürleniyorsunuz, ben de size, övdüğünüz bu safiyetin bir hiç olduğunu, söylüyorum. Topluluğa ait topraklarda yetişen meyvelerin "erkek" ve saf olduğunu söylüyorsunuz, söylediğiniz bu değil mi?

Öyleyse onları neden dışarıda, saf olmayan köylülere satıyorsunuz? Pis dişleriyle ısırırsınlar diye mi?

— Nereye gelmek istiyorsun?

— Saf olan ve olmayan besinlerden söz etmek boş inançtır; saf olan ve olmayan insanlardan söz etmek aptallıktır, her şeyde ve her birimizin içinde Aydınlık ve Karanlık vardır.

— Bizim saflık üzerinde duruşumuzu protesto etmek için mi beyaz giysilerini çıkarttın?

— Hayır. Böyle giyindim çünkü gideceğim.

Kapıya doğru bir adım attı. Sittay seslendi:

— Düşüncelerini yeni açıkladın, seninle henüz tartışmadık, kendi aramızda görüşmedik, oysa sen kalkmış gidiyorsun.

Bu görüşmede saldırganlık gösteren Mani idi. Daha sonraları, Sittay'ın ana kucağından kendisini kopartmasını yirmi yıl boyunca hapis tutmasını ve korkutmasını bağışlayacaktır. Daha sonra, ondan söz ederken kin duymayacak, birbirlerine duydukları hayranlığı anlatacaktır. Ama şimdi bağları kesmek, kurtulmak, kaçmak gerekiyor. Gitmesini bilmek.

— Sizlerden biriyle anlaşmadığım için gidiyor değilim. Dünyaya verilecek bir mesajım olduğu için gidiyorum.

— Neymiş o mesaj?

— Onu burada açıklamamam gerek. Dünya onu size yansıttığında çağırımı duymuş olacaksınız.

— Mantıklı ol. Seni dinlemek için toplandık ve hiçbir açıklama yapmadan gitmek istiyorsun. Köylü yeni bir tohum bulduğunda, tarlasının bir köşesine eker, tutarsa tarlanın geri kalanına da eker. Bize mesajını açıkla, ne düşündüğümüzü sana söyler, doğruyu yanlıştan ayırt etmene yardımcı oluruz.

— Doğru olan doğrudur, yanlış olan yanlış. Sizin veya benim görüşlerimizin önemi yok.

Sittay'ın sesi sertleşti, ama düşmanca bir tavır almadı;

— Sadece düşünceler söz konusu değil. Biz burada toplanmış kıdemli beş insanız, kitaplara, geleneklerimize sadık beş insan. Büyüdüğünü gördük, bildiğin her şeyi biz öğrettik, işi, kibirini, benim düşüncem sizinkinden daha önemlidir demeye kadar vardırılmazsın.

— Bunu bana sen öğrettin Sittay: gerçekte çoğunluk yoktur. Bir sürü adam, dört mevsim boyunca en saçma şeylere inanır, sayıları inandıklarını haklı gösterir mi?

— Karşılarında durduğun biraderler, o söylediğin biçimsiz kalabalık değil, en bilge, en bilgili insanlar!

— Evrenin yasalarına, bilimadamlarına oy vermemiş. Onlar hep vardı, görümlerimiz neyi değiştirir?

— Kendinden emin görünüyorsun.

— Ben sadece bana bildirilen mesajdan eminim.

— Bu mesajın sana Tanrı'dan mı yoksa Şeytan'dan mı geldiğini bilmek gerek. Tanrı, neden seni seçsin, bunu düşündün mü hiç? En aziz olanı, en dindar olanı, en erdemli olanı sen misin?

— Ben maksatını sormuyorum. Belki tercih ettiği benim.

Sittay'ın sabrı taşmıştı ama kendini tuttu:

— Diyelim ki Yüce Tanrı gerçekten seni seçti Mani. Belki de hurma bahçesine şeref vermek istedi. Ne dersin? Eğer sen azizsen, sen

kutsanmışsan, seni taşıyan ağaç da kutsanmıştır.

— Ben doğduğumda, dokuz ay içinde yüzdüğüm suyu ne yaptılar? Attılar. Bu hurma bahçesi de, çocukluğumun ve yetişkinliğimin içinde yüzdüğü sudur.

Bu kadarı fazlaydı. Kuşkucu Sittay, küstah Mani'ye söylediklerini tekrar ettirmek isterdi ama yeğeni Gara, yerinden fırlayarak "Sapkın!" diye bağırmaya başladı. O an, işaretine yanıt verircesine kapı açıldı ve Beyaz Giysililer'den bir grup küfrederek, doğrudan Mani'nin üzerine çullamak, üzerine çamur atmak, renkli giysilerini parçalamak üzere içeriye girdi. Sittay araya girdi:

— Kim ona üç adımdan fazla yaklaşırsa, aforoz edilir!

Yumruklar durdu. Ama yere düşmüş olan Mani, başını kaldırmaya cesaret ettiğinde, alnını bir çamur deryası kapladı ve kaşları yüzüne akmaya başladı. Yeniden çöktü. Pattig onu güçlkle kaldırdı ve grubun elinden kurtardı.

İşte o zaman Mani, gözyaşları arasında gülümseyebildi. itilip kakılmasına hiç de hayret etmemeliydi. Yasalarını maskara edeni baş tacı mı edeceklerdi? Aslında acınacak durumda olan kendisiydi. Bir şamar, bir çamur banyosu ile bütün vakarını kaybedip, babasının kollarında ağlayan bir çocuk olmuştu!

Kolunun tersiyle gözyaşlarını sildi, doğruldu, eşyalarını koyduğu tahta sandığı açtı, yazı takımı ile fırçalarını bir bez parçasına sarıp beline bağladı.

Sonra ayağa kalktı. Uzun süre kolları sarkık, bir adım atamadan durdu. Sonra içindeki sestten son bir onay bekledi:

"Evet Babil oğlu Mani, yalnızsın, yoksulsun, seninkiler tarafından yadsındın ve evreni fethetmeye gidiyorsun. Gerçek başlangıçlar böyle belli olur."

İKİNCİ BÖLÜM

DİCLE'DEN İNDUS'A

*Umudum, dünyanın doğusuna ve meskûn toprakların her
yerine ulaştı. Mani*

I

Mani, 240 yılının Nisan ayında, Beyaz-Giysililer'in hurma bahçesinden ayrıldı. Tarihinin bir sayfası çevrilmiş oldu: O güne kadar hep aynı yerde kapalı kalmıştı. Bundan böyle ömrü yollarda geçecekti.

İlk uğrağı Ktesiphon oldu. Mani doğduğunda, Dicle Vadisi'nin bu büyük kenti Parth krallarının mekânı idi, o tarihten bu yana iranlı Sassaniler, imparatorluklarına son vermişse de, ülkenin yeni sahipleri aynı başkente yerleşmişler ve kent böylece saygınlığını ve zenginliğini korumuştı.

Ktesiphon adı bugün silinmiş bulunuyor. Oysa antik çağın büyük metropollerinden biri, Maniciliğin beşiği ve doğu Hıristiyanlığının merkezi olmuştu. Beş yüz yıl sonra Araplar'ın kuracakları Bağdat kentine uzak olmayan bu yerde, Mani'nin en görkemli başarısını elde ettiği sarayın kalıntılarına, bugün bile hayran kalınabilir.

Ancak hurma bahçesinden ayrıldığı günün ertesinde işler henüz bu aşamada değildi. Babilli, bir fatihin ruhuna sahipse de, görünümü bambaşka, giysileri rengârenk bir gezginci keşişe benziyordu.

Yaya olarak, bir başörtüsü ile çıktığı yoldan, kente dört-beş günde ulaşabilirdi. Ama Dicle taşmış, bentleri yıkmış, yolları kaplamış ve yolculuk uzamıştı. Kente ancak onuncu günün akşamında ulaşabildi ve kalabalığa karıştı. Ktesiphon zenginleri sürü sahibiydiler ve köleleri her sabah sürüyü surların dışına Nassira ve Mahoze yakınlarına otlamaya götürür, akşamları kent kapısından bir yün bulutu, çoban değneği ve hayvan kokusu karışımı olarak girerlerdi.

Pek çok yolcu gibi Babil oğlu da onların peşinde, itile kakıla, öksüre tıksıra, öğleleri durulan, akşama doğru artan kent gürültüsünden şaşkına dönmüş olarak kent kapısından içeri girdi. Öğle uykusunda baygın yatmış olan satıcılar, hamallar, çığırtkanlar, askerler, deveciler, işlerinin telaşına düşmüşler, onlara da sayıları her geçen saat artan, hasır, tekke ve kayış satmak isteyen piyasanın gezginci satıcıları katılmıştı. Paralar, bir keseden

diğerine şakır şakır akıyordu. Ktesiphon işte böyleydi. Oraya hava almak için değil, gösteriş için, tombul çocuklar ile dadılarını, çiftler çiftler, dörder dörder bilezikleri takmış olan özellikle de balık eti, süt beyaz eşleri sergilemek için gidilirdi. Kentte neye sahipseler, hepsini takarlardı. Ara sıra, duvar dibine çökmüş bir dilenciye bu bileziklerden biri anlıyorsa, kalabalığın gözleri fâltaşı gibi açılın diye atılırdı.

Hava daha da kararıp gezinti son bulduğunda, hayvanlar ve insanlar, yiyip içmek için evlere kapanırdı, çünkü meyhanelere sadece yolcular ve serseriler giderdi. Kendisine saygısı olan her kentli kendi evinde içerdi, yatarak -içmek için hep uzanılırdı- sevilen dostlarla toplanarak! Burada bile önemli olan gösterişti; içip sarhoş olacak olanaklara sahip olunduğunu, dostlara, komşulara, müşterilere, şarap sunulabileceğini ve kendinden geçecek kadar içilebileceğini göstermek şarttı. Krallar Kralı da böyle davranmıyor muydu? Çeşnicibaşların ve sakilerin yanı sıra, haşmetli sarhoşluğu sırasında verdiği emirleri kaydeden, ayıldığı vakit de kendisine hatırlatan ve hatasını düzeltmesini sağlayan bir kâtibi yok muydu?

Bir gece önce içkiyi fazla kaçırıp, dört yıllık vergiyi affettiği taktirde bunu düzeltmek, ya da öfkeli sarhoşluğu ile dans etmediği için müneccimbaşını azlettiği taktirde onu tekrar işe iade ettirmek hep kâtibe düşerdi.

Ktesiphon. Düzenli bir ayyaşlık, kılı kırk yaran bir görkem. Ktesiphon, Babil'in mirasçısı, Roma'nın rakibi... işte Mani geceyi böyle bir kentin surları içinde geçirecekti. Ama önce, kenti tanıması için arkadaşını bulması gerekiyordu. Mani, diğerlerinden daha az acelesi varmış gibi görünen bir yolcuya sordu. Machos adında Tyr'li bir taciri tanıyor muydu? Adam gözlerini abartılı biçimde kısarak, "Malchos?" diye tekrarladı. Bu isimde on, on iki kişi vardı. Karısı Yunan mı demiştin...

Ve Mani böylece, Bosses alanına pek uzak olmayan Nabu Tapınağı'nın bulunduğu mahalleye ve palmiye ağaçlarından bir çitin arkasında yeni badanalanmış iki katlı bir evin önüne vardı. Kapıcı, ziyaretçiyi efendisinin yanına götürdüğünde her yanı pırıl pırıl, zengin ve tombul haliyle iki kolunu açan Malchos, utangaç bir tavırla:

— Sana söylediğim saray değilse de, şimdilik şu fakirhaneyi yaptırdım, dedi.

Kloe koşup geldi, gözlerine inanamıyordu. Pek az değişmişti, kucağındaki tombul yanaklı çocuk olmasaydı. Hep o eski afacan, saçları

dağınık ve Mani'nin sevegeldiği küçük kız gibiydi. Kısa bakışmalarında, yapmacıklı olmayan bir sevinç vardı, kuşkusuz bir de, bir parça özlem! Ama birkaç yana çekilecek imalar, asla!

— Bu giysi... dedi Kloe.

— Evet Beyaz-Giysililer'den ayrıldım.

— Tamam mı? İlelebet mi?

— Ondan da öte...

Mani ona doğru bir adım attı, titreyen eliyle çocuğun yanağını okşadı, iki yaşında var-yok arası bir kız çocuğu idi; tanımadığı konuğa kendini okşattı hatta, utangaçlıkla annesine asılmadan önce bir de gülümseme bahşetti.

— Buraya hoş geldin dedi, Malchos, biliyorsun bu ev, senin de evin.

— Yeryüzünde bana ait bir ev olabilse, o da bu ev olurdu. Ama gelip geçiyorum.

— Nereye gidiyorsun?

— Henûz bilmiyorum. Şimdilik, bu gece beni konuk eder misin?

— Bu gece, yarın gece ve ömrümün bütün geceleri.

— Yarın geceyi, yarın sorarım.

Malchos karşı koymak istedi ama arkadaşının o uzaklara dalmış, yeryüzünden kopmuş, uyurgezer halini tanıyıverdi. Israr etmekte yarar yoktu. En iyisi konuyu değiştirmektir:

— Yarın seni, depolarımı ve atölyelerimi görmeye götürürüm. Sonra sarayı ve yarış alanını...

Arkadaşının sözünü kesti, elini tuttu ve özür dilercesine:

— Hayır Malchos, dedi. Bu kentte rastgele dolaşmak istiyorum. Dünya nasıl yaşıyor, görmemin zamanı geldi.

Ertesi günü Malchos eve yemek ve öğle uykusuna yatmak için katırını her günkü gibi, kestirmeden, terk edilmiş bir meyve bahçesinden geçirirken, Mani'yi çevresini saran küçük bir kalabalıkla, bir taşın üzerine oturmuş gördü. Yaklaştığında, arkadaşının bir yandan çevresindekilerle konuşurken bir yandan da dizlerinin üzerinde açık bir kitap gördü, üzerine bir şeyler çiziyordu. Tyr'li ayağını yere tam basacakken, ressamın çevresindeki birkaç yüzü tanıyınca vazgeçti ve başka yöne bakarak yoluna devam etti.

Eve geldiğinde, bir şey demeden sofraya oturdu.

Kloe, eleştirircesine sordu:

— Mani'yi beklemeyecek misin?

— O gelince yer. Ben acıktım.

Malchos surat astığında, olduğundan da şişman görünür, top sakalı diken diken olurdu. Kloe:

— Yine kervanlarla sorun çıktı, diye kestirip attı.

Ama kocası susuyor ve ekmeği parçâlaya parçâlaya yiyordu. Sadece parmaklarına bakıyordu. Kloe üstelemedi, işini görmeye devam etti.

Malchos, yemeğini bitirdikten sonra ögle uykusuna yatmadı, gidip bir yastığa oturdu ve hırsla amber tespihini çekmeye başladı. Bir saat sonra Mani döndü. Malchos gözlerini kaldırmadı:

— Bahçeden geçerken seni gördüm... birtakım adamlarla sohbete dalmıştın... onları tanıyor musun?

— Hayır. Kırmızı mürekkeple bir çelenk resmi yapıyordum, geldiler, onlarla konuştum.

— Onları tanımadan mı?

— Senin evinin dışında, bu kentte kimseyi tanımıyorum.

— Sana onların kim olduklarını söyleyeyim: boş gezenin boş kalfaları, işe yaramazlar takımı, üşütükler, ayyaşlar, boş arazilerde gzymekten başka işleri olmayanlar... Susuyorsun! Dinleyicilerinin, mahallenin en berbat serserileri oluşuna aldırıyor musun?

Mani susuyordu. Ancak bu yirmi dört yaşındaki çocuğun, bu sakallı ve alacalı bulacalı koca bebeğin suskunluğunda öyle bir safiyet vardı ki, Malchos üstelemedi. Kolları sarktı, gözkapakları kapandı ve boş yere geciktirdiği öyle uykusuna dalmaya gitti.

Ertesi günler, Tyr'li, bahçeden geçmemeye özen gösterdi. Mani'nin görüştüğü berbat insanlara rastlamaktansa, yolunu uzatmayı yeğliyordu. Bir hafta sonra, eski yolundan gitmesi, meraktan mı, bıkkınlıktan mı yoksa dalgınlıktan mıydı? Ancak bu kez, Mani'nin çevresinde on beş kişi gördü, aralarında o ilk günlerin iki üç aylağı ama aynı zamanda her çeşit insan vardı. Biri de Malchos gibi Tyr'li zengin, saygın bir komşuydu.

Babilli, her zamanki gibi devşirdiği sol bacağının üzerine oturmuş, kitabını açmış, ancak resim çizmeyi bırakarak fırçasını kulağının arkasına koymuştu. Arkadaşı katırından inerek, bir selvi ağacını siper etti ve onu dinlemeye başladı. Mani, onu gördüğünü belli etmeyerek konuşmasını sürdürdü:

—...ilk başta, evrende birbirinden ayrı iki dünya vardı: Işık dünyası ve karanlıklar dünyası. Işık bahçelerinde istenebilecek her şey mevcuttu, karanlıklarda ise güçlü, görkemli, öfkeli bir arzu. Ve birden, iki dünyanın sınırında, yeryüzünün o güne kadar bildiği, gördüğü en şiddetli, en ürkütücü patlama oldu. Işık zerrecikleri, binbir şekil alarak karanlıklara karıştı ve yaratıklar, yıldızlar, sular, doğa ve insan böyle meydana geldi...

Sözlerine, esinlenmek istercesine ara verdi, sonra yeniden sözcükler ağzından döküldü:

— Her varlıkta, her nesnede aydınlık ve karanlık yan yana ve iç içedir. Yediğiniz bir hurmanın eti vücudunuzu besler, tadı ve kokusu da ruhunuzu, içinizdeki ışık, güzellikle, bilgiyle beslenir, onu sürekli beslemeye bakınız, sadece bedeni doyurmakla yetinmeyiniz. Duyumlar size güzelliği içinize sindirmeniz, dokunmanız, koklamanız, tatmanız, işitmeniz, görmeniz için verilmiştir. Evet kardeşlerim, beş duyumunuz ışığı damıtır. Onlara güzel kokular, nağmeler, renkler sununuz. Pis kokuları, çirkin sesleri ve kiri onlardan uzak tutunuz.

Dinleyenleri, gerisini beklerken Mani kalktı, sürekli elinde tuttuğu bastona dayandı ve herkes, geçmesi için saygı ile yol verdi. Sonra, görünmez iplerle ona bağlıymışlar gibi, her biri, peşi sıra, hayran ve sessiz, arkasından gitti.

Malchos'un, arkadaşının düşüp kalktığı kişiler konusunda içi rahat değildi. Dün, serserilerle birlikte bir bekçi tarafından kodese atılmasından korkarken, bugün daha ciddi nedenlerden ötürü yakalanmasından korkuyordu. Ktesiphon sokaklarında onlarca kişiyi, bir süre sonra yüzlerce kişiyi toplamak, komplo kuşkusu yaratmadan, mümkün değildi. Arkadaşının anlattıklarının gerçi kışkırtıcı bir yönü yoktu ama, Malchos çekiniyordu. Öğretisinin yeni başladığını ve bundan böyle evrenin oluşumu ile ilgili düşsel görüşlerle sınırlı kalmayacağını bilecek kadar arkadaşını tanıyordu. Günün birinde, ki o gün yakın olabilirdi, arkadaşını onarılmaz olaylara yol açacak sözler söyleyebilirdi. Tyr'li bu konuyu düşündükçe tehlike gözünde büyüdü ve yakınlaştı. Kendini de suç ortaklığından kodese

atılmış, işi batmış, bütün emelleri yok olmuş, karısı dilenmeye mecbur kalmış olarak görmeye başladı...

— Sana söyleyeceklerim var Mani, dedi, birdenbire.

Sesi düşmanca değildi, sadece ciddi ve dürüst olmak istiyordu. Babilli gülümsemeye başladı.

— Kaşlarını çatmaktan vazgeç, tombul yüzüne hiç yakışmıyor. Ama konuş, seni üzen ne, söyle...

— İkimiz, sen ve ben, bütün gençliğimizi o hurma bahçesinde, dünyadan ayrı geçirdik. Sen, benden çok, kitaplarınla yaşadın, hiç kimse senin kadar tıp ve ilahiyat bilgisine sahip değil. Bilgine, ilmine, yeteneğine, coşkuna hayranım. Senin gibi insanlar, bastıkları toprakların üzerinde ve yakınlarının kalbinde iz bırakır. Ama senin yanında kara cahil kalan adamın, senden daha iyi bildiği yığınla şey var. Kabul ediyor musun?

Mani onayladı, arkadaşı devam edecek cesareti buldu:

— Bir kere, Ktesiphon'un ve bütün bu imparatorluğun efendisinin, Krallar Kralı Sassani Ardeşir olduğunu unutmuş görünüyorsun. Sana adını, hanedanını hatırlatmak isterim, yeryüzünden Parthlar'ı yok ederek ve son Part Hükümdarı Artaban'ı öldürerek iktidara geldi.

Anlamadınsa "tekrarlayayım, Sassaniler saltanatlarını Partlar'ın mezarları üzerinde kurdular, bütün Mezopotamya topraklarında, Med'de, Arabistan'dan Hindistan sınırlarına kadar onları kovaladılar. Ve sen Mani, şunu asla unutma, sen Parth'sın yeni hükümdarların gözünde bir Parth prensisin, her şeyden önce buna bakarlar. Yalnızca babanın soylu Haskaniye sülalesinden olması bir yana bana söylendiğine göre, annen de, Parthlar'la birlikte hüküm sürmüş daha soylu ve daha eski Kamsaragan ailesinden.

— Uzun süre soy ağacımı bilmedim, öğrendiğim zaman da önem vermedim. Benim için ne ırk, ne de sınıf önem taşır, bilirsin.

— Bilirim Mani, bunun için de sana saygı duyarım, ama insanlar olaylara senin gibi bakmıyor. Bu gece, kötü niyetli biri, Krallar Kralı'na, başkentinde toplantılar düzenleyen Mani adında bir Parth prensi hakkında rapor verebilir. Bu da, senin serüveninin sonu olur.

— Neden benimle uğraşsınlar ki... ben devlet işlerine karışmıyorum, ben sadece Tanrı'dan söz ediyorum, ayaklanın demiyorum.

— Irk, sınıf farkı gözetmediğini şimdi söylemedin mi?

Bunu herkesin önünde söylemen suçüstü yakalanman için yeterli, çünkü Krallar Kralı kralımız, hem sınıf, hem de ırkı ile iftihar ediyor. Üstelik, sadece Tanrı'dan söz etsen bile, suçsuz sayılman için yeterli mi sanıyorsun?

Belki farkında değilsin ama zaman değişti. Senin Parth kuzenlerinin iktidarı sırasında, bütün inançlara hoşgörü vardı. Komşularım arasında ibadetlerini gizlemeden yapmış olan Hristiyanlar var. Yahudilerin hahamının sarayda yeri vardı, hükümdarın dininin ne olduğu da bilinmezdi. Ama Ardeşir farklı. Çevresini, bütün imparatorluğa inançlarını yaymak isteyen ateşe tapanlar aldı. Dicle kıyısının unutulmuş bir köşesindeki hurma bahçesinde, insan istediği dini seçebilir. Ama burada, başkentte susulur. İsa'dan, Baal'den, Nabu'dan, Musa'dan söz etmek istenirse, dört duvar arasında, yerin altında söz edilir.

— Sözlerin beni ürkütüyor Malchos, beni tutuklarsa imparatorluğun Efendisi'ne görüşlerimi sunmak fırsatını bulabilirim.

— İşte bütün saflığınla konuştun! Eski masallardan birinde, sanığın birinin kralın huzuruna getirildiğini okuduğunu anımsıyorsun ve kendini hükümdarın karşısında, onunla konuşur, onu etkiler, onu değiştirir görüyorsun. Uyan Mani! Çocukluk düşlerinden vazgeç! Seni Krallar Kralı'nın huzuruna değil, fareler ve bitlerle sohbet edeceğin çamurlu kodeslere götürürler, şaşkın!

— İşte bunda yanılıyorsun. Günün birinde krallarla konuşacağımı biliyorum.

Malchos arkadaşını seyre daldı, böylesi bir güvenin nedenini bulmaya çalışıyordu. O sırada Kloe geldi, getirdiği haberin sevinç mi, sıkıntı mı yaratacağını bilememenin duraksamasıyla:

— Pattig burada, dedi.

Mani ayağa kalktı, kapıya yöneldi, ev sahibi ise isteksiz davrandı, endişesi, korkusu geçmemişti ama Pattig Beyaz-Giysililer'in kılığı içinde içeriye girdiğinde kollarını açtı. Eski "birader" ona alelacele sarıldı, gözleri oğlundan başkasını görmüyordu. Ancak ona yaklaşmadı, yakıcı ve geçici bir görüntü, tehlikeli bir hayal gibi onu uzaktan seyretti.

— Seni bir daha göremeyeceğimden emindim. Gittiğin zaman ağladım, ölüm orucuna yatmak istedim. Sittay da, kendi oğlunu yitirmiş gibi ağladı. Sonra senin Seleukeia Köprüsü'nden geçtiğini gören biraderler geldi. Malchos'a gittiğini tahmin ettim, bu kentte başkasını tanımazsın. Senin

arkandan geldim. Bütün biraderler, heyet halinde benimle gelmek istiyorlardı. Gidişin onları üzdü ve sarstı. Seni hurma bahçemize geri götürebilirim, hepsinin etekleri zil çalar. Hiç kimse, anlıyor musun, hiç kimse seni kınamıyor, yüksek sesle konuşabilir, düşüncelerini açıklayabilirsin...

Babasının her sözüne, Mani'nin yüzü biraz daha asıldı:

— Bana bunları söylemek için geldinse, Beyaz-Giysililer'in yanında kalman daha iyi olurdu. Şunu iyi belle, senin hurmalığına asla geri dönmeyeceğim, o dinden asla olmayacağım.

— Ya ben Mani? Beni bir saniye olsun düşündün mü? Saflığı ve kardeşliği bulacağım diye bu dünyadan ve zevklerden ayrıldım, ailemi terk ettim ve şimdi öz oğlum bütün bir ömür süren özverinin gereksiz olduğunu söylüyor. Seni dinleyecek olsam, bana yakın olan tek varlığı yitireceğim. Yeryüzünde senden başka kimsem yok.

— Öyleyse benimle kal. Sözlerimi dinle. Beklentilerine cevap verirlerse, geçmişte Sittay'ı izlediğin gibi beni izlersin, ya da hurma bahçesine dönersin.

Mani babasıyla, bir yabancıyla konuşur gibi konuştu, ya da bir rakiple konuşur gibi... Pattig'in sevgi gösterileri kendisine saldırı gibi geliyor ve aralarındaki kan bağına hatırlatmasını yersiz sayıyordu. Malchos ile Kloe, sahneyi çekinerek izliyorlardı, iki yazgının hesaplaşmasında çekingen iki tanık gibi... Baba, oğlunu ve bütün ailesini dinsel hevesleri için feda etmişti. Şimdi de gerçek dışı intikam saati gelmişti. Pattig aniden, dinsel bir buyruk almışçasına, dizleri üstüne çöktü:

— Seninle kalacağım Mani. Sözlerini kalbime gömmeye çalışarak dinleyeceğim. Bana elini uzat, ilk müridin ben olayım.

Mani, cevap vermedi. Gözlerini kapatmış, anılarının arasında yüzüyordu, yaşadığı bu garip sahneyi kendisine bildirecek bir işaretin, bir kerametın arayışı içindeydi. İşlerin böyle gelişeceğini asla düşünemezdi.

Sonra yavaşça gözkapaklarını açtı, sağ avucunu, diz çökmüş babasının başına koydu. Bilmeden, yıllar önce Nabu Tapınağı'nda Sittay'ın Pattig üzerinde hâkimiyet kurduğu hareketi tekrarlamış, bir bakıma da silmişti.

Birkaç gün Malchos, atölyesinde, en ufak bir iş çıkartmadan homurdanıyor, döneniyor, lanetler yağdırıyor, sıkılıp duruyordu. Gerçi Mani onu her zaman kaygılandırmıştı ama hiçbir zaman bu denli hırçın ve

yaklaşılmaz olmamıştı. Bazen, müritlerine davranan efendi davranışlarına bazen de çocuk hareketlerine sahipti.

Malchos ona bazen hayranlık duyuyor, neredeyse tapınıyor, bir saniye sonraysa küçük kardeşiymiş gibi onu korumak istiyordu. Tyr'li, özellikle bir gece önceki olayları anımsıyordu. Kendi evinde bir babanın, oğuluna, çok da doğal olmayan biçimde biat etmesinden, garip bir tarikatın doğduğuna tanık olmuştu. Ya kendisine, kendini işine vermiş tacire, tövbe etmiş tarikatçıya, kiliselerden ve cemaaderden kaçmış Tyr'li Malchos'a oynatmak istenen rol neydi?

Arkadaşı ile ilişkilerinde, şimdiye kadar derinliğini ve sonuçlarını çözemediği bir anlaşmazlık vardı. Her ikisi de gönül rahatlığı ile Beyaz-Giysililer'in hurmalığını terk etmişlerdi ama, terk ediş nedenleri farklıydı. Kendisi her zaman ne istediğini çok iyi bilmişti: servet, sevdiği kadın, bir saray yapana kadar rahat bir konak... Ya Mani? Tarikattan ayrılırken ne düşlemişti? Yeni bir din mi? Onda hiç kuşkusuz vaaz vermek arzusu, tanrısal bir sese şimdi daha çok atıfta bulunmak isteği vardı; ama o zaman Malchos'un, Pattig'in geldiği akşam, onun ağzından duyduğu şu sözlerle ne demeliydi? "Bazen kendi kendime, Tanrı'nın görüntüsünü bozmak amacıyla dinleri esinleyenin Şeytan olup olmadığını düşünüyorum."

Bunlar, bir din adamının sözleri olabilir miydi?

II

Hurma bahçesi dışındaki bu ilk günler sırasında, baba ile oğul Mariam'dan söz ettiler. Daha önce onu hiç konuşmamışlardı. Ve Mani, şimdi bile adını söylememeyi başarmışa.

— Hiç ne olduğunu öğrenebildin mi?

Ktesiphon'un sakin bir yolunda yan yana yürümekteydiler. Bir süredir ikisi de düşünceliydi. Tan vaktiydi, güneş henüz yakıcı ışınlarını kentin üzerine göndermemişti. Pattig duraksamadı. Sanki çeyrek yüzyıldır,

aralarında dalgalanıp duran gölgenin, artık bu gecikmiş görüşmelerine katılması kararlaştırılmıştı.

— Birkaç yıl önce Mardinu'dan geçtim. Eski evimizin bahçesindeki mezarını gösterdiler. Sana bazı şeyler açıklamak istiyorum Mani.

Ama oğul aniden hareketsiz kaldı, öylesine ani ki, sopası yere çakıldı. Pattig'in yüzüne doğru kalkan eli, bir vakitler babasının karısını durdurmak için "Daha fazla konuşma" demek istediğindeki gibi kalkmıştı.

Pattig söz dinledi. Evinin dışında her zaman söz dinlemesini bilmişti. Mani, daha büyük adımlar atarak, yürümeye başladığında onu izledi. Sessiz ve iki adım gerisinden.

Bu konu aralarında sonsuza kadar kapalı kaldı. Kapalı kalan, ara sıra sarf edilen bazı patavatsızca sözlerle canlanan konuydu ama, yarası değil.

Pattig ile Mani arasında, bir baba ile oğlu arasında düşünülebilecek en garip ilişkiler bağı örülecekti. Yıllar geçtikçe, aralarında bir dostluk kurulacak ve büyüyecek, gerçek, derin, ama kan bağları ile ilişkisi olmayan bir sevgi doğacaktı. Aksine, bu bağa karşın, onu yadsımak istercesine doğacaktı. Pattig ölene kadar, Mani'nin yakın bir müridi, en sadık yol arkadaşı, en devamlı dinleyicisi oldu. Devamlı, ama ilk zamanlar bir hayli kuşkulu bir dinleyici. Malchos, arkadaşının resim yapma ve vaaz verme alışkanlığını edindiği bahçeden her geçişinde, babayı devrik bir ağacın gövdesine oturmuş, kulağı konuşmada, kafası meşgul ve endişeli görürdü. Tyr'li ara sıra yanına gelip oturur, uyuşuk bir selam verir, belirsiz gülümser ve dikkatini dağıtacak tek kelime etmezdi. Kendisi de Mani'nin söylediklerini dinlemeye koyulur, dinleyicilerin tepkilerine dikkat eder ve tanıdık bir yüz bulmaya çalışırdı. Onu bir incelese, en az Pattig kadar -ama farklı nedenlerden- endişeli görürdü.

Arkadaşının geldiği günden beri duyduğu endişeler haklı çıkacaktı çünkü... Günün birinde, Mani her zamankinden yoğun bir kalabalığa yüksek sesle hitap ederken, Malchos, kuru otları ezen ayak sesleriyle irkildi. Arkasını döndüğünde, asayiş subayı bir gzyr ile karşılaştı. Adam eliyle yaklaşmasını istedi.

— Oradaki adam kim?

— Babil ülkesinden gelen genç bir rahip. Adı Mani.

— Ne anlatıyor?

— Duayı ve orucu.

— Hangi dinden?

Bunu Malchos'un kendisi de bilmek isterdi! Ama yüzünü ekşitip:

— Sanırım Nâsranî demeyi daha ihtiyatlı buldu.

Görevli bunu, beynindeki kayıt defterine yerleştirdi.

— Ya sen kimsin? Seni bu mahallede görmüştüm...

— Adım Malchos, tacirim, aslen Tyr'liyim. Geçerken...

Arkasındaki mırıltılardan rahatsız olan Pattig, rahatsızlık verenleri tehdit etmek istercesine elini havaya kaldırdı ve üniformalı gzyr'i görünce, eli düşüverdi. Adam, ona da yaklaşmasını emretti. Mani'yi göstererek:

— Onu tanıyor musun? diye sordu.

— Oğlumdur.

— Senin adın ne?

— Pattig.

— Bu Parth adı, yanılmıyorsam.

— Evet Parth'ım. Aslen Ekbatana'dan.

— Nasıl oluyor da sen ve oğlun Aramiceyi bu kadar iyi konuşuyorsunuz?

— Babil ülkesine küçükken geldim, oğlum da burada, Mardinu'da doğdu.

— Hangi aşirettensin?

Pattig, genelde yitirmiş olduğu gururuna kavuşarak:

— Haskaniye, dedi.

Adam birden hayranlık ve saygı ile yanıtladı:

— Değerli savaşçıların yer aldığı, savaşları zihinlerde yer etmiş bir sülale!

Ama hayranlığı kısa sürdü, çünkü Pattig dost olmayan bir sesle çıkış yaptı:

— Ömrümde hiçbir savaşa katılmadım. Dinim, silah kullanmamı yasaklar. Gerekçesi ne olursa olsun!

— Yani sana göre, bu kılıcı, düzeni kurmak ve hükamdarımızın düşmanlarıyla savaşmak için kullanacak olursam, bir katil ve hayduttan farkım kalmaz!

Malchos araya girmeyi gerekli gördü:

— Prens Pattig ve oğlu uzun süre bir hurma bahçesinde yaşadılar, kendilerini eski kutsal kitapları okumaya vermişlerdir ve bu dünyada olup biteni pek anlamazlar.

Subay, bu açıklama ve Malchos'un göz işaretleri üzerine yumuşadı. Ancak Pattig:

— O hurma bahçesinde, oğlum Ktesiphon'a gelip yaşamâya karar verene dek mutlu yaşadık. Onu izlemek zorunda kaldım, diye eklemek gereğini gördü.

— Buraya ne yapmaya geldi?

— Halka yeni bir dini açıklamak istiyor.

— Sadece bu kadar mı? Peki, varlığınıza bizleri ne kadar süre onurlandıracaksınız?

Pattig, kendi kendine konuşur gibi alçak sesle:

— Bana kalacak olsa, hemen giderim, dedi. Bu kokuşmuşluktan, bu pislikten, bu meyhanelerden uzak yaşama olanağı varken...

— Eskisinden iyi, dedi subay.

— Kuşkusuz.

— Parthlar'ın zamanında her şey daha iyi idi.

Pattig, bütün saflığına karşın, bir tuzağın kokusunu aldı. Ama Malchos atılmıştı:

— Tanrı yüce efendimiz Ardeşir'e ömür versin ve iktidarının ortağı sevgili oğlu Şapur'a. Bu kenti himayelerine aldıklarından beri, refah ve asayiş hiç bu kadar iyi olmadı. Başımızdan ilelebet eksik olmasınlar!

Subay burnunu kaldırıp, kalın bıyığını burdu:

— Gördüğüm kadarıyla Tyr'li, söylenmesi usulden olan sözleri öğrenmişsin ama bu işin içinden sıyrılmaya yetmez, dedi. Ama gene de:

— Ölümsüz olsunlar! demeyi ihmal etmedi.

Bu kutsal yanıtın sonra saygılı bir sessizlik oldu.

Sonra subay, baştan aşağı Pattig'i süzdü ve yeni bir tuzak olacak yeni bir soru sormaya hazırlandı. Bu ara, Mani'nin yükselen sesi duyuldu, kulaklar ve gözler ona çevrildi:

—... Saf ışık olan Tanrı, karanlıklar âlemini iyi tanıyordu, bunun üzerine ilk insanı çağırdı ve ona: "Sen ki ışık ve karanlık ile birliktesin, edinebileceğim en iyi müttefiksin. Evet, insanoğlu, sen ışığın, karanlığa kurduğu tuzaksın. Yarancılığa hükmetmek ve onu korumak görevini sana veriyorum."

Subay yaklaştı. Göbekli hali, elinde kısa sopası, eli kılıcında, Mani'yi dinleyicilerden ayıran taşlı geçitte gidip gelmeye başladı. Mani'nin tam karşısında durdu, hırladı. Mesaj anlaşıldı çünkü istisnasız herkes, gözlerini konuşmacıdan ayırıp gzyr'e dikti, ayağa kalktı ve birbiri ardından, önceleri geri geri giderek sonra da arkalarını dönerek, tüyüverdi.

Subay, ağzı kulaklarında, tek başına bütün dinleyicilere söz geçinebilmenin gururu ile oturdu. Mani son cümlesini söyledi.

— Güzelliğin dinini, dört mevsimin insanlarına öğreteceğim.

Sonra sustu, kıpırdamadı. Kestiği vaaza içinden devam eder gibiydi. Subay ona baktı, tarttı, sonra bu tuhaf adamla konuşurken kullanacağı sözcükleri boş yere arayan bir tavır takındı. Sonunda onunla konuşmaktan vazgeçti ve koşarak Malchos'u, evinin kapısı önünde yakaladı.

— Şu Parthlılar'a, eteklerini, Ktesiphon sokaklarına sürdüklerini görmek istemediğimi söyle. Köylerine dönsünler ve ölene kadar orada kalsınlar, isimleri neydi?

— Pattig ve Mani.

— Seninkisi de Malchos, öyle değil mi? Burada mı yaşıyorsun? Güzel ev!

Subay, gıpta ve tehdit dolu bakışlarını evinde dolaştırırken, Malchos, sanki son defa evi ayakta görüyormuş gibi özlemle baktığı için kendi kendine şaştı.

Sallanarak içeriye girdi ve Kloe'nin dut şerbeti hazırlamakta olduğu kameriyenin altına geçip oturdu. Bir yudumda şerbeti içti ve terini silmeden ikincisini istedi.

Malını ve ailesini korumak istiyorsa ne yapması gerektiğini, Mani'ye ne biçim çirkin bir öneride bulunması gerektiğini biliyordu. Ama sözcükler,

dudaklarından nasıl çıkacaktı? Yanına gelen Pattig ile işaretlerle, fısıltı halinde konuştu. Bir saat sonra yanlarına gelen Mani, tazelenmiş, huzurlu, esinlenmişti.

— Düşündüm, dedi. Bu kentten gitmem gerek.

Malchos o an, belli etmemeye çalıştığı bir rahatlama duydu. Biraz yapmacıklı ama gene de alaylı bir ifâdeyle:

— Tanrısal dostuma danıştım, o da bana "Ktesiphon muazzam bir kapıdır, yüklenip açamıyorsan, anahtarını elde etmeye bak" dedi. Bu akşam gideceğim, mir Pattig isterse benimle birlikte gelebilir.

Babası cevap yerine ayağa kalktı, beyaz giysisinin bağını çözdü, sonra daha sıkı bağladı. Malchos, nezaketine kavuşmuştu:

— Sabahı beklemek daha mantıklı değil mi?

Nezaket sözcükleri bir yana, iyice utanmıştı. Her saniye biraz daha utanıyordu. Mani'nin gitmesini arzulamış olmasından, hatta neredeyse bunu ona söylemekten utanıyordu. Yaşadığı sahne kendisini üzmüştü. Ve bu üzüntüyü ömür boyu çekeceğini hissediyordu. Yıllar boyu, hurmalıktaki yemekhanede hurma çekirdeklerini gizleyen arkadaşının, güven verici görünümünü aklında tutmamış mıydı? Şimdi, onu evinden kovmak üzere olduğunu on yıl sonra, yirmi yıl sonra utanç ve üzüntü ile hatırlayacağından emindi. Kovmak mı? Onu kovmuş değildi ve Mani'nin gözlerinde sitem yoktu. Ancak Tyr'li, yüce gönüllü olamadığı için kendini bağışlamıyordu.

O halde ne yapmalıydı? Baba ile oğlu alıkoymak, her şeyi, her şeyi evini, işini, Ktesiphon'a geldiğinden beri ne kurmuşsa hepsini kaybetme tehlikesini göze almak mı?

Böylece, yavaş yavaş, kendisine itiraf edemediği tuhaf düşünce, aptalca düşünce, kafasında yer etmeye başladı. Onu zihninden atmak istedikçe, ısrarla geri geliyordu. Malchos, Kloe geldiğinde, işte öyle benzi solmuş, çökük, acınacak halde oturuyordu. Kloe ilk bakışta, hiçbir açıklama duymadan ne olduğunu anladı. Konukların gidişi ve kocasının ikilemi! Hepsine sevecen bir bakış attı sonra Malchos'u bir yana çekerek:

— Onlara biraz eşlik etmek istiyorsan duraksama.

Yaşlarına karşın bu adamlar birer çocuk, yollar, yolculuklar hakkında bir şey bilmiyorlar. Sen olmazsan kaybolurlar, dedi.

Malchos bu yüreklendirici sözleri beklercesine, birden güçle dolarak ayağa kalktı:

— Haydi gidelim! dedi. Adamlar'ıma binek hayvanlarını hazırlamalarını söyleyeceğim. Karısı "biraz eşlik" mi demişti?

Yıllar sonra Malchos, bu serüvene bu kadar hafiflikle nasıl atıldığını kendi kendine soracaktı.

* * *

Mani, yolculuğunun amacını bilmiyor gibiydi. Her sabah yolunu çiziyor, aynı hasır üstünde asla iki kere üst üste yatmıyordu. Yol arkadaşları onu izliyordu. Ganazak'a, Atropaten'e, Ermenistan'a, Medya Dağları'na, Meşene bataklıklarına, Kaşkar'a ve nihayet tekneye bindikleri Dicle'ye.

— Ya şimdi nereye gidiyoruz?

Malchos, daha önce sorduğu yirmi soruda olduğu gibi, buna da yanıt beklemiyordu. Teknenin kışında, Pattig'in yanına çökmüştü. Kafasına ıslak bir bez sarmıştı. Güneş o kadar yakındı ki, şakaklara vurduğu darbe işitiliyordu. Sadece Mani ayaktaydı, gölgesi ayaklarına vurmuştu. Arkasını dönmeden, seyir defterinin yapraklarını çevirircesine:

— Yarın akşam Charax'ta kalacağız, dedi. Sonra bir gemi bizi Büyük Deniz'e götürecektir. Hindistan'a kadar.

Malchos, tartışma alışkanlığını yitirmişti. Yatıyor, kalkıyor, dinliyor, yürüyordu. İtaadi gözlerinin ardında gene de hesap tutmaktan vazgeçmiyordu. Kendi kendine, ilkbahar'ın son ayı Ayar'dayız, gemileri Doğu'ya götüren musonların başlangıç ayı. Gemiciler ve uzun yol tüccarı bunu bilir ama Mani bunları nereden bilecek? diyordu kendi kendine. Malchos, daha iyi düşünebilmek için doğruldu? Yoksa arkadaşı, rüzgârların düzenini incelemiş miydi? Yoksa bu yolculuğa daha ilk başta, Hindistan yolunun açıldığı uygun mevsimlerde, Charax'a ulaşacağını bilerek mi çıkmıştı? Yoksa ona yol gösteren "ikizi" miydi? "İkizi" mi? Peki Mani kim? İkizi kim? Malchos kuşklarını ve bataklıktaki sivrisinekleri aynı sinirli eliyle kovdu.

III

Mezopotamya'nın ambarı Charax'ta, yolcular, yolculuklarına liman boyunca sıralanmış batakhanelerde hazırlanırlardı. Gemi kiralayanlar, tayfalar, sarraflar, saygı değer kaçakçılar, ahlaksızlar, fala bakan kadınlar... Mani ve Pattig, sarhoş kahkahaları ve şuh şarkılar yükselen bu gürühtan uzak durdular. Hatta ihtiyatlı bir mesafede, gölgeli yan sokaklardan birinde durdular. Yaklaşımında bulunma işi Malchos'a düştü, o da tanıdık bir yüz, bir hemşeriye bakındı. Bir ya da birkaç Tyr'li bulacağından emindi çünkü... Tyr'liler yüzyıllardan beri baharat ve kakule yolunu arşınlamaktaydılar.

En az gürültü çıkaran küçük bir grup arasından, Malchos bir yüz, bir sakaji kesimi, bir başlık, bir yüzük yakaladı. Aralarına girdi, kendisine bir sandalye ile bir arpa birası ikram ettirdi. Drahmi'lerden, Dinar'lardan, ####/ariw'lerden, auref lerden konuşuyorlardı. Sonra da dalgalardan, kayalıklardan, korsanlardan... Malchos da Ktesiphon'dan söz etti, atölyelerini, tanınmışlığını, ticari hünerini, müşterilerini övdü ve dinleyicisine kârlı bir iş görme ortaklıkları hayal ettirdi. Bir saat sonra, iki Tyr'li anlaşılmış, tokalaşmıştı.

— Ne zaman gidiyoruz?

— Mal rıhtımda, deniz uygun, hayırlı alametler bekliyoruz sadece... Geçen gece bizim doğramacı rüyasında kara koyunlar görmüş, tayfalar hareket etmek istemediler... Yarın sabah, Mendirek Tapınağı'na bir boğa adayacağım. Boğa kabul edilirse, öğleden sonra yelken açarız, tanrılar fikirlerini değiştirmeden önce...

Sıkıntılı bir gülümsemeyle ayağa kalktılar, denize hiçbir zaman tasasız açılmaz! Daha sonra Malchos, her şeyin yolunda olduğunu söylemek üzere arkadaşlarının yanına gitti.

Mani ile Pattig'in çevresini, gittikleri her yerde olduğu gibi, bir dinleyici kitlesi sarmıştı, işi başardığını söylemek için sözlerini kesmeli miydi? Neye yarardı? Ne olacağını biliyordu. Sanki ezelden beri o meyhaneye girip, Hindistan'a gideceği halde gidişini bir gün ertelemiş olan ve üçüncü gün onları gemiye almayı sevinçle kabul eden Tyr'li bir gemi sahibi bulacağı yazılıymış gibi, kendisine uykulu bir kuzunun gözleriyle bakacaklardı. Hayır, Malchos bir şey söylemeyecekti, iki Parth'ı tanrısal görevleriyle baş

başa bırakacak, kendisi de daha az ulvî işlere bakacaktı: yiyecek, içecek gibi işlere!

Hemşerisi onları parasız götürmeyi kabul etmişti ama, bütün yolcular gibi yiyeceklerini kendileri karşılamak durumundaydılar. Yol boyu üç insanı beslemek için alınacak şeylerin miktarını tahmin etmek kolay mı? Malchos, büyük adımlarla limanın çarşısına yöneldi. Yürürken, elinde olmadan söyleniyor, balıkların su yüzüne çıkardıkları kabarcıklar gibi, sözcükler kendiliğinden ağzından dökülüyordu. Ktesiphon'da, yola çıkarken, her mantıklı insanın yapacağı gibi bir veya iki hizmetkâr almak istemiş ama Mani engellemişti.

— Çadırımızı kim kuracak, yemeğimizi kim pişirecek?

— Ne çadırımız ne de mutfığımız olacak. Her konakladığımız yerde, cömert insanlar çıkıp bize yatacak yer ve yiyecek verecektir.

— Dilenciler gibi yalnız mı gideceğiz?

Mani gülmüştü:

— Dünyaya kılavuzluk etmek için dilenciden iyisi mi olur?

Bir tacir için öfkelenendirici bir düşünce biçimiydi bu!

— Öyle günler var ki Mani, söylediklerinden hiçbir şey anlamıyorum. Bu şekilde, sırf aklımı karıştırmak için mi konuşuyorsun diye düşündüğüm oluyor.

Ama Babilli, açıklamada bulunmak için ciddileşirdi:

— Başkalarına yol gösterecek olanlar, her gece, her zenginliğe veda etmeli, üzerlerindeki giysiden başka bir şeyleri olmamalı, ertesi günün yiyeceğini bile taşımamalıdır. Bilgeler, din tüccarı sahte sofulardan ancak böyle ayırt edilebilirler.

— İyi de, bu bilgeler nasıl yaşayacak?

— Halk onları her gün besler.

— Halk günün birinde onları beslemekten bıkmaz mı?

— Şayet yeryüzünde bir bilgeye yiyecek verecek tek bir kişi kalmamışsa, o zaman dünya bilgelere layık değil demektir ve gitmelerinin zamanıdır.

— Yani kendilerini ölüme mi terk edecekler?

— Dünya bilgilerden vazgeçmişse, bilgiler de dünyayı terk ederler. O zaman dünya yalnız kalır ve yalnızlığın acısını çeker.

Malchos takkesini üç kez başının üstünde çevirmişti.

— Anladığım kadarıyla yola yiyeceksiz ve parasız çıkıyoruz.

— Evet, hiçbirini almadan. Bilgeler gibi!

Tyr'li "deliler gibi" demeyi yeğlerdi. Ama anlayışsızlık bu denli genişse, köprüler nasıl kurulur? Hangi ucundan tutup, tartışılabilir? Bu yüzden Mani, babası ve arkadaşı, binek hayvanlarından başka bir şey almayarak yola çıkmışlardı. Malchos, gene de, gömleğinin içine bir kese gizlemişti ama yol boyunca, kesenin ağzını açmaya gerek duymamıştı. Holvan olsun, Kengavar olsun, Artaksata olsun, hangi kent kapısından içeri girseler, insanlar yabancılara duydukları merakla çevrelerini sarıyor, sonra Mani vaaz vermeye başlar başlamaz, onu dinlemek için kalabalık birikiyordu. Babilli, bulunduğu yerin dilini bilmiyorsa, kalabalıktan biri çevirmenlik yapmayı öneriyor ve o günün akşamında, o adam ya da bir başkası, yolculardan geceyi evinde geçirme onurunu vermelerini rica ediyordu.

Her öğünde, kentin ileri gelenleri, konukları ağırlamak için aralarında çekişiyorlardı ve gün boyunca, Mani konuşurken, kadınlar ona ve arkadaşlarına meyve ve soğuk şerbetler getiriyorlardı. Ekmeğini kopartmadan önce, Mani'nin şöyle bir duası vardı:

"Tanrım, bu yiyeceği hazırlamak için, toprağı, bitkileri ve diğer yaratıkları gücendirmek gerekti. Ama bunu yapanların, insandaki ışığı beslemekten ve senin sözünü yaşatmaktan başka niyetleri yoktu."

Sonra yemeği, ev sahibiymiş gibi çevresine dağıtır, kendisi ise azıcık ekmek ve meyve ile yetinirdi. Özellikle karpuzu severdi, nedenini soranlara, başka hiçbir yiyeceğin ışığı bu kadar iyi yansıtmadığını söylerdi:

"Karpuzla bakınız, rengi gözlerinizi, kokusu burnunuzu mest eder; elinizle kaygan kabuğunu okşarsanız, ayrıca bir şey içmenize gerek yoktur suyu içindedir, onu bir tabağı koymanıza gerek yoktur; kendisi tas olup kendini sunar. Önce ucundan başlayın, sonra ortasına gelin, her lokma sizi ışık bahçelerine yaklaştıracaktır."

Sıcak ekmeği, salatalığı, dudarı, özellikle ışığı geçiren saydam dudarı severdi. Buna karşılık bütün et yemeklerini kibarca geri çevirirdi. Şarabı ve mayalanmış bütün içecekleri içmezdi. Sadece yemeğe başlarken, konuklar

istedikleri gibi içsinler diye, dudaklarını değdirirdi. Ancak sarhoşluğa kızardı, topluluk arasından biri çakırkeyif olacak olsa, kalkıp giderdi.

Genellikle, yola çıkmadan önce, Mani kendisinden ayrılmak istemeyen birkaç kişiyi fethetmiş olurdu. Onlara derdi ki: "Beni henüz izlemeyin. Vakti gelmedi. Beni bekleyin. Bu kentteki umudum olun, benden duyduklarınızı çevrenize aktarın, tekrar geleceğimi söyleyin."

Bazen o kentin eşrafı kendisine armağanlar, yeni giysiler, altınlar sunarlardı. Bunlar Malchos'un gözlerini parlatır ancak Mani, birkaç işaretiyle dokunmamasını tembih ederdi. Sonra, armağan verenlere: "Armağanlarınız minnetle kabul görmüştür. Onları evinizde, görünür bir yerde saklayınız, size her gün beni anımsatacak ve geleceğimi unutturmayacaktır", derdi.

İşte böylece, yola çıktıklarından daha zengin olmasalar da, beslenerek, yıkanarak, Charax'a vardılar. Yola çıktıklarından daha yoksul da değillerdi çünkü Malchos bir kez olsun keseye davranmamıştı. Aldığı önlemin, Hindistan'a gitmek için yapacakları deniz yolculuğu olmasa, boşa çıktığını görmekten kıvanç duyacaktı. Yolların her aşamasında kalınacak ve yemek yenecek yer bulunuyordu, bu konuda Mani haklıydı ve Malchos'un kuşkuları yersizdi. Ancak denizde, işler aynı olmayabilirdi, herkes kendi yiyeceği ile biniyordu. Özellikle kıyıların bomboş olduğu ve hiç de konuksever olmadığı Hindistan yolunda durum farklı olabilirdi.

Malchos, Tyr'li tekne sahibine kaç günlük yiyecek alması gerektiğini sordu. Kıyı kıyı, rüzgâra karşı gidilirse yolculuk aylar sürebilirdi; kendini musona koyuverecek olunursa Indus Vadisi'ne üç kısa haftada ulaşılabilirdi. Kötü hava koşulları olursa, otuz gün sürebilirdi.

Malchos, üç kişi için otuz günlük bozulmayacak yiyeceği hesapladı. En yakın köşebaşına baktığında, bir çeşmenin ayağına oturmuş iki hamal gördü. Yolculara hizmet etmeye alışkındılar ve onları anında liman çarşısında en ünlü, fiyatları en makul olan dükkânına götürürlerdi. Dükkân sahibi Petra doğumlu bir Nabatî idi ve bir göz kırpması ile hamallara her zamanki bahşişlerini alacaklarını belirtmişti.

Yolu sorup, alınması gerekenlerin listesini kendisi hazırladı. Yolculuğun ilk yarısı için katı yumurtalar, peksimeder, peynir, kurutulmuş veya tutsülenmiş balık; geri kalanı için arpa, sert buğday, mercimek, bakla, fasülye, nohut, tabîî tıkabasa doldurulmuş iki küp dut, soğan ve sarmısak heveni, zeytin, bal, kuru kayısı, zeytinyağı, tuz ve çeşitli baharat;

dükkâncı, şarabı da unutmamalı diyordu, biraz fazlasını da almalı çünkü kaptan sizinle hoş geçinmek isterse, teknenin dibinde, ıslak kum içinde onları muhafaza eder ve onunla birlikte birkaç damla içmek gerekir.

— Kapkaçak konusunda gerekeni almışsınızdır.

Malchos sızlandı:

— Hayır, sadece içmek için bir testimiz var.

— Yemek yemek için ne yapıyordunuz?

— Açıklaması o kadar basit değil. Tanrı'nın inayetine güveniyorduk.

İnanç konusunda aşırı kuşkucu olan Nabatî:

— Bu da bir yolculuk biçimi, dedi. Gene de bir tencere ile yakacak odun alınız.

Sıkı bir pazarlıktan ve her şey satın alındıktan sonra, Malchos üçüncü sonra da dördüncü hamalı tutmak zorunda kaldı, kendisi de sadece yol açmakla yetinmedi, kolları çenesine kadar doluydu. Mani konuşuyor, konuşuyor, Pattig onu yakından dinliyordu. Tyr'li, hamallara sabırlı olmaları için işaret etti, onlar da yüklü bir bahşış umuduyla, söylenmeden yüklerini indirdiler. Konuşma bitince Mani, yerdeki yüke isteksiz baktı.

— Boşuna zahmet etmişsin dedi.

Malchos susmayı yeğledi. Bir müridin hocası karşısındaki susuşu değil, tam aksine, olgunlaşmamış kardeşini üzmemek için, kararlı bir ağabeyin susuşu gibi.

Sonra, birtakım uğursuzluklara, diğerlerinden çok inanmasa da, denize açılacakları sırada, iki arkadaşın kavga etmemesi gerektiğini biliyordu.

Acaba hangi canından bezmiş denizci, Büyük Deniz'in (Umman'ın) can alıcı üç kayalığına "Güvenliğim ve Kızları" adını takmış? Kanton'dan Habeşiştan'ın tüm limanlarına kadar bu lakap, dilden dile dolaşmış.

Söz konusu olan üç koyu sivrilik, genellikle karanlığın ve sisin örttüğü, yüzeyi delen şeytan çatalı! Tekneler dikkatle çevresinden geçer, daha hafif olanları deniz dibindeki kanıtların da gösterdiği gibi, intihar edercesine aralarından sıyrılırdı.

Mani'nin yol arkadaşları için yolculuk, korkutucu olaylarla doluydu. Kutsal Hürmüz adını taşıyan boğazdan çıkar çıkmaz, bir çığlık yolcuları ayağa kaldırdı:

— Vâl! Vâl! Vâl!

Eliyle açık denizi gösteren ve bağırarak, Susa'lı bir tayfaydı. Tekne sahibi, sonra da kaptan yanına geldiler. Yolcuların paniğe kapılıp aynı yana yüklenmelerinden ve üzerlerine gelen iki balina kadar tehlikeli, bir dengesizlik yaratmalarından korkmuşlardı.

— Herkes olduğu yerde kalsın. Ayağa ilk kalkanı, denize atarım!

Tehdide inanmasalar da, yolcular kıpırdamadı. Sözünün dinlendiğini gören kaptan:

— Korkmayın, diye seslendi. Gemi sağlamdır, her seferde balinaların saldırısına uğrarsınız ama gördüğünüz gibi, hâlâ yaşıyoruz.

Balinalar, kaptana kafa tutmak istercesine, tekneye değdiler. Kaptan bağırdı:

— Çanları getirsinler.

Çanları mı? Bütün yolcular arasında, Pattig kadar şaşıranı yoktu. Bunların kiliselerde ölüm çanı olarak çalındığını bildiğinden, dizlerinin üzerine çöktü, ellerini kavuşturdu ve: "Dua edelim, dua edelim, duadan başka çaremiz yok!" diye mırıldandı. Oysa tayfanın getirdiği on iki adet çan, başka bir işe yarayacaktı. Kaptan onları tayfalara dağıttı, kendisine kalan iki tanesinden birini Malchos'a verirken, bordradan sarkıp tokmağı vurarak mümkün olduğu kadar ses çıkartmasını söyledi. Kaptanın ahçısı, bakır bir tepsiye vura vura koşup geldi. Herkes yavaş yavaş onlara katıldı, her yere vuruluyor, çarpılıyor aynı zamanda bağrılıyor, çağırılıyor, ulunuyor, ıslık çalınıyordu. Birkaç dakika sonra, gemiden bir mil uzakta bir su fışkırtısı görüldü. Balinalar kaçmıştı, bir daha görülmeyeceklerdi.

Üçüncü günün akşamında görülen hortum, daha da tehlikeliydi. Önce sadece beyaz bir bulut görülmüştü, ancak bu beyazlık büyüdü, şişti, her geçen dakika kalınlaştı ve dalgalara gömülmeye hazır muazzam bir boynuz görüntüsüyle, giderek hızlanan biçimde dönmeye başladı. Ne var ki beklenilenin tersi oldu, aniden, tam o noktada deniz kaynamaya başladı ve su, mucizevî biçimde, dönen bulut tarafından çekilmeye, hortumlanmaya başladı. Siyah bir su sütunu homurdanarak yükseldi, yükseldi, deniz olduğu gibi gökyüzüne çekilecekmiş gibi oldu.

Yolcular dehşet içinde kalmışlardı. Karanlığın basmasıyla hortum, bir doğa olgusu olmaktan çok, bir kıyamet yarattığını, gökyüzü ile deniz arasında asılıp kalmış dev bir canavarı andırmaya başladı. Tekne sahibi de

korkmuştı, sandığından altın gerdanlığı çıkartıp boynuna taktı. Genç bir tayfa ise, keskin kamasını, kendini öldürmek için bir işaret beklercesine, gırtlığının hizasında tuttu. Tam şaşkına dönmüş olan Pattig, yeni baştan dua etmeye koyuldu.

O gece hiç kimse uyumadı, herkesin kulağı kırışte, gözü ufuktaydı. Sadece iki kişi, korkmadan ayaktaydı. Biri, eski bir denizci olan Charax'li kaptandı. Balinaları uzaklaştırmak için var gücüyle gürültü çıkarttıysa, hortuma karşı da yelken indirdi. Başka ne yapabilirdi? Hortumun er geç, ya gemiyi alabora edecek biçimde üzerlerinde patlayacağını ya da zararsız damlacıklar halinde üzerlerine serpileceğini biliyordu. Sonucu beklerken, emin adımlarla, kıpırdayıp duran tayfaları arasında gidip gelmekteydi. Herkese aynı sözleri söylüyor, ara sıra üst perdeden onlara acıyarak bakıyordu.

Bir ara, rahatlatıcı sözler söylemek üzere Mani'nin yanına vardı. Ama konuşan Babilli oldu:

— Benim gibi huzurlu olan tek varlık sen misin?

Kaptanın gözleri buğulandı. Rollerin bu biçimde değişmiş olması yüzünden söyleyecekleri de anlamsızlaştı.

— İşte, cesur ve onurlu bir insanın sözleri! Kimsin ey soylu yolcu?

Bu yolcunun adını, diğer yirmi yolcu gibi kendisine söylemişlerdi ama böyle bir soru sormak, kumanda edenin şanıındandı. Mani kendini tanıtmakta nazlanmadı:

— Hindistan'da yerine getirilecek bir görevim var, bu gemi beni oraya götürüyor, hiçbir hortum, hiçbir balina, hiçbir tayfun bu yolculuğu engelleyemez. Bu böyle. Denizin de yapacağı bir şey yok.

— Böyle bir gecede böyle bir inanç sahibini dinlemek ne iyi! Çoğu zaman denizin katil olduğu söylenir; ben hiç korkmadım. Öleceğim gün, Charax'taki evimde, kötü bir hastalık ateşinden öleceğim. Ama suyun üstünde ayaktayım, tehlikelere tükürürüm, bana hiçbir şey olmayacağını bilirim.

Bütün gece, küpeşteye dayalı olarak Babilli ile kaptan, açık deniz öykülerini ya da din adamı vaizlerini birbirlerine nakledip durdular, her biri ötekini bıkmadan dinledi.

Her ikisi de yanlarına yaklaşan yolculara aynı sakinleştirici sözleri söylediler. Köprü üstünde hâlâ korkan, telaşlanan insanlar vardı, ama gün ışığı ile huzura kavuştular, hortum ta uzaklarda, hiçbir iz, hiçbir zarar bırakmadan silinip gitmişti.

Nefes alabildiler, dilleri açıldı, bir gece önce yersiz ve uygunsuz kaçabilecek soruları, şimdi sordular. Tyr'li tekne sahibi, boynuna taktığı altın gerdanlık hakkında açıklamada bulundu.

— Denize açıldığında ve ölümle burun buruna geldiğimde, boğulduğum taktirde bedenimin ne olacağını her zaman dehşede düşünürüm. Herhalde birilerinin bulacağı ve ne yapacağını bilemeyeceği bir kıyıya vuracaktır. Bütün bu altınları bulunca, kendini ödüllendirilmiş sayacak ve minnetle bana en uygun anıt-mezarı yaptıracaktır.

Bir de kendini öldürmek isteyen genç tayfa vardı. Bir Tayyaye, bir Arap'tı. O da, ölecekse ruhunun dalgalara gömülüp derinlerdeki kötü cinlerin tutsağı olacağı yerde açık havada, gökyüzüne uçmasını istediğini söyledi.

Mani, artık herkesçe sayılan biri olmuştu. Geçtiği kentlerdekinden daha büyük saygınlık kazanmış, sürekli sözü dinlenen, peşinden gidilen, kaptanın bütün yemeklerine çağrılı olan biri olmuştu, o ve iki arkadaşı!

Yolculuğun sonuna kadar Malchos'un hazırladığı erzaka neredeyse hiç dokunulmadı. Kaptan da sadece Mani'ye, arkadaşlarına, tekne sahibine rotasını açıklıyordu. Malchos, geminin güneşin doğduğu yere gideceği yerde güneye doğru kıvrıldığını fark edince, kaptan açıklamaya razı oldu:

— Denizi bilmeyenler, sadece geniş bir su tabakası görürler. Oysa burada da, karada olduğu gibi, dar yollar, kıvrımlı yollar, dar geçitler, akıntıların ve rüzgârların çizdiği geniş caddeler vardır. Tıpkı, Arabistan'ın ucundan Hindistan'a giden yol gibi. O yola girmek için, güneye kırmak zorundayız. Ancak o zaman tam yol, en iyi rota üzerinden Doğu'ya varabiliriz. Tek bir yere uğramadan, karayı görmeden, belki korkunç efsanelere sahip ve hiçbir denizcinin yanaşmaya cesaret edemediği birkaç adacık görerek Deb'e ulaşabiliriz.

Deb mi diyordu kaptan? Kent, Indus'un deltasında, yüksek dağlardan kopup gelen alüvyonların yayıldığı kollardan birinin üzerinde yükseliyordu. Her yıl, oraya yanaşabilen gemi sayısı azalıyordu. Bir sabah, liman

fırtınanın doldurduğu toprakla uyandı. O zaman insanlar orayı terk edip, Tatta, Sind, Lahri ve daha sonra Karaşi gibi komşu kentlere gittiler.

Deb'den geriye ne kaldı? Saraylarından, tepelerin üzerindeki tapınaklardan, gemicilerin uzaktan bir fener gibi gözledikleri tuğla rengi gümrük binasından, geriye ne kaldı? On yedinci yüzyıla kadar, yolcular hâlâ var olduğunu söylemekteydiler. Sonra her şey kayboldu. Söz konusu beldeden en ufak bir iz, en ufak bir harabe kalmadı. Artık kimse bilmiyor. Bu satırların yazıldığı anda, arkeologlar hâlâ, Indus'un ağzında bir harabeden iz aramaktaydılar.

Mani'nin çağdaşlarının Deb'i bilmemesi olanaksız. Hele en serüvencilerinin. Bu ad kulaklarında, örtülü bir çağrı gibi çınlar. Onlarda yola çıkma isteği uyandırır. O tarihlerde dünya, mırıltılarıyla tanınır, yoklaya yoklaya gezilirdi. Hayalci öykülerin soluğunda, adalar kıtaya, nehirler okyanusa dönüşür ve oralardan, coğrafyacıların resimlerini çizdiği canavarlar türerdi. Deb'e hâkim bir tepeye, titiz bir yazıcı, bir nehrin kaynağını belirtir gibi şunları yazmıştı: "Burada akrepler üreyebilirdi. "

Yolculuğun her aşamasında, veba ile, yırtıcı hayvanlarla, açlıkla, savaşla, yağmacılarla ve aynı zamanda tek gözlü devlerle karşılaşılması bekleniyor ama gene de vazgeçilmiyordu. Ölüm, bildik bir ısırgandı. Serüven, işte böyle yaşanıyordu. Veda ediliyor ve çekip gidiliyordu. Geri dönüş tarihi ve güvencesi olmaksızın. Atılganlık, talih ve rüzgârlar olumlu ise, Deb'e ulaşılabilirdi.

Mani, kendi döneminde, dünyanın dört büyük imparatorluk arasında bölüşüldüğünü yazar: Romalılar, İranlı Sassaniler, Çinliler ve Kızıl Deniz'deki Saba krallığının mirasçıları Asurlular'ın imparatorlukları.

Başka hiçbir yerde, bu imparatorlukların vatandaşları, Deb'de olduğu kadar sık görüşmezlerdi. Kanton kayıkları için, Arabistan'dan önce son uğrak burasıydı.

Batıdan gelenler için, Hindistan'ın giriş kapısıydı. Batı, Mani'nin de anlatıldığı biçimiyle, İtalya'yı, Yunanistan'ı, Kartaca'yı, Mısır'ı, Fenike'yi, ve tarihin kaydırılmasıyla, günümüzde Yakın-Doğu diye anılan tüm Aram ülkesini kapsıyordu.

Babilli'nin, Beyaz-Giysililer kütüphanesinde okuduğu pek çok seyahatname arasında bir tanesi vardı ki, hayalini işletmesine yardımcı olmuştu. İsa'nın ikizi denilen ve Hindistan'a onun sözlerini yaymaya gelen

Aziz Tomas'inkiydi. Bu yolculuğu yaparken Mani de herhalde onu örnek almıştı. Geleneğe göre Tomas, Deb'de karaya çıkmıştı.

IV

Mani'nin yaşadığı yüzyılda, Hindistan'daki bütün kiliseler Aziz Tomas'ın adını taşıyordu, hepsi havarinin kendisi tarafından kurulduğunu ileri sürüyor ve ondan kalma efsaneleri ve emanetleri koruyorlardı. Bu kutsal yerler genellikle çok basitti, bazıları Gandhara Mağaralarının içindeydi. Henüz yeni olan bu dini yaymak için, bir haç ile üç meşale yetiyordu.

Deb'de durum aynı değildi. Bu ticaret kentine yakışır biçimde, zenginlik, ibadethaneleri ışılatıyor, dürüstçe kazanılan altın, minnetle, kuşkulu yollardan elde edilen altın, tövbe ile buralara akıyordu. Kilise süslenmiş, büyümüştü. Kentliler, Deb'den gelip geçenlerle burada karşılaşılıyor, onlar da ister İskenderiye'den gelmiş yeni Hristiyan olmuş tayfalar, ister Hristiyan olmaya hazırlanan Ostia'lılar olsun, gizlenmeden ibadet etmenin mutluluğunu yaşıyorlardı.

Söylemek gerekir ki kent, Doğu'nun unutamadığı, yeryüzünün en adil kralı ve evine dilenci keşişleri konuk etmekle gurur duyan büyük Kanişka'nın mirasçıları Kuşhanlılar'ın iyi niyetli egemenliği altında uzun süre yaşamıştı. Kuşhan prensleri, her koşulda yüce ve adil olmakla, her inanca kanat germekle, atalarının ününü sürdürmeye özen göstermişlerdi. Paralarının üstünde, yirmi sekiz dinin simgesi vardı.

Yabancı tüccar pazarının yanı başında, Aziz Tomas Kilisesi, Poseidon, Anahita, Vişnu tapınakları, Allat ve Yamm ibadethaneleri, İskender zamanında yapıldığı söylenen bir sinagog ve Taksila yolunun üzerinde Budacılar'ın stupa'sı ve manastırları vardı.

Mani geldiğinde, bu dinler birbirlerini gözler gibiydiler. Onun, karaya ayak basar basmaz ilk işi, rihtımdan seçilebilen, kiliseye yönelmek oldu.

Günlerden pazardı ve kalabalık kilisenin avlusunda toplanıyordu. Aziz Tomas Hindiler'e, İsa'nın havarilere öğrettiklerini öğretmişti: Her hafta, örnek olacak bir tutkuyla, Tanrı'nın dinlenme gününe uymaları ve ertesi günü ibadetleri ve özellikle kutsal metinlerin öğretilmesi, büyüklerin onları yorumlaması için bir araya geliyorlardı. Bazen de, kente önemli bir mürit geldiğinde ona söz veriliyordu.

Kalabalığı etkileyiş biçimi ve topallayışındaki gurur ile Mani, daha ilk bakışta sözü dinlenecek bir adam olarak göze çarptı. Papaz, yerini memnurlukla ona bırakmış, gene de bir köşeden dikkatle onu izlemekten geri kalmamıştı. Öylesine sapkın, çılgın ve sinsi sözler söyleyenler oluyordu ki, yeri geldiğinde ya müdahale etmek ya herkesi susmaya davet etmek ya da bazen, yürekli rıhtım hamallarının yardımı ile bozguncuyu kapı dışarı etmek gerekiyordu.

Mani, Aramice konuştu, her dediğini anlayanların sayısı çok değildi. Papaz, okumuş birkaç kişi ve işte o kadar! Ama gene de herkes onu dinliyordu, İsa'nın ve Tomas'ın yansıyan sesi değil miydi? Heyecan büyüktü, içeriği önemsizdi. Her şey, söyleyiş biçiminde, ara sıra duyulan birkaç kutsal isimde ve kutsal topraklardan gelmiş eğri bacaklı bu adamın, süzgün yüzündeydi.

O da, dinleyicileri zorlamaya çalışmıyordu, İsa'nın doğrudan halefi olduğuna inanarak, tıpkı Tomas gibi onun sözlerini naklediyordu. Yöntemi yeni değildi. Roma İmparatorluğu'ndaki Hristiyanlar, öz vatanları dışındaki sinagoglarda böyle davranırlardı. Onlar da gelip kendilerini tanıtır, Kudüs'ten geldiklerini söyler, cemaat haberleri getirir, Yahudi ülkesindeki insanların sefaletini ve beklentilerini anlatır, incil'den söz eder, Mesih'in geleceğini haber veren metinleri ezbere okur ve o zaman, Yahudilerin çektikleri üzüntü içinde, belki de kehanetlerin gerçekleşeceğini söylerlerdi.

En kurnazları, uzun uzun konuşmanın yolunu bulur, maskeleri düşene kadar dinleyicilerin bir kısmını etkiler, en azından meraklarını kabartmış olurlardı. Birtakım insanlar onları, dışarı çıktıklarında da izler hatta kendi evlerine davet ederdi. Daha sinagoga girer girmez yeni dinin çığırtağını yapan ve hemen, cemaatin neden kovulduklarını anlamasına fırsat kalmadan kapı dışarı edilen bu meczupları, hünerleri ile kendilerini belli eden gerçek havarilerden ayırt etmek mümkündü.

Buna göre Mani, Pavlus gibi, Markos gibi, Tomas gibi büyük havarilerin soyundandı ve kendisinden öncekilerin sinagoglarda harekete

geçmiş oldukları gibi, o da kiliselerde harekete geçmekteydi. Aynı inançla. Filistin'deki ilk Hristiyanlar kendilerini nasıl daha iyi Yahudi, belki de gerçek tek Yahudi saymışlarsa, Mani de İsa'nın mesajını yerine getirmek ve insanların tüm inançlarını evrensel bir dinde birleştirmek üzere geldiğine inanıyordu.

Deb'deki kilisede vaaza başlarken, Malchos ve Pattig, papazın öfke göstermesine ya da onaylamasına göre harekete geçmeye hazır insanların tepkilerini gözlemlemek üzere kaygıyla çevrelerine bakıyorlardı. Papaz, sonuna kadar dinleyecek miydi, aniden çılgınlık, sapkınlık, küfür diye bağırmayacak mıydı?

Tuhaf, ama hiçbirisi olmadı. Ne coşku, ne öfke! Ne de ilgisizlik! Bütün gözlerde şevk parıldıyordu ama hüznle karışık bir şevk. Papaza gelince, ziyaretçi susana dek, inanılmaz bir ciddiyetle dinlemiş, konuşmacıya teşekkür etmiş, Mani'nin bilgisini, metinleri derinliğine kavramış olmasını övmüş, sonra oradakilerin koro halinde katıldıkları kısa bir duadan sonra, barış dileği ile müminlere yol vermişti.

— Soylu kardeşlerimiz, sizi karşılayışımız, bilginizin ve mevkinizin düzeyinde değilse, bizi bağışlayın, dedi papaz. Ama belki de cemaatteki korkuyu fark etmişsinizdir.

Bu sözlere en çok şaşan Pattig oldu.

— Topluluğunuz mutlu görünüyor. Hemşerilerinize Ktesiphon'da, Kaşgar'da, daha yirmi kadar kentte rastladık, hiçbirinde Tanrı'dan medet umduklarına tanık olmadık.

Malchos daha ileri gitti:

— Sizinkisi ender bir mutluluk. Roma kentlerinde Hristiyanlara işkence ediliyor, Sassani imparatorluğunda ateşe tapınma resmî din oldu, diğer topluluklar, yeni müritler edinmeye kalkışmadıkları taktirde rahat bırakılıyorlar. Ancak yakından izleniyorlar, farklı olduklarını belirleyecek giysiler giymelerine, kendi mahallelerinden çıkmamaya zorlanıyorlar.

Papaz ne heyecanlandı ne de çekindi:

— Sözleriniz, gerçeğin ta kendisi, belki tattığımız o mutlu yıllar için Tanrı'ya yeterince şükretmedik. Gerçekten de, anlattıklarınızın hiçbirisi Deb'de yaşanmadı. Herkes bir arada yaşıyor, farklı giysiler giymiyor, sesimiz gür çıkıyordu.

Bunu söylerken daha fazla konuşamadı, gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Mani, Malchos ve Pattig daha fazla ona bakmamaya çalıştılar, sadece eşraftan biri, papazın birden çökmüş olan omuzuna elini koydu, sevecenlikle ve teselli etmek istercesine... Tanıştırma sırasında papaz, adamı Bar-Touma diye tanıtmış ve kentin en saygın Hıristiyan taciri olduğunu söylemişti. Adam çok esmerdi ve kulakları Hintliler gibi delikti. Adı, Aram ülkesine özgü isimlerden olduğuna göre, kuşkusuz melezdi. O ana kadar konuşmamış, ama arada bir anlaşmazlık olduğunu tahmin ederek, çözümlemeye çalışmıştı.

— Soylu konuklar, hükümdarlarımız Kuşhan prenslerinin, İran ordusu tarafından yenilgiye uğratıldığını ve beş ırmak diyarına çekildiklerini bir tek siz mi bilmiyorsunuz?

Aramiceye çok yakın bir dil konuşmaktaydı ve din kitaplarındaki dili öğrenmek isteyen ama günlük konuşmalarında bu dili kullanamayan nice müminin yaptığı gibi, yanlış vurgulamalarını saklıyordu. Bir sözcüğü bulamadığı zaman yerine rahatlıkla Yunanca bir sözcük kullanıyor ve orada bulunan herkesin anlayacağını sanıyordu. Saygılı olmakla birlikte sabırsız bir ısrarcılık gösteriyordu:

— Soylu kardeşlerim, Deb sokaklarında tek bir askerin kalmadığını fark etmediniz mi?

— Fark ettim diye yanıtladı Malchos, ama bunu, kentin barış ve güvenlik içinde olduğuna yorumladım.

— Huzurlu ruhun, üzücü gerçeği görmeni engelledi. Kentimiz, yazgısına terk edildi, karargâh gitti, vali gitti. Vali gitmeden önce, bütün cemaat başkanlarını ve esnafı çağırarak, ülkenin yeni efendilerine itaat etmelerini öğütledi.

— Yeni efendiler nerede?

— Ordularının, buradan bir günlük yolda, Turan Dağlar'ında, mola verdiği söyleniyor. Başında genç bir prens, Krallar Kralı Ardeşir'in torunu Hürmüz varmış.

Ne yapmak niyetinde? Kentimizi ne zaman alacak? Sassaniler'in bu yüce prensi, ordusu bu kadar yakındayken, teslim olmamızı neden istemedi? Yüce Tanrı, bu konuda bizi aydınlatmaya tenezzül etmedi, işte hepimizde hatta hikmetine en çok inanmış olanda bile görülen şaşkınlık bu yüzden. Kentin çarşısını dolaştınız mı?

Pattig yanıtladı:

— Hayır. Rıhtıma adım atar atmaz, ilk işimiz bu kutsal yere gelmek oldu.

Kendini toparlamış olan papaz, heyecanla atıldı:

— Tanrı sizi kutsasın! Tanrı yeryüzünü sizin gibilerle doldursun.

Bar-Touma devam etti:

— Kenti dolaşınca anlayacaksınız. Dükkânlar boş, rıhtıma yanaşan bütün tekneler, insanları ve mallarını alıp götürüyor. Altın, değerli kumaşlar, nadir baharat, kıymetli taşlar hepsi yok oluverdi. Kantonlular'ın indikleri hanlar bomboş. Aşağı mahallelerde yoksullar bile korkuyor. Öylesine korkuyor ki, erkeklerin hepsi karılarını sokaklardan topladı.

İyi anlaşılmadığından korkarak açıklamada bulundu:

— Burada gelenek böyledir. Her ay, kadın kirlendiğinde, kocası onu evden kovar ve herkese, ona yaklaşmadığını göstermiş olur. Kadın sokakta, bir sundurmanın altına sığınır ve bir hafta orada kalır. Ama şimdi, kirli olsunlar, olmasınlar eve alınıyorlar, askerlerin onları alıp götüreceklerinden korkulduğu için.

— Bu korku bana abartılı görünüyor, diye araya girdi Malchos. Ordu, ele geçirdiği bir kente, yağmalamadan girmez. Buna katlanmak gerek. Ama en kötüsü önlenebilir. Dükkânları boş bırakmayın, aksi halde buna öfkelenen askerler, hırslarını insanlardan alırlar. Yoksullaşmadan yağmalanmayı göze alın, karşı koymadan üzüntünüzü gösterin. Kent savaşmadan teslim olmaya karar vermişse, prenze değerli armağanlar verirse, yağma o denli az olur. Gömdüğünüz malları kısa sürede ortaya çıkartabilirsiniz. Ben, Ardeşir'in başkenti Ktesiphon'da tacirim. Ticaretimi, pek de üzüntü çekmeden yürütüyorum. Son yıllarda Sassaniler, şimdi gelmekte olduğumuz Charax gibi limanları işgal ettiler. Charax, işgalden pek zarar görmedi. Onlar, düzen adamıdır, size vergi ödeteceklerdir ama işinizi görmenize de izin vereceklerdir ve sizleri korsanlardan koruyacaklardır.

Malchos'un bu sözleri, karşısındakileri yatıştırdı, sızlanmaya devam edecekleri yerde, prenze bir heyet göndermeyi düşünmeye başladılar. Papaz, en ileri gelen tüccarın heyette yer almasını ve kentliler adına saygıdeğer birinin konuşmasını istedi.

— Daha iyi çözümler bulunabilir diye nezaketle karşı koydu Bar-Touma. Bir avuç iyi beslenmiş tüccar, işlemeli giysileri, taktıkları mücevherlerle yağmayı ve kıyıcılığı tahrik etmiş olmaz mıydı?

Papaz düşünüyordu. Öteki cemaat liderleriyle birlikte kendi gitmek istiyordu ama, Sassaniler'in çeşitli dinlere karşı öyle bir düşmanlığı vardı ki, katılacak olursa, büsbütün kızdırmaktan korkuyordu.

Bu tartışmalar sırasında Mani sessiz kalmış, içine kapanmıştı. O kadar uzaklara dalmıştı ki, oradakiler varlığını unutmuştu. Belki de onu, böyle dünyevî işlere yabancı sayıyorlardı. En saf tavrıyla, aniden söz aldığını görünce şaşırdılar:

— Hükümdarı karşılamaya ben gideceğim.

Malchos sıçradı:

— Yo hayır, hayır, özellikle sen değil!

Bu ani tepkisini haklı gösterecek mantıklı bir açıklama arıyordu kafasında:

— Sen de bir din adamısın, üstelik bu kente yeni geldin, onlar adına nasıl konuşabilirsin?

Mani, duymamış gibi devam etti:

— Ben Babil'denim. Bu kent adına konuşan adamın, Sassani vatandaşı olması daha iyi değil mi? Onlarla anladıkları dille konuşsa daha iyi olmaz mı?

Malchos yalvarır bir hal aldı. Evinin çevresinde dolanan subay, gözlerinin önünden gitmemişti.

— Ktesiphon'dan, Ardeşir'in askerlerinden kaçmak için geldik. Sen tutmuş onlarla buluşmaya kalkışıyorsun!

— Benim niyetim asla kaçmak değildi, dedi Mani safça. Ben görevim için geldim.

— Sassani ordusu nezdinde mi?

Babilli hemen cevap vermedi. Yine dalmış göründü ama yüzü görülmemiş biçimde aydınlandı. Sonunda:

— Bugüne kadar Hindistan'a hangi görevle gönderildiğimi bilmiyordum, dedi. Artık biliyorum!

V

İmparator'un torunu Hürmüz, uçlarından rüzgârın ve gün ışığının girdiği saray benzeri büyük bir yurtun^[4] içinde, tahta oymalı bir tahta kurulmuştu. Subaylar, yazmanlar, başları önlerinde, hazır ol durumunda, yersiz tek bir söz söylemeksizin çevresinde yer almışlardı.

Ziyaretçiyi kabul etmeden önce yazmanı onu uyarmıştı:

"Babil ülkesinden gelme, ayağı aksak bir adam. Gemisi üç gün önce Deb'e demir attı."

— Ne getirdin? diye sordu Prens Mani'ye.

— Sadece sözlerimi, o kadar!

— Tuhaf bir yük!

Hürmüz kahkahayı bastığında, sakalının ucundaki gümüş halka zıpladı, dalkavukları da fazla başına buyruk görünmekten korkan ve Prens'in yüzü ciddileşir ciddileşmez onu öykünmek için hazır bekleyen kendilerini fazla koyuvermeden zıpladılar. Hükümdar da ölçülü gülerdi, gözü her zaman tetikte...

— Söz gibi güzel mal mı olur? diye sürdürdü konuşmasını Prens. Yükte hafif, değerlendirilmesi bilinirse, pahada ağır.

Yanıdakilerin, benzetmeleri anlamamaları olasılığı karşısında da ekledi:

— Bu adam bir meddah! Onu, subaylar getesine getirteceğim. Eski destanları bilir misin? Kyros'u ve Darius'u, Akamanışlar'ı ve hanedanımızı?

— Kimsenin bilmediği daha pek çok öykü bilirim.

— Başka öykü istemem. Adamlarım, bildikleri destanları dinlemeyi severler. Ya da av öykülerini. Bildiklerin varsa, onları canlandırabilirsin, buradan eli boş gitmezsın.

— Sözlerimi satmam, dağıtırım.

— Yani sen ne tacirsin, ne de meddah!

Prens, ziyaretçisini iyi anlamadığı için öfkелendi, dalkavukları gözlerini yere indirdi, o sırada bir adam yaklaştı. Kırıksız yüzünü, özenle taranmış

sarı bir sakal çevreliyordu, sarı ipekten, yakası siyah nakışlı, yerlere kadar inen bir kaftan giyiyordu. Kendinden emin bir tavırla eğildi, Hürmüz'ün kulağına bir şeyler fısıldadı.

— Sadık danışmanım, saygıdeğer müneccimim Kartir, senin Mezopotamya ülkelerinde sayıları artmakta olan Nâsranîler'den biri olduğunu söylüyor ve Deb'e de mezhebini yaymaya geldiğini sanıyor.

— Prens'in huzuruna dinden söz etmek için çıkmadım. Söz konusu olan, kent...

Hürmüz sözünü kesti:

— Önce Kartir iyi tahmin etmiş mi, onu bilmek istiyorum.

— Saygıdeğer müneccim kısmen yanıldı, İsa'yı, Buda'yı ve Efendimiz Zerdüşt'ü sayarım.

Kartir sıçradı, yüzüne tokat yemişçesine... Mani'ye doğru bir adım attı:

— Bu Nâsranî, aziz peygamberlerimiz ile düzmece peygamberlerin adlarını hangi cüretle yan yana söyleyebiliyor?

— Saygıdeğer müneccimimiz yerine dönsün, dedi Hürmüz, ziyaretçi kimseye hakaret etmek niyetinde değildi kuşkusuz. Bu tartışma bitmiştir, din konusundaki tartışmalar uykumu getirip, canımı sıkıyor. Çok güzel bir gün geçirdim, çok iyi bir günümdeyim ve çevremde kimsenin, canımın sıkılmasını istediğini sanmıyorum.

Dalkavuklar telaşla onu onayladılar. Prens, o günkü avı, ayrıntılarıyla anlatmaya başladı: "... muhafızlara uzaklaşın, dedim. Aslanı bana bırakın, vücudunda, benimkinden başka mızrak izi istemem. Aslanı izledim, tek başıma. Çabuk koşmuyordu, sonra birden durdu, bana döndü. Kısrağım ürktü, yere atladım. Artık o ve ben, baş başaydık. Yavaş yavaş birbirimize yaklaşıyorduk, hiçbirimiz bu kadar soylu bir ölümden kaçmaya niyedi değildik. Aramızda altmış adımlık bir mesafe kalmıştı. O zaman emirlerimi dinlemeyen arkadaşlarım, mızraklarıyla çevremi sardı. Hayvan durdu, sonra döndü ve hiç telaş etmeden, bütün azameti ile uzaklaştı.

Herkes onu yakalamak istiyordu, ama o kadar yüksek sesle bağırdım ki, yerlerinde mihlanıp kaldılar. Onu izlemenizi yasaklıyorum. Bana doğru yiğitçe geliyordu, savaşımızı bozduğunuz için uzaklaştı. Bırakın yaşasın."

Mani, Prens'in av seferinin böyle sonuçlanacağını tahmin etmiyordu. Tepkisi doğal oldu:

— İşte Deb halkına anlatacağım bir öykü! Böylece Prens'in büyüklüğüne ve merhametine güvenebilecekler ve kentlerinin, kıyımsız, yıkımsız fethedilebileceğini bileceklerdir.

Anılarından sıyrılmamış olan Hürmüz, cevap vermedi. Mani'ye yanıt veren müneccim Kartir oldu:

— Aslan, dövüşmek istediği için affedildi. Deb halkı dövüşmek istemiyor, onlar sadece koyun, koyunların yazgısında, kırılmak ve kesilmek vardır.

— İmparatorluk yasalarınca silah taşımaları yasaklanmış tüccarlardır, diye bağırdı, yurtun girişinde Pattig ile birlikte durmakta olan ve tartışmanın gidişinden kaygılanan Malchos.

— Kentin garnizonu yok muydu? diye sordu müneccim.

Yanıtlayan gene Malchos oldu:

— Askerler vali ile birlikte gittiler.

— Kentliler onları alıkoymalıydılar. Verecek paraları yok mu? Bu semiz ve sulugöz tüccarlara, Prens ne diye büyüklük gösterebilir?

— Prens'in aslana gösterdiği merhametin onuru kime ait? Aslana mı, Prense mi? diye sordu Mani.

Sonunda hayallerinden sıyrılmış olan Hürmüz, bir baş işaretiyle onurun kendine ait olduğunu belirtmek istedi. Gene de sözü alan Kartir oldu:

— Prens, kutsal hanedanının bütün üyeleri gibi bir savaşçıdır. Onun için her savaş, kendi değerini kanıtlayabileceği bir fırsattır. Deb halkı onu düş kırıklığına uğrattı. Hor görülmeyi hak ettiler.

Bu sözler büyük alkış aldı. Mani, bu hırsı anlayamıyordu.

— İşte Prens'in egemenliğini kabul eden, kapılarını açan, itaat etmeye ve armağanlar sunmaya hazırlanan bir kent... ve cezalandırılmak isteniyor!

Hürmüz safça gerçeği ağzından kaçırdı:

— Askerlerimiz yola çıktıklarından bu yana, yalnızca Deb'in zenginliklerini düşünüyorlar. Pazarlarını, ambarlarını, kadınlarını. Bir dağ ya da bir çölü aşmaları gerektiğinde onlara Deb'den söz ediyorduk.

— Ama kent kapılarını açarsa, İmparatorluk Yasası yağmalanmamasını emreder!

Kesinlikle! Konuşmaya başladığı anda Mani anlamıştı. Deb tüccarlarına kızmaları, ödleğ oldukları için değil, akıllı davrandıkları içindi. Savaşmayı reddetmekle, yağmacıları ekmeğinden ediyorlardı. Babilli, kent adına girişiminin ne denli önemli olduğunu daha iyi kavradı.

Yüksek sesle konuştu.

— Deb kapıları açıktır ve açık kalacaktır. Garnizon kenti terk etti, yerine bir başkası kurulmayacaktır. Kentte tek bir silah yok, mutfak bıçakları bile kırıldı! Askerler gelebilir, öldürebilir, yağmalayabilir, ırza tecavüz edebilir, yakabilir ama İmparatorluk yasalarınca suç işlemiş olurlar. Yüce hanedan evladının, buna izin vereceğini düşünemiyorum bile!

Hürmüz sarsılmış gibiydi. Mani devam etti:

— Deb halkı sadece ticaret bağışıklarına ve geleneklerine saygı duyulmasını istiyor. Bir de can ve mal güvencesi! Dürüst ve aydın bir hükümdarın yönetiminde barış içinde yaşamaktan başka bir istekleri yok! Bu, onların çıkarına olduğu kadar, Prens'in de çıkarına! Prens'in fethetmek ve yönetmekten başka bir niyeti olmadığı bu kent, ülkenin mücevheridir. Niçin onu mahvetsin?

Efendisinin duraksadığını gören Kartir atıldı:

— Hükümdarlarımızın dürüstlükleri, hele de imparatorluğun çıkarları konusunda ahkâm kesmek, Hintli tüccara düşmez. Ordu savaştı ödül vaat edildi, vermek gerekir.

Subaylar arasından onaylayıcı sesler yükseldi.

— Deb istediğı kadar kapılarını açsın, silahlarını gömsün diye ekledi müneccim, günah işlemiş bir kenttir. Birliklerimiz imansız ülkelere başeğdirmek, cezalandırmak, Gerçek Din'i yerleştirmek için bu sefere çıktı. Bu, gökyüzü katında da makbuldür. Deb üç gün boyunca askerlere sunulacak, günah tapınakları yıkılacak sonra Krallar Kralı, hepimizin efendisi, kutsal Ardeşir'in buyurduğu gibi limanda bir af töreni düzenlenecek.

Hürmüz, Krallar Kralı dedesinin bu töreni istediğini bildiğı kadar, subayların isteklerini de biliyordu. Ama gene de Mani'nin sözlerine duyarsız kalmamıştı, gizlice desteğini bekler gibiydi:

— Müneccim Kartir'in sözleri bana mantıklı geldi.

Buna ne diyeceksin Babil oğlu?

— Yanıtlamaya kalkışmakla küstahlığı iyice ele almam gerekir, ben sadece yoldan geçen bir ziyaretçiyim. Oysa münecim, hiç kuşkusuz önemli bir şahsiyet çünkü Prens'e ordularını nereye süreceğini ve fethedilen kentlerde nasıl davranacaklarını göstermeye kalkışabiliyor.

Kartir, bir eli kalbinin üzerinde, atıldı:

— Kralına tavsiyede bulunmak suçsa, cezama razıyım. Ben her zaman kutsal hanedanın iyiliği için konuşup hareket, ettim, imparatorluk ve dini her yere yayılsın, ayaklarının altındaki düşman birer yılan, akrep, canavarmışçasına ezilsin diye öyle davrandım. Yüce Ardeşir'in torunu olan Efendim, bana karşı uyarılamaz, Avesta'nın bilgece buyruklarını unutmuş olamaz. Kitap, iki ayaklı kurtların, dört ayaklı kurtlardan önce yok edilmeleri gerektiğini yazmaz mı?

— Hangi kurtlar? diye sordu Hürmüz safça.

— Dört ayaklı kurt, kuzuya yemek için saldırır, iki ayaklı kurt, çobanı yutmak ve bütün sürüyü günahkârlığa sürüklemek için sözcüklerden yararlanır.

— İki ayaklı kurtlar diye düzeltti Mani, diğerlerine av gözüyle bakan, her zaman boyun eğdirmeye, yok etmeye, cezalandırmaya, aşağılamaya çalışan insanlardır.

Bugün Deb halkının koyun olduğunu ve boğazlanmayı hak ettiğini söyleyen bir ses duyuldu. Bu, iki ayaklı kurdun konuştuğu dil değil miydi? Bunun gibi kıyımlara çağrı yapanları düşündüğü için kutsal çoban ve bilge Zerdüşt, Avesta'da belirtildiği gibi konuşmadı mı?

— Aslında herkes Avesta'yı kendine göre yorumluyor.

Hürmüz böyle söylemekle Kartir'e yapılan saldırıyı hafifletmeye çalıştı ama Kartir kükredi:

— Ne yorumu? Yani, önüne gelenin kutsal metinleri yorumlama hakkı mı olacak? Yani, hain bir Nâsranî'nin yorumu, benimkisiyle mi kıyaslanacak? Gerçek Din'i on altı yıl boyunca okumuş olan ben değil miyim? Burada Zerdüşt dinini temsil eden ben değil miyim?

— Gün gelir, insan kendini bir mesajın temsilcisi sanırken, mezarcısından başka bir şey olamaz.

Kartir, bu sözlerin kendine söylendiğine inanmak istemedi. Ortaya doğru ilerlemeden önce, yanında duran birine bu sözleri usulca tekrar

ettirdi. Mani'nin sözlerinin yarattığı uğultudan sonra, şimdi ağır bir sessizlik hüküm sürüyordu. Babilli, bütün gözlerde içleme ve öfke gördü. Belki sadece Hürmüz'ün gözlerinde yoktu bunlar, hatta alaycı bir pırıltı sezdi. Müneccim bunu fark etmiş, olmalıydı ki, konuşmasına sitemle başladı:

— Efendi, bu Nâsranîler'in ne soydan olduklarını bilmiyor mu?

Devam etmesine fırsat kalmadı. Sözleri, içeriye aniden giren bir kadının çığlıkları ile kesildi. Kadın kalabalığı yarıp Prens'in ayaklarına kapandı:

— Efendi! Kızın, kızın...

— Konuş Denag!

Genç kızı omuzlarından sarsıyordu.

— Dere kenarında koşuyordu, düştü! Kımıldamıyor.

— Yaralı mı?

— Hayır, kan yok.

— Nefes alıyor mu?

— Evet diye yanıdadı genç kız, gözleri korkudan fal taşı gibi açılmıştı. Nefes alıyor, ama onu kendine getiremedim.

Hürmüz, olduğu yerde kalakaldı. Azameti bir yana bırakmış, bir karabasan anafurunun içine sürüklenmiş gibiydi. Kartir, suçlamanın tam sırası diye düşündü:

— Buralara girmiş olan günahkârlık, üzerimize belaları çekiyor. Hakaretler, küfürler savruldu, kızına bir şey olursa Efendi, bil ki kabahat bu uğursuz topaldadır.

Hürmüz, aklını, iradesini yitirmişti. Kızına düşkünlüğünü bilmeyen yoktu. Prens'in en sevgili karısı, çocuğu doğururken ölmüş ve Hürmüz annesine olan sevgisini tamamiyle çocuğa vermişti. Kartir'in sorumluyu işaret etmesi, Mani'ye öfkeyle bakmasına yetti. Ama Mani, soğukkanlılığını yitirmedi:

— Ben hekimim. Pis bir tartışmaya çocuğun hastalığını alet edecek yerde onu iyileştirmeye bakalım. Beni, onun yanına götürsünler!

Hiçbir çareyi yitirmek istemeyen Hürmüz, Mani'yi çocuğun yanına götürdü. Saçları düzgün örülmüş, giysisinin kıvrımları düzeltilmiş olarak yatan çocuk, ölü gibiydi. Odada dağınık olan tek şey, sadece, içinden kırılmış bir oyuncak sarkmış olan kapağı açık sandıktı.

Prens'in yurtunun yanibaşında olan bu odanın kapısı, üzerine denizkabukları geçirilmiş, yerden bir karış havada sallanan iplerden oluşmaktaydı, içeriye, onları tıkırdatmadan sadece Prensese girebilsin diye...

Mani, yanağını çocuğun alnına dayadı, nabzını tuttu, gözkapasını açtı, sonra Prens'in Denag diye çağırdığı genç kadından, her biri avuç büyüklüğünde temiz ve beyaz bezler kesmesini ve kâfuri getirmesini istedi. Kendisi de ağaçlardan ve çalılıklardan saplar, çiçekler, bitkiler, meyveler topladı, her birini parmakları arasında sıktı, cinslerine baktı.

Bütün bu bitkilerle odaya döndü, onları merhem olana kadar ezdi, içine bol miktarda kâfuri koydu ve kalın bir tabaka halinde bezlere yaydı. Bezleri katladı, yassılaştırdı, birini çocuğun alnına, diğerlerini kulaklarının üstüne, ikisini bileklerine, sonuncuları da tabanlarına koydu. Sonra bir testi aldı, pansumanların üzerini hafifçe ıslattı.

Çevresindekilerden çıt çıkmıyordu. Bezler kurudukça Mani onları ıslatıyordu, bir saat sonra, testideki su bittiğinde Mani onu Prens'e uzatıp:

— Şelale suyu ile doldurmak gerek, dedi.

Hürmüz testiye aldı, emir subayına uzattı, Mani gözlerini kaldırmadan:

— Hayır, dedi. Prens'in kendisi!

Bir an afallayan Sassani Prens testiye aldı, askerlerle saraylıların şaşkın bakışları arasında, doldurmaya gitti. Herhalde, Prens'in elinden dolan suyun tedavi edici bir yönü olmalıydı. Kalabalık arasında fısıldaşılan buydu; başka bir anlamı olabileceğini düşünen tek insan Malchos oldu. Gittikleri kentlerde arkadaşını yeterince incelemiş, yoksul bir kadın bir kâse çorba verdiğinde minnetle kabul ettiğini, zengin birinin karısı güzel yemekler ikram ettiğinde yine minnet gösterdiğini ancak bir tadımlık aldığını, hizmetçinin elinde tepsisiyle geldiğinde de "Efendilerine sadakayı kendilerinin getirmesini söyler, böylelikle onları kutsamış ve teşekkür etmiş olurum", diyerek geri yolladığını görmüştü. Prens'in istediği suyu da Prens'ten almak istiyordu, emir subayından değil!

Hürmüz, testiye iki eliyle taşıyarak döndü. Öylesine acemice ki, ayağı yurtun direğine takıldı, yakınında bulunan subaylar onu tutmak için davrandılar ve doğrulduğunda, kapaklandığını gördüklerini bilmesin diye gözlerini başka yere çevirdiler.

Tan vaktiydi, Mani çocuğun sol yanında, bir ayağını bağdaş kurmuş olarak oturuyor ve bezler kurudukça ıslatmaya devam ediyordu. Yanında

diz çökmüş olan Denag, kaygılı görünüyordu. Mani söylediği anda kalkmaya hazır beklemekteydi. Hepsinden daha huzursuz olan Hürmüz, çocuğun diğer yanında oturmaktaydı.

Birden Prens, sessizlik içindeyken:

— Kızım iyileşirse, yemin ederim ki Deb yağmalanmayacak, dedi. Halkı, evleri, pazar yerleri, tapınakları korunacak. Yeter ki çocuğum kurtulsun.

Mani kımıldamadı. Sadece dua eder gibi şöyle dedi:

— Tanrı, bu basiretli ve âlicenap sözlerini işitsin!

Sonra yeniden sessizlik oldu. Saatler geçiyor ve endişeli olmasına karşın, Krallar Kralı'nın torunu, uykuya yenilir gibi oluyordu. Denag usulca, dinlenmesini, bir şey olursa onu uyandıracığını söyledi. Prens oracığa uzandı, dirseğini başına yastık yaptı.

Hürmüz doğrulduğunda, gün ışığı, çadırın kalkık ucundan içeriye sızıyordu. Denag, bıraktığı gibi oturuyor, Mani son su damlacığını çocuğun alnına koyuyordu.

— Testiyi doldurayım mı? diye sordu Prens.

Mani yüksek sesle yanıtladı:

— Gerekmez. Tanrı seni duydu. Çocuğun iyileşti.

Çağrısını yanıtlarcasına küçük kız gözlerini açtı. Gülümsedi.

— Onu uyandırdın mı? diye sordu Hürmüz inanmayarak.

— Hastalığını uyuttum.

Başarısından dolayı heyecanlı görünmeyen Mani, çocuğu doğrulttu, sırtına bir yastık koydu, sonra bütün pansumanları alıp Prens'e uzattı:

— Şelaleye atman gerek, testiyi doldurduğun yere.

Hürmüz, değerli bir sunu almışçasına iki avucunu açarak onları aldı. Gözleri yaşlanmış, dili tutulmuştu.

— Onları bir elinle götür, diğer elinle seninle gelmek isteyen kızının elini tut.

Çocuk, gülerek, oynayarak, zıplayarak yeniden ayağa kalkmıştı.

Dışarıda, baba ile kızı alkışlıyorlardı. Aynı yerde oturmaya devam eden Mani, huzurlu bir gevşeme ile kendisine kadar gelen sesleri dinliyordu.

Yanında, yorgunluktan uykuya yenilmiş Denag vardı, ilk kez ona bakıyordu. Bütün bir geceyi yan yana geçirmişlerdi ve aynı endişeyi ama aynı zamanda aynı umudu paylaşmışlardı. Ama ona bakamamıştı. O tek örgülü, önünden sarkan ve dizine dokunan o siyah tek örgülü saçı bile fark etmemişti. Mani, onun bu kadar genç oluşuna şaşıtı. Birlikte geçirdikleri gece büyük bir insanın davranışlarına sahipti. Oysa şimdi, burnu, çenesi, dudakları, yüzünde ne varsa, bir çocuğunkilerdi. O kadar da güzel! Çocukluktan onu ayıran tek şey, üzerine yapışmış kumaşın alanda çok gelişmiş göğüsleriydi. Kaç yaşındaydı ki? Mani, on üç diye düşündü, belki de on iki.

Yavaşça, onu uyandıracak herhangi sert bir harekette bulunmadan, başını kaldırıp altına bir yastık koydu.

VI

Mani, çocuğun odasından çıkmak ve Malchos ile Pattig'le birlikte Prens'e veda etmek için, askerlerin ve saraylıların alkışlarının dinmesini bekledi.

— Yoluma çıktığın güne şükürler olsun Babilli hekim!

Hürmüz'ün gözleri heyecandan kızarmış, sesi titrekti henüz.

— Ömür boyu, hiçbir yokluk çekmemen için sana yeterince altın vereceğim.

— Altın istemem. İyileştirme yetisini edindikten sonra, çocuğunu ölüme terk edebilir miydim? Böyle bir şey için ödül kabul edersem, bilgime layık olmam.

— Asıl ben, seni ödüllendirmeden gönderirsem, servetime layık olmam.

— Zenginliğinden, verebileceğin unvanlardan hiçbirini istemem, yalnız...

Aniden durdu, acele bir çağrı duymuş ve uzaktan verilen buyruk üzerine konuşuyormuş gibi:

— Gene de senden bir isteğim var, dedi.

— Konuş, peşinen kabul ettim!

— Evinin en tatlı kızını istiyorum.

— Denag'ı mı?

— Onu.

Hürmüz şaşırdı ve canı açıkça sıkıldı. Ya Malchos ile Pattig'in tepkisini nasıl anlatmalı?

Her ikisi de, Mani'ye, yerine bir başkası gelmiş gibi bakıyorlardı.

— Senden bir şey esirgemeyeceğimi söylemiştim.

Ama o kız, benim mallarım arasında bulunmuyor. Çok sevdiğim ve dört yıl önce yanımda savaşıırken ölen bir subayın kızıdır. İhtiyatsızca düşman saflarına gitmiştim, beni kurtarmak için koşup gelmişti. Zararsız bir yara ile kurtulabilirdim ama benim kusurum yüzünden o hayatını kaybetti. Tek kızını yanıma aldım, sevgi ile büyüttüm. Çocuğumla meşgul oluyorsa, birbirlerini çok sevdikleri içindir. Denag ne hizmetçidir ne de köle! Karen Aşireti'ndendir. Bizim ırkımızın en soylu aşireti! Onların ailesinde, benim ailemde olduğu gibi, kızlar zorla verilmez. Seninle gelmek isteyecek midir?

— Sanırım.

— Sana söyledi mi?

— Sormadım.

— Gelsin, kendim sorayım.

Beklemekle geçen her saniye, Hürmüz'ün can sıkıntısını artırıyordu. Yüksek sesle, düşünceye daldı:

— Ağabeyim Behram, beni bir yıl önce görmeye geldi. Denag'ı gördü, hoşuna gitti, bana söyledi. Denag hakkında başka tasarılarım olduğu için, henüz evlenme çağında olmadığını söyledim. Doğru değildi! Ama bu kızın başkasıyla gitmesine izin verdiğimi Behram duyacak olursa, beni ölene kadar affetmez. Daha şimdiden neyim varsa kıskanıyor...

Kendi kendine konuşmasının sonuna geldiğinde, Prens kararını vermiş göründü:

— Sen beni çocuğuma kavuşturdun Babilli hekim,

sana sonsuz borcum var. Hazinedarıma söyleyeceğim tek bir sözle bu borcu ödemiş olsaydım, kendimi borçtan kurtulmuş sayabilir miydim?

Karargâhtan çıkar çıkmaz Malchos, Mani'ye döndü, soracağı bin türlü soru vardı, biriyle yetindi:

— Onu ne yapacağız?

Kafasıyla Denag'ı gösteriyordu. Kız at sırtında, tam arkasından geliyordu. Mani, kızın duyabileceği bir sesle yanıt verdi:

— Ben nereye gidersem, oraya gidecek. Beni ağırlayanlar onu da ağırlayacak.

— Bir kadın! İnsanlar bin türlü soru soracak.

— İnsanlar her zaman bin türlü soru sorarlar.

— Çünkü anlamak isterler.

Anlamak mı? Oysa Mani anlamaya çalışmamıştı. Ara sıra kendi ağzından konuşan içindeki o göksel sesti kızı isteyen. Mani sadece itaat etmişti. Denag kervanına katılmıştı işte.

O gün, Malchos, yanına gitmedi, yerini Pattig'e bıraktı. O da duyduğu endişeleri geveledi:

— Oğlum, kadın edinmeye mi karar verdin?

O saniye Mani içine kapandı:

— Sonradan terk edilecekse, neden kadın edinilsin?

Soru karşılıksız kalmıştı, baba kendini savunmaya kalkışmadı. Mariam'a davranışlarını, Nabu Tapınağı'nda Sittay ile karşılaştıktan sonra Mardinu'dan gidişini, hurmalıktaki yeminini haklı göstermeye mi kalkacaktı? Oğlunun ne tepki vereceğini bile bilmiyordu. Bu yüzden o da uzak durmayı yeğledi.

Bunun üzerine Denag'ın atı, Mani'nin atı ile yan yana gitmeye başladı. Her ikisi de uzağa bakıyorlardı. Hayretle ve sevinçle. Aynı zamanda bir çeşit gururla. Babilli at üstündeyken, Parth'lılığına kavuşmuş gibiydi, belki de yerdeyken topal yürümesine neden olan aksak bacağının at sırtında kendisini rahatsız etmemesinden!

Denag da at üstünde daha güzel duruyordu, genelde yeniyetme utangaçlığı ile eğri durduğu halde, at sırtında dikleşmiş ve açılmıştı. Pürüzsüz teni, omuzu üzerinden sarkan örgüsü, ufka doğru uzanan profili ile bozkırlardan gelen bir yolcu gibiydi. Mani ona baktı, atıyla daha da yaklaştı, öyle ki eğerleri birbirine sürtündü. Henüz konuşmamışlardı.

Sessizlik uzadı. Ara sıra eşlik eden askerlerin bağrıışları veya atların kişnemeleriyle bozuluyordu bu sessizlik.

Eski garnizon kentten çıkalı, Deb çocukları, işgalcilerin geleceğı varsayılan kuzey yollarını gözetlemek için yasaklanmış olan anayola çıkıyorlardı. O gün, veletlerden biri bağırmaya başladı, kendiler koşup yüksek binalara çıktılar, kalabalık, damlan çökertecekti neredeyse. Direnmeyeceklerini göstermek için, sonuna kadar açık tuttıkları Paşkıbur Kapısı'nın önüne yığıldılar.

Haberi, atlılardan önce geldi. Oysa atlılar daha bir hayli mesafedeydi. Öyle ki, yaşlı kunduracının uzakları görmekle ünlü kızını en yüksek kuleye götürmüşlerdi ama o bile ne asker ne de sancak görebildi. Sadece, havadaki toz yığınından, gelenin Sassaniler ordusu olmayıp, belki de öncü ya da haberci bir müfreze olabileceğini tahmin etti. Kızın tahmin edemeyeceğı, Hürmüz'ün Mani'ye eşlik etmesi için bir muhafız birliğı verdiği idi. Bir subay ve on askerden oluşuyordu birlik ve kentliler ilk önce askerleri gördüklerinden, işgale uğramışçasına titremeye başlamışlardı. Atlılar, surların beş yüz metre uzağında durdu, Mani'yi selamlamak üzere subay atından atladı ve arkadaşlarından daha büyük bir hızla tekrar atına bindi ve surların üzerinden bakmakta olan kalabalığa göz atmadan uzaklaştı. Malchos, Pattig ve Denag atlarıyla kapıdan usulca geçtiler sonra da bir kenara çekilerek günün kahramanına yol verdiler.

Askerlerin gürültüsüz gelişleri, Mani'ye gösterdikleri saygı, ani dönüşleri, kalabalıkta alaylı ve şaşkın bir sevinç yaratmıştı. Korku bir anda, batmış bir kıymığın çıkartılması gibi yok oluvermişti, insanlar, rastgele yanındaki birine sarılıyor, gözler doluyor, her biri kendi tanrısına şükrediyordu.

Mani, başı dik, ömrü boyunca fetihten fetihe koşmuşçasına serinkanlılıkla kente girdi. Babasının ve kendisinin durmadan yerdikleri soylulukları, sonunda uyanıyor muydu? Ateşli yandaşları, peygamberleri yeryüzünde her zaman kraliyet soyundan indirmek istemişlerdir, gökyüzünün temsilciliğı yeterli itibar sağlamazmış gibi İsa'yı Hazreti Davut hanedanından, Buda'yı Çakya Prensler Sülalesi'nden göstermeye kalkışmadılar mı? Cisimleştirilen Tanrı, dahası bir satrapın isimsiz veledi... birtakım müritlerin bu cılız dayanaklara ihtiyaçları olduğu anlaşılıyor! Mani, çocukluğundan beri hatta hurma bahçesinde, Beyaz-Giysililer arasındaki alçakgönüllü yaşamında bile, soyluluğun simgesi olan ve

imparatorluğu Deb sınırlarına dayanmış olan Parth hükümdarlarından miras edindiği başını dik tutma huyuna sahipti. Başka türlü Ardeşir'in torunu ile ve daha sonraları başka taçlı başlarla konuşma cesaretini nereden bulabilirdi? Bu delirmiş kentte, böylesine rahat nasıl dolaşabilirdi?

Kentliler, her semtten ona koşuyordu, soru yağmuruna tutmakta sabırsız olmalarına karşın, yanına yaklaşmaya cesaret edemiyorlardı, hatta kilisede vaazını dinlemiş olanlar bile... Malchos, arkadaşının kentte geçirdikleri tek gece, onları konuk etmiş olan Bar-Touma'nın evine gideceğini sandı ama Mani başka bir yola, eski valinin ikametgâhına yöneldi, parmaklıkları geçti ve kent milisi yolunu kesmeyi aklından bile geçirmedi. Herkes saraya gitmesini beklerken, aniden kaldırım taşları ile döşenmiş yola saptı ve bahçede, eskilerin anlattıklarına göre ülkenin en yaşlı ağacı olan, o saatte gölgesi doğuya düşen, beyaz dut ağacına yöneldi.

Mani atından indi, ardından gelenlerin durması ve dut ağacına tek başına ilerlemesi için kollarını kaldırdı, sonra ellerini ağacın gövdesine dayayarak önünde eğildi. O kentte kaldığı sürece, günlerini ve gecelerini orada geçireceğini söyledi.

Kentliler yanına yaklaştılar, çevresinde bir çember oluşturdular ve en az çekingen olanlardan sorular dökülmeye başladı: Prens ile konuşabilmiş miydi? Hürmüz nasıl bir adamdı? Kenti ne zaman alacaktı? Kendilerine ne yapmayı düşünüyordu? Ticaret yeniden başlayabilecek miydi? Dinlere saygı gösterilecek miydi?

— Beni kabul eden Prens diye yanıtladı Mani, mantıksız ve akılsız bir insan değil. Her insanın, miğferi, takıları ve tulumları altında duran bir kıvılcım vardır.

Mani bir vaatte bulunmak istemiyorsa da bu birkaç sözcük güven verici oldu ve çevresi daha da sıklaştı. Bu saygıdeğer tacirler kentinin, yeni gelmiş bir dilenciden medet umması ne tuhaftı! Aslında Deb halkı, Mani orada, sırtı ağaca dayalı konuşup dua ettikçe ve yoksul kadınların kendisini beslemelerine izin verdikçe, dünyanın hiçbir ordusunun kente girmeyeceğine inanıyordu.

Böylece, yavaş yavaş, rıhtımlar canlanmaya başladı, yeniden yük alıp yük boşaltma, yeniden çarşı pazarı tezgâhları dolmaya başladı. Her sınıftan, her dinden insanlar dut ağacının altında toplanır oldu. Birbirlerine orada danışır, anlaşmazlıklarını çözümler oldular. Bazen sesleri yükseliyor ama Mani'nin ağzını açmasıyla sessizleşiliyordu. Babilli'nin beklediği, gerçeğe

susamış dinleyici kitlesi işte buydu. Onu bulmak ve bu çok yüzlü aynada kendi mesihliğini keşfetmek için Hindistan'a kadar gelmesi gerekmişti.

— Geçmiş çağların, günümüzün ve gelecek çağların tüm bilgeleri kutsansın! İsa, Çakya-Muni, Zerdüşt kutsansın! Tek bir ışık sözlerini aydınlattı, bugün Deb üzerinde ışıyan aynı ışıktır. Benim öğrettiklerime uyacak olanlar, her zaman dua ettikleri tapınakları da, atalarının ruhlarını yâd ettikleri sunakları da terk etmesinler.

Onca dinin geliştiği Deb kentinde, Mani'nin sözleri, uzlaşmacı insanlara hoş geliyordu. Bu zor günlerde Mani'nin yüce dinine bağlananlar çoktu. Ama gene de, dinleyiciler arasında, Mani'nin sözlerinden rahatsız olup karşı koyanlar vardı:

— Mesih ve Buda ile aynı şeyi söylüyorsan ne diye yeni bir din kurma peşindesin?

— Batı'da yetişmiş olanın umudu, Doğu'da yeşermedi; Doğu'da yetişmiş olanın sesi, Batı'ya ulaşmadı. Her gerçeğin, ona sahip olmuş olanların giysisini ve dilini edinmesi mi şart?

— Sahip, bazı dinlerin saygıya layık olduklarını kabul ediyorum. Ama ya puta, güneşe tapanlar?

— Eteğini öpersen bir kralın bunu kıskanacağını mı sanıyorsun? Güneş, Yüce-Varlığın giysisinde sadece bir pul. Ama insanlar, bu pul aracılığı ile ışığı daha iyi görebiliyor. İnsanlar, tanrısallığa taptıklarını sanıyorlar, oysa sadece tahtadan, altından, alçıdan, resimden, söz- den, düşünceden simgeler biliyorlar.

— Ya Tanrı'ya hiç inanmayanlar?

— Kendisine sunulan resimlerde Tanrı'yı görmeyi reddedenler, bazen, Tanrı'nın gerçek görüntüsüne başkasından daha yakındırlar.

Bir gün Mani'ye sordular:

— Mesajını getirdiğinin adı ne?

— Ben ona, "Işık Bahçelerinin Kralı" diyorum.

— O, Baba, Kadir-i Mutlak, Rahim ve Rahman, Yaradan değil mi?

— Aynı anda Rahim ve Kadir-i Mutlak nasıl olabilir? Cüzzamı ve savaşı yaratan o mu? Çocukların ölmesine seyirci kalan ve masumlara acı çektiren O mu? Şeytanın var olmasına O mu izin verdi? Tek bir hareketiyle

yok edebilecekse, neden etmedi? Cehennemi yok etmek istemiyorsa, son derece rahim değil demek ki...

Kısa bir sessizlikten sonra ekledi:

— Yaratıcılık insana emanet edilmiş. Cehennemi ve karanlıkları gerilere itmek önce insanın görevi.

Sassani ordusu Deb kentine girdiğinde Babilli, on günden beri beyaz dut ağacının altındaydı. Ordu, kapıları tuttu, gözetleme kulelerine girdi, limana ve çarşıya yayıldı. Ne kıyım, ne yağma. Sonra, Hürmüz ve çevresindekiler eski valinin sarayına gelip yerleştiler.

Mani, daha birkaç gün, yanında huzur bulan bir kalabalığın ortasında bahçede kaldı. Ama kısa bir süre sonra kalabalık, onun ağzından veda sözcükleri duyacaktı.

Gerçekten de bir gece Hürmüz onu acele çağırttı. Mani, ağacına yaslanmış, henüz uyumamıştı; emir subayı elini uzatıp kalkmasına yardımcı oldu, diğer eliyle bir meşale tutuyordu. Prens'in yanında yüksek rütbeli bir yazıcı vardı.

— Bu Nam-Veh, en güvendiğim adamım. Ktesiphon'dan geliyor.

— Yeryüzü büyük bir felakete uğradı. Hepimizin e-fendisi, Krallar Kralı, insanlar arasında tanrı, tanrılar arasında insan yüce Ardeşir, şerefli hükümdarların yanına gitti diye anlatmaya başladı yazıcı.

Hürmüz onun sözünü keserek:

— Büyükbabam öldü, dedi.

Gözlerinden bir korku gitmişti. Mani'ninkilerde dönüş yolu gözükiyordu.

* * *

Sassani Prens'i ile karşılaşması kısa ömürlü değildi. Mani ile çağının en güçlü hanedanı arasında, hareketli, yoğun, bazen acımasız bir ilişki doğmuştu. Düşünce sahipleri ile iktidar sahipleri arasındaki ilişkilerde her zaman olduğu gibi, birkaç anlama çekilebilen belirsiz bir ilişkiydi.

Babilli'nin yaşamı bundan böyle altüst olacaktı. Ama aynı zamanda imparatorluğun yaşamı da!

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KRALLARIN ÇEVRESİNDE

*Babil ülkesinden,
bir çığlığı bütün dünyaya
duyurmak için geldim.
Mani*

I

Taht odasına girmek için sırasının gelmesini bekleyen Mani, gözlerini, muhafızların kan kırmızısı başlıkları ile dizildikleri anıtsal kapıdan ayıramıyordu. Ktesiphon'u fethetmekten söz ederken "İkiz"i, bu kapıdan söz etmemiş miydi? Hürmüz'ün, öz babası, imparatorluğun yeni efendisi Şapur'a tavsiye mektubu yazması için, Mani'nin Indus Nehri'ne kadar gitmesi, Sassani Prensi'yle karşılaşması, kızını iyi etmesi gerekiyormuş demek ki...

Girişte, bir kez daha tören hakkında bilgi verildi. Protokol görevlisi, bir dua okur gibi padham sözcüğünü tekrar edip duruyordu. Sassaniler döneminde, kutsal varlıklara yaklaşan herkesin, bir ölümlünün nefesi ile kirletilmesinden korkulduğu için, ağzına tutmak zorunda olduğu beyaz mendilin adıydı bu! Ateş sunağının önünde vaaz veren münecim de, Krallar Kralı tarafından kabul edilip konuşan kişi de, bunu takmak zorundaydı.

Saraylılar, kollarının içinde sürekli bir padham taşırlar, ziyaretçiler de saray görevlilerince kendilerine öğretilen saygı hareketlerinin yanı sıra, onlar tarafından verilen bir padham edinirlerdi. Sağ el yukarı doğru ve hafifçe eğik tutulacak diye öğretilen bu saygı ifadesinin yanı sıra, kabul gören sözcükler öğretilirdi. Ktesiphon'da, sülaleler Mısır'ında ve daha titiz bir biçimde Roma'da, hükümdar yüce bir varlıktı. Ona hitap ederken, ne ad, ne unvan söylenebilirdi. Kimsenin aykırı davranamaya- çağ hazır formüller vardı:

"Siz, ilahi kişiler!", "Siz, ölümsüz tanrılar! " ya da en azından "Siz, tanrısal varlık! " denilirdi.

Konulan her kural, hükümdar ile diğer canlılar arasındaki uçurumu derinleştirmeyi hedeflerdi. Her şey, bu insanüstü gücü, bu tanrısal görüntüyü güçlendirmeye yönelikti. Taht odasındaki tavan o denli yüksekti ki, devler için yapıldığı söylenebilirdi. Duvardan yukarı doğru bakıldığında,

duvarın hiçbir yanının, görülemeyeceği biçimde, halılarla kaplı olduğu gözlenirdi.

Muazzam odanın dibinde, saraylıların oturduğu ve bir perde ile ayrılan bir sahne vardı. Kral soyundan olanlar on dirsek boyu mesafede, Krallar Kralı Şapur'un yakınları on dirsek boyu daha ötede, bir on dirsek boyu ilerisinde danışmanlar, yüksek rütbeli din adamları, Avesta hafızları, bilginler, gökbilimciler, tanınmış hekimler, on dirsek boyu daha ötede Kral'ın soytarıları, cambazlar, akrobatlar, dansçılar ve mimarlardan, ressamlardan, ozanlardan daha fazla saygınlığı olan müzisyenler dururlardı. Hanedanın kurucusunun isteğine uygun olarak, müzisyenler ve şarkıcılar yani sazendeler ile hanendeler, Kral sülalesinden gelen prenslerle eş düzeyde tutuluyorlardı, yani perdeden on dirsek boyu ötede, ama sol yanda yer alıyorlardı. Onların arkasında ikinci sınıf müzikçiler ve şarkıcılar oturuyor, on dirsek boyu ötede de lavta, zand veya mandolin çalgıcıları duruyordu.

Uyuşuk kalabalığı uyandırmak için, alışagelmış çığırktanlıkta önce davullar çalıyordu: "Ey ahali! Dilinizi, kellenizi koruyacak biçimde kullanınız, Efendimiz aranızda! " Sonra, ön sıradaki çalgıcılar, o gün için istenmiş ve bir yıl geçmeden dinlenmeyecek olan havayı çalarken, görünmez eller perdeyi açardı.

Herkes, alnı yere yapışmış ve başlarını kaldırmaya yeni bir emirle izin verilene kadar secde etmiş olurdu. Hükümdar gelmiştir, gözleri kör edecek kadar altına boğulmuş heybetli bir tanrı gibi! Giysisi, yastığı, perdesi altın işlemeli, tahtı som altından, gerdanlıkları, yüzükleri, tokaları altın, sakalına altın tozu serpilmiş, dudaklarına, kirpiklerine, kaşlarına bu serpentinin zerrecikleri konmuş...

Hükümdar'ın başında, bir insan ağırlığından daha ağır, hiçbir başın hükümdar başı da olsa taşıyamayacağı efsanevî taç duruyordu. Ancak tacın, tavana ince bir sicimle tutturulmuş olduğunu görmek için yaklaşmak gerekiyordu. Öyle ki, Hükümdar geri çekildiğinde, taç mucize olmuşçasına, boş tahtın üzerinde asılı kalıyordu. Tanrısallaştırılan insanlar yaşlanır ve ölürlər, geriye haşmetleri kalır. Uzaktan görünüş müthişti. Efsaneleşmiş, hayal bile edilemeyen, insanların korkularından ve sağlıksız tutkularından doğmuş, korkutucu, göz kamaştırıcı, söz dinletici bir varlığa bakılmaktaydı.

İşte Mani, bu efsane varlığı uysallaştırmaya gelmişti. Mani o sırada, attığı her adımı, yaptığı her hareketi zihninde tekrarlıyor, söyleyeceği

sözleri anımsamaya çalışıyordu. Özellikle ilk sözleri çekingenliğinden sıyrılmadığı, meraklı bakışların üzerinde yoğunlaştığı o ilk saniyelerde geveleyeceği ilk sözleri... en önemlilerini sinir içinde tekrar edip duruyordu.

Sonra biri adını çağırdı, iyi duyup duymadığından emin olmak için döndü, çok geç, kapı açılmış bir el onu içeriye itmişti bile! Yüce Şapur'u bekletecek olanın vay haline! Mani, tahtın önüne kadar uzanan yol halısının üzerinde giderken mesafe kavramını yitirmiş gibiydi. Hükümdar, Mardinu güneşinin göz kamaştırması kadar, güneş çarpmasına uğratması kadar yakın görünüyordu, oysa yumuşak halı üzerindeki yol, bitmez tükenmez, taşlı, pürtüklü gibi geliyor, inanılmaz bir yavaşlık, bir soluk soluğa kalış ve bir baskı duygusu ile ilerliyordu. Sarayın kapısına vardıklarında bile bu işten vazgeçmesini söyleyen Malchos'u dinlemediğine pişmandı.

Hurma bahçesinin bir köşesinde, Sittay'ın "taşların arkasındaki ot parçası gibi " diyeceği biçimde saklı kalmamış olduğuna pişmandı, iki yıl geçmişti. Sonsuzlukta iki yıl! Mani anımsıyordu ama anıları pusluydu, önceki bir yaşamdan geliyorlarmış gibi...

"İkizi"ni, "benzerini" yardıma çağırırdı. Ne olur, ne olur gelsindi! Burada onunla birlikte olduğundan, bu zor yolu birlikte yürüdüklerinden, kendi susacak olursa onun konuşacağından emin olmak istiyordu. Soğukkanlı ol Mani! Altını görmemiş ol, görkemi unut, ister kral, ister peygamber olsun bir ölümlüden etkilenmemeye bak! Yazgı ona ne verdiyse, sana da, herkese de onu verdi. Önemli olan bunun bilincinde olmak! Bin yıl sonra Şapur'dan söz edilecekse, sen onun sarayından geçtiğin için edilecektir! Sonunda vezirin hizasına gelebildi. Vezir, yere kapanmasını işaret etti sonra da kalkmasına izin çıktığını fısıldadı. Mani, konuşmadan önce, kolundan tertemiz padhamını çıkarttı.

— İnsanların en güçlüsüne saygılar! En soylu istekleri gerçekleşsin!

Sözler kural dışıydı, vezir kaşlarını çattı, Hükümdar'ın yüzü bir ölümlü şaşkınlığı aldı. Ancak, saygısız herhangi bir şey söylenmiş değildi. Bir işaretle, Mani'nin kendini tanıtmamasını istedi.

— Ben Babil ülkesinden bir hekimim.

— Sevgili oğlum seni öven bir mektup gönderdi. Onun hoşuna gittiğin anlaşılıyor.

— Tanrı, yitirdiğini sandığı kızını iyileştirmemi istedi.

— Nasıl iyileştiriyorsun?

— Sözle ve bitkilerle.

— Ya bıçak? Ateş? Sülükler?

— Başkaları bu konuda benden daha becerikli.

Mani bilmiyordu ama "sülükler " sözcüğü bir tuzaktı, Şapur bu tedavi biçiminden de, bunu uygulayanlardan da nefret ederdi. Bu konuda içi rahatlamış olan Hükümdar devam etti:

— Oğlum, yaymak istediğin bazı düşüncelerin olduğunu yazmış.

— Bana bir mesaj verildi.

Saraylılar arasından bir mırıltı yükseldi ama kimse, Hükümdar'dan önce tepki göstermek istemedi. Hükümdar ise, Mani'nin devam etmesini bekliyordu. Devamı gelmeyince biraz da sıkkın ziyaretçisini sorgulamaya başladı:

— Ne mesajı? Seni dinliyoruz.

— Yeni bir dinin gerekli olduğu yeni bir çağ başladı. Bu, tek bir ulusun, tek bir ırkın, tek bir öğretinin dini değil.

Mani'nin hangi ulusu, hangi ırkı, hangi öğretiyi kastettiğini açıklamasına gerek yoktu, ikinci sıradaki yüksek görevliler arasında bir mendil sallandı:

— Bu adamı daha önce gördüm!

Mani'nin kalabalık arasında Kartir'in sarı sakalını görmesi için başını çevirmesi yetti.

— Bu bir Nâsranî'dir. Dinimizin en alçak düşmanı. Hindistan'da, muzaffer ordumuzla bir arada olduğum sırada yoluma çıktı. Efendimiz Yüce Ardeşir, o ülkede şerefli hanedanını kutsamak ve hain sesleri boğmak üzere muazzam bir ateş yakmamı buyurmuştu. Ama bu Nâsranî, bu kutsal görevi yerine getirmemi engellemek için her türlü melanette bulundu.

Kartir'in istediği olmuştu. Orada bulunanlar, Babilli hekimin Krallar Kralı'na davranışlarına içerlemişti. Mani'ye çevrilmiş bütün gözler arasında en az düşmanca olanları, Şapur'un gözleriydi. Savunmasını dinlemeye hazır görünüyordu.

— İnsanların en yücesine bir mesaj iletmek üzere geldim diye devam etti Mani. Tanrı, o insanın yargısını hepimizden üstün kıldı. Bazılarının

bana karşı güttükleri düşmanlıktan etkilenmeden sözlerimi soğukkanlılıkla dinlemesi nasip olsun!

— Seni görmeyi kabul ettimse, mesajını dinlemek içindir. Konuş.

— İmparatorluğunuz batıda, Nâsranîler'in çoğunlukta oldukları Arami ülkesinde, Adiabene'ye, Osroene'ye; doğuda, Buda'ya tapılan Baktriane'ye, Hindistan'a ve Turan'a kadar yayıldı. Yarın, saltanatınız Ahura-Mazda'ya tapılmayan daha başka ülkeleri de kapsayacak. Değişik inançta insanlara hükmedeceksiniz. Onlara hain diyecek kadar aşağılamak doğru mu? Hanedanınızın dostu kim, onu insanlarla uzlaştırmaya çalışanlar mı, yoksa kendi halkına düşman kılanlar mı?

Hükümdar'ın ifadesinde bir onaylama sezinleyen Kartir atıldı:

— Hanedanın dostu! dedi alayla. Yüce efendimizin, huzurunda, Ahura-Mazda'ya tapanın, bir Nâsranî'den daha çok hanedanın müttefiki olduğunu söylemeye kalkışmam bile. Gönüller imalara kapalı olduğuna göre, açıkça konuşabilir miyim? Elimde, Nâsranîler'in imparatorlukla dağıttıkları metinlerden bazıları var. Toplantılarında yaptıkları konuşmaları da naklettiler. Yüce Efendim, dinimizden, yasalarımızdan, geleneklerimizden ve hanedandan nasıl söz ettiklerini bilmek ister mi? Bu adamlar, Sassaniler'in soyca lanetlenmiş olduklarını söylüyorlar.

Şapur, Nâsranîler söylemiş olsa da bu gibi sözcüklerden hoşlanmazdı, esasının üzerinde duran elini sıktı. Kartir hiç korkmuş görünmedi, öfkesini bastırarak daha yüksek sesle:

— Ölümcül günahları yok eden ve canavarları kovan Avesta'da khvedodah yani ağabey ile kızkardeş arasındaki evlilik, kutsaldır denmez mi? Hiçbir dini eylemin gökyüzünde hoş karşılanmadığını yazmaz mı? Büyük Darius'un yaptığı gibi, kutsal hükümdarlarımızın, müneccimlerimizin ve savaşçılarımızın, kızkardeşleri, kızları, ya da annelerinin dul kalmaları halinde anneleri ile birleşmeleri gerektiğini öğrenmedik mi? Yüce Efendimizin kızkardeşi, kutsal kraliçe Azur-Anahit, en sevdiği eşi değil mi? İşte Nâsranîler'e göre, burada hepimiz cehennemliğiz. Kutsal Efendimiz de; kutsal kızkardeşi de öyle çünkü bizler için en yüce ibadet olan şey, onlar için en büyük günahtır.

Böylesi uygunsuz sözler söylemekle Kartir, kellesiyle oynuyordu. Cesareti üstün gelmişti. Hükümdar'ın yüzündeki öfkeden, kurbanın kim olacağı belliydi.

— Alçak Babilli! Saltanatımızın kutsal kişileri hakkında düşüncelerin bu mu? Yasalarımızın kutsal şeylere saygısızlık eden günahkârlara uygun gördüğü cezaya çarptırılacaksın!

Muhafızlar suçluyu yakalamak için harekete geçtiler. Ellerini ona doğru uzattıklarında Mani'nin gözleri karardı. Güçsüz, ürkmüş bir halde, kendini kaybetmek üzereydi.

Onu ayakta tutan tek düşünce: "İkizi"nin, uhrevi yoldaşının böyle bir günde onu terk etmeyeceğiydi. Güven verici yüzünü görmek umuduyla gözlerini kapattı.

Aniden bir karışıklık oldu, bastırılan gülüşmeler duyuldu. Aşırı gerginlik, mucize olmuşçasına gevşeyiverdi. Bir padham sallandı, bu görüntü Şapur'un yüz hatlarını gevşetmeye yetti.

— Her dem genç Yuvanoe, yaklaş!

Hükümdar'ın ani neşesi, müdahalelerinin yarattığı sırtıtmalardan hiç hoşlanmayan ilgilinin dışında, bütün yüzlere yansıdı. Hükümdar'ın ufak yaşından beri eğitmeni, sarayda müneccimbaşı idi ve hiç kimse bilgisini, sağduyusunu tartışmazdı. Pek çok soylu arasında yaygın olan ve genç adam anlamına gelen Yuvanoe adı, kendisine bir zarar vermiyordu ama doksanlık bir ihtiyarın omuzlarına ağır geliyordu. Nitekim, Kral'ın soytarısının baş eğlencesi haline gelmişti. Boğuk sesini, hokkabaz gibi yürüyüşünü, sakalının titreyişini, kemikli parmaklarının oynatışını taklit ederdi. Son yirmi yılda, Şapur'un gece davetlerinden tek birine de olsa katılmış olan her saraylı, saygıdeğer eğitmeni, soytarıdan ayrı düşünemezdi.

Herkes gibi yüce öğrencisi de gülümsedi ama Yuvanoe konuşmaya başlar başlamaz, herkese işin eğlenceli yönünün bittiğini göstermek üzere, kaşlarını çatı.

— Uzun ömrümde Yüce Efendime, onu kendinden öncekilere göre büyük bir hükümdar kılacak nitelikleri belirtme onuruna sahip olduğumu sanıyorum. Bunlar, iyi bir dindarlık, iyi bir sağduyu, iyi bir affetme gücü, halkını sevme, neşe, cömertlik ve adalettir.

Yüce Efendi, sabırsızlanarak ve bu bitmez tükenmez nitelikler listesini iyi bilerek:

— Unutmadım, dedi.

— Babilli, ceza gerektiren vahim şeylerle suçlandı. Yüce Efendim tarihe bir zorba diye geçmek istemiyorsa, savunmasını dinlemelidir. Yasamız böyle!

Şapur eğitmenine sevgiyle baktı. Sonra eğlenmiş gibi omuzlarını silkerek yazmanına seslendi:

— Beni hanedanımıza layık olmayan bir haksızlık etmekten alıkoyan saygıdeğer müneccim Yuvanoe'ye bugün bir onur unvanı bahsettiğimi yaz!

Yaşlı eğitmen sevinç içinde arka arka giderek yerine geçerken, Hükümdar, onu dinlemeye hazır olduğunu göstermek istercesine Mani'ye döndü, gene de cellat, bir seslenişte yetişecek mesafede idi.

Babilli'nin sözleri, canını kurtarmış birinin soluğu gibi çıktı ağzından:

— Saygıdeğer Kartir, bana karşı çıkayım derken beni desteklemiş oldu. Her birimizin sarsıldığı, üzüldüğü, tehdit edildiği oldu ve din kavgalarının yaşamımızı ve imparatorluğu ne denli etkileyeceğini gördük. Benim de sizler kadar sarsılmam gerekirdi çünkü aslen Parth'ım ve benim de atalarım, geleneklere uyarak, Tanrı'nın isteklerini yerine getirdiklerini umarak, kardeş evlilikleri yaptılar.

"Evet, Nâsranîler'in incest dedikleri, "mahremi zina" saydıkları bu evliliklere öfke duydukları doğrudur. Oysa incil'de, Tanrı'nın ilk erkek ile ilk kadını yarattığı ve yeryüzündeki bütün insanların onlardan geldiği yazılıdır. Bu ilk çiftin çocuklarının, aralarında birleştikleri anlaşılıyor. Demek bütün insanlık, incest evliliklerden yaratıldı. Avesta yandaşları, incil yandaşları ile alay edebilirler. Ancak bu kavgalara, bu lanetlemelere, bu alaylara ne gerek var? Her ulusun yasalara geçmiş örfleri var ve bunlara Tanrı buyruğu derler. Tanrı buyruğu her ulus için farklı olabilir mi? Aslında, tanrısal irade hakkında hiçbir şey bilmiyoruz, Tanrı'yı bilmiyoruz, ne adını, ne görüntüsünü, ne vasıflarını! insanlar Tanrı'ya çeşitli adlar takmış, hepsi doğru, hepsi yanlış. Bir adı olsa bile bizim sözcüklerimizle yazılamaz, söylenemez. Zengin ve güçlü olduğu söyleniyor. Zenginlik ve güç, insanlar için bir değer ifade eder, Tanrı katında bir şey ifade etmez. O'na, istekler, korkular, öfkeler ve huylar atfediliyor. Kimileri O'nun bir heykeli kışkandığını, bir harekete kızdığını, bizim konuşma biçimimiz, hapşırmamız, giyinmemiz, soyunmamız ile meşgul olduğunu söylüyor. Ben Mani, bütün uluslara bir mesaj getirdim. Önce çocukluğumu ve gençliğimi aralarında geçirdiğim Nâsranîler'e seslendim. Onlara dedim ki: 'İsa'nın sözlerini dinleyin, O bir bilge ve bir ermiştir ama Zerdüşt'ü de dinleyin.

Cehalet ve hurafecilik kol gezerken önce O'ndaki ışığı anlamaya çalışın.'Umudum bir gün gerçekleşecek olursa, kinlerin sonu demektir. Bu nedenle dönüp münecim Kartir'e bakıyorum ve ona saygılarımla diyorum ki: imparatorluğu tehdit eden kötülüğü tanımladın, ben de çaresini getirdim. Sen bir hasta gibi konuştun, ben bir hekim gibi...

— Bu adam kuşkularımızı uyutmakta hüner sahibi diye atıldı münecim. Ama daha hâlâ hangi dinden olduğunu söylemedi.

— Ben bütün dinlerdenim ve hiçbirinden değilim, insanlara, bir ırka veya bir aşirete mensup olmak gibi, bir dinden olmayı öğretmişler. Ben de diyorum ki, size yalan söylemişler. Her dinde, her düşüncede, ışıklı özü bulup, kabuğunu atmasını bilin. Benim yolumdan gidenler Ahura-Mazda ve Mitra'ya, İsa'ya ve Buda'ya yakarabilirler. Benim tapınaklarımda herkes kendi duasını edecektir.

"Bütün dinlere saygım var ve herkese göre suçum bu. Hristiyanlar, İsa hakkında söylediğim iyi şeyleri dinlemiyorlar, Yahudileri ve Zerdüş'tü kötülemememi eleştiriyorlar. Münecimler kendi peygamberlerini övdüğümü duymuyorlar, İsa'yı ve Buda'yı lanetlememi istiyorlar. Çünkü cemaatlerini, saygının değil nefretin çevresinde, diğerlerine karşı çıkarak toplayabiliyorlar. Kardeşçe dayanıştıkları yerler, aforoz ve yasak! Ve ben Mani, herkesin dostu olmak bir yana yakında herkesin düşmanı olacağım. Bedelini ödeyeceğim. Çünkü beni lanetlemek için birleşecekler. Ne var ki, insanlar hem ayinlerden, hem efsanelerden, hem de lanetlerden bıktıklarında, günün birinde, büyük Şapur'un saltanatı sırasında, basit bir ölümlünün çılgınlığını bütün dünyaya duyurduğunu anımsayacaklardır.

Hükümdar ilgilenmişti:

— Yaymak istediğin dinin tapınakları ve münecimleri olacak mı?

— İbadet yerleri ve Seçilmişler'i olacak. Kendilerini duaya ve eğitime adayacaklar. Sanata, yazıya, adalet dağıtımına da. Münecimlerin şimdi yaptıkları gibi. Şu koşulla ki, servet, unvan ve iktidardan vazgeçecekler.

Bu koşul, Hükümdar'ı görünür biçimde memnun etti. Kartir yeniden padham'ını salladı ama Şapur, sürekli yanında duran horrambafa dönmüş ve ona bir emir vermişti. Bunu izleyen saniyelerde iki yazman, koşarak, Hükümdar'ın ayakları dibinde yerlerini aldılar. Bu, konuşmaların bittiğine ve Hükümdar'ın yasa yazdırmaya hazırlandığına işaret etti. Parthlar zamanından beri süregelen bir âdetti: Krallar Kralı, basit sözcüklerle

isteklerini söyler, yazmanlardan biri yüksek sesle tekrarlardı. Ama kelimesi kelimesine değil, yasa diline çevirerek. Diğer yazman da güzel yazısı ile bunları özel deftere geçirirdi.

Hükümdar: "Bugün kararlaştırdık ki..." dedi. Yazman vurguladı: "Biz, İran ve İran dışı ülkelerin Krallar Kralı, insanlar arasında tanrı, tanrılar arasında insan Yüce Şapur..."

Şapur devam etmeden önce yazılmasını bekledi:

— "Sadık bendemiz Mani'ye, imparatorluğun kent ve kasabalarında bizim de makbulumuz olan tanrısal mesajını özgürce yaymasına izin veriyoruz. Bütün krallara, satraplara, valilere, memurlara, bizim elçimiz imiş gibi ona kolaylık göstermeleri buyurulmuştur. "

II

Mani, saraydan çıkınca yürümekten başka bir şey yapamadı. Dosdoğru yürümek, tek sağlam ayağı ile Ktesiphon'un tozlu yollarını tepmek... insanlar dönüp ona bakıyor, bu yabancı şaşkın şeytanı, bu bulutlardan inmiş sıskayı, parmaklarıyla çocuklara gösteriyorlardı. O gün, onun hakkında başka nasıl düşünebilirlerdi ki?

Ama ertesi gün, daha ertesi gün, bütün bu insanlar anlayacaklardı. Tan ağarmaya başladığı sırada münadiler kent alanına gelip adının geçtiği fermanı okuyacaklardı: "Mani, Babilli hekim..." Bütün başkentte, saraydaki kabulü güzelleştirilerek anlatılacak, rüküş giysileri hoşlanılarak tanımlanacak, insanlar onu kendi sokağında gökkuşağı rengi libasıyla gördüğünü söyleyerek övünecekti. On güne varmadan, Sassani ülkesinin en ücra yerlerine, Krallar Kralı'nın emirleri, gereğine uygun biçimde yazılmış ve mühürlenmiş olarak gönderilecekti.

Mani yirmi altı yaşındaydı ve attığı adımlara bu sokaklar, bu Mezopotamya toprağı, bu imparatorluk ve tüm yeryüzü yetmiyordu, İsa'nın, onca sevdiği İsa'nın, Celile kasabalarında vaaz verdikten sonra Roma'ya gidip Tiberius Caesar'ın sarayına girdiğı, ve Palatium Tepesi'nden, bütün

Herodes'lere ve Pontius Pilatus'lara yazılmış ve başkent ve eyaletlerde kendi dinini yayması için kolaylık gösterilmesini kesinlikle buyuran bir emirnameyle ayrılmış olduğu hiç düşünülebilir mi?

Mani o gün işte bu kıyaslamayı yapıyordu kafasında, işlerin aldığı biçim, olmadık hayaller beslemesine yol açıyordu. Düşüncelerine ve adımlarına gem vuramadığı için de yürüyor, yürüyor, başında kavak yelleri, yüzü allak bullak, yürüyordu.

Arkadaşları onu, sarayın parmaklıktan önünde bekliyordu. Çıkarken onları görmedi. Denag, Pattig, Malchos ve Kloe oradaydı. Seslendiler ama duymadı. Ona doğru atıldılar ama bir mancınıktan fırlamış taş parçası gibi kendi yörüngesinde yol aldı. Bitkin düşen kadınlar onu izleyemediler, babası da öyle. Sadece Malchos arkasından gitti. Beyaz-Giysililer döneminden beri onu yakalamayı huy edinmişti.

Hatta dalgın gözlerinden, üzgün mü sevinçli mi olduğunu anlamak için birkaç adım daha atıp yanına varınca nefes nefese kalan Malchos, ondan yavaşlamasını, dönüp bakmasını ve cevap vermesini istedi. Ne var ki Mani ona, ne Şapur'dan ne de taht odasından söz etti. Sadece gitmeye niyetli olduğunu söyledi.

— Gitmek mi? Ktesiphon'dan Deb'e, Deb'den Ktesiphon'a bütün İmparatorluğu baştan başa geçtik. Yollardan, nehirlerden, Umman Denizi'nden geçtik. Daha nereye gideceğiz?

— Dört iklimin hüküm sürdüğü vadilerin en ucuna, daha da, daha da uzağa, beni izleyecek misin?

Arkadaşı yanıtlamaya fırsat bulmadan, duramıyormuş, sözcükleri fırlamaya hazırmış gibi konuştu:

— Bundan böyle, bana gelenlere, beklemelerini söylemeyeceğim, peşimdekilerden, katılmalarını isteyeceğim. Yüzleri, binleri bulacağız, bir ordu gibi tozu dumana katacağız, yeryüzünde asla silinmeyecek bir iz bırakacağız.

Bunları söyleyip adımlarını sıklaştırdı Mani. O zaman Malchos ona yetişmeye çalışmadı. Arkadaşı uzaklaşırken, o da bir taşın üzerine çöktü. Tyr'li "Onu nasıl izlerim ki?" diye düşündü. Başkent sokaklarındaki bu saçma koşuşturmayı kastediyordu, daha da saçma olano yolculuğu, Mani'nin kendisini davet ettiği dünyanın dört bucağına yapılacak olan yolculuğu, düşünmeye başlamıştı bile. "Davet ettiği... " mi? Uygun

deyim bu muydu diye kendi kendine sordu Malchos ve yüzündeki gülümsemenin yerini yorgunluk ve acı aldı. Hurma bahçesinin yemekhanesindeki o günden beri, Mani'nin hiçbir isteğini geri çevirmemişti. Tartıştığı, söylendiği, küfrettiği, kendi kendine and olsun ki dediği... olmuştu ama, neye yarar? Sonunda, arkadaşı ne istemişse, tam anlamıyla onu yapmıştı. Bazen, direnmeye kalkmışsa da, bu kez de Kloe, kendi karısı, arkadaşından yana çıkardı.

Oysa ne kendisi, ne karısı Haberci'nin düşüncelerini paylaşırdı. Dostluklarının başka hiçbir şeye benzememesi bu yüzdendi. Bir din kurucusunun yakını olmak ve onun, inançlarını kabul ettirmeye kalkışmaması, Mani hoşgörülü bir dinin peygamberi olduğu için mümkündü. Onun tanrısı, kendine tapacakların arayışı içinde değildi.

Dinsel konular, Tyr'linin umurunda değildi, o bir bilgeye rastlamıştı, güzelliğe âşık bir bilgeye, insanın dost edinmek isteyeceği birine... böyle bir ayrıcalığı küçümseyemezdi. Bacakları onu taşıyacağı sürece, Mani'yi izleyecekti.

Malchos düşüncelerine dalmışken Mani de kendininkilere dalmıştı. Dicle kıyılarına kadar yürümüş ve daha az kalabalık bir yere gelince, duyduğu sevinç korkuya dönüşmüştü.

Hükümdar'ın himayesine ve tavsiye mektubuna sahip değilken, çıplak elleriyle dünyayı kavramayı düşlüyordu. Şimdi dünya kendisine sunulmuş, yollar açılmıştı; yeryüzünü fethetmeye başlamalıydı. İyi ama neyle? Silahsız mı fethedecekti? Ülkeden ülkeye sakat ayağını sürüyecek, satraplara, uluslara, kastle, mezheplere, tarikatlara meydan okuyacak, kendi yollarında giden sürüleri, kemikleşmiş töreleri, uyuşuk insanları sarsacaktı, öyle mi? Hiç durmadan öğretecek, yazacak, çizecek, tartışacak sonra ertesi günkü menzile varıp başka kalabalıklar toplayıp hoş giden, şaşırtan, teselli eden ve aynı zamanda kamçılayan bir konuşma yapacak, insanlık yeniden biçimlenene kadar bunu sürdürecekti, öyle mi?

Sık sık yaptığı gibi, bir monolog halinde sergilediği düşünceleri, bir başka kendi varlığı ile, "İkiz"i ile bir söyleşiye dönüşecekti.

"Yapacağım bütün işler için ne kadar zamanım var? Bunu bilemeyeceksin."

"Daha yedi yılım olacak mı, İsa'nın ve iskender'in yaşı kadar yaşayacak mıyım, en azından bunu öğrenebilir miyim?"

"Önünde ha sonsuzluk ha bir saniye olmuş, ne fark eder? Zaman, karanlığın tuzağıdır. Bu tuzağa düşme, sadece görevini düşün, her gün! Her gün!"

— Hiç değilse eserimi görebilecek miyim?

"Geleceği bana bırak, sen yürü, yazgın önüne geçmiş, gidiyor bile! Beth-Lapat'dakiler sabırsızlanıyor!"

İmparatorluk fermanı çıkalı, Mani'yi beklemeyen kent kalmamıştı. O da hiç durmadı, Beth-Lapat'ın yolunu tuttu.

Elam ülkesinde büyük bir kasabaydı Beth-Lapat. Ne geçmişi vardı, ne de önemi. Şapur'un oradan geçtiğinde havasını ve suyunu beğenmiş olduğu anlatılırdı. Mimarlarını gönderip, kenti büyütmişti. Bazı söylentilere göre, Hükümdar oraya yazlık sarayını yaptırmak için sıcak bakmaktaydı. Herhalde orasının Mezopotamya ile Persis arasında yani Sassani İmparatorluğu'nun Sami dili konuşan batı kanatı ile Ari dili konuşan doğu kanadı arasındaki konumundan yarar sağlamayı umuyordu.

Mani ilk gezisini bu yüzden mi Beth-Lapat'a yapıyordu? Bu kasabaya hiç gitmemiş olduğu halde, orada etkin bir Hristiyan topluluğu olduğunu biliyordu ve ilk önce onlarla konuşmak niyetindeydi. Ancak gerçeği çabuk kabul etmek zorunda kaldı. Bundan böyle, tanınmayan, herhangi biri gibi yolculuk edemezdi, adımlarını da dilediği yöne atamazdı.

Ziyaretçinin ve yanındakilerin gelişini öğrenir öğrenmez kentin ileri gelenleri karşılamaya koştular. Başlarındaki kralcık, iki büklüm halde, yüce Şapur'un koruyup kayırdığı kişiyi evinde konuk etmek istiyordu. Mani, kalacağı yer olarak bir bahçeyi ve o bahçenin en yaşlı ağacını kullanma alışkanlığı olduğunu söylediğinde, kızdı. Azametle, köklü bir sülaleden geldiğini gösteren soyağacını ortaya serdi ve yanındaki yazmanların da onayını alarak directti. Daveti geri çevrilecek olursa, soyu küçümseniyor ya da ailesinin dindarlığından kuşkulaniyor olunacaktı. Denag'ın sıkılmasına, Pattig'in bıkmalarına karşın Mani gevşemedi, insanlar, öğrettiklerini ağacın dibine gelerek öğreneceklerdi, geceyi orada geçirecekti, başka hiçbir yerde değil!

Doğrusu istenirse, Mani'nin davranışı pek nazikçe değildi hatta gereksiz yere kırıcı idi ancak akıllıca bir davranıştı. Çünkü Babilli yol boyunca bu türden ısrarlarla karşılaşacaktı, bazıları konukseverlilikten kaynaklanacak, bazıları daha basit çıkarlarla, Şapur'un himaye ettiği birini evinde konuk

etmek isteyen eşraftan birinin —Mani'yi, yanındakileri ve öğretilerine duyarlılık gösterecek halktan insanları gammazlamak amacı taşısıa bile— üstünlüğünü gösterip böbürlenmek için olacaktı.

Gerçekten de gezinin başından beri ortaya bir çelişki çıkmıştı. Taşrada ileri gelen insanlar, Krallar Kralı'nın emirlerine uymak söz konusu olduğunda, tam anlamıyla itaat etmek ve iltifat ettiklerini en iyi biçimde ağırlamak zorunda olduklarını bilseler de, bu gibi iltifatların, hele de hükümdarlarınkilerin ne denli geçici olduklarını ve konuga imrenerek baksalar da gözden düşebileceğini unutmamak gerektiğini biliyorlardı ve işte o zaman, dikkati ve uyanıklığı asla elden bırakmadıklarını kanıdamaya hazır olmalıydılar.

Mani'ye gelince, durumu daha da zordu, imparatorlukla haberler çabuk yayılırdı. Konunun sokaklarda, meydanlarda konuşulması için, bir saraylının bir ####vita-.xr'nin kulağına fısıldaması, onun da bir taşralının sofrasında bunu tekrar etmesi yeterliydi. Böylece, taht odasındaki tartışmalar duyulmuştu, Babilli'nin ihtiyatla karşılanmasına yol açan da, Kartir'in sözlerinin de duyulmasıydı.

Beth-Lapat'ta Mani, gereken nezaketle karşılandıysa da, herkes iğne üstündeydi. Sonunda, bir muşmula ağacının altına yerleştiği vakit, kentin ileri gelenleri ve tabî ki müneccimler, kalabalığın arasında ilk sırada yerlerini almışlardı. Askerler kol geziyordu, ancak olaya müdahale ettikleri yoktu.

Ziyaretçi, Krallar Kralı'nın kendisine gösterdiği güvene ve Beth-Lapatlıların kendisini karşılayış biçimine ne denli duyarlı olduğunu söylemeyi görev bildi, itimatnamesinibu biçimde sunmuş olduktan sonra, imparatorlukla yaşayan herkesin, ortak bir bilgelik çevresinde toplandıklarını görmeyi ümit ettiğini söyledi. "... tanrısal kıvılcım hepimizin içinde, O'nun ne ırkı, ne sınıfı ne de cinsiyeti var. Herkes bu kıvılcımı güzellikle, bilgiyle beslemeli ki parlansın. İnsan sadece içindeki ışık ile büyük insandır. "

Dinleyicilerin arasındaki önemli kişiler kızmıştı. Irkları ile gurur duyan, kaderin yarattığı üstün kişilere saygı ile bağlanmasını sağlamak için Ardeşir'in sınıf hiyerarşisini uygulamak görevini verdiği, Sassaniler'de yeryüzü ve gökyüzü düzeninde bunun esas olduğunu öğrenmiş olan bu adamlar, şimdi bu Babilli hekimin kendi karşılarında, hatta daha da kötüsü basit insanların karşısında, kazancıların, tezgâhtarların, hamalların, halı

dokuyucuların karşısında, sınıfları dikkate almamak, ırk ve soyu küçümsemek gerektiğini dinlemek zorunda kalıyorlardı! Başka zaman olsa, bu adam daha ilk sözleriyle tutuklanır, işkence odasına atılır, kamçılanır ve belki de kellesi uçurulurdu. Oysa konuşan, Krallar Kralı'nın himaye ettiği insandı, ileri gelenlerden bazıları usulca yok oldular ama genç müneccimler böyle yapmadılar, gürültüyle, öfkeyle çekip gittiler.

Yolculukları boyunca Mani, karışıklıklar çıkartan, kışkırtıcı adam olarak ünlendi. Her söz alışında, olay çıkartmak isteyen, kendisine isyan kışkırtıcılığı yaptırmak isteyen tahrikçiler ortaya çıkıyordu. Mani de tahrikten pek korkmuyordu aslında, kışkırtıyı araç olarak kullanıyordu. Ara sıra unuttur görünse de, bölücülük yaratacak sözcükleri geçiştirse ve eleştirilerini hafifletse de, biraz ısrarla sorular sorduklarında, soruyu soranın niyeti ne olursa olsun, yanıtını veriyordu. Irk konusu olsun, sınıf ayrımı olsun, müneccimlerin koydukları kurallar ya da tanrısal kıskançlıklar olsun, sözünü esirgemiyordu. Toplantının tadı kaçtığında, omuzlarını silkmekle yetiniyordu:

— Yeryüzünün eskimiş kabuğunu çatlatacak sesler bunlar! Asıl kaygıyı, sözlerim insanlara tüy gibi hafif geldiği zaman duyacağım.

Genelde, bunun gibi açıklamaları Denag'a yapardı, ikinci yakını da Denag olmuştu. Gün batarken, Mani ağacın altına uzandığında ya da kötü hava yüzünden bir müridin evine sığınmak zorunda kaldığında, Denag hep yanındaydı. Birlikte oldukları insanlardan her biri, Denag'ın Mani'ye olan dikkatini, özel konumunu, tahmin edebiliyorlardı. Ama hiç kimse, birbirleri için ne olduklarını, baş başa kaldıklarında ne gibi sözler, ne gibi bakışlar ile birbirlerini sardıklarını tam olarak bilmiyordu. Zaten kim sormaya cesaret edebilirdi ki? Bir gün Pattig soracak oldu. ihtiyatla, dolaylı yoldan:

— Tanrı seni kutsasın oğlum, Tanrı'nın beni senin yolunda izleten gününe şükürler olsun! insanların, meziyetlerini, çileli yaşamını, delikanlı bedenini yoksunluklar içinde bırakmanı övdüklerini gördükçe yüreğim sevinçle doluyor.

— Tatmadığın bir zevkten kendini yoksun bırakmanın övünülecek nesi var? diye sözünü kesti Mani.

Pattig uzaklaşmayı yeğledi, ciddileşerek hayır duaları etmekle yetindi. Mani yanıtını verirken ona bakmamıştı bile, Pattig birkaç adım attıktan sonra, saygıyla seslendi:

— Mar Pattig!

Babası içtenlikle koştı. Ne var ki şunları duyacaktı:

— Mar Pattig, Beyaz-Giysili olmaktan ne zaman vazgeçeceksin?

Bıkmış ifade, saygılı hitap, soruyu babası için daha dokunaklı hale getirdi. Kendini savunmaya kalkıştı:

— Topluluğu ve bütün kardeşlerimi seni izlemek için terk ettim. Ben ki babanım, önünde diz çöktüm, vaazlarından her birini, tevazu ile dinledim...

— Beni her gün dinledin Mar Pattig ama bir Beyaz-Giysili gibi konuşmayı sürdürüyorsun. Sözlerin onur kırıcı.

— Sadece seni öven sözleri naklettim.

— Övgü almak için yoksunluğa katlanan, hiçbir övgü hak etmez. Çünkü en kötü günahkârlardan beterdirlere. Bilge, kendine daha yakın olmak için oruç tutar, tek yargıç, tek tanık kendisidir. Yoksunluğa katlanıyorsan, bunu bir topluluk istiyor diye, cezadan korktuğun için ya da bir başka âlemde geçerli kılabileceğin övgüler toplamak için yapma. Bunun gibi hesaplar, iğrenç hesaplardır!

Pattig gülümsemeye çalıştı:

— Sevgili oğlum, iyiliği iyilik için, hiçbir ödül beklemeden yapmak gerekir diyorsan, daha da büyük meziyet sahibisin, dedi.

Mani, Pattig'e baktı ancak bakışları üzüntülüydü...

— Sen hiç benim iyiden, kötünden söz ettiğimi duydun mu? Bu soysuz sözcükler, benim kullandığım dilde yok. Tam tersine! Zaten "ikizim" beni uyardı. Ben bir şey söyleyeceğim, en yakınlarım bile başka şey anlayacaklar. Ben, her varlıkta ışık ve karanlık vardır diyorum. Bunları ayırt etmek için bilge hünerine sahip olmalı...

Mani uzun bir nefes aldı, huzura kavuşmak istercesine...

— Aslında, Denag'ın benim için ne ifade ettiğini anlamaya gelmiştin.

Hazırlıksız yakalanan Pattig, kendini savunmak istercesine, iki elini kaldırdı. Oğlu devam etti:

— Giysileri, benim göçebe krallığının sınırlarını oluşturuyor.

Bu kez kalkan Mani oldu ve her zamankinden çok aksayıp, sıçrayarak uzaklaştı. Ardında, her tarafa çekilebilecek iki yüzü olan itirafı, kafasının içinde çevirip duran bir baba bırakarak.

Bundan sonra Babilli'ye kız arkadaşı hakkında hiç kimse soru sormadı. Özellikle meraktan çatlayan Kloe... Ktesiphon'da, Malchos yollara döküldüğünde, ailesi ve işleri ile meşgul olmak için kalıyordu. Mani, imparatorluk başkentinden geçerken gelip onda kalıyordu. O zaman Kloe onu, düşünceli düşünceli incelemekten kendini alamıyordu. Neden bir zamanlar Mani kendisine, yanında hiçbir kadının olmayacağını söylemişti? Onun hayatına çok mu erken girmek istemişti? Malchos'a olan dostluğu yüzünden ona yalan mı söylemişti? Yunan kızının kendisine bile açmadığı, kafasından attığını sandığı ama Denag'ı Mani'nin yanında gözleri dudaklarına asılmış olarak her gördüğünde geri gelen bir sürü soru...

Denag. Arkadan önüne düşen örgüsü, ensesinin pembe esmerliğini görünmez kılıyordu. Kibirsiz bir gençlik, iddiasız ama kesin bir güzellik sergiliyordu Denag. Beline kalın bir kuşak sarmış, bir düğüm atmıştı. Bir öğleden sonraydı, gökyüzü kararmış, hava serinlemişti. Denag ürperip kuşağını çözmüş, omuzlarını örtmüştü. Kumaşın üzerinde incecik çizgilerle çizilmiş bir yüz vardı. Denag'ın yüzü, çiçeklerle çevrilmiş! Herkes Mani'nin fırçasını tanımıştı ve kumaş, müritleri için kutsal bir emanet oldu. Ona dokunmak için yaklaşanlar, kokusunu içlerine çekiyorlardı. Sarısabır, amber, nilüfer, Tibet miski karışımı, Mani'nin kendisinin imal ettiği bir kokuydu. Bir gün, Işık Bahçeleri'nde her şey rayiha ve renk olacak, hiçbir şey madde olarak kalmayacak dememiş miydi?

Mani'nin çevresindekiler hep ciddi konular üzerinde durdukları halde gene de huzurlu bir şenlik havası içindeydiler. Herkes bir sanat dalıyla uğraşmayı görev sayıyordu, Sassani ülkesinde çok yüceltilen musikî ile şarkı ve aynı zamanda şiir, yine ustanın yolunda gitmek için resim ve yazı, uğraştıkları dallardı. Usta, kumaş ya da parşömeni gererken, sıvaları ve renkleri hazırlarken, hatta çerçeveyi çizip resim yapmaya başlarken, çevresinde toplanılmasına izin verirdi. Müritlerinin yanında olması onu işinden ayırmaz, onların bakışları ellerine ağırlık vermezdi; genellikle resim yaparken konuşurdu, sözcükleri fırça darbeleriyle noktalanırdı. Müritleri, yoğunluğu derinliğine hissedilen bu anların hiç bitmemesini ister, saatlerce kımıldamadan dururlar, sihir bozulacak diye nefes almaya korkarlardı.

Bütün çevresinin kendisine beslediği derin saygıya karşın Mani'nin varlığı ağırlık vermezdi. Babilli, günü birinde "Mükemmeller " diye çağrılacak en yakın müritlerinden, seçilmişlerden, kendilerini sanata, öğretmeye, tefekküre adanmalarını, mülkiyet diye ne varsa arınmalarını

isterken, hiç bıkmadan onlara işlerini, evlerini, âdetlerini, mülklerini, yaşam biçimlerini terk etmeden de kendisine gelebileceklerini tekrar ederdi. Yaratıklara zarar vermemek, bilgeleri ölüme terk etmemek koşuluyla...

Bir gün, karşı koyanlardan biri sordu:

— Yani, senin dininde iki ahlak mı var? Mani yadsımaya kalkışmadı:

— Mükemmeliyete ermek isteyenlerin tuttukları sarp bir yol var.

Geri kalan insanlar için de basit bir yol.

— Her ikisi de selamete götürüyorsa, zor yolu seçmekle ne kârım olacak?

— Kâr sözcüğünü söyleyebiliyorsan, seçtin demektir.

Her konaklamada mürit sayısı artıyordu. Özellikle kenderde, esnaf, tüccar, yabancılar ve melezler arasında. Hiç kuşkusuz Mani, dinlerin ve sınıfların dar düzeni içinde yaşayanların, çeşidi dinler, tarikatlar arasında çekiştirilenlerin, ezelden beri rahat, ayrıcalıklı yere sahip olmadıklarını düşünenlerin hoşuna gidiyordu.

Gene de öğretilerinin en az yayıldığı sınıf, yoksul sınıftı. "Ağacı öldürmeyin, toprağı yaralamayın" dediğinde, köylülerin coşkulu onayını nasıl alabilirdi ki? Aksine, davasını destekleyenler arasında ünlü savaşçılar yer almıştı. Şapur'un iki kardeşi Peruz ve Mihrişah bunlardandı. Ama tabii ki asıl öncü, Krallar Kralı'nın küçük oğlu Hürmüz'dü. Açıkça, Mani'nin müridi olduğunu ilan etmiş, Ahura-Mazda'yı saymaya devam etse de, Deb'de bir yüzünde Buda'nın resmi olan paralar bastırmıştı. Ancak derebeylerinin ve müneccimlerinin kendisini kınadıkları da bir gerçektir. Ktesiphon'un Persis'in, Atropaten'in kutsal ateş yakılan yerlerinde, toplantılar düzenleniyordu. Sassani parası üzerinde Buda resmi! Olacak iş miydi? Yarın İsa'nın haçı basılırsa hiç şaşmamalı!

Bu tepkiler ve bu sorular Mani'ye değildi, imparatorluğun düzenini yıkmak, Sassani hanedanının ve Gerçek Din'in temellerini sarsmak istemesi, Kartir'in "Nâsranîler'in en sinsisi, iki ayaklı kurt" tanımına uyuyordu. Ama ya Şapur? Krallar Kralı, imparatorluğun hâkimi, gücünü edindiği temelleri kendi elleriyle niçin yıkıyordu?

Soylular ve müneccimler arasında aldatıldığına inanmayı yeğleyenler çoğunluktaydı. Sapık tarikatçının verdiği zararları haber alır almaz, kuşku yok ki onu korumaktan vazgeçecek ve yasanın öngördüğü biçimde

cezalandıracaktı. İçinde hanedana mensup prensler, yüksek yargıçlar da olan bir heyet oluşturuldu ve Taht'a bir dizi şikâyet sunuldu.

— Bu Mani denilen adam, imparatorluğun her köşesine çekirgeler gibi üşüşen dilenci güruhunu peşine takmış, tanrısal buyruklara karşı geliyor ve basit insanları, doğumları itibarı ile başlarında bulunanları küçümsemeye kışkırtıyor. Esnaf yazman olmak, yazman sipahi olmak istiyor. Saygı kalmadı, otorite kalmadı, hanedanın kurduğu düzen çöküyor ve bütün imparatorluğa, böyle olmasını yüce Efendimiz istedi diye yayılıyor...

Şapur dinliyordu. Uzun bir düşünceye daldı. Sonra beklenmedik biçimde ayağa kalktı. Saraylılar yere kapanacak vakti ancak bulabildiler. Tahta tekrar bakmaya cesaret ettiklerinde, perde kapanmıştı.

Krallar Kralı, kendisine anlatılanlardan etkilenmiş miydi? Prenslerin, müneccimlerin kullandıkları dil, canını sıkmış mıydı? Herhalde heyettekilerden hiçbiri cezalandırılmadı. Ancak Mani'ye karşı da hiçbir önlem alınmadı.

Birkaç hafta daha hiçbir şey olmadan geçti. Toplantılar, tartışmalar yeniden başladı. Kartir'e göre Yüce Şapur'un harekete geçmemesi, tehlikenin boyutlarını görmemesinden ya da kararsızlığından olmalıydı. Hele kötü bir olay meydana gelsin, Hükümdar mutlaka kararını verirdi.

III

Kötü olayı Kartir'in kışkırtması gerekmedi. Aniden babasının ülkesi ve Med başkenti, müneccimlerin kalesi Ekbatan'a gitmeye kalkışmakla, uygun koşulları Mani yarattı. Ziyaretin kendisi bile kışkırtıcılıktı ve öylesine ki, Mani Ktesiphon'un bir dış mahallesi olan Seleukeia'nın en büyük alanındaki verdiği vaaz sırasında, oraya gideceğini haftalar öncesinden ilan etmişti. Bu yolculuğun tehlikeli olacağını ve kendisini izlememelerini müritlerine bildirmişti. Ama yüzlercesi onu gene de izledi.

Karşı kamptan da gitmeye karar veren Kartir idi ama gene de Şapur'un büyük oğlu Behram'ı yanına almayı ihmal etmedi. Din adamı müneccimler

ve savaşçılar için, Mani'den korkunç düşman yoktu. Kartir, münecimlerin İmparatorluk'ta kurmak istedikleri dinsel düzeni, Babilli'nin tehdit ettiği görüşündeydi. Behram'a gelince, o da Mani'yi kardeşi Hürmüz'ün bir müttefiği olarak görüyor ve tabiî Denag'ın durumu işleri daha da zorlaştırıyordu. Behram'ın istediği soylu bir aile kızının, Hürmüz'ün de onayı ile Babilli hekimi serseri gezilerinde izlemesi, unutulamayacak bir hakaretti! Ekbatan faslı, gelecekteki intikamların bir habercisi olacaktı.

Mani ve beraberindekilerin karşılaştıkları ilk sorun, soğuklar oldu. Güz sonuydu. Mezopotamya ovalarında gündüzler ılıktı ama dağ yoluna koyulur koyulmaz, giysileri kalınlaştırmak gerekti. Ekbatan'dan altı fersah ötede, bataklık çocuklarının hayranlıkla elledikleri ilk kan gördüler.

Neyse ki heyet, münecimlerin söylediği gibi dilenci güruhu değildi. Müritler arasında, diğerlerini giydirmeyi ve beslemeyi görev bilen zengin tacirler vardı. Bunlardan biri de Malchos idi. Dini tartışmalar olduğunda hep başka yerde olur, genellikle binek hayvanlarıyla ilgilenir ve Mani'yi dünyevî işlerle uğraşmaktan kurtarırdı. Kervan deneyimleri olan Malchos çok iyi bir organizatördü. Hatta katırların sırtına, daha büyük soğuklar için paltolar ve yün battaniyeler koydurmuştu. Bunlar yerinde önlemlerdi çünkü Ekbatan'a girdiklerinde, kenti kara karşı korumak üzere yontulmuş, imparatorluğun en ünlü heykeli olan muazzam bir aslanın yelesinin tepesine, bir tutam karın alay edercesine konduğunu görmüşlerdi.

Mani geldiğinde Ekbatan sokaklarında in cin top oynuyordu. Ya da öyle görünüyordu. Sabah rüzgârı dinmişti, gökyüzündeki güneşin üzerinde hafif bir perde vardı ve ilk ışınları havayı ısıtmak üzereydi. Heyet, hepsi kapalı olan dükkânların bulunduğu bir sokaktan geçti. Ne yemek ne de uyku vaktiydi, insanların çalışmak, gezinmek, alışveriş etmek için bundan iyi zamanı mı olurdu?

— İnsanlar nerede? diye safça mırıldandı Denag.

— Pencere kafeslerinin ardında bizi gözlüyorlar. Hiç kuşku yok, evlerinde kalmak üzere talimat almışlar.

Mani atına hafifçe dokunmuş, sonra da Denag'a kaygılanmasını gerektirecek biçimde gülümsemişti. Sevimli bir kafa tutuşla devam etti Mani:

— Kent kapısından, hiçbir şey sormadan geçmemize izin verdiler. Şimdi, yolumuza çıkmadan, bizi uzaktan izliyorlar. Bizi nerede

beklediklerini henüz bilmiyorum. Belki de kalenin karşısında.

Denag, heyette bulunanlar ile birlikte, evlerin alçak damları üzerinden, bir vakitler Darius'un son siperi olan kalıntıyı gördü, iskender iran'ı işgal ettiğinde, Krallar Kralı, Ekbatan'da bin odalı bir saray yaptırmıştı. Saray bir kent kadar büyüktü ve sekiz koca demir kapının ardında karılarını, küçük çocuklarını ve hazinesini saklayabileceği muazzam bir kasayı andırıyordu. Şimdi bir harabeydi ama bir kanadı onarılmıştı ve ara sıra hanedan ailesinden birileri, kalmaya gelirdi.

Kalenin çevresinde askerler, yaya veya adı, on kişilik gruplar halinde kol geziyorlardı ve bir şantiyedeki işçiler gibi, yaklaşan kervana bakmayacak kadar, işleri başlarından aşkındı. Denag, geri dönmenin akıllıca olup olmayacağını sordu ama Mani'nin kulağına hiçbir şey girmiyordu. Hapis ve ölümle tehdit edilse bile, geceyi kentte geçirecekti. Yüksek yerden himaye gördüğünü hiç kimse bilmezlik edemezdi. Düşüncelerini desteklemek istercesine atından atladı, dizginleri bıraktı. Arkadaşları aynı şeyi yaptı. Öyle ki, askerler kimseye bir şey yapmasalar da, artık aralarında, çevrelerinde, ortalarında dolaşıyorlardı.

Mani durdu ve beraberindekilerin durmasını istediği her sefer yaptığı gibi ellerini kaldırdı. Sonra yürümeye başladı, tek başına, kaleye giden yoldan... Aniden, bir işarete uyan beş asker, etrafını çevirdi, bedenleriyle bir duvar ördü. Müritlerden bazıları ve özellikle kadınlar boş bir çabayla Mani'yi kurtarmak için askerleri yarmak istediler ama Mani uzaklaşmalarını söyledi. Sadece Denag askerleri aralamakta inat etti ve birden, ona bilerek geçit verildi. Örgülü saçlı kız hakkında özel bir emir almışlarcasına.. Kız da Haberci'nin yanına koştu.

Karur ile birlikte en yüksek gözetleme kulesine çıkmış olan Behram, olanları büyük bir keyifle izliyordu. Mani'yi hiç hırpalamadan, hiç tehdit etmeden, kız arkadaşı ile birlikte bu tuhaf hapishaneye sokuvermişlerdi ve hapishane duvarları az sonra ikinci bir asker sırasıyla pekiştirilecekti. Orada, ateşsiz, susuz, yiyeceksiz ve örtüsüz, geceyi ve ertesi günü ve ertesi geceyi geçireceklerdi. Birbirlerini, varlıkları ile ısıtırken, nöbetçiler iki saatte bir nöbet değiştirmekteydiler.

Ancak daha ertesi günü, "sapkın mezhep" sahibinin, kızın kollarında kendinden geçtiği haber verildiğinde, Şapur'un büyük oğlu işkenceye son verdirdi. Müritleri onları tedavi etmek ve kendine geldiğinde konaklamaya devam eder korkusu ile Ekbatana'dan götürmek için acele ederken,

Behram'ın kahkahaları bütün kenti sarsmaktaydı. Mani, Krallar Kralı'na şikâyet edecek olsa, ziyaretçiye korumaya aldığını ve ona hiç el kalkmadığını söyleyecekti.

Ama Şapur işi öyle almadı. Haber yayılır yayılmaz oğlunu Ktesiphon'a çağırttı ve şaşkın saraylıların önünde itaatsizlikle, serserilikle ve beceriksizlikle suçladı sonra da Behram'ı av köşküne hapis etmelerini istedi.

Aynı gün, İmparatorluk muhafızları Behram'ı götürürken, bir başka müfrezede Kengavar'a, Mani'yi davet etmek üzere yola çıktı. Acele ve yalnız gelmesi isteniyordu. Şapur, saltanatına en masum muhalefete bile tahammül etmediği için herkesin önünde oğluna hakaret ettiğine göre, tüm bu karışıklıklara neden olan suçlunun, neleri beklediğini kimse tahmin edemiyordu.

Babilli, arkadaşlarından ayrılmadan önce başlatılan davanın devamı için neler yapılması gerektiğini anlattı. Yakınlarından her birine söyleyecek bir sözü vardı ama subay, veda sahnesini kısa kesmesini buyurdu.

IV

Mani saraya gelince, derbadh'in, imparatorluk konutu kâhyasının dairesine götürüldü. Darbadh onu birkaç dakika bekletti, yok oldu, dönüşünde kendisini izlemesini istedi. Ancak Mani'yi taht odasına götürmedi, karmaşık yollardan ve bahçelerden geçerek onu oymalı ve alçak bir kapının önüne götürdü, sonra özenle kapıyı artlarından kapattı.

Bu gösterişsiz odada oturan adamın Şapur olduğunu, Mani anlamakta güçlük çekti. Bu kez hiçbir altın yoktu. Gerçi değerli kumaşlardan biçilmiş giysiler vardı ama bunlar herhangi bir saraylının üzerinde de görülebilirdi. Dalgalı ve misk kokan saçları da öyleydi... hareketleri de, törenlerdeki gibi özenli değildi ve kumanda etmeye alışık parmakları, boş kalmanın tesellisini ararcasına bir tespihin pembe taneciklerini çekmekle oyalanıyordu.

Tanrılaştırılan Hükümdar'ın karşısında olduğunu geç fark eden Babilli, dizüstü çöktü ve geleneksel mendili kolunda aramaya başladı.

— Bırak şu padham'ı Mani. Seninkinden temiz olmayan soluklar için. Ayağa kalk, gel şu yastığın üstüne, sağıma otur.

Emir verircesine de olsa Hükümdar'ın sesi yumuşaktı ve hatta titriyordu. Belki de bu, rolünden yeni çıkmış oyuncunun henüz kendisini bulamayışı idi.

— Taşradan gelen raporlar, öğretinin yayıldığını gösteriyor, büyük kentlerde, büyük topluluklar halinde sana katılıyorlar. Bu sarayda başarılarından sevinç duyanlar var, başkaları da üst üste çıkan olaylardan telaşa kapılıyor ya da kızıyor.

Mani, kendini savunmaya kalkışmadı. Hükümdar yanıt bekler gibi değildi, söyleyeceklerini tartar gibiydi.

— Şimdiye kadar olanlar beni kaygılandırmıyor, oğlumun yaptığı çocukluklardan daha sert direnişler olur sanıyordum.

— O faslı çoktan unuttum; aradan geçen her gün bir asır gibi. Hiçbir kızgınlığım, hıncım yok.

— İşte burada hata ediyorsun, hayat bana aksini öğretti. Yaşam bir borçlar zinciri, bir hesaplama dizisidir. Borç alçakça ya da soyluca ödenebilir ama mutlaka ödenmesi gerekir. Yararı bana dokunsa bile, cezalandırmamaya tahammül etmem, imparatorluğun muhafızı olarak cezasız kalınmasını hoş görmeye hakkım yok. Oğlum, kişilik zaafının ve itaatsizliğinin bedelini uzun süre ödeyecek...

Son cümlelerdeki ses tonu, Mani'ye kendini taht odasında zannettirdi.

— Hiç affetmez misiniz?

— Sadece, affedişim, cezalandırdıklarına daha acı verirse! Büyük oğlum bu yapıda değil! Sana da sitemim var...

Bu o kadar ani bir çıkış olmuştu ki, Mani sıçradı:

— Behram'ın seni böyle küçük düşürmesine nasıl izin verdin? İmparatorluk'ta benim himayem altında dolaştığını, benim otoritemi taşıdığını unuttun mu? Bunların karalanmasına izin vermekle beni alçalttığını fark etmiyor musun?

Şaşkınlık anı geçtiği için Babilli doğruldu. Sesi gururlu ve meydan okur gibiydi:

— Beni görevlendiren bir başkası da var, göksel bir koruyucu, hakaretten korkmayan.

Şapur güldü, hüznü ve kısa bir gülüş! Yüzü özür dileyen bir ifade aldı.

— Seni, vaaz dinlemen için çağırmadım. Bu oğuldan her söz ettiğimde olduğu gibi öfkelen dim. Benim himayemi gülünç kıldığı için kızgı nım. Özellikle Med müneccimlerinin oyuncağı haline geldiği için üzgünüm.

"Beni iyi anla, müneccimlere bir düşmanlığım yok. Yuvanoe gibi biri bana babamdan yakın oldu, ne biliyorsam o öğretti, baştan aşağı saf, sadık ve bilgedir. Özverili bir din adamı müneccime karşılık, iktidar hırsı ile dolu, entrikacı ve komplocu kırk müneccim var. Herkese, nasıl giyinmeleri, nasıl yiyip içmeleri, nasıl öksürmeleri, hapşırmaları, ağlamaları, her duruma göre ne söylemeleri, hangi kadınla evlenmeleri, hangi zamanlarda kârılarından kaçmaları ya da ne zaman sarılmaları ve bunu nasıl yapmaları gerektiğini söylüyorlar, insanları, büyüklü, küçüklü, korku ve günah tehdidi içinde yaşatmaya kalkışıyorlar.

Her yerin en verimli topraklarını ele geçirdiler, zengin oldular, tapınakları altın, tahıl ve köle dolu. Kıtlık başgösterdiğinde bir tek onlar bunun acısını çekmiyorlar. Her hükümdardan bir ayrıcalık kopartılar. Yazma bilen tek bir delikanlı yok ki, bir müneccim elinden tutmuş olmasın! Tek bir satış sözleşmesi yok ki, ondan pay almasınlar! Onların hakemliği olmadan çözümlenmemiş tek bir anlaşmazlık yok. Bir hükümdarlık fermanının tanrısal yasaya uygun olup olmadığına karar veren onlardır. Tanrı yasasını işlerine geldiği gibi yorumlayanlar da onlar! Bana gelince, onlara karşı çıkmıyorum, aşırı ayrıcalıklardan onları yoksun bırakmıyorum. Sence Krallar Kralı bu kadar sabırlı olabilir mi?"

İmparatorluğun efendisi konuşmasını sürdürürken, Mani aniden bir acıma duygusuna kapılır gibi oldu.

— Bütün bu sıraladıklarımın onlara yettiğini mi sanıyorsun? Medya'daki din adamlarını tanımamak olur! İstedikleri, hayalini kurdukları tek şey: Taht! Benim tahtım, başka hiçbir şey değil. Ele geçiremedikleri taktirde yok etmek ve işgalcilerin vesayetine sokmak isterler. Bir gün babam, Yüce Ardeşir, ateş içinde yatarken öleceğini sanmış, en büyük müneccimler başucunda toplanmış, Avesta'dan duaları büyük bir resmiyetle, boğucu bir tütsü dumanı altında okumaya başlamışlar. Ne istiyorlarmış dersin? Efendilerini rahatlatmak, o saatlerin daha kolay geçmesini sağlamak mı? Acılarının son bulacağı, geçmişin şanlı hükümdarları ile karşılaşacağı

daha iyi bir dünyayı tanımlamak mı? Hayır, bunlardan hiçbiri onları, imparatorluğun dört bir köşesinden getirtmeye yetmezdi. Eğer yola çıkmışlarsa tek amaçları, yaşlanmış ve güçten düşmüş olan babama, müneccim başına tahtın veliahtını belirlemek hakkını veren bir fermanı imzalatmaktı. Tabî ki bunu farklı bir biçimde sunmuşlardı: Avesta'ya göre; ilerdeki Krallar Kralı'nı belirlemeye sadece gökyüzü melekleri yetkilidir ama, kitabın bir başka yerine göre, meleklerin yaptıkları seçim müneccimlere bildirilecek, onlar da bundan insanları haberdar edeceklerdi.

Söz konusu olan ben olunca, sorun çıkmadı. Benim de babam kadar, bu imparatorluğun kurulmasında emeğim var ve beni, sağlığında, Taht'ın ortağı ilan etmişti. Ama ben yaşamadığım gün, müneccimler bu haklarını alabildiğince kullanacaklardır. Zaten oğullarımın ve erkek kardeşlerimin kulaklarına, iktidarı isteyenlerin onların emirlerine uyması gerektiğini fısıldıyorlar. Şimdi öz oğlum bana itaatsizlik edip, şu sözüm ona kral imalatçılarına uyduğunda, neden kızdığımı anlıyor musun? Korumam altında olan birinin, müneccimlerin sevinçli bakışları altında, Behram tarafından hakarete uğratılmasına neden öfkeli olduğumu anlıyor musun? Belki dünyevî çekişmelerden, kinlenmelerden uzak ve bunların üstünde olan biri seni görevlendiriyor Mani. Ama Babilli hekim, sen gelip benim himayemi istedin. Ben de verdim. Sen kabul ettin. Nereye gitsen bundan söz ettin. Artık kaçmaya hakkın yok! Bana ihanet etmeye de!"

Kaçmak mı? İhanet etmek mi?

— Tanrı bu saraya gelmemi, ümitlerimin bu imparatorlukla yeşermesini, bu kutsanmış saltanat sırasında istedi. Niçin ihanet edeyim?

— Niyetin bana ihanet etmek değil kuşkusuz, ama ediyorsun.

Mani, bu kadar dostça, sevgi dolu bir tonda bu kadar ağır bir suçlamayı anlayamıyordu.

— Benimle, Zerdüşt'ün bilgeliği ile Ahura-Mazda'nın öğretisine saygı duyan, din adamlarına toprak ve altın edinmeyi yasaklayan, onları dua, öğretme ve tefekküre bağlayan yeni bir din hakkında konuşmak için geldin. Bu kez, bu yeni dinin başarılı olmasını istiyorsun çünkü sana gelen mesaj öyle, ben de yayılmasını istiyorum çünkü hanedanın çıkarı bunu gerektiriyor. Sen, yüce varlığın isteklerine itaat etmek için, uluslar ve inançlar arasında uyum istiyorsun, ben de aynı uyumu imparatorluğumun birliği ve gelişmesi için istiyorum. Gökyüzü ile aynı şeyin peşindeyiz ve bunu anlamamı sağlayan sensin Mani. Gökyüzü ile benim yolumuza çıkan

düşmanlar, aynı düşmanlar. Onlarla savaşmak, onları yok etmek istiyorum, sende tanrısal bir müttefik bulacağımı umuyorum, sen ise bana ihanet etmekte inat ediyorsun.

Mani ne yapacağını şaşırmıştı. Tam anladığını sandığı bir sırada, Şapur aklını karıştırıyordu. Krallar Kralı'ndan başka kim olsa, patlardı.

Ama bu koşullarda öfkesini başka türlü göstermesi gerekiyordu.

— Daha hâlâ nasıl ihanet ettiğimi anlamıyorum.

Ama böyle bir şey yapmışsam, cezam ölümdür ve ölmeye razıyım.

Hükümdar, başını arkaya doğru attı. Tonoza sızan güneş ışığını tanık almak ister gibiydi. Elindeki tespihi iyice sıkı. Sonra açıkladı:

— Seni, öz oğullarımdan çok seviyorum. Ben hayatta olduğum sürece kimse sana dokunamaz, ne ben ne de başkası. Ama niçin, bir de sınıfları kaldırmaktan söz ediyorsun?

Mani, Şapur'un işi nereye vardırmak istediğini anlayıp, "demek böyleymiş" diye rahatladı. Kendini savunmak için düşüncelerini topladı ama, Hükümdar fırsat vermedi:

— Öğretinin bu kısmını anlatmaya gerek yok, senden yana olabilirim. Ben Krallar Kralı'yım, herhangi bir sınıfa, bir ırka ait olmama gerek yok. Hepsi bana ait. Ne var ki, müneccimlerle savaşacaksak, savaşçıları karşımıza alamayız. Savaşçılar, taşradaki bütün valiler, bütün ordu komutanları, bütün prensler demektir. Bu insanların hepsi müneccimlerin yanında yer alırlarsa, ezilirsin, umudun yok olur ve ben, Krallar Kralı Şapur, senin için hiçbir şey yapamam. Hatta düşüşün beni de sürükleyebilir. Konuşmanın her birinde okumuşlar, zanaatkarlar, burjuvalar, hatta köleler sayesinde kazanıyorsun. Bana söylediklerine göre pek çok kadın ve yabancı da seni tutuyor. Ama böyle bir çatışmada onların hiçbirisi bir işe yaramaz.

Sonra, hiç nefes almadan ama daha alçak ve ürkek bir sesle devam etti:

— Bu sabah senin hakkında emirler verdim. Saraylarımdan her birinde sana bir koltuk verilecek. Hem taht odasında hem özel toplantılarda. Nereye gidersem, benimle geleceksin.

— Ülkelere yayman gereken mesajım var.

— Müriderin senin adına yaparlar. Sen bundan böyle benim yakınımısın. Senin gezilerin bundan böyle zafer gezileri olacak, küçültücü olaylar, tahrikler, itip kakmalar olmaksızın... Her sınıftan, her ırktan insanın

evrende toplanmasını istiyorum ama özellikle savaşçıların, prenslerin ve satrapların... Hatta müneccimler arasında da yandaşların olsun istiyorum. Başaracak olursan...

şapur durdu, son bir kez duraksar göründü sonra utanırcasına ya da başka bir duygu ile sözlerini bitirirken gözlerini eğdi:

— Başaracak olursan, bir ferman ile Krallar Kralı'nın Mani'nin dinine girdiği ilan edilecek.

V

Sarayı ilk ziyaretinden, yalnızca vaaz verme izini alarak çıkan Mani, coşkulu ve kendinden emin adımlarla yürümüştü. Krallar Kralı'nın din değiştirme sözü verip bütün halkı çevresinde toplamasını rica ettiği ikinci görüşmesinden İsa'nın haçı ile Sassaniler'in tacını taşıyormuşasına bitkin ıktı.

Ona ne oluyordu? Son umudu, sandığından da büyük bir hızla gerçekleşiyor muydu? Yarın Krallar Kralı, öbür gün bütün İmparatorluk derken düşünceleri bütün insanlarca benimsenecekti. Bu sadece tek başına kurduğu bir dş, "İkizi"nin Dicle kıyısında kendisine yaptığı bir vaat değildi, o artık sözlerini rasgele savuran serseri bir dilenci değildi, zafer elinin altındaydı.

Gene de, Ktesiphon'dan her geçişinde yaptığı gibi Malchos'un evinde, odasına kapandı. O gün, ertesı gün çıkmadı. Oruca ve tefekküre daldı, kimseyle konuşmadı, evinin çevresini saran müritlerine, yatıştırıcı tek bir söz söylemedi. Sadece Denag, bir şey bırakmak, bir su ibriğini pencere yanına koymak için sessizce içeriye girebiliyordu.

Hurma bahçesinin bu topal çocuğu ile, tarihin "tanrılardan inme, Güneş'in ve Ay'ın yüce kardeşi, dört ufkun efendisi" diye tanımladığı şapur arasındaki buluşma tuhaf ve şaşırtıcı değil miydi? Aralarında nasıl bir yakınlık, nasıl bir samimiyet olabilirdi ki? Oysa Hükümdar zr dileyici

tavırlar takınmış, yüzü kızarmış, gözlerini kaçırmış sonra da dinini kabul etmek istediğini söyler söylemez utangaçlığını saklamak için kaçmıştı.

Mani'nin dinini kabul etmek mi? Din değiştirmek mi? O, Krallar Kralı, diz çöküp Mani'nin kendisini kutsamasını mı isteyecekti? Bu pek büyük, pek acımasız bir aldatmaca değil mi?

Babilli'nin şaşkınlığı, "İkizi" ile görüştüktan sonra bir kat daha arttı.

"Şapur'un senin için emelleri, senin kendin için beslediklerinden daha büyük. Bugün yeryüzünün en güçlü insanı o! Orduları, Roma ve Çin ordularını yenecek güçte, şimdiden Doğu'nun ve Batı'nın Hakanı adını aldı, Büyük İskender'in yerine geçtiğinden emin. Ve sen Mani, yeni bir çağın başladığını ona söyledin. Doğru olmasını o kadar istiyor ki! Senin ona naklettiğin haber ile saltanatının aynı zamana denk gelmesi, Tanrı'nın ona, Şapur'a, ihtirasının meşru ve Tanrı'nın isteklerine uygun olduğunu göstermiyor mu? Sana inanmak istiyor, en saygın peygamberlerin halifesi olmanı, Zerdüşt ile bir sayılmanı hatta Yüce Zerdüşt'ten daha büyük olmam istiyor. Zerdüşt zamanındaki hükümdarlar, Şapur'dan daha büyük değillerdi ki!

— Şapur'un saltanatının süsü olacağım!

"Ne diye O, senin saltanatının aracı olmasın? Niçin süs diyorsun? Niçin bu kadar acı ve küçümseyicisin? Bu Hükümdar, müneccimlerin gücünü kırmak için yardımını istiyor. Yönettiği topluluklar arasında uyum sağlamak için senin yardımını istiyor. Bütün diyarları fethettiğinde, birçok ulusu hükmü altına aldığıında, İmparatorluğun birliğini nasıl sağlayacak? Herkese, Pers'lerin atasal dinini zorla kabul ettirerek, her yerde müneccimlerin küstahlığı daha da artsın diye ateş tapınakları yaptırarak mı? İmparatorluğun ve bütün imparatorlukların, binlerce ateş ve kah yılları yaratacak olan tüm o kıskanç ve kavgacı dinlerin, tek tanrılı mezheplerin çoğalmasına izin vererek mi? İnsanları bu yanılgıdan kurtaracak tek adam sensin Mani. "

— Dünyayı silah ile fethedecek bu Kral'la mı birleşeyim? Ben ki bir incir ağacının kabuğunu soymaktan nefret ederim.

Üç gün sonra kapandığı yerden çıktığında Mani'nin ne sözcüklerinde, ne sesinde kendisini sarsan kuşkudan eser kalmıştı. Kendisini bekleyen çok sayıda müridine zaferin yakın olduğunu, İmparatorluğu kazanmak üzere olduklarını ve bu umut doğrultusunda mesajın, hiç beklemeden, en uzak

ülkelere iletilmesi gerektiğini bildirdi. Müritlerinden en iyi olanlarına, dört imparatorluğun eyaletlerine, Çin'den Mısır'a ve Aksum'a, Roma'dan Palmyra'ya gitmelerini söyledi. "Daha önceki dinler tek bir ülkede, tek bir dille uygulanıyordu. Benim dinim bütün diyarlarda ve bütün dillerde uygulanmalıdır. "

Artık dolaşmak için yeterince özgür olmadığından tutkuyla yazmaya başlamıştı. Yüzlerce nâme, ezgi, ilahi kitabı yazmakla yetinmiyor, aynı zamanda süslüyor, resimliyor, nakışlıyor ve tezhip ediyordu. Altına elinin tek değişti de altın suyunu kullanırken oluyordu.

İşte bütün zamanların en dikkat çekici, sadece "Resim" adını taşıyan ve bir dizi resimle, hiçbir söz kullanmadan, inançlarını anlattığı kitap, bu dönemden kalmadır. Dil sınırının ötesine geçerek, bütün insanlara sesleneceği bundan başka araç olabilir miydi?

Mani'nin görüntüsü, artık sarayinkiyile özdeşleşmişti. Müritleri ile toplanmak üzere ayrılacak olsa, Şapur onu aratıyor, zihnini kurcalayan her konuda, hatta günde üç kez sordurduğu oluyordu, ister sağlığı, ister yıldızlar, ister kızkardeşi ve karısı olan Azur-Anahit'in kaprisleri, ister münecimlerin günlük hainlikleri ya da imparatorluğun diğer ülkeler, eyaletler veya düşmanlarla ilişkileri olsun, her konuda danışıyordu.

Bu ülkelerin başında, Part'ların sonra da Sassaniler'in değişmez rakibi Roma vardı. Roma tarihini, hanedanlık tutkuları oluşturmamıştı ama imparatorlarının çoğu, Şapur ve ondan önce Ardeşir gibi dünyanın iki ucunu, kendi tunç kanatları altına almayı düşlemekteydi.

Romalılar ve Persler, ortak bir saplantının birbirine çarptırdığı, birbirine kırdırdığı iki düşman dalga idi! Toprakları Asya bozkırlarının derinliğine kadar giden Sassaniler, başkentlerinin, ülkenin batı ucunda, kültürlerine ve inançlarına yabancı olan Sami ve kısmen Hristiyan Mezopotamya'da kalmasını istemişlerdi. Düşleri, Dicle'den, İskender'in yakınlarında doğduğu Strymon Irmağı'na kadar uzanan topraklarda bayraklarını dalgalandırmaktı. Ktesiphon, imparatorluğun bir basamağı olacak yerde, tam ortasında yer alacaktı.

O tarihlerde de Roma, olduğu gibi Doğu'ya dönüktü. Hayran olduğu, tanrısalattırdığı Doğu! Bu yüzden, Suriye'den veya Arabistan'dan gelen eyalet valilerini iktidara getiriyor, ender filozoflarını Mısır'da eğitiyor, Adonis'in, Hermes'in, Hint-İranlı Mithra'nın, yenilmez güneş Emes'in ve

hatta akıl almaz biçimde, eskiden Roma'ya karşı ayaklanmış bir Yahudi isyancının dininin yaşayıp yayılmalarına izin veriyordu.

İşte böylece, Euxeinos Pontos^[5] yakınlarında, Avrupa ile Asya'nın birleştiği yerde, Yunan kolonisi Byzantion'un bulunduğu yerde imparatorluğa ikinci bir başkent, geleceğin metropolü, bazılarının — uğursuz iddia!— yeni Roma demeye hazırlandığı bir kent kurmayı düşünüyorlardı.

Dünyayı paylaşma kavgasına girişmiş bu iki devletten hangisi üstün gelecekti? Sassaniler daha şanslıydı. "Tanrısal hanedan", kurucu kralların yönetiminde güç kazanırken, Roma anarşi içindeydi. Sadece Ardeşir ve Şapur'un iktidarı sırasında, yirmi dört Roma imparatoru, asalarını devredecekleri yerde tokalaşır gibi birbirlerini hançerlemişlerdi. Vatandaşları, hükümdarlarının isimlerini bilemez olmuşlardı, askerler itaat etmeyi unutmuştu. Kent, yeni bir imparatoru alkışlar alkışlamaz bir başka asker, Galya'da olsun, Dacia'da olsun hatta İtalya'da olsun başkaldırmış oluyordu. Rubicon Irmağı'nın suları artık duru akmıyordu.

Hunlar, Sarmatlar veya Alanlar gibi barbarlar bazı Sassani kentlerini tehdit ediyorlarsa da, Krallar Kralı onların üstüne önemli bir komutanını, yiğit bir spahdar'ını gönderiyor, o da görevini tamamlayınca Hükümdar'ın ayaklarına kapanmak ve birkaç övücü söz duymak üzere dönmekte acele ediyordu. Buna karşılık Roma İmparatorluğu'nun sınırları aynı barbarlar ya da Persler tarafından ele geçirildiklerinde, imparator kendini tahttan inmiş sayıyordu.

Eğer birlikler düşmanı püskürtmüşlerse, şanın doruğunda olan birlik komutanının iktidarı ele geçirmek üzere Roma'nın üzerine yürüyeceğini tahmin etmek zor olmazdı. Şayet, hiç beklenmeyecek bir şey ya, komutanın hevesi veya ihtirası yoksa, askerleri kendisine karşın onu imparator ilan ediyorlardı. Augustus'un her akıllı halefi için çıkar yol buydu: Birliklerinin başına geçip, zafer çelenklerini toplamayı umut etmek! Ancak başkentten uzaklaşır uzaklaşmaz, ardından fesatlar çevriliyordu.

Cephede de durum sağlam değildi. Tarihçiler daha hâlâ, imparator Gordianus'un, Sassaniler tarafından satın alınan paralı bir asker tarafından mı yoksa kendi başkomutanı Marcus Julius Philippus'un arabası ile mi öldürüldüğünü tartışmaktadırlar. Herhalde Urbs'daki söylentiler, cinayeti daha çok Philippus'a yüklemekteydi. O tarihteki yasal geleneklere göre, ölenin doğal mirasçısı Philippus idi. İmparatorlar listesinde onun adı,

Arabistan çölünün kıyısındaki bir göçmen aşiretinin arasında doğduğu için Arap Philippus diye geçmektedir. Tahmin edildiğine göre, Nâsrânî dinini çok erken kabul etmiş bir aşiretti. Kilise tarihçisi Caesare'li rahip Eusebos, Philippus'un, imparator Konstantin'den çok önce ilk Hıristiyanlardan olduğunu, katakomblara gizlice gittiğini ve günahkârlarla birlikte günah çıkarttığını belirtmektedir. imparatorluğun başında olmasının yarattığı nazik durum yüzünden, Dicle ötesinde ve Capitole sokaklarında fısıltıyla söylenen şeyi yüksek sesle ilan edememiştir.

244'ten 249 yılına kadar, beş yıl hüküm sürdü. Sonradan uygulanan Hıristiyan takvimi yüzünden, öyle olduğu söylenir ama tarih tam olarak bilinmez. Tam hesaplamak için Roma takvimine uyarlamak gerekir. 224, Roma takvimine göre 996'dır, 249'da 1001! Demek ki kentin bininci yılı, Arap Philippus'un yüce yönetiminde, görkemli biçimde kutlanmıştır. Aylar süren muazzam eğlenceler, sirk gösterileri, tören geçitleri, şenlikler, sokak eğlenceleri, durmadan hatırlatılan bir konunun çevresinde dönüp durmuştur: imparatorluğun ve yasasının ölümsüzlüğü!

Bu ilginç bedevi savaşçısının kısa süren saltanatı. Ama ne sürüş! Bu saltanatın iyice keyfini çıkarmak ve Bininci Yıl düzenlemesine kendisi başkanlık etmek, aynı zamanda rakiplerini yok etmek ve Got sürülerine başeğdirmek isteyen Arap Philippus'un Sassaniler'le savaşa uzun bir ara vermek gereksinimi vardı. Ktesiphon'a henüz yirmilerinde olan öz oğlunu elçi olarak gönderdi. Taht odasında, gelen elçiyi tüm görkemi ile kabul eden, vakur ama yaşının veridiği sabırsızlıkla sonsuz bir barış hakkındaki Yunanca yaptığı konuşmayı dinleyen Krallar Kralı, önce Ermenistan'ı düşündü. Parth'lar döneminden beri, Roma ile Ktesiphon arasında sürekli çekişme konusuydu. Prensleri, bu iki dev arasında sürekli manevra yapmak zorundaydılar. Doğu İmparatorluğu'nun kefesi ile Batı İmparatorluğu'nun kefesini birbirinden ayıran terazi oku, Ermenistan'daydı. Şapur'un barışa karşılık istediği bedel de orası oldu.

Philippus'un oğlu her şeyi kabul etti, hatta daha çoğunu. Askerler Ermenistan'dan çekilecek, soylular bundan böyle Krallar Kralı'nın egemenliğini tanıyacaktı. Şu şartla ki "Basileus "(ona böyle diyordu) ölçülmesi olanaksız büyüklüğü ile, hiç kimseyi, geçmişteki sadakatinden ötürü cezalandırmayacaktı. Şapur, işaretle onayladı. Sonra haşmetinin gerektirdiği ağırlıkla, iki elini çaprazlama omuzlarına koydu. Bu, derin bir düşünceye daldığını gösterirdi.

Şapur kendi kendine "Şayet bu Romalı Arap birkaç saniye içinde yüzyıllık taleplerinden vazgeçti ise, dilendiği barışı pahalı ödemeye hazır demektir. " Sassani Kralı, işi daha çok kurcalamak amacı ile aşırı bir istekte bulundu. Romalı'nın oğlu hiç kuşkusuz rahatsızlık duyacak böylece anlaşmanın sınırı çizilmiş olacaktı.

Kendi tanrısal varlığını daha fazla işin içine sokmak istemediği için, vezirine işaret edip isteklerini kulağına fısıldadı. Özetle dediği şuydu: Ermenistan bizim için hiçbir zaman anlaşmazlık nedeni olmadı. Askerlerin çekilmesiyle, bir özveride bulunmuyorlar, akıllılık ediyorlar çünkü yiğit ordumuz, ülkemizin tartışılmaz bir parçası olan bu alandaki haklarımızı silahları ile almaya hazırlanıyor. Hayır, şayet Roma kralı gerçekten, içtenlikle, aldatma amacı gütmenden barış istiyorsa, bizim yakınlığımızı kazanmış olan diğer kralların gittiği yoldan gitmelidir.

Elçi, padham'ı elinde, vezirin, efendisinin isteğini açıklamasını bekliyordu.

— Roma her yıl, Krallar Kralı, Güneş ve Ay'ın kardeşi, Doğu'nun ve Batı'nın hükümdarı Yüce Şapur'a yüz bin altın ödemelidir.

Vergi! Roma imparatoru, Sassani'ye vergi verecekti! Yani onun vasalı olacaktı, tıpkı Hakas Hanı, Vertesler'in Büyük Şamanı ya da Gedrosiya Marzapan'ı gibi! Genç elçi kıpkırmızı oldu, tırnaklarını avuçlarına batırdı, beyaz mendili hırsıyla sıktı, onu kendisine hakaret edenin suratına fırlatmak istedi. Saraylılar nefeslerini tutmuş, Romalı'nın izin isteyip babasına gördüğü hakareti anlatmak üzere gitmesini bekliyorlardı. O zaman savaş bütün hızıyla yeniden başlayacaktı. Ancak Philippus'un oğlu kımıldamadı, yumruğu hafifçe gevşedi, yanaklarından kan çekildi. Kendini tutmasını hatta gülümsemesini bildi. Uzun bir sessizlikten sonra, ağzından tutarlı sözler çıkabildiğinde, vergiyi ilke olarak reddetmedi, sadece miktarını ve ödeme biçimini görüşmek isteği ile yetindi.

Şapur inanamıyordu. Bütün bunları, elçinin acemiliğine verdi. Hiç kuşkusuz, babasının yanına döndüğünde azarlanacak ve reddedilecekti.

Ama hayır, Philippus ödeyecekti. Her yıl. Anlaşmaya varılan miktarı. Alınan tek önlem, altını kendi aşiretinin kervanlarının taşımasıydı, böylece Roma'nın adı ve askerlerinin üniforması hakarete uğramış olmayacaktı. Görünüş kurtarılnca, tahta çıkar çıkmaz kendisine Imperator ve augustus unvanlarından başka bir de persieus maximus yani "Persler'in Yüce Galibi" unvanını verdirdi.

Tabiî Şapur, bu maskaralıkları öğrenmedi. Anlaşmanın ertesi günü, etekleri zil çalıyordu. Şanlı yazgısı konusunda en ufak bir kuşkusu varsa, o da kaybolmuştu. Artık bütün yaratıklara hükmetmek için Tanrı tarafından seçildiğini düşünmesini engelleyen hiçbir şey kalmamıştı. Kınanabilir miydi? Tek rakibinin hükümdarı olmuştu, bundan daha iyisi ne olabilirdi? Her yıl, kışın, Ktesiphon'a gönderilen Roma'nın altın kervanı geldiğinde, üç gün şenlik oluyor, tapınaklarda kurban kesiliyor, yoksullara kazan dolusu yiyecek dağıtılıyordu. Haber, başkentte, taşrada, bağlı krallıklarda büyük gürültü ile duyurulmuştu. En güçlü satraptan en yoksul muhtara kadar herkes duysun diye... Herkesin Şapur'a başeğmesi ne mi sağlamıştı? Roma İmparatoru'nu vergiye bağlayan insana, hangi ölümlü kafa tutabilirdi ki?

VI

Krallar Kralı memnundu. Ara sıra, giderek artan huzursuzluğunu dışa vuran bıkkın bir sözcük söylemesine rağmen... Madem ki Romalılar bu denli zayıf ve dağınıktılar, can çekişen düşmanı bir darbeye öldürmek varken, haraç ile yetinmek hafiflik değil miydi? Romalılar'ın güçlenmesine ve kendisinin değerli yıllar yitirmesine niçin fırsat vermeli? Kırk yaşını geçeli çok olmuştu, Batı'yı fethetmesi için yaşlanmayı mı bekleyecekti? Ama andlaşma, andlaşmadır. Şapur sözünden dönecek adamlardan değildi. Gücünü, binbir bağlılık andından aldığı halde, böyle kalleşçe bir örnek vermekle hata etmiş olurdu.

Philippus'un, oğlunun, yardımcılarının ve suçları onları desteklemek olan çok sayıda Hıristiyanın, alışılageldiği gibi askerleri tarafından öldürülmeleri, Şapur'un ikilemini çözmüş oldu.

Sassani ülkesinin büyüklerini toplayan Şapur, izlenecek yol hakkında görüşlerini açıkça bildirmelerini istedi. Padham'ını ilk sallayan Kartir oldu:

— Efendimiz Romalılar'a büyük alicenaplık gösterdi. Şanlı ordusu, imansızları ve Roma İmparatorluğu'nu yok edebilecekken, sabır gösterdi, kendisine onur kazandıran bir büyüklük gösterdi ama düşman buna layık değildi. Efendimiz ile Kral Philippus arasında bir andlaşma yapıldı. Kral bu

andlaşmaya, onurlu olduğu için değil ödlele olduğu için, yüce hanedanımızın gücü onu korkuttuğu için uydu? Şimdi Philippus, Ahrima'nın cehennemine gittiğine göre, Roma nasıl uzun süre büyüklüğümüzü görmüşse, şimdi de öfkemizi görelektir.

Övme kisvesine bürünse de, izlenen siyasetin eleştirisi kimsenin gözünden kaçmadı. Bu sadece Kartir'in görüşü değildi. Din adamı, savaşçı ya da derebeyi olsun, konuşan herkes silaha davranılmasından yana çıktı.

Her ne kadar, Krallar Kralı'na bakmak yasaksa da, ara sıra biri ya da diğeri, göstereceği tepkiyi anlamak için kaçamak bir bakış fırlatıyordu. Bütün bu ileri gelen kişilerin Hükümdar'ı etkilediğine kuşku yoktu. Roma'ya karşı savaş, uzun süre, çok uzun süre ertelenmişti. Artık gerekliydi ve gerekçesi de vardı. Hükümdar, münecimin sözleriyle etkilenmiş görünümü vermeyecek biçimde, kafasında uygun sözler ararken, o ana kadar sesini çıkartmamış olan Mani, mendilini salladı. Oturduğu yerden doğrulmak için sağ dirseğine dayanarak, Krallar Kralı'nın "ateşkes siyaseti" sayesinde elde ettiğı yararları saymakla konuşmasına başladı. Sassani İmparatorluğu'nun yaşadığı uzun, bereketli yılların, bütün ülkelerin gözünde "en büyük insan" olanın sayesinde gerçekleşeceğini söyledi. Bu giriş ustaca bir girişti çünkü Şapur'un kaygılarını azaltıyor ve onu, ders vermeye kalkışanların karşısında daha iyi bir konuma getiriyordu. Mani devam etti:

— Hanedanın birlikleri, Roma İmparatorluğu'na saldırmaya gittiğı taktirde, kuşkusuz zafer kazanacaklardır ama Romalılar'ın da aynı kumanda altında birleşmelerine yol açacaklardır. Bazılarının belirttiğı gibi, düşmanın işi bitirilmiş olmayacak ama acı, sert, etkili ama onları kurtaracak bir ilaç verilmiş olunacak. Benden önce konuşanların amaçları bu mu? İmparatorluğun Efendisi tarafından izlenen ustaca politikanın yerine bu delice politikayı mı koymak istiyorlar?

Şapur şaşırılmış göründü, duraksadığı yüz çizgilerinden belli oluyordu. Çevresinde, birbirine karışmış mendiller, sallanıp duruyordu. Ama başka kimseye söz vermeyecekti, sıra kesin kararını vermeye gelmişti:

— Bizim için, Romalılar ile yaptığımız andlaşmada henüz değişen bir şey yok. Bir kralın yerine bir başkası geldiğinde, kendinden önceki taahhütleri tutması gerekir. Bu durumda biz de, taahhütlerimize uymaya davet ederiz. Ancak haracı keserlerse, nankörlere karşı uygulamaya hakkımız olan hadlerini bildirmeyi, bütün gücümüzle yerine getiririz. Her türlü önlemi almış olmak için, bütün vasalları, tabii halkları ve paralı

askerleri toplamak niyetindeyiz, ilk ihanet belirtisinde, yenilmez ordularımız Batı kıyılarına, Anadolu'ya ve Kapadokya'ya girecektir. Daha da uzaklara giderek Roma köylerini kırıp geçireceklerdir. Ta ki Romalılar gelip ayaklarımıza kapanana kadar...

Toplantıdan çıktıktan sonra, saray koridorlarında oyalanan yüksek rütbeliler, düşmanın doğuştan kalles olduğunu, birliklerinin ve komutanlarının korkaklığının tarihe geçtiğini ve Krallar Kralı'nın yenilmezliği üzerinde konuşmaya daldılar. Sadece Mani, bir kenarda, somurtkan, herkesçe unutulmuş, durmaktaydı. Toplantı odası boşalır boşalmaz vezire giderek Şapur ile özel görüşmek istediğini söyledi. Hükümdar onu bekletmeden kabul etti:

— Söyleyecek bir sözüm daha vardı ama son konuşanın zaten dili tutulmuştu.

Hükümdar devam etmesi için işaret etti:

— İmparatorluğun Efendisi, haraç vermedikleri taktirde, Romalılar'ı kırıp geçireceğini söyledi. Doğru anlamış mıyım?

— Philippus'un hasımları, onu onursuz ve haysiyet kırıcı bir andlaşma yapmakla suçladılar ve onu belki de bu yüzden öldürdüler.

— Belki. Ama şayet yeni kral, bilemeyeceğim bir nedenle, ödemeye devam ederse, gene de savaşılacak mı?

— Bu konuda söylediklerim çok açık. Sözlerine uyarlarsa, sözüme uyarım!

— Öyleyse, henüz Romalılar'ın tutumunu bilmeden, seferberliğin gerektirdiği onca ağır masrafı hazineye, vasallara, derebeylerine ve bütün halka yüklemek neden? Ordu bir kez toplandıktan, vasallar ve paralı birlikler bir kez bir işe giriştikten sonra savaşmak isteyeceklerdir, ganimet isteyeceklerdir. Onları boş ellerle evlerine göndermek olanaksızlaşacaktır. Bu geçmişte de oldu, bir savaş tehlikesi yüzünden asker çağrılır sonra tehlike kalksa bile savaşılır, çünkü bir kez toplanmışlardır.

— Böyle bir şey olmayacak. Herkes, Romalılar'ın ne yapacaklarını biliyor. Sonra, kararımı açıkladım, ondan dönmem söz konusu değil.

— Efendinin herhangi bir şeyden dönmesine ihtiyacı yok. Birliklerini toplayacağını söyledi, toplar. Ama hiç kimse onu, aynı anda bütün satrapları, bütün aşirederi, bütün vasalları toplamaya zorlayamaz.

Hazırlıklar yavaş yavaş yapılabilir. Romalılar kafa tutacak olurlarsa, seferberlik hızlandırılır.

— Niyetim bu değil ama görüşlerini ve tavsiyelerini kabul edeceğim. Bu yüzden, Tanrı pişman etmesin! Biliyor musun Mani? Toplantıdakilerden hiçbiri görüşümü değiştiremezdi. Seni böyle dinliyor ve dediklerini kabul ediyorsam, hanedanımda senin bile tahmin edemeyeceğin bir yere sahip olmandandır.

Daha sonraki haftalarda Şapur, askeri hazırlıklardan söz etmekten kaçındı; oysa saray koridorlarında siyaset değişikliğinden kuşkulananların sayısı pek azdı. Krallar Kralı'nın tutumu, Ktesiphon'da herkesin önceden kazanılmış olarak kabul ettiği bir savaş karşısında sakın ve önemsemez görünmek isteyeşine bağlıyordu. Hatta Hükümdar'ın, yanına oğullarından birini alarak ordunun başına geçeceği söyleniyordu. Ama hangi oğulunu?

Din adamlarının ve savaşçıların tuttuğu büyük oğul Behram mı? Yoksa en cesur ve en sağduyulu olarak bilinen ama Mani ve öğretilerine yakınlığı yüzünden yumuşadığı söylenen Hürmüz mü?

Bu söylentiler devam edip dururken aniden, yeni imparator Decius'un bir mesajını getiren Romalı elçi çıkageldi. Decius, "kardeşi, Krallar Kralı'na" Philippus ile yapılmış olan andlaşmaya sadık kalacağını söylüyordu; altın yoldaydı ve artık bedevi kervanlarıyla değil açık açık Romalı komutanlarla gönderiliyordu.

Ktesiphon'da buna sevinmek gerekirdi. Şimdiye kadar, feleğin yardımı ile imparatorluğun başına geçmiş bir zorba olan ve iktidarı elinde tutmak için hazineyi de, topraklarını da vermeye hazır tek bir adamla, Philippus ile, bu andlaşma yapılmıştı. Oysa şimdi bütün Roma, Krallar Kralı'nın üstünlüğünü kabul ediyordu!

Oysa Sassaniler'in sarayında neredeyse yas tutuluyordu. Savaştan yana olanların canı sıkılmıştı hatta bazıları bir tahrik yaratmak amacıyla Romalı elçiyi tuzağa düşürmeyi bile düşünmüştü. Ancak, ne denli güçlü olurlarsa olsunlar, savaş yanlıları Şapur'un öfkesini üzerlerine çekmekten korkuyorlardı. O ise kararsızdı. Askeri eylem hoşuna gitmekle birlikte, yeni Roma yaklaşımının anlamını ölçüyor ve gururlanıyordu çünkü bu, düşmanın sürekli zaaf içinde kalacağının işaretiydi.

Hükümdar'ın kararsızlığını "lanet olası Babilli Nâsranî"nin etkisine bağlayanlar, başta Kartir olmak üzere, pek çoktu. Gerçekten herkes, iki

adamın her gün baş başa verip görüştüğünü biliyordu. Mani'nin, Romalılar'ın ne yapacaklarını tahmin eden tek insan olduğunu unutmayan Şapur, onun görüşlerine güveniyordu. Savaşa niyet ettiği her sefer, Mani'ye açılıyordu. Babilli ne söyleneceğini biliyordu:

— Hiç kuşku yok ki Romalılar, ordularımızın ülkelerini ele geçirmesinden ve başkentlerini tehdit etmesinden korkuyorlar. İçlerindeki bu korku, sizin için büyük bir yarar kaynağı. Durumu böyle sürdürün ve düşmanınızdan, güçsüzlüğü yüzünden vermeye hazır olduğu her şeyi isteyin. Yıllar geçtikçe hanedanınızın ve şahsınızın üstünlüğünü bütün ülkeler kabul edecektir. En üstün insan olan siz, Tanrı'nın bahsettiği bu fırsattan yararlanmak yerine bir savaşın macerasına niye sürükleneceksiniz?

Hükümdar, düşman haraç vermeye devam ettiği sürece bu görüşü benimsemekten yanaydı ama Roma'da işler iyi gitmiyordu. Philippus'un ölümünden iki yıl sonra, halefi de öldürüldü. Dört aday, iktidar için çekişmekteydi. Her biri Krallar Kralı'na bir elçi gönderiyor, kayırılmasını istiyordu. Bunlar Şapur'u eğlendiriyordu. Roma'daki, generalleri arasındaki kavgaya hakemlik yapacaktı? Sassani hükümdarı, doğrusu bu kadarını düşlememişti. Ne var ki ertesi kışın bitiminde altın gelmedi. Ktesiphon ile yapılan andlaşmayı Roma'da yadsıyan yoktu ama dört kraldan hiçbiri ödeme yapabilecek durumda değildi. Rakiplerine karşı güttükleri savaşta hepsinin bol miktarda altına gereksinimi vardı.

Sassani sarayında savaş gündemdeydi. Müneccimler ve savaşçılar harekete geçmişti. Şapur'un da onları durdurmaya niyeti yoktu. Bütün bu karmaşada Mani ile bir kez daha kapandığında, ateşkesin yararlarını dinleyecek hali yoktu.

— Hep seni dinledim Babilli hekim. Kendi eğilimlerime karşı, tavsiyelerine uydum. Şimdi artık benim görüşüme uyma sırası sende dostum. Başlamakta olan bu savaşta, saltanatımın bir direği haline getirdiğim sen bütün ruhunla ve bütün zekânla yanımda ol istiyorum. Bu savaş benim için bir zorunluluk oldu. Büyüklük ve sabır gösterdim, ateşkesi bozmak istemedim oysa bozabilirdim. Müneccimler, Avesta adına bunun meşru ve övgüye değer olduğunu söylediler. Seni dinledim, Romalılar'a taahhütlerine uyma fırsatı vermek için ordularımı harekete geçirmedim. Şimdi haracı ödemiyorlar, kendilerini koruyan andlaşmayı kendileri bozdular. Bu sahtekârlığın nedeni ne olursa olsun, bunu hoş göremem aksi

halde kendi vatandaşlarımın taktirini ve sadakatini kaybetmiş olurum. Cezanın ağırlığı, sabrımın ve alicenaplığımın ölçüsünde olmalı.

Şayet Roma İmparatorluğu'nu yıkarsam, bu, savaşların sonuncusu olacak, insanlar bir barış çağı yaşamaya başlayacaklar. Düşmanınki de olsa, kan dökülmesinden nefret ettiğini biliyorum. Bu savaşta yanımda yer almakla, ilkelerinden hiçbirine ihanet etmiş olmayacaksınız çünkü birkaç can kaybı daha çok sayıda hayatı kurtarmış olacaktır.

Tüm bu geçen yıllar boyunca, çok kişi beni sana karşı uyardı Mani. Kıskançlar, muhterisler ama aynı zamanda içtenliklerine ve sadakatlerine inandığım başkaları... "Bu Parth uygun zamana kadar yanınızda kalır dediler. Fetihler zamanı gelince sizi terk eder. Sizin kararsızlıklarınızdan hoşnut olan, fetihlerinize üzülecek birini yanınızda nasıl tutarsınız " dediler. Doğru mu söylüyorlardı? Bilemem. Ama istediğim senin desteğin. Bu fetihi seninle birlikte yapmak istiyorum.

Şapur hiçbir zaman onunla bu tonda konuşmamıştı. Hiçbir zaman ne tepki vereceğini bu kadar sabırsızlıkla beklememişti. Mani'nin ilk sözleri onu rahatlatmıştı:

— Kan dökülmesinden nefret ettiğim doğru ama fetihlerden nefret etmiyorum. Tam aksine, fetihleri düşünüyorum. Şayet imparatorluğun Efendisi, Aram'ı, Kapadokya'yı veya Iberya'yı almayı düşünüyorsa, benim tutkum, ben Mani'nin tutkusu Roma'yı fethetmektir. Daha azını değil, Roma'yı... tümü ile, istediği kadar geniş ya da zengin olsun, taşra bana yetmez. Roma'yı fethetmek istiyorum ve biliyorum ki fethedilmek için bekliyor. Bu kentte onlarca müridim var ve ne olup ne bittiğini, ne söylenip ne yapıldığını bana haber veriyorlar. Roma yeni bir dine aç. Çok uzun süre imparatorluğunun sürüp gideceğini, yasasının sonsuz olduğunu, karaların ve denizlerin mutlak hâkimi olacağını; sonsuza dek gökyüzünün koruması altında bulunduğunu sandı. Bugün ise Roma, kendinden, kısa anılarından, bütün sınırlarına saldırılan imparatorluğundan, onu korumayı unutmuş olan tanrılardan şikâyet ediyor, yoksullarla dolu mahallelerini görünce refahından şüphe ediyor. Roma, Doğu ülkelerinden gelecek bir fatihi bekliyor, tıpkı olgun bir kadının sevgilisini bekleyişi gibi, kılıçla değil tatlı dille ele geçecek, evet kollarını sevgi sözcüklerine açacak.

Roma'ya gitmeye hazırım. Geçmişte, Deb kentinde Buda ile Ahura-Mazda'ya tapınanları nasıl bir araya getirdiysem, Roma'da da Nâsranîler ile Mithra yanlılarını bir araya getireceğim, bunu yaparken tanrı Zeus'u

yadsımayacağım. Filozoflara zülmetmeyeceğim. Bütün insanlara ait bir dinin vaizliğini yapacağım. Merkezi Ktesiphon olan, basit Habercisi olduğum ve Krallar Kralı'nın himaye ettiği bir din. Bu, Darius'e, İskender'e, hatta daha da soylusuna, daha da yücesine layık, eskilerdekinden daha kalıcı bir fetih değil mi?

Şapur afallamıştı. Ancak yanlış anlamalara yol açmak istemiyordu. Mani'yi sözleri ile bağlamak istedi:

— Sen fetihten söz ediyorsun, ben de fetihten söz ediyorum. Aynı silahları kullanmamamız doğal ama tutkularımız aynı. İkimiz birlikte, bu dünyada, daha önce kimsenin yapmadığı şeyi yapacağız.

Bütün insanlara daha iyi bir gelecek hazırlamak için fadh hükümdarlar gelip geçti ama yanlarında haberci yoktu. Daha ümitli bir gelecek çizen kutsal peygamberler gelip geçti ama yanlarında aynı tutkuya sahip güçlü bir hükümdar yoktu, ilk defa tanrısal bir mesaj, büyük bir saltanata rastlıyor!

Gözlerimizin önünde yeni bir dünya gelişecek. Birlikte, Krallar Kralı ile Işık Habercisi, Ermenistan'a, Aram ülkesine, Mısır'a, Afrika'ya, Kapadokya'ya, Makedonya'ya gideceğiz. Roma'da, adil bir saltanatın temellerini atacağım, sen de bütün dinleri bir arada toplayan evrensel dini ilan edeceksin. Düşümü paylaş, ben seninkini paylaşmayı nasıl istiyorsam. Ben gücümle evreni bir arada tutacağım, sen sözünle uyumunu sağlayacaksın.

Müneccimler kapımda bekliyor, bu savaş, bu fetih kendilerinin olsun istiyorlar. Fethedilen her ülkede, hoşlarına gitmeyen dinleri yok etmek ve herkese Ari dini kabul ettirmek istiyorlar. Başka yer de, kıskanç tanrıların çömezleri, hoşgörüsüzlük çağını başlatmak üzere dünyayı ele geçirmeye çalışıyorlar. Sadece ben ve sen, sen ve ben bunu önleyebiliriz, vakit varken.

Gel, orduların başında yanımda yürü, tek bir söz söyle, lanet olası müneccimleri ateşliklerinde bırakayım, derebeylerine, halkıma seni göstererek bu fetihin senin adına, Habercisi olduğun yeni din adına olduğunu söyleyeyim.

Hükümdar coşmuştu, neredeyse şaşkınlıktan ve heyecandan donup kalmış Mani'ye yalvarıyordu. Mani'nin ağzından tek söz çıkmıyordu. Birkaç saniye sustuktan sonra Şapur, yeniden kavuştuğu buyurucu sesiyle devam etti:

— Seninle konuşan tanrısal sese danışmadan karar vermediğini biliyorum. Git, kapan, tefekküre dal, meleğinle konuş. Sonra da gel, yanıtını ver.

* * *

Böylece Mani, sarayın bahçelerinde tek başına dolaşmaya başladı. Muhafızlar artık, topallamasına, mavi gömleğine, değneğine alışmışlardı, günlük ziyaretlerinde yaptığı gibi dolaşmasına ses çıkartmadılar. Gerçekten de bahçede bazı alışkanlıklar, belirli yollar edinmişti; aynı ağaçların altına gider, aynı küçük gölün kıyısına varıp otururdu. Tıpkı Dicle kıyısında çocukluğunda yaptığı gibi. Bacağının birini altına alır, diğerini uzatır ve yeryüzünün en güçlü hükümdarının yanında tefekküre dalmasına olanak veren o huzur ve huzursuzluk karışımı duygularına yeniden kavuşurdu. İçindeki sesin kendisini işittirebilmesi için.

"İşte böyle, bazı zamanlar olur ki Mani, kendini elinde silahla buluverirsin. Kullanmaktan utanırsın ama oradadır, soğuk, keskin, vaat edici. Yol çizilmiştir. Senden önce başka haberciler de senin durumuna düştü. Her biri seçimini kendi yaptı, tek başına. Tek başına, sen de öylesin. Her zamankinden çok. Şapur'un ve saray erkânının düşüncelerine karşı tek başına. Kaderin ağına karşı tek başına, içindeki ışıktan başka tek bir fenerin olmadan, ayırt etmen ve seçimini yapman gerek."

— Krallar Kralı'nın, kılıcıyla bana evrenin kapısını açması için evet demen yeterli.

"O zaman ismin, yüzyıllar boyu insanlar tarafından saygı ile anılacak, Mani'ye dualar edilecek, adına kurbanlar kesilecek, Mani adına yönetilecek, Mani adına hiç pişmanlık duyulmadan öldürülecek. "

— Reddedebilirim, henüz...

"Reddedersen, bedenini ve ruhunun safiyetini savaş yolunun tersi yöne koyar, bir barış ya da ateşkes ümidinin ışığına takılırsın. Adın lanetlenir, silinir, tebliğin değiştirilmiş olur. "

— Uzun süre mi?

"Belki de dünyanın ışıkları sönene kadar. Roma'ya da girmemiş olursun. Ktesiphon'dan da kaçman gerekir. Hangisini seçiyorsun?"

Mani cevabını ayakta verdi, gözlerini gökyüzüne dikerek:

— Sözlerim kan dökmeyecek. Elim hiç silahı kutsamayacak. Ne kurban sunucuların bıçağını! Ne de oduncunun baltasını!

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLGENİN SÜRGÜNÜ

*Bana bakın, resmime doyun.
Çünkü, bu görüntümle beni
bir daha göremeyeceksiniz.
Mani*

I

Krallar Kralı, savaşıa Mani'siz gitti. Kırk bin okçusu, on bin kızıl külahlı muhafızlarından Ölümsüzleri, bedenleri ve eyerleri zırhlı süvarilerinin soyluları, angaryaya alışık, iki çalı ile tutturulmuş keçi derisinden başka kalkanları olmayan çıplak ayaklı, çıplak elli köylü takımı, bağımlı ulusların rengârenk birlikleri, davullar, zurnalar, sancaklar ile, peşinde karıları, musikî ustaları, hekimleri, ahçıları, soytarıları, kâhinleri, yazıcıları, dalkavukları, danışmanları ile Şapur, altmış omuzun üzerinden savaş tahtına çıktı. Ama Mani'siz.

Önce kuzeye yöneldiler. Ermenistan'a. Henüz tam anlamıyla bir dış savaş söz konusu değildi. Bu ülke, Roma İmparatoru tarafından Persler'e verilmiş, yerel soylu takımı başeğmişti. Gene de Ermenistan bir krallıktı, vasal ama farklı, Sassani boyunduruğundan kurtulma umudunu bağlanmış bir krallık.

Eski Ermeni destanı, saygıdeğer kralları Hosrov'un saltanatının kırk dokuzuncu yılında bir sürele avı bahanesi ile Halkal Sarayı'ndan nasıl dışarı çıkartıldığını, Ktesiphon hesabına çalışan iki casus tarafından nasıl alçakça hançerlendiğini, bunu, kanlı olayların izlediğini ve Şapur'un sınırda bekleyen birlikleri ile karışıklığa nasıl son verdiğini; iktidardaki hanedanın nasıl düşürüldüğünü, topraklarının nasıl Sassani ülkesine katıldığını; Atropatene'li münecimlerin seyyar tapınaklarıyla birlikte süvarilerin ardından ülkeye nasıl girdiklerini, Ermeni illerinden nasıl tek tek geçtiklerini ve yerel inançları yok etmeye, diğer tanrıları küçültmeye nasıl çaba gösterdiklerini nakleder. Yine, ülkenin en ünlü ailelerinin nasıl kaçtıklarını, Malatya'ya, Trabzon'a daha sonra Roma'ya senatörlere çektiklerini anlatmak üzere nasıl gittiklerini de anlatır. Onları dinlemişler, acımışlar, üzülmüşler, vaatte bulunmuşlar ama oklarından birini bile yerinden çıkartmamışlardı.

Şapur'un, adamlarını Amanos Dağları'na, Fırat'ın kaynağına, Kapadokya'ya, Kilikya'ya ve Roma Suriyesi'ne götürmeden önce, öğrenmek

istediği de buydu. Romalılar'dan otuz yedi kenti kolaylıkla almıştı. Aralarında Batna, Barbalissos, Hiyerapolis, Alexandria (İskenderun), Hama, Khalkis, Germanikea ve özellikle üst üste yağmalanmış, bağları bozulmuş, kadınları kaçırılmış, zanaatkârları, kendileri için ayrı bir mahalle kurulan Ktesiphon'a taşınmış hepsinden zengin, hepsinden işlek Antiocheia (Antakya) vardı.

Mısır'a kaçmaya fırsat bulamayan bir Roma prokonsülü, ayakları zincire vurulmuş olarak, Krallar Kralı'nın zafer alayında semt semt dolaştırılmaktaydı. Sassani İmparatorluğu'nun her bir yanından galibi kutlamak için heyeder geliyordu.

Mani şenlikte yoktu. Tüm bu savaş yılları sırasında kendi yolundan, kendi adamları ile farklı bir fetihin peşinden koşmuştu. Daha sonraları tarihçiler, Mani'nin, taş taş üstüne koyarak kendi kilisesini işte bu zaman diliminden yararlanarak inşa ettiğini yazmışlardır. Mani, "kilise " sözcüğünden rahatsızlık duyuyordu. Daha çok "Umutum", "Benimkiler" demeyi yeğliyordu. Sevgiyle "Kervanım" ya da "Işık Çocukları" diyordu. Dışarıdan bakanlar için bu pekâlâ bir kilise idi. Seçilmiş çobanları ve çömezleriyle. Ama gene de sadece dilenciler, elleri ve düşünceleri ile güzellik dağıtanlar yetki sahibiydiler. Başka hiçbir meziyet değil, sadece özveri ve ilham kademelendirilmesi diye tanımlanabilirdi Mani'nin kilisesi.

Babilli'nin umudu yollarda yeşeriyor, inancı, ateşsiz, silahsız ve cezasız yoldan zafer kazanıyordu. Aslen Norikli, Moritanyalı ve Galyalı olan Romalı tutsaklar, Sassani ülkesine gönderildiklerinde, Haberci'nin müritleri, savaşta elde edilen kazançların ne kadar boş olduğunu anlatmak, tanrıların ve dillerin birbirine karıştığı bu insanlık âleminde tutsaklara bir parça huzur vermek için aralarına karışarlardı. Böylece pek çok zanaatkar, pek çok kadın, pek çok yenik düşmüş asker bu yüce gönüllü dini kabul ediyordu.

Yine, Şapur'un tebaası arasında, savaştan acı çekmiş, bir yakınını yitirmiş ya da kervan yollarının kapanışı yüzünden zarar görmüş pek çok insan vardı. Onlar da Mani'nin sözlerine duyarsız değillerdi. Krallar Kralı'nın durmadan savaşta olduğu, koruduğu Mani'nin de imparatorluk kentlerinde durmadan barıştan yana "silahları ve onları tutan elleri lanetlediği", vaizler verdiği tuhaf yıllardı bunlar!

Derebeylerine ve müneccimlerin kulaklarına hiç de hoş gelmeyen, kafa tutucu sözler! Ama ne yapılabilir? Kartir, ateş tapınağının gizliliğinde "Her krala kendi delisi!" dedikten sonra ekliyordu: "Kral büyüdükçe deliliği

artıyor!" Çünkü Şapur, Mani'nin münasebetsizliklerini, açık-seçik bir sitem biçiminde bile cezalandırmayı reddediyordu. Kendi huzurunda konuyu açmaya yeltenen olsa, açıkça kızdığını belli ediyor ve aniden tehdit savuruyordu. Buna cesaret etmiş saraylı susuyor ve sallanan padham'ının ardına gizleniyordu.

Bu bir yana, savaş yıllarında Babilli'nin sarayda yeri olmaması da doğaldı. Hükümdar bu yolda karar almış ve ona danışmaktan vazgeçmişti. Gene de himayesi sürüyordu. Verdiği sözden dönmek için mi? Tek neden bu değildi. Savaşa girdiğinden beri çevresini, nefes alma alanını, özel toplantılarını, sadaretini ve karargâhını savaş türküleri söyleyen müneccimler sarmıştı ve buralarda mobedhan-mobedh yani müneccimbaşı olmuş Kartir'in görüşleri, ara sıra birkaç yazıcı ve derebeyi karşı gelmeye kalkışsa da, egemen olmuştu. Şapur'un gözünde Mani'nin suçu, kendisini nefret ettiği insanlarla baş başa bırakması, karşı dengeyi sağlamak üzere yanında olmaması, farklı bir ses duymasına olanak vermemesiydi.

Hükümdar bazı zamanlar, iki sefer arasında birkaç haftalık mola sırasında, yakınlarından birine, her biri Mani hayranı olan oğlu Hürmüz'e veya kardeşi Firuz'a veya en sevdiği lavta çalgıcısı Ziver'e ondan haber alıp almadıklarını sorardı; genelde aldığı yanıt, Susiana'da, Persis'te ya da Abarşar'da müritleri ile dolaştığı olurdu. Çağrılın mı? Hükümdar soruyu bir parmak şakırtısıyla geçiştirir, sırtını döner, Babilli'nin gidiş gelişi Onu asla ilgilendirmiyormuş, onun hakkında hiç soru sormamış gibi başka şeyden konuşurdu.

Savaşın dördüncü yılına doğru, Krallar Kralı, tacir kılığında Roma kentlerini dolaşan bir casusundan kaygı verici bir bilgi aldı. Şimdiye kadar tuttukları imparatoru başa geçirmek için savaşan birlikler, aniden ölümcül rekabetlerine son vermişlerdi. Taht iddiasında olan dört adaydan üçü, kendi birlikleri tarafından öldürülmüştü. Doğu'da yediği dayakların etkisiyle, Roma imparatorluğu bir gün içinde, mucizevî biçimde tek bir imparatorun çevresinde birleşmişti. Yetmiş yaşında, eski senato başkanı, akıllı bir siyasetçi ama aynı zamanda dürüst bir asker olan yeni imparator Valerianus, tahta çıkar çıkmaz ilk önce Sassani yayılmasına son vermeyi görev bilmişti.

Düşmanlarında intikam duygusunun uyanmasına fırsat vermemek amacı ile Şapur, ikinci kez Roma Suriyesi'nin üzerine yürümüş, başka kentler ele geçirmiş, o zamana kadar dokunulmamış olan bazı yerleri yok etmiş ve Antiocheia (Antakya) garnizonunu güçlendirmişti. Sonra, Ktesiphon'a

dönerek yeni bir zafer geçidi düzenlemişti. Bu kez tören alayında galibin arabasının peşinden gelen ayağı zincirli altı yüz asker vardı.

Kendinden, her zamankinden çok emin olan Krallar Kralı, hiç vakit kaybetmeden Yunanistan'a, belki Mısır'a saldırmayı düşünürken, ateşli bir hastalık, taşanları ertesi yıla bırakmasına yol açtı. Bu ara, askerlerini, evlerine göndermeyi kararlaştırdı. Ganimet zengini bazı birlikleri evlerine göndermeye ve bazı seçkin alayları da, başkaldırmış birtakım aşiretlerin üzerilerine sürmeye karar vermişken, casuslarından bazı bilgiler geldi. Valerianus şimdiye kadar görülmemiş güçte bir ordu ile ilerlemekteydi! Haliç'i geçmiş, Küçük Asya topraklarına varmıştı. Öncü kuvvetleri Kommagene'de görülmüştü. Askerleri, Samosata surlarının dibine yığılmaya bakıyordu, buradan on gün içinde sahil ovalarına, hatta Kafkasya vadilerine ulaşabileceklerdi.

Şapur, bunca kaygı verici raporlara ne denli inanmak gerektiğini düşündüğü sırada Antiocheia'nın (Antakya) düştüğü ve garnizondakilerin kıyımdan geçirildiği haberi geldi. Acele ile ülke büyüklerini toplantıya çağırdı ama bu kez Babilli'nin katılması için ısrar etti.

Malchos'un evine giden resmi görevli, komşulardan Mani'nin o sabah doğduğu yere gittiğini öğrendi. Babası Pattig o gece ölmüştü ve Mardinu'da, terk ettiği evinin bahçesine, sadece kısa bir süre taparcasına sevdiği sonra da dinsel tutkuları yüzünden bıraktığı karısının yanına gömülmeyi istemişti. Mani, çocukluğunun köyünü görecekti. Pek çok yakınının kendisine eşlik etmek istediği bir haç yolculuğuydu bu!

Aslında bir haberci, bir din kurucusu, bir peygamber için, babasını bu kadar süre yanında tutması şaşırtıcı bir olaydı. Musa'nın, Buda'nın, İsa'nın, Zerdüş'tün hayatlarında, onlara can verenler, kutsal yağın yetim şakağına sürülmesi daha uygunmuş gibi, gölgede kalmıştır. Mani için değil! Babası her zaman yanında, yetişme çağına kadar destek olmuştu. Katı din maceracısı, çömezi, müridi oluşu, hem efendisi hem oğlu olanın çıktığı yolu, anlaşılır kılmaktadır.

Mariam ile Pattig'in mezarı başında ayakta, az ötesinde duran sadık ama unutulmuş Utakim'e ara sıra bir bakış fırlatan Mani, her zamanki halinden sıyrılmış görünüyordu. Hiç de bir baş, bir yol gösteren hali yoktu. Düşüncesi, hafif bir kayık gibi karmakarışık duygularının ve anılarının üzerinde yüzmekteydi. Yanında duran Sissinios adlı Edessa'lı (Urfalı) bir seçilmişten, kendi adına ayini yönetmesini istedi. Kısa ve sade bir ağıttı

ama Mani sonuna kadar izleyemedi, bayılacağını hissetti. Denag, Malchos, Kloe ve Sissinios ile diğerleri koşuştular, Mani'yi tuttular ve dikkatle ve, annesiyle babasının yatmış olduğu yatağa götürdüler. Mani, henüz şaşkınlığı geçmemiş, vicdanı Meşene bataklıkları üzerine inmiş sis kadar ağır bir halde, yatağa uzandı.

Ertesi günü, Mani geceyi kötü geçirdiği halde, yola çıkmak için ısrar etti. Kendisini son derecede halsiz, güçsüz hissettiği halde, bu yerden bir an önce ayrılmak istiyor ve arkadaşlarına iki günlük Ktesiphon yoluna dayanabileceğini söylüyordu. Ancak, taşlı yollarda üç saatlik bir yolculuktan sonra yeniden kendini kaybetti ve yolculuğunu, kadınların güneşten ve bakışlardan uzakbindikleri bir tahtırevanın içinde tamamladı. Başucunda sadece Denag vardı, alnını, ensesini ve dudaklarını gülsuyu ile ıslatıyordu.

Daha başkente girmelerine çok varken saray görevlisi karşılamaya gelerek, Mani'ye İmparator'un davetini bildirdi. Babilli zayıf bir sesle Hükümdar'dan özür dilediğini, iyileşir iyileşmez Krallar Kralı'nın huzuruna çıkacağını söyledi. Görevli ısrar edecekken, Mani'nin içinde bulunduğu durumu görünce atını sürüp gitti, nazikçe veda etmeyi bile unutarak...

Birkaç saat sonra kervan Malchos'un evinin önüne geldiğinde, saray görevlisi oradaydı. Ama yalnız değildi. Şapur, imparatorluk Başhekim Drusbadh'ı göndermişti. Önemli bir kişi olan başhekim, hacamatçılar, eczacılar, tütsücüler, sülükçüler ile birlikte gelmişti ve her birinin elinde bakım ya da daha doğrusu birer işkence aleti bulunmaktaydı, işi iyice çığrından çıkartmış olan Hükümdar, bu kervana bir de üç kurban kesici müneccim ile duahan korosunu eklemişti.

Mani, Krallar Kralı, insanlar arasında tanrı, tanrılar arasında insan, Güneş ve Ay'ın kardeşi Hükümdar tarafından çağrıldı mı, ne yasın, ne hastalığın, ne sakatlığın geçerli mazeret sayılacağını bilebilmeliydi. Bütün gelenleri soluk ama nazik bir gülümseme ile karşıladı.

— İmparatorluğun Efendisi'ne, davetinin sizin tedavinize gerek kalmayacak kadar beni iyileştirdiğini söyleyiniz. Bu akşam gidip ayaklarına kapanacağım. Ancak belki, ayağa kalkabilmem için güçlü kuvvetli iki muhafıza ihtiyacım olacak.

II

Şapur'un ilk söylediği Mani ile yalnız kalmak istediği idi. Karşılıklı şaşkınlık içinde anıtsal tahtının tepesinden baktığı Mani ile.

Sonra:

— Bir arkadaşım vardı, dedi Krallar Kralı, akşam ziyaretçisinin soluk yüzünden bakışlarını kaçırarak. Onu seviyordum, oğlumun yaşında olduğu halde, onu sayıyordum. Ama günün birinde, tek bir tavsiyesine uymayınca beni terk etti, kaçtı, onu hiç sevmemişim, korumamışım gibi, bu saray yasalarının geçerli olmadığı barbar bir zorbanın işgali altındaymış gibi, ne olduğumu merak etmedi, ilgilenmedi.

Sustu. Odada çıt çıkmıyordu. Sonra Mani'nin yanıtı duyuldu. Ancak duyulabildi.

— Bütün bu yıllar zarfında, Tanrı imparatorluğun Efendisi'ne uzun ömür versin diye durmadan dua ettim.

Şapur'un genizinin ta derinlerinden gülüş gibi boğuk bir ses çıktı.

— Barış Habercisi diye ortaya çıkan sana, yazıklar olsun! İmparatorluğun bütün silahlarına kumanda eden adam yaşasın diye, savaşı sürdüreceğini ve bu yüzden binlerce adamın öleceğini bildiğin halde çok yaşasın diye dua ediyorsun, öyle mi? Dualarınla cinayetin devam etmesine katkıda bulunman, dinine aykırı değil mi?

Mani'nin konuşma tarzı yansızdı, bir müridine kaygılarını açıklarcasına:

— Kral olsun deveci olsun, hastayı tedavi eden hekim, hasta ayağa kalktıktan sonra ne yapacağını merak etmez. Dualarım için de bu böyledir.

— Demek ki sağlığım için dua ediyorsun ama, bütün İmparatorluğu tehdit eden düşmanı püskürtmem için dua etmezsin!

— Temennim, bütün işgalcilerin püskürtülmesidir. Bu dünyada her yerin, evlerin, tapınakların, insanların, ağaçların ve bütün göksel cisimlerin şiddete ve hakarete karşı korunmalarıdır. Bütün hükümdarların, kendileri ve yazgıları onlara bağlı olanlar için huzur bulmalarını temenni ederim.

— Düşman kapıya dayanmışken temennilerin ne işe yarar?

— Düşman şimdi kapınızdaysa, savaşa girmek ne işe yaradı?

Şapur yüzünü ekşitti, hastalıktan süzölmüş yüzü ürperdi. Gene de konuşması yumuşaktı.

— Danıştığım onca kişi arasında, Romalılar'ın toparlanmakta gecikmeyeceklerini, o zaman da uğradıkları hakaretlerin intikamını alacaklarını söyleyen tek kişi sendin, bu gerçek. Haklı çıktığın için övünebilirsin.

Mani bıkmış bir hal takındı:

— Haklı ya da haksız çıkmanın ne önemi var? Söylediklerimi anımsamıyorum bile. Danışmanlar sadece gevezelik eder, karar vermek ve kumanda etmek hükümdarların işidir.

— Babilli hekim, anımsa, uzun süre karar veremedim, duraksadım, ölçtüm, biçtim. Senin ısrarın üzerine vermiş olduğum kararlardan geri döndüm. O denli kararsızlık gösterdim ki, otoritem sarsılacaktı, saray her gün hoşnutsuzluk sesleri ile yatıp kalkmaktaydı. Karar vermek gerekiyordu, bu benim hükümdarlık görevimdi. Senin görevin de benim yanımda kalmaktı.

Bu son sözcükleri söylerken sesi yükselmiş sonra bıkmışçasına alçalmıştı:

— Evet Mani, savaşa kalkışmadan önce seni yeterince dinlemedim ama sen her şeye karşın benimle birlikte gelmeliydin. Yolunun her aşamasında orada bulunmalıydın, çünkü Ermenistan'da, Antiocheia (Antakya) önlerinde seni daha iyi dinler, senin sayende Kartir'in yıkıcı gayretkeşliğini frenlemiş olur, müneccimlerin halka eziyet etmelerini ve bu yüzden bize başkaldırmalarını önlemiş olurum. Sen yokken oğlum Hürmüz ve seni dinleme alışkanlığını edinmiş saraylılar yetim gibiydiler. Ben de senin dürüst ve doğru sohbetlerini özledim. Seni her zaman korumuş olan ve ihanetine karşın korumaya devam edene karşı minnetini böyle gösterdiğin için lanet olsun sana Mani! Tebaamda olan başka biri böyle davransaydı, bir başka adam bütün imparatorlukta sarf ettiğin kışkırtıcı sözleri söylemiş olsaydı onu kazığa oturturdum! Söz konusu sen olunca, neden zaaf gösteriyorum Babilli?

Hükümdar kendi sorusuna kendi şaşmışçasına sustu, bir başkası hiç düşünmediği bir soru sormuşçasına... asla düşünmediği ve huzursuzluk veren, meydan okuyan soruyu... "Belki..." diye başladı. Bir kez daha sustu. Kesik kesik yeniden konuştu:

— Bu tahtta oturunca, karşılaştığın binlerce bakış arasında, ölümlü olduğunu keşfettiğin bir bakış vardır. Benim için bu bakış, senin bakışıdır.

İki adam bakıştı, her ikisi de yaşlanmış ve soluk görünüyordu. Birbirlerine onca yakın. Şapur arkadaşına, anıtsal tahtın ilk basamaklarını çıkıp yanındaki yastığa oturması için işaret etti. Bu yastık genelde, Hükümdar'ın, kulağına uzun uzun bir şeyler söylemek istediğinde sözcüsünün işgal ettiği yastıktı. Daha önce hiç yapmadığı bir davranışta bulunan Krallar Kralı, elini Haberci'nin omuzuna koydu. Sonra sızlandı:

— Benim en kötü yanlarımı övmek için bir sürü insan çekişip duruyor ama dost sesler sönüyor.

Sözleri havada asılı kaldı. Öne eğilmiş çökmüş gibiydi.

— Önemli tek garnizonumun bulunduğu Antiocheia'yı (Antakya) yitirdim; artık Romalılar, fethettiğim bütün kentleri teker teker ele geçirirler. Bu akşam, Roma öncü birliklerinin Fırat'ı geçtikleri ve Mezopotamya'nın kuzeyine ulaştıkları haberini getirdiler. Yirmi güne kalmaz Valerianus buraya, Ktesiphon'a girmiş olur.

Babilli durumun bu kadar bozuk olduğunu tahmin etmemişti. Şapur saygısız bir acıma görür korkusuyla gözlerini kaçırdı Mani. Hükümdar, soluğu kesilmiş olarak devam etti:

— Orduyu süratle Edessa'ya götürmem gerek. Mezopotamya'yı ı korumak ve mümkünse Ermenistan'ı tutmak gerekiyor. Şimdi benimle gelersen doğru kararı vermeme yardımcı olursun.

Mani, sıyrılmak istercesine belli belirsiz bir hareket yaptı ama Şapur'un bedeni giderek omuzlarına yaslandı.

— Bu sabah, dedi Krallar Kralı, oğlum Hürmüz'e Ermenistan'ın yönetimini kendisine Büyük Kral unvanı ile bırakan bir kararname imzaladım. Müneccimlere, ülkeyi terk etmelerini emredecek. Bütün eski ve yeni dinler yeniden saygınlık kazanacak, istediğin bu değil miydi?

Mani, soru sorduğu belli olmamışçasına:

— İbadet yerlerinin hepsi açılacak mı? Ve tanrılar, tahtlarına kavuşacak mı?

— Öyle olacak.

Krallar Kralı yeniden acıyla yüzünü ekşitti, sarsılır gibi oldu, konuğuna yaslanarak yerinde durabildi. Sesi, konuştukça bitkinleşiyordu:

— Bana sabah akşam, kutsal bir varlıkmışım gibi tapıyorlar. Söylesene Mani, kutsal varlıkların sıtma nöbetlerine tutulmaları tanrısal bir buyruk mu?

Mani, elinden bir şey gelmiyormuş gibi içini çekti.

Şapur devam etti:

— Bana bakan hekimlerin yedisi ya da sekizi başucuma toplanıyor, kafuri tütsüsü yapıyor, birtakım kutsal sözler mırıldanıyor sonra ben sararınca ve titremeye başlayınca kadar hacamat yapıyorlar. Sıtma böyle mi tedavi edilir?

Mani öfkeyle:

— Bu nasıl tıp böyle? Hangi büyücülük kitabında böyle bir şey yazılı?

— Nereden bileyim? Kartir bu tedavinin yasaya uygun tek çare olduğunu söyleyip duruyor. Ama her seferinde daha güçsüzleşiyorum. Ah Babilli hekim Mani! Sen ki bitkilerin sırrını biliyorsun, yanımda kalsaydın bana bakar, beni zehirleyenlerin ellerinden kurtarırdın.

—Yüce Efendimiz ne yanıt vereceğimi bilmiyor mu? Mani, bunu söyler söylemez Şapur doğruldu, aniden görkemli tavrını takındı ve konuştu:

— Senin özverine güvenebileceğimi biliyordum. Yarın şafak vakti, Romalılar'ın karşısına çıkmak üzere kuzeye hareket edeceğim. Yanımdaki tek hekim sen olacaksın.

Mani ancak o zaman, İmparator'un işi nereye vardırmaq istediğini anladı. Renk vermemesi gerekiyordu.

— Basit bilgim her zaman hanedanın hizmetinde olmadı mı?

Şapur ayağa kalkmıştı bile ve hareme giden kapıya yönelmişti:

— Ah Mani, sözlerin ne kadar itaatkâr, düşüncelerin ne denli isyankâr!

* * *

Huzurda kabulü süresince Mani, kendi hastalığını unutup Şapur'un kiyle meşgul olduysa da, çıkar çıkmaz yeniden kendinden geçti ve onu, birkaç saniye önce Hükümdar'ı taşıyan tahtırevana koymak gerekti. Malchos'un

evine geldiğinde de odasına taşımak gerekti. Uykusunda, ateş içinde dönenip durdu. Görüşmesinden tek söz etmedi.

Tyr'li ertesi sabah haber sormaya geldiğinde kapı aralıktı. Bir eliyle hafifçe kapıyı iterken, diğeri ile hafifçe vurdu. Gördüklerini ömür boyu unutamayacaktı.

Denag dizüstü, topuklarının üzerine oturmuş, Mani'ye sırtını dönmüştü. Mani de alışık harekederle kızın saçını örmekteydi. Malchos şaşkınlıktan küçük dilini yutar gibi oldu. Aslında diye düşündü, savaşçıların saçlarını ören kızlardır. Bir kadının saçını ören bu Parth savaşçısının oğlu, ne biçim adam? Otuz yıldır tanışıyorlardı ve Mani daha hâlâ onu şaşırtmanın yolunu buluyordu! Denag onu görünce kızardı, Malchos bir adım geri attı ama Mani onu çağırdı, neredeyse zorla oturttu, sorularını, tuhaf işini sürdürerek yanıtladı:

— Şapur kurnazlıkla, ondan her zaman esirgediğim şeyi almayı becerdi: Ordusunu savaşta izlemek. İşte görüyorsun, benim için saç örmekten daha utanç verici.

Malchos gördüklerini müritlere anlatmaktan kendini alamadı. Onlar da Denag'a ve saçlarına, tapınmaya varan bir saygı gösterdiler ve her gün saç örgüsüne baka baka, onun da bir dili olduğunu keşfettiler. Mani'nin arkadaşı huzurlu, rahat olduğu zaman, örgüsünü içgüdüsel biçimde öne, sağ yana getiriyordu; sevinçli olduğunda, ama bu sevince sabırsızlık da karıştığında, örgü sol omuzunun üzerindeydi; kaygılı, sıkkın, mutsuz olduğu vakitlerde örgü arkasında sarkıyordu.

Önlerindeki günler, Denag'ın örgüsü uzun süre aynı yerde durmayacaktı.

III

Edessa ülkesinde karşı karşıya duran iki büyük imparatorluk birbirini gözlemekteydi. Romalılar, sağlamlaştırdıkları kenti ellerinde tutuyor,

Sassaniler, belli bir mesafede onları kuşatmış bulunuyor, ancak Romalılar da onların ardında, kuzeyde, batıda, güneyde Sassaniler'e saldırıyordu.

Sonbaharın sonuydu, geceleri, denizden onca uzak dağlara onca yakın olan bu beldede soğuktan titriyorlardı. Yiyecek azalıyordu, toprak kuraktı ya da yakılmıştı veya ekin kaldırılmıştı. Şapur, derebeylerin sabırsızlığını hissedebiliyordu. Ara sıra, ustaca düzenlenmiş bir çarpışma uyduruyordu. Ortaya sakalsız bir ceset getiriliyor ve çevresinde ölüm şenliği düzenleniyordu. Savaş günlüğü dolmuş, savaş canavarı doymuş oluyordu. Gerekliyorsa, ertesi günü canavar doyuruluyor ve her seferinde savaşçıların kanları kaynıyordu. Ne var ki hiç kimse Krallar Kralı'nı, savaşı kendi belirleyeceği zamanın dışında başlatmaya zorlayamazdı. Şu anda birliklerini tepelerde savunma halinde tutuyordu. Edessa çevresindeki kıskacı sıkılamakla meşguldü ve bekliyordu.

Aslında, beklediği tam olarak neydi? En yakınları bile bilmiyordu. Gerçi, elindeki tek elverişli birliklerle, Ermeni süvarilerinin başındaki Hürmüz, kuzeyde ona katılmıştı ama beklediği takviye kuvvetleri vardı. Ama Valerianus'un Emese, Gaza, Palmyra veya Karadeniz yönlerinden yardım almayacağını gösteren hiçbir şey yoktu. Şapur bütün bunları biliyordu. Kendisine yapılan önerileri ölçüp biçerek bir strateji çizmeye çalışıyordu. Gözlerinin parladığı ender anlar, vezirinin içeriye bir keşif subayını ya da çoban kılığına girmiş bir casusunu soktuğu anlar oluyordu. Hükümdar onlarla baş başa birkaç saat geçiriyor, gevezelik etmelerine izin veriyor, heyecanla soru yöneltiyor, bazen de sofrasına davet ederek onurlandırıyor.

Mani, seferde Şapur'u hiç incelememişti. Aslında sağlığını gözetmek için izlediği adamı, canlanmış, gençleşmiş, ateşi uçup gitmiş olarak buluyordu. Krallar Kralı herkese, duruma en ince ayrıntısına kadar hâkim olduğu ve her gün, ertesi günü ne olacağını bildiği izlenimini veriyordu. Kuşkusuz abartılı bir izlenim ama bütün savaşçılar onu o an böyle görüyorlardı ve bu yüzden başlarında taşıyor, kendilerini diri ya da ölü, onun ellerine teslim ediyorlardı. Mani onu inceliyordu, hayranlıkla. Hükümdar'la birkaç kez bir araya geldiği halde, özellikle sabahları uyanma törenlerinde, kendisine pek ender danışılıyordu.

Buna karşın bir gün öğleden sonra dinlenme saatinde, bir muhafız gelip onu Hükümdar'ın yurtuna götürdü. Şapur'un yanında iki oğlu, Behram ve Hürmüz, zırhlı süvari birliği komutanı, silahhane sorumlusu, hükümet ileri

gelenleri, müneccimbaşı Kartir ve ortalarında duran yüksek rütbeli Romalı bir subay vardı. Belki bir yüzbaşı ya da bir piyade bölük komutanı.

Herkes ona bakıyordu. Kimliği, geliş nedeni açıklanana kadar kimse konuşmuyordu. Herkesin aklına gelen ilk düşünce, Valerianus'un bir uyarı ya da ateşkes çağrısı için elçi gönderdiği idi. Ancak gelen, elçi gibi davranmıyor, onlardan biriymiş gibi Sassani ileri gelenlerinin yanında duruyordu.

Krallar Kralı, adamı tanıtmaya gereği görmeden konuşmaya başladı. Sorduğu soruları duyunca oradakiler dehşete kapıldı. Çünkü Şapur son derece sakin bir biçimde, Romalılar'a o gece baskın yapmayı düşündüğünü, bu yüzden görüşlerini almak için hepsini çağırttığını söylemişti. O kadar sakin konuşuyordu ki, hiç kimse, Hükümdar'ın yakınıymış gibi aralarına aldığı ve böylesi büyük bir sırrı paylaştığı bu Romalı'nın kim olduğunu soramıyordu.

Hükümdar, kararını açıkladıktan sonra, saldıracağı yeri söyledi. Harran yolu üzerinde yüksekçe bir yerdin ve askerler buraya, Romalılar, Sassaniler'in hareketlerini gözledikleri bir yüksek iskele kurdukları için, "gözleme kulesi sahanlığı" diyorlardı. Şapur, sadece süvarilerin saldıracaklarını, okçuların sadece düşmana gelebilecek her türlü yardımı durdurma görevi olduğunu bildirdi. Bu bilgileri verdikten sonra, Kartir'e dönen Hükümdar:

— Yıldızlar ne diyor? diye sordu. Yanıt hemen geldi:

— Bu gece ve yarın ve önümüzdeki bütün hafta uğurlu olacak, görüşmeleriniz hayırlı geçecek.

— Ya kehaneder?

— Efendimiz bu soruyu sorar diye beklediğim için, her sabah bir kurban sunuyorum. Kehaneder bugünkü kadar açık seçik olmadı. Anlaşıldığına göre Ahura-Mazda, kutsal hanedanınızın bütün yollarına geçit veriyor.

— Ya sen Mani, seninle konuşan göksel sesler ne diyor?

— Sormadım.

Rakibinin, imparatorluk işlerini hafife alması konusunda suçüstü yakalanması, Kartir'in yüzüne çocukça bir sevinç yaydı. Ancak Şapur, Mani'nin imdadına yetişti:

— Babilli hekim bir yanıt almak üzere çekilme gereksinimi duyuyorsa, onu bekleriz.

Bu bir öneri değildi, Mani derhal harekete geçmek zorunda kaldı. Dışarıya çıkınca, çevredeki tek ağacın altına gidip oturdu. "İkizi" dediğine başvururken, gürültüden uzak, bu gibi yerleri seçerdi.

O gün hiçbir görüntü belirmedi. Hiçbir tanıdık ses duymadı. Hurma bahçesinde, dere boyunda ona ilk rastladığı günden beri, ki otuz yıl oluyordu, göksel candaşı ona her zaman cevap vermişti. Mani ile kendinden olan öteki candaşı arasında her zaman bunalımlar, çekişmeler olmuştu. Benzeri, kendisinden bazı gerçekleri saklamış, işi aldatmaya hatta dalga geçmeye kadar götürdüğü olmuştu. Ama her zaman, hiç aksatmadan, Mani onu her çağırdığında görünmüştü. O güne, Edessa ülkesindeki o güne kadar.

Göksel görüntüsünden yoksun kalan Haberci, yaşamıyormuş duygusuna kapıldı. Her şey ona boş, saçma geliyor, sorduğu soruyu bile anımsamıyordu. Kayanın üstünde hareketsiz, bitkin, yıkılmış haldeydi. Bir muhafız gelip kolunu çekene, onu sarsana kadar. Hükümdar sabırsızlanmaktaydı.

— Söyle bakalım Babilli! Yanıt aldın mı?

— Hayır.

Şapur gerisini bekledi. Gerisi gelmedi.

— Göksel ses ne dedi?

— Hiçbir şey. Sorumu dinlemek bile istemedi.

— Bir hiç uğruna ne kadar çok bekledik!

Çevresinde önemli kişiler olmasına karşın, Mani önce kendi kendine konuştu:

— Bu suskunluk! Bu suskunluk kadar beni kaygılandıran bir şey yok. Karanlığın ve sonsuz öfkenin suskunluğu!

Davranışlarına hâkim olamıyordu. Korkmuş görünüyordu, kendisine bakanlara, bir felaketin görüldüğü ama onu tanımlamaya cesaret edemediği izlenimi veriyordu. O ana kadar kendinden emin olan Şapur, Haberci'nin şaşkınlığı karşısında sarsılmıştı.

Kartir'in gizli işareti üzerine Behram, babasının ilgisini söylenenlere çekmek istedi.

— Kâhinler ve müneccimler Ahura-Mazda'nın bu seferi kutsadığını saptadılar. Babilli'nin gökyüzü, bizimkinden farklı mı yoksa?

Şapur onu duymadı bile. Endişeli, huzursuz Mani'ye bakıyor baktıkça huzursuzluğu artıyordu.

— Birliklerimiz tuzağa mı düşecek sence? Daha az huzursuz olmayan Mani atıldı:

— Bilmiyorum, hiçbir yanıt yok, gökyüzü beni dinlemeyi reddetti. Hiçbir şeyden emin değilim, hiçbir savım, hiçbir düşüncem yok, sadece kaygılarım var.

O ana kadar suskun olan Romalı, müdahale etme gereğini duydu. Özenli bir Yunanca ile:

— Yüce Efendimiz tuzaktan kuşkulaniyorsa, hayatımı ortaya koyarım. Saldırı süresince burada kalırım, ihanetimden kuşku duyarsanız başım ile öderim.

Bunu harekederiyle tamamlayarak iki eliyle miğferli kafasını tuttu ve bir testi gibi Hükümdar'a uzattı. Hareket gülünç idi, kabaydı ama kimin gülecek hali vardı? Şapur, kollarını çaprazlayarak iki elini omuzlarına koydu, bu biçimde düşünür, değerlendirir ve duraksarken, çevresindekiler, soluklarını tutmuş beklemekteydiler. Sonunda kararını açıkladı:

— Saldırımız ertelenmeyecek. Ateş rengi sancakları açın, ama yere çakılı mızrakların üzerinde. Düşman uzaktan onları görmemeli.

Romalı subay bir kez daha kaygıyla bakan oldu. Şapur bunları görmezlikten geldi.

Hürmüz'e döndü:

— Sen ki Babilli hekimi bunca sever, düşüncelerini paylaşırsın, kaygıları seni telaşlandırmıyor mu?

— Beni daha uyanık, daha az saldırgan kılıyor. Her zamanki gibi dövüşeceğim, yüce babamın bana öğrettiği gibi.

Şapur başını birkaç kez salladı, çok yavaşça, küçük oğlunun söylediklerini kabul ettiği halde, düşünmeye devam ediyormuşçasına:

— Uyanıklığın, saldırganlığın yarın sana daha çok gerekecek çünkü ilk saldırıyı sen yöneteceksin, dedi. Ya galip olacaksın ya da kurban. Askerlerine bir misli ekmek, süt ve et dağıttır, sonra yüksek rütbeli subaylarını topla, onlara söyleyeceklerim var. Sana gelince büyük oğlum

Behram, sen tahtında oturacak, düşkırıklığına uğrayanlara başkanlık edeceksin.

Savaş geleneğine göre; Sassani savaşçılarını Hükümdar'ın temsilcileri önünde geçit resmi yaptılar ve her biri muazzam hasır sepetlere bir ok bıraktılar. Savaştan sonra, buna benzer bir törende sepetler açılacak ve böylece Hükümdar, ölü ya da tutsakların kesin sayısını öğrenmiş olacaktı.

Edessa Savaşı'nda büyük kayıp verilmedi. Yüzyılın iki büyük imparatorluğu arasında, herkese korku salan iki büyük ordusu arasında, olağanüstü iki adam arasında devasa bir savaş bekleniyordu. Şapur, Sassani İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu, Arabistan Çölü'nden Hindistan'a kadar uzanan toprakların asıl efendisi değil miydi? Valerianus, Romalılar'ın ilahi birleştiricisi, çöküşü önleyecek, şanlı fetihler ve refah çağını geri getirecek kurtarıcısı değil miydi? Her şey ustaca, titiz ve şanslı bir manevra ile sonuçlandırıldı. Hüzmüz'ün kumanda ettiği zırhlı süvariler, Harran yolundaki Roma ordugâhına saldırdıklarında, ele geçirilen ilk av, başkomutanı, sefer hazinesi ve kendisini izlemiş birkaç senatörle birlikte çadırının içinde bulunan Valerianus'un kendisi oldu. Komutanlarından yoksun kalan Roma ordusu, savaşmaya fırsat bulamadan yenilmiş oldu ve bazı piyade bölükleriyle bazı birlikler yok edildi. Gerisi, olanca hızı ile Fırat'ın öteki yakasına kaçmayı yeğledi.

Şapur zaferini yazı ve resimle kayalara kazdırttı. Yazı, imparator Valerianus'un "Germania'dan, Rhaetia'dan Noricum'dan ve Istria'dan... " ve de "Friky'a'dan, Fenike'den, Filistin'den, Arabistan'dan" gelen altmış bin kişilik ordusunun parça parça edildiğini söylüyordu. Bir kabartma, Şapur'u at sırtında, sol eli kınından çıkmamış bir kılıcın kabzasında, sağ kolu, diz çökmüş, ağlamaklı başında henüz defne tacı ve Romalı giysisi içindeki Valerianus'u gösterir biçimdeydi.

Yenik İmparator'un yanında bir başka Romalı, Krallar Kralı'na bağlı olmasına karşın ayakta, kibirli bir havayla durmaktaydı. Cyriades adında bir dönek subaydı bu. Zafer anıtında yer almayı hak etmişti çünkü Valerianus'u yakalayıp, bu kadar kolay bir yengiyi sağlamak onun yardımı ile gerçekleşmişti.

Bu değerli ihanetinin karşılığı olarak, Şapur'dan, Roma'nın yeni imparatoru olarak tanınmasını istemişti. Vaat yerine getirilmiş ve ele geçen Edessa'da büyük bir törenle tahta çıkmıştı. Şapur, zaferine zafer katarken Doğu'daki Roma eyaletlerini üçüncü kez işgal ettiğinde, yerel yöneticilerin

ona bağıllık yemini etmelerini istemiş, boşa zaman harcamıştı. Adı Cyriades olan bu subay kendini asla kabul ettirememişti. Birkaç ay sonra Sassani kuvvetleri geri çekildiklerinde, o da onlarla birlikte gitme zorunluluğunu duymuştu. Mesleğini, Ktesiphon'da, kukla saraylılar arasında sürdürecekti. Tarihin unuttukları arasına katılmadan önce...

İmparator Valerianus da, ömrünü Sassani topraklarında tamamladı. Şapur, bu tutsaklığı pahalıya ödetmek istedi, üstelik Roma'da, tutsak imparatorun oğlu iktidardaydı. Ancak oğul, her görüşmeyi reddetti, hiçbir pazarlığa yanaşmadı, bir insan için, o insan öz babası da olsa, bir eyaleti fidye olarak vermeyi kabul etmeyeceğini ya da devletin hazinesini boşaltmayacağını bildirdi. Senatörlere büyük bir özveri diye sunduğu bu davranışı, alçaklık ve baba katilliği olarak karşılandı.

Şapur, tutsağından bir yarar sağlayamayacağını anlayınca, Valerianus'u ve diğer tutsakları Persis'e göndertti. Özel bir ayrıcalık da tanımadan ama aşırı bir acımasızlık da göstermeden... Düşük imparator son günlerini orada geçirdi, söylendiğine göre, galibine karşı, oğluna beslediği hislerden çok daha iyisini besleyerek...

Krallar Kralı ona Karun Nehir'i üzerinde, Beth-Labat'tan az uzakta, bir barajın yapımı sorumluluğunu vermişti. Yanındaki askerleri işçi olarak çalıştıracaktı. Bu işe dört elle sarıldı. On yedi yüzyıl sonra, bu yapıt hâlâ ayakta. Band-el-Ka'ısar yani Sezar'ın Bendi diye bilinmektedir.

* * *

Edessa Savaşı'nın öteki mağlubu Mani oldu. Şapur ona son bir şans tanımış, o ise yakalayamamıştı. Hükümdar'a, servet elinin altında, zafer yakınında hiç korkmadan saldırı emri verebilirsin demesi gerektiğinde, içindeki tanrısal ses susmuştu. Yıldızlar ve kehanetler aracılığı ile de olsa, hatır sayamayacağı durumlar vardı. Müritlerine: "Gerekliyse imparatorluğa, gökyüzü yasalarına isyan et ama kendine, bilgelik ve tanrısalıktan bir parça olan içindeki ışığa sadık ol" diyen o değil miydi?

Oysa idealler, hiçe sayıldıkları için ölürler; öğretiler ise, hükümdarlarla varılan uzlaşmalar, müritlerin ihaneti sayesinde yaşarlar ve gelişirler.

Her dinin kendi tümenleri olmuştur. Ama Mani'nin olmadı. Çağını mı şaşırdı? Gezegenini mi şaşırdı?

IV

Sassani kralları, Büyük İskender'i taklit etmek gayretkeşliği ile fadh sıfatından çok kurucu sıfatını yeğliyorlardı. Antik çağ dünyasına, nice "İskenderiye'ler armağan etmemiş miydi İskender? Şapur da zaferini aynı biçimde ölümsüzleştirmek istiyor, işgal ettiği topraklarda kendi adıyla anılan benzer kentlerin kurulmasını düşlüyordu. Önemsiz bir zafer kazansa bile, yeni işgal ettiği yere, "Şapur'un Zaferi", "Şapur'a Saygı " ya da "Yiğit Şapur" adını verdiği bir kentin ilk taşını koymakta ısrar ederdi. Oraya yerleşmek isteyenlere unvan, ayrıcalık, bağışıklık dağıtır, bir veya iki yıl sonra bu kentten geçecek olsa, yapımın yavaş ilerlemesine öfkelenirdi; taktığı yüce isim, içinde bulunduğu anın güvencesiymiş gibi!

Seferler birbirini izliyordu. Zaferler birbiri ardından geliyordu. Sevgililer gibi bunlardan her biri, bir öncekinin görkemini kıskanıyordu. Kurulur kurulmaz terk edilen, sonsuzluğa adaylığını koymuş nice kent, yine bağ bahçeye veya odağa dönüşüyordu. Sadece üzerine bir taş ile işaret konuluyor ve arkeologların kazılarını beklemek üzere, tarihe gömülüyordu.

Edessa yakınlarında, Valerianus'un tutsak düştüğü yerde kurulan yeni metropolün yazgısı da böyle oldu. Savaşın ertesi günü, kenti kutsamak için bir tören düzenlendi. Kazığa bağlanmış, soluğu kesilmiş, başına neler geleceğinin bilmezliği içinde, törenin belki de kurban edilmesinin başlangıcı olacağı korkusu çeken tutsak imparator, nazarlık gibi oradaydı. Boynuna gümüş bir zincir dolamışlardı ve bir ucu Şapur'un tahtının ayağına kadar gidiyordu.

Tören alayı ile gelen müneccimler, ayini yönetiyorlardı. Tütsüler, danslar, aşına kulakların fark ettiği Avesta ezgileri, imansızları yola getirecek olan büyümlü mırıltılar, her biri müneccimlerin kafasında kayıtlı bulunuyordu. Orada bulunanlar kendilerinden geçmişlerdi.

Vaaz vermek, müneccimbaşı Kartir'e düştü. Ahira-Mazda'ya, ona tapınanlara ve onların arasında en büyük, en soylu, en dindar, en düşünceli olana zafer bağışladığı için şükretti.

— İrkımızı bu zafere ulaştıran ve imansızları perişan eden yüce kişiye çan olsun!

— çan olsun!

— Bu zaferle, geçmişteki bütün hükümdarların üstüne çıkan yüce kişi çok yaşasın!

— Çok yaşasın!

Hükümdar, gururlu, bu zaferi ve bu alkışları hak ettiğinden emin, yüzü ışıldıyordu.

Ancak vaiz bıktırıcı olmaya başlamışa.

— İmparatorluğın Yüce Efendisi, Gerçek Din'in bilgece sözleri yerine, sapıkların, münkirlerin, hainlerin yavelerini dinlemiş olsaydı, tanrı korusun, bizi ne beklerdi o zaman? Doğruyu yanlıştan ayırmasını bilen yüce kişiye şükürler olsun!

— Şükürler olsun!

Mani'nin gözleri, koruyucusunun gözlerini aradı. Bir hareketiyle ya da yüzünü ekşitmesiyle Kartir'i susturabilirdi. Ama şapur'un gözleri, müneccime dikilmişti, onu ilk kez sıkılarak dinlemiyordu.

Cesaretlenen müneccimbaşı daha da coştu:

— Yüce karar sırasında akılları karıştırmaya kalkışan zehirli ağızlara lanet olsun!

— Lanet olsun!

Hükümdar'ın yüzünde hâlâ kızgınlık belirtisi yoktu. Babilli tam karşısında yalvarırcasına, isyan edercesine istediğı kadar baksındı. Tıpkı ölüm saati geldiğinde onca anının zihinden geçişi gibi, dostluklarından nice görüntü, itiraflar, vaatler, sırdaşlıklar, dünyayı birlikte kucaklamaları, müneccimlere karşı ortak tutumlar, gözlerinin önünden geçiyordu. şimdi de bu suskunluk ve o kaçan bakışlar!

— Hanedanın ve Gerçek Din'in düşmanı sapkın haine lanet olsun!

— Lanet olsun!

— Yüce varlıkların ayaklarına dolanan zararlı hayvanlara lanet olsun!

— Lanet olsun!

Birden bir ses, bir gürleme duyuldu:

— Medyalı münecim, hakaretlerini duymamak için, padhamını ağzına tıkamam mı gerekiyor?

Konuşan Şapur değildi. Hele Mani hiç değil. O böyle konuşmazdı. Kartir aniden söylevine ara verdi. Gözleriyle çevresini taradı.

— Bakıp durma, dedi gürleyen ses. Benim, Hürmüz, seni ben susturdum! Dün, tan vakti dövüşen de bendim, ben, Yüce Şapur'un oğlu! Ağzına pelesenk ettiğin o zaferi kazanan benim, benim derebeylerim, benim silah arkadaşlarım. Şehit düşenler de onlar. Sense, aşağılık intikamın için onları alet ediyorsun. Siz zaten böylesiniz Medyalı münecimler! Leş kargaları gibi, cesetlerine atılmak için, savaşçıların ölüm kulelerine asılmalarını bekliyorsunuz. Efendimizin yüce himayesine aldığı bir adama karşı bu kadar rezil sözleri, onun yüce huzurunda nasıl söyleyebiliyorsun?

Gözleriyle yalvarmak sırası şimdi Kartir'e gelmişti.

Sonunda Şapur işe el koymaya karar verdi. Onun bir işareti üzerine taht görevlisi eğildi, dinledi sonra da Hükümdar'ın sözlerini nakletti:

— Kavga değil kutlama saatidir. Oğullarımızın otuz üç kuşak övünecekleri bir zafer kazandık. Efendimiz, on gün sürece orduda ve bütün İmparatorluk'ta şenlik yapılmasını buyuruyor. Herkes boş rekabetleri ve ters bir zamana gelip söylenen yaralayıcı sözleri unutsun! Efendimiz bu mutlu günde hepinize merhametli davrandı ama diliniz bundan böyle kulaklarını rahatsız etmesin.

Bütün saraylılar yere kapanmıştı. Sadece Valerianus ayaktaydı, zincirler içinde ayakta.

Mani'nin, kendisini, saltanatının en görkemli zaferinden neredeyse yoksun bıraktıracak tutumunu, Şapur affedemiyordu. Mâni de Şapur'un, Kartir'in sözleri karşısındaki suskunluğunu! Aralarındaki dostluk bağları kopmuştu. Aslında dostlukları doğal değildi, hesaplı kitaplı bir dosduktu. Gene de Krallar Kralı'nın, Babilli'nin ideallerine sürekli duyarsızlık gösterdiğini söylemek doğru olmazdı. Çıkar ortaklığı mı? Umut kesişmesi de denilebilir. Ve de gerçek bir sevgi.

Zaten, bu sevgiden bir iz kalmış olmalıydı. Aralarındaki bağın kopmasına karşın, Hükümdar asla Mani ve yakınlarından himayesini

esirgememişti. Mani'nin seçilmişlerinden biri, müneccimler mahkemesince sapkınlık veya dönmelikle suçlanıp mahkûm edildiğinde, müritleri bir kentten kovulup evleri yakıldığında -ki bu olaylar giderek sıklaşıyordu. Babilli, yakınlarından birini acele Sadarete ya da imparatorluk sarayını yöneten Darbadh'a gönderiyordu. Krallar Kralı, haberi alır almaz, Mani'yi koruduğu fermanı herkesin huzurunda açıkça anımsatıyordu. O zaman baskı kalkıyordu, imparatorluğun başka yörelerinde, başka biçimlerde tekrar başlamak üzere... Hiç kuşkusuz Hükümdar, geçmişte oğlu Behram'a yaptığı gibi, ibret verici cezalar verebilir ve baskıları hafifletmek yerine bunları temelinden yok edebilirdi. Ancak himayesi hızını kaybetmişti. Bu davranış, onun yaşlanması kadar küsmesine de bağlanabilirdi.

Mani de artık saraya gitmiyordu. Ktesiphon'da pek az kalıyor, imparatorluğun içinde Tanrı'nın Habercisi olma görevine devam ediyordu. Genellikle, Hürmüz'ün bulunduğu Ermenistan'da kalıyordu. Babilli, Krallar Kralı tarafından kabul edilmeyi artık istemez, Şapur da onu çağırmas olmuştı.

Gene de bir istisnası olmuştı. Bir görevli, Beth-Lapat'taki kışlık sarayında bulunan Hükümdar'ın kendisini çağırdığını iletğinde, Mani Susa'da bulunuyordu.

Mani, gezisine ilk kez çıktığı kenti özlemişti. Kento tarihte, incil'deki adıyla anılıyordu ve kerpiçten yapılma gülünç surlarını her yağmurdan sonra onarmak gerekiyordu. Surların dışında, kentin alçakgönüllü zenginliğinin kaynağı olan fıstık bahçeleri uzanmaktaydı, imparatorluğun Efendisi'nin taşanları artık sadece bir söylenti değildi ama kentin yerlileri böylesine bir mutluluğa inanmaya pek cesaret edemeseler de bu söylentiye gurur ve sevinçle tekrar edip duruyorlardı.

Babilli tekrar geldiğinde kenti tanıyamadı. Eskisinden ne kalmıştı? Her tarafı delik deşik, yıkılmış, yığılmış, kararmış bir tuğla birikintisi! Çevresi ise sonu gelmeyen bir şantiye, saraylar, ahırlar, kenarlarında cılız ağaçlar bulunan kaldırım taşlarıyla döşeli yollar, kışlalar ve hepsini içine alan, teftiş görecekmış gibi beyaza boyanmış kuleli duvarlar.

Kentin yeni adı Gundeşabur idi. Yani resmî adı buydu, yerliler böyle denmesinden hoşlanmıyordu. Onlar için kentlerinin adı her zaman Beth-Lapat olarak kalacaktı. İşleri düştükçe gittikleri yeni kente gelince, orayı da mimarının adıyla anarak "Bil" diyorlardı. Alaylı ve öfkeli bir adlandırma! Ama hiçbirini bunu, Krallar Kralı'nın önünde söyleyemezdi.

Beth-Lapat'lıların sevimli gururları, düşmanlığa dönüşmüşse, bunun iki nedeni vardı. Önce askerler. Her gece sokaklara dökülen sarhoş takımının yanı başında, aileler nasıl barınacak, dürüst ticaret nasıl yapılacaktı? Sonra da Krallığın büyükleri. Hükümdar kent ile ilgili tasarılarını açıklar açıklamaz, prensler, bakanlar, yazmanlar, aşiret ileri gelenleri, düşük fiyatla en iyi yerleri kapatmışlardı. Başkent, Hükümdar neredeyse, orasıydı. Saraylılar peşinden giderdi, uğultuları, entrikaları, ayrıcalıkları ile...

Şapur'un emrettiği saray yirmi ayda tamamlandı. Gerçi şantiyelerde binlerce hükümlü çalışmıştı. Ama onların yanı sıra, çoğu Nizip'te, Hatra'da, Singare'de ve daha pek çok kentte Sassani birliklerince Roma sınırlarında tutsak edilen yetenekli zanaatkarlar, duvar ustaları, döşemeciler, marangozlar, nakkaşlar, dokuyucular vardı. Zorla getirtilen bu çalışkan ustalar sayesinde saray, Ktesiphon'dakiyle iftiharla kıyaslanıyordu. Belki sadece taht odasının tavanı daha alçaktı. Ama daha ince bir işle süslenmişti ve ışık geçiren delikler tavana öylesine ustaca ve incelikle yapılmıştı ki, günün her saatinde güneş ışınlarını geçiriyor, göz kamaştırmadan bütün renkleri veriyor, sıcaklık vermeden aydınlatıyor ve sürekli taze hava geçiriyordu.

Mani, saraya gitmeden önce eski kentteki, şimdi müritlerinin toplandığı ibadethanesine gitti. Duvarlar, yerli ressamın tarafından, sanatı daha o tarihte bir okul olarak kabul edilmiş Mani'nin uslubu ile resmedilmişti. Sunak yerine kullanılan arka bölümde, rahlelerin üzerinde üç kitap, gökyüzüne açılmış avuçlar gibi duruyordu. Mani duasını ve vaazını bitirdiğinde, insanlar Hükümdar'a iletmesi için uzayıp giden şikâyetlerini anlattılar. Mani çaresizlikle içini çekti: "Kralların aşkı, nefretleri kadar yıkıcı " diye mırıldandı. "Kimsenin içmediği suya ne mutlu! Yollardan uzaklarda çiçek açan ağaca ne mutlu! Ama mutluluğunu nasıl bilecek?"

Hükümdar, Mani'yi alçak kapılı bir odada kabul etti. İlk kez karşılaştıkları odanın tıpa tıp aynı idi. Hükümdar'ın dizlerinde yün bir örtü vardı. Uzun dalgalı saçları ve sakalı gizlenen yaşlılığın o kızılımsı rengindeydi.

İlk sözleri, Krallar Kralı'nın dilinden çok yazmanların resmî diliyle söylenmişti. Belki böylece buluşmanın heyecanını gizliyordu:

— Geleneğimize göre, her hükümdar resmini, saltanatının en usta ressamına çizdirir. Onun sen olduğun söyleniyor Babilli hekim. Elin hâlâ sağlam mı?

— Elim hâlâ söz dinler.

— Nasıl yapacağını görmem için, seleflerimin resimlerini getirdim.

— Benim kendime özgü çizimim var?

— Elinin söz dinlediğini duyduğumu sanıyorum.

— Kafam çizer, elim uyar. Herhangi bir ressam da eski resimleri taklit edebilir ama o zaman hükümdarın birini diğerinden sadece sakalının ya da tacının boyu ayırır. Efendimiz kendisini olduğu gibi, çizgilerin sadece kendisini ortaya çıkarttığı ve çizgilerin altındaki değer anlaşılabileceği biçimde çizmemi istiyorsa, kendi tarzımda çizerim.

— İstedığın gibi yap! Poz vermem gerekecek mi yoksa çizgilerimi hatırlıyor musun?

— Belleğim görüntüleri muhafaza eder, ama gözlerimin gördüğü görüntüler değildir bunlar.

— Beni anılarındaki görünüşüme göre resmetmen belki daha iyi olurdu ama yüce atalarımın geleneği bu değil. Poz vereceğim.

Böylece, Şapur, yedi gün boyunca günde iki saat tören giysileriyle poz verdi. Hareketsiz. Sessiz.

Mani de tek kelime söylemedi, işini bitirdiğinde Hükümdar'a gösterdi. Acı bir gülümsemeyle:

— Ne yazık ki şimdi böyleyim, dedi.

Mani'nin hayatının bu aşamasında bir ayraç açmak gerekecek. Kendisi de muamma olan bu aşama, belki daha eski bir muammanın anahtarı olacak.

Bir vakitler bir kraliçe varmış, masallar böyle başlamaz mı? Güzel, zengin, bilgili, hırslı, müthiş zekiymiş ama hiçbir ilacın iyileştiremediği bir hastalığı varmış. Günün birinde kardeşine dert yanmış, o da kervancılardan duyduğu Babilli hekimin mucizelerini anlatmış. Kraliçe onu görmek istemiş ve hemen o gece rüyasında yüzünü görüp, sesini duymuş. Uyandığında iyileşmişmiş. Ve dinini değiştirmiş.

Manici metinlerde böyle yazılıdır. Peygamberlerin yaşamlarında binlerce benzeri mucize olmuştur, genellikle aynı öykü değişik insanlarla anlatılır. Sanki efsanelerin kaynağı aynıdır ve bir yüzyıldan ötekine, bir ulustan diğerine, bir dinden diğerine aktarılıyormuş gibidir. Ama ara sıra,

içinde bir gerçek payı bulunabiliyor, gerçek bir olayın süslenmiş yansıması olabiliyor.

Artık bugün, kraliçenin adının Zenobe, ülkesinin Palmyra olduğu, Mani'nin dinine girdiği ve onu Mısır'a ve daha da ötesine yaymak istediği biliniyor. Acaba hangi rastlantının sonucu olduğu biliniyor mu? Ne denilirse denilsin, kaybolup giden gizler var. Uzun süre, sarayında filozofları, Yahudileri, Nâsranî'leri kabul eden, başkentinde bütün dinlerin bütün tapınaklarının açılmasına izin veren çöl kraliçesinin dini nedir diye merak edildi. Bu hoşgörülü soluk, Mani'nin soluğu idi.

Palmyra, onun yaşadığı yüzyılda, sadece zengin bir ticaret merkezi değildi, dünya merkezi olmaya bakıyordu ve neredeyse on yıl süreyle Roma'yı ve Ktesiphon'u gölgede bırakacaktı.

Doğu ve Batı imparatorlarının ortak rakibi Kraliçe Zenobe'yi, Mani davasına kazandırmıştı. Özgür bir ülkenin, özgür kraliçesi, yolculuğunun son aşamasında, iki devin yasasına boyun eğmek zorunda kalacaktı.

Ancak adı, fatihlerin isimlerinden daha ışıklı oldu.

Zenobe'nin yenilgisi ile Şapur'un ölümü arasında birkaç hafta var. Mani, iki doğrudan birini seçme durumunda kalmış olsaydı, ikilem biterdi.

Yıl 271 idi. Babilli o tarihte elli altı yaşında idi. Çok mu çekmişti? Zayıf mıydı? Yaralı mıydı? Azmi olduğu gibi kalmıştı.

V

Tellallar, Ktesiphon sokaklarına çıkıp, Tanrı'nın, kralın sağlığının düzeltilmesi dışında başka iyileştirmelerle meşgul edilmemesi ve Tanrı lütfunun dağılmaması için, halktan kimsenin önümüzdeki günlerde hekimlere gitmemesi gerektiğini ilan ettikleri zaman, Krallar Kralı Şapur'un ölmekte olduğu anlaşılmıştı.

Ertesi günü yas ilan edildi. Resmî, saygılı ama gözyaşsız, üzüntüsüz. Avesta'ya göre ölüye ağlamak, Selâmet'e inanmamaktır, imansızlığın en adi

göstergesidir. Hatta dindarlar neşeli görünmekteydiler çünkü hükümdarları, bir kutsal varlık olarak ahrette daha çok ayrıcalığa sahip olacaktı.

Hükümdar, ölülerin burnuna hoş geldiği söylenen ardıç tütsüsünün kalın dumanı arasında, tahtın yanında yatmaktaydı. Akşam olmadan, bir kulenin tepesine konulacak ve akbabalara sunulacaktı. Toprak asla, çürümüş bir bedenle kirlenmemeliydi. İmparatorluğun Yüce Efendisi'nin kemikleri beyazlaşınca kadar temizlendiğinde, müneccimler onu, tabut yerine geçen sandıklara koyacaklardı.

Hükümdar, saraydan son bir kez çıkmadan önce üç adam, taht odasının yanındaki odada toplandı. Devlet işleri ile uğraşan üç sınıfı, müneccimleri, savaşçıları ve memurları temsil ediyorlardı. Hükümdar her birine eliyle mühürlü bir zarf vermişti ve taht hakkının mirası ile ilgili isteklerini bildirmişti. Üzerinde değişiklik yapılmasını önlemek amacıyla, birbirinin eşi, çoğaltılmış üç belge idi.

Vasiyet, son ana kadar sır olarak kalmıştı. Yazılış biçimi her zaman birtakım usullere uyardı da, içeriği sadece hükümdarın arzularını gösterirdi. Bu istek bazen "dürüstlük", "yiğitlik", "dindarlık " gibi nitelikleri saymaktan ibaret olurdu, o zaman kast temsilcileri, bu isteklere en çok uyan hanedan üyesini seçmeye çalışırlardı; anlaşılmadıkları taktirde, son söz, "meleklerle danıştıktan sonra" müneccim başının olurdu. Kutsal metinlerde yazılı olan ve imparatorluğun kurucusu tarafından onanan yöntem buydu.

Şapur'a gelince, herkes sağlığında halefini seçeceğini beklemişti. Hatta onu iktidarına ortak edeceğini sanmıştı. Tıpkı kendinden önce Ardeşir'in yaptığı gibi. Herhalde o dönemden kalma acı anıları vardı. Babasıyla aralarına sinsi bir düşmanlık girmiş ve Ardeşir, oğlunu halefi ve ortağı ilan ettiği andan itibaren, gözlerinde kendi ölümünü okuyormuşçasına ondan nefret etmişti. Şapur'un da aynı deneyi yaşamaktan korktuğu söylenebilir.

Belki de seçeceği kişi hakkında, son ana kadar kararını verememişti. Son hastalığı sırasında, üç seçiciyi çağırıp ellerindeki belgeyi alarak, gönlündeki değişimlere uygun bir yenisini verdiği söylenmiyor muydu?

Taht odasında, asılı tacı örtmesi için, perde kapalı idi. Genelde ziyaretçilerin secde ettikleri yerde, bir kaide konulmuş ve Hükümdar'ın başının yüksekte durması sağlanmıştı. Çevresinde tütsücü ve duacı müneccimler vardı. Saraylılar her zamanki yerlerindeydi. Halk dışarıda, sarayın bahçelerinde, parmaklıkların yanında toplanmıştı. Kentliler,

güçlülerin gizlemeye çalıştıkları telaşlı hallerine bakıyor ve yeni hükümdarın adını tahmin etmeye çalışarak eğleniyorlardı.

Sonunda seçicilerin kapısı açıldı. Üç seçici, rütbe sırasına göre çıktı. En önde müneccimbaşı Kartir, sonra savaşçıların başkomutanı ve nihayet baş yazıcı. Her biri ellerinde, mührü açılmış, silindir biçiminde bir parşömen kâğıdı tutmaktaydı. Aynı anda yuvarlayıp açtıkları kâğıdı sadece Kartir yüksek sesle okumaya başladı. Yanındakiler, ellerindeki metine bakarak, söylenenleri doğrulamaya çalışıyorlardı.

— "Ben, Ahura-Mazda hayranı, İran'ın ve İran dışı ülkelerin Krallar Kralı, Yüce Ardeşir'in oğlu Şapur, adını sayamayacağım kadar ülke fethettim ve aine özveriyle hizmet ettim. Tanrı hatıramı daim kılsın!

"İmparatorluğumun göksel katına, şanlı seleflerimin yanına ulaşmaya hazırlandığım şu sırada, krallık asası ile tacını, hanedanımızın en layık üyesi sevgili oğlum..." Müneccim boğazını temizledi, sessizlik daha da yoğunlaştı:

— "...sevgili oğlum, Ermenistan Kralı yüce Hürmüz'e devretmeyi kararlaştırdım. Aynı yiğitlik mertebesine ulaşmasını..."

Son sözler, alkış tufanı arasında kayboldu. Saraylılar prenslerin bulunduğu yerden başka bir yere bakmaz olmuşlardı. Önce, içgüdüsel olarak öne doğru iki adım atmış olan yeni hükümdara, sonra ağabeyi Behram'a. Behram, yanındakinin omuzuna yaslanmıştı. Kartir ile aralarında kısa bir bakışma olmuş, müneccimbashının yüzü, çaresizlikle kasılmıştı.

Mani de bayılmak üzereydi ama başka nedenlerden... O ana kadar, imparatorluğun diğer vatandaşları gibi tahta Behram'ın çıkacağından emindi. Behram son zamanlarda babasına yakın olmuş, müneccimlerin desteğini kazanmış oysa uzaklardaki Ermenistan Krallığı'nda yarı sürgün yaşayan, Krallar Kralı ile araları bozulmuş olan Hürmüz, ölmekte olduğunu duymasa, gelmeyi bile düşünmemişti.

Daha o sabah yaşlı Hükümdar'ın öldüğünü haber alan Mani, dünya çevresinde dönüyor gibi olmuştu. Önceki haftalarda, Şapur'un hastalığı fırsat bilinerek, başkent de dahil olmak üzere baskılar artmıştı. Gayretkeşlere karşı son sığınak olmasına karşın Şapur, sözüne sadık kalmakla birlikte, fazla heyecan göstermemişti. Babilli, saraya gitmeden önce kaygılarını göksel "İkizi"ne aktarmış, o da gönlünü ferahlatmaya kalkışmamıştı. "Son yakınsa, demişti katlanmak gerekir ve müritlerini buna

hazırlamak gerekir. Sen sadece çağında yaşayanlar için mi yazdın, çizdin ve öğrettin?"

Ama işte, karabasan artık bitiyor, umut yeniden doğuyordu, Kartir'in ağzından çıkan -şu feleğin cilvesine bak!

Sözler sayesinde: "Sevgili oğlum yüce Hürmüz... "

Öfkeli münecim hiçbir aykırı davranışta, bulunmadan ayine devam etti:

— Melekler, hükümdar olarak yüce Şapur'un oğlu yüce Hürmüz'ü belirlediler. Ona itaat edin yaratıklar! Bayram edelim!

Seçilen Prens'e yaklaşması için işaret etti, elini tuttu ve yüksek sesle sordu:

— Yüce Varlık'tan Viştasp'ın ve Ardeşir'in canlandırdıkları Zerdüş dinini kabul ediyor musun?

— 'Tanrı'ya hizmet edeceğim ve vatandaşlarımın iyiliği için çalışacağım.

Yeni Hükümdar tahtın yanına götürüldü, acele bir tören yapıldı, görkeme kaçılmadı, iktidar boşluğunu kısa tutacak kadar şanlı oldu. Asıl büyük tören, taç giyimi sırasında, başka yerde yapılacaktı. Geleneğe göre, yeni yılın başlangıcı olan Nevruz'da yapılırdı. Ktesiphon'dan uzakta, Sassaniler hanedanının beşiği Persis'te!

Ancak Hürmüz, iktidarı çoktan kazanmıştı. Vatandaşları ayaklarına kapandı. Behram da secdeye kapanmak zorunda kaldı ve kardeşi, taht basamaklarından çıkmasını isteyerek onu kucakladı. Saraylıların itiş kakışları arasında Mani hiç kımıldamıyordu. Dışarıda müritleri ve aynı umudu paylaşanlar sevinmek, şarkı söylemek ve kutlamak istiyorlardı. Yeni hükümdarı baba bilen Denag, gümüş teller bulunan örgüsünü sol yanına getirmişti... Sarayda bile, Haberci'nin dostlarının mutluluğu imparatorluğun ileri gelenlerini farklı etkilemişti.

Hürmüz bile, bu fırtınanın arasında bakışları ile, yalnız kaldıklarında "Hocam" diye çağırdığı insanı aramaktaydı. Ona baktı, usulca işaret etmek istedi ama Babilli sadece kendi içine bakmaktaydı. Bu mutluluk içinde kaygılı, işkence çeker gibiydi.

Adamları onu Şapur'un ölüsüne götürdü, tütsücüler dışında yanında kimse kalmamıştı. Kendisine onca yakın olmuş kişinin donmuş

izgilerinde, gözlerinin önünde oluşan sırrın anahtarını bulmak ister gibiydi. Bu nedenle uzun süre durdu, hiçbir ses duymuyordu, dalmıştı. Sonra yeni Krallar Kralı'na hiç bakmadan dışarıya süzüldü.

Saray görevlisi soluk solua ona yetişti. Hükümdar onu görmek istiyordu, ertesini gün, güneş doğarken.

— Hocamı ve dostumu şimdiden kayıp mı ettim? diye sordu Hürmüz onu karşılarken. D n Kartir'in vahşı suratu sanki seninkinden daha kıvanlı, ağabeyim Behram'ınki de sanki daha az  zg nd . Yoksa bütün zaferlerden mi  rk yorsun? Bütün mutluluklardan mı kuşku duyuyorsun?

Mani  zg n duruyordu. Gerçekten de  yleydi. Indus Nehri'nin kıyılarında ilk karşılaşmalarından bu yana Hürmüz ona, bütün dünya ile bozuşma uğruna, sevgiden başka bir şey göstermemişti.

— Ben, duyduğum büyük şaşkınlıktan ötürü böyleyim. Bana, Denag'a bütün yakınlarıma ve bütün imparatorluğa gökyüzü bir armağan gönderdi. Bizler, baskı döneminin başlayacağından korkarken, sevgi döneminin başladığını görüyoruz. Bundan büyük mutluluk olur mu?

— Göksel arkadaşın sana haber vermedi demek!

— Etmeme fırsat bırakmadı.

— Sürpriz sevincini senden esirgemek istemedi anlaşılan.

Elli yaşını geçmiş olmasına karşın Hürmüz' n gözlerinde, Babilli'nin büyük sevgi duymasına yol açan çocuksu bir saflık vardı.

— şimdi sürpriz olup bittiğine göre sevincini gösterebilirsin.

— İmparatorluğun Efendisi'nin bundan kuşkusu mu var?

Hürmüz gözlerini odada gezdirdi:

— Böyle konuştuğun ben miyim Mani? İmparatorluğun efendisiymiş! Herkesin önünde bana böyle seslenmen uygun, ama yalnız kaldığımızda imparatorluğun Efendisi olarak, benimle eskisi gibi konuşmanı emrediyorum. Bütün tanrılar adına söylesene, sana, dostluğuna, tavsiyelerine gereksinim duyduğum sırada benden gerçekten uzaklaşmak mı istiyorsun? Babam sana "kaçak" derken haklıymış, gerçekten  yleymişsin. Ama benim onun kadar sabrım yok, onun kadar kendime hâkim değilim. Hemen şimdi bana şerefine üzerine ve seni Haberci kılan Tanrı adına, benim ömrümün sonuna kadar saltanatımın dostu, desteği, esin kaynağı ve ışığı

olarak kalacağına söz vermeni istiyorum. Bana cevap ver ya da yok ol, ne senin ne de yakınlarının adınızı duyayım!

— Hürmüz, sen, beni yeryüzündeki haksızlıklara karşı savunmuş olan dostsun. Ölümüm elinden olsa bile, lanetlemem.

— Sana vurmak mı? Kendi elimle mi? Krallar Kralı'nın gözleri buğulandı.

Geçmişte yaptığı gibi, Mani'nin elini alıp dudaklarına götürdü. Ama o sırada Krallar Kralı değildi.

— Göksel arkadaşın benden çekinmeni mi söyledi?

— Hayır Hürmüz, adını söyleseydi, kaygılanmazdım.

— Şimdi kaygıların var mı?

— Senden asla şüphe etmedim.

— Şüphe devri geçti Mani. Kararsızlık günleri de. Bu akşamdan itibaren tellallara, Krallar Kralı'nın Mani dinine girdiğini ilan ettireceğim.

— Hayır Hürmüz! Baban ve ben işte burada yanlış yaptık. Ben ondan çok şey bekledim, o benden çok şey bekledi. Bu mantıklı bir yol değil. Gün gelir, bana kral gibi karar verdirmek istersin, ben de sana Haberci'nin kuruntularını kabul ettirmek isterim. Kırgınlık olur, birbirimize yabancı, belki de düşman oluruz. Hiç istemediğin halde sevdiğini öldürmeye kalkışırsın sonra da içtenlikle arkamdan ağlarsın. Tanrı, ikinci kez başarısız olmamı affetmez.

— Bana bir gün ışık saltanatının Şapur döneminde olmayacağını söylemiştin, bende benimkinde olacağını ümit ettim.

— Söz konusu olan ne sensin Hürmüz, ne Şapur, ne de ben. Kabahat, içinde bulunduğumuz yüzyılda. Her yanıma kıskanç tanrıların çömezleri dikiliyor, bense hoşgörü tanrısının sesini yansıtıyorum. Benim dinim, daha uzun süre, bu dünyadan kopmuş bir avuç Seçilmiş'in dini olacak. İmparatorluk bu dini kucaklayamaz. Gene de her birimiz kendi rolümüzü oynarsak, birlikte çok iş yaparız. Adil yönetirsen, vatandaşlarının iyiliği için çalışırsan, yemininde söylediğin gibi bütün dinleri koruyacak olursan, ben de müritlerimle birlikte uluslara ışığı öğretirim.

— Bu, dost olmamıza engel mi?

—B en büyük Ermenistan Kralı'nın arkadaşı oldum, neden imparatorluğun Efendisi'nin arkadaşı olmayayım? Her istediğinde

görüşürüz, bu sabah olduğu gibi baş başa, dünyadan ve Işık Bahçeleri'nden söz ederiz, ve de resimden, tıptan, ezgilerden. Ama şimdi bu saraydan çıkacağım ve sadece Haberci olarak kalacağım, başka bir şey değil. Sen de Krallar Kralı olacaksın. Herkes kendi yoluna, kendine özgü silahları ve kendine ait yükleriyle.

Daha sonraki aylar, Manicilik imparatorlukta ve ötesinde görkemli bir gelişme gösterdi. Çok sayıda savaşçı, Kartir'in dogmasından şikâyetçi çok sayıda münecim, her sınıftan insan Seçilmişler'e, çömezlerine ya da basit dinleyicilerine katıldı. Haberci, gelişmedeki bu ani hızı anlayamıyordu. Hürmüz'ün eğiliminin belli olmasının katkısı çoktu, çünkü halk adaleti, bereket ve bolluk getirmiş uğuru ile yeni hükümdarı çok seviyordu. Hiçbir salgın hastalık, hiçbir afet olmamış, hiç açlık başgöstermemişti. Saltanatı iyi olacağı benziyordu.

Taç giyme töreni, hiçbir masraftan çekinilmeden hazırlanıyordu ama halkın şikâyet ettiği yoktu. Yoksullara, şenliğe katılabilmeleri için gerekli yardımın yapılmasına özen gösterilmişti. Hürmüz sabırsızlıkla Nevruz'u bekliyordu. Her sabah, kabul resmine başlamadan önce Mani'yi çağırıyor, bir gün öncesinin heyecanlarını, beklentilerini anlatıyordu. Persis'e birlikte gitmeyi çok istemiş ama Babilli özür dilemişti. Bu törende onun yeri yoktu.

Kent, iki yar arasında uzanan bir boğaz gibiydi ve Ardeşir ile Şapur, taç giyme törenlerini buradaki kayalara oydurmuşlardı. Kurucuların kazınan resimlerinin az ötesinde, düz ve kaygan bir kısım yeni hükümdarın, Sassani hükümdarlarının üçüncüsünün resminin kazılması için hazırды. Kutsal yol baştan aşağı halılarla kaplanmıştı. Duvarlar ise üzerlerinde hanedanın simgeleri olan güneş, ateş, ay, keçi, yaban eşiği, köpek, aslan ve domuz resimleri bulunan ipek kumaşlara bürünmüş üç adamın boy hizasına kadar kaplanmıştı. Tam ortada, kalabalığın ayrıldığı yerde bir peyke duruyordu. Peykenin üzerine boş bir taht konmuştu.

Her bir yandan bir tören alayı gelmekteydi. Birine, at üzerinde Hürmüz başkanlık ediyordu. Uzun saçları, miğfer biçiminde, üzerine bir küre konmuş bir tacın altında dalgalanmaktaydı, küreye yanlarından sarkan renkli kurdeleler bağlanmıştı. Sakalına geçirilmiş olan halka, altın ve inciyle bezeliydi. Hürmüz'ü, muhafız subayları, hanedan sülalesinden prensler, yakınları, bestekârlar ve saraylılar izliyordu. Karşı taraftan münecimler geliyordu, başlarında Kartir ile... Kısa bir süre sonra, Tanrı adına, Ahura-Mazda adına, Hükümdar'a yüce görevi o verecekti.

Her iki tören alayı ağır adımlarla ilerliyor, şenlik uzuyordu. Süsler, tüsüler, kokular, hep aynı nakarat. Hükümdar'ın yolunda söylenen ilahiler, müneccimlerin arkasında edilen danslar... En arkada, her zaman görülen kavgalar, zararsız kavgalar, kafa çekmeler. Karnaval usulü şatafat.

Atlar kafa kafaya gelene kadar bu böyle sürdü. Ani sessizliğe kadar. Kartir, sağ elinde kutsal krallığın simgesi kurdeleli halkayı, sol eliyle asayı tutuyordu. Hürmüz sol eliyle halkayı aldı ve sağ elini uzattı, işaret parmağı Ahura-Mazda'ya itaat edeceğini gösterir biçimde bükülmüştü. Sonra asayı aldı ve sıra, basit ölümlü olan Kartir'in, kutsallaşmış kişiye boyun eğmesine geldi.

Krallar Kralı atının dizginlerini salıverdi, müneccimbaşı yere atladı, dizginleri aldı ve alkışlar arasında Hürmüz'ü kendine çevirdi. Hükümdar gidip tahta oturdu. Kartir büyük bir resmiyetle ona altın kupayı sundu, Hükümdar, kupayı dudaklarına götürdü. Resmî tören bu hareketle son bulmaktaydı, iki tören alayı bu kez hızlı adımlarla geriye döndü. Ortalık yeniden ıssızlaştı. Hükümdar yalnız kalmıştı. Tek arkadaş olarak, elinde yelpazesi ile sağır ve yaşlı bir köle vardı. Karşısında, çevresinde ve biraz sonra da kendi içinde, ataları ve tanrılar ile baş başa kalacaktı.

Kupada, tanrıların iksiri haoma vardı. Bir gece önce Kartir ve yardımcıları tarafından bin yıllık bir geleneğe göre hazırlanmıştı. Haoma, temizlenmiş ve kutsanmış bir havanda toz haline gelinceye kadar dövülmüştü. Sonra süt ve sadece yüksek rütbeli müneccimlerin sırrını bildikleri otlarla karıştırılmıştı. Eskiçağ Hindistanı'nda ve İran'da kutsal bir içkiydi ve bunu içen ilahi kişi gizemli bir kendinden geçişle öteki tanrılarla özdeşleşecek duruma gelirdi.

Hükümdar, haoma'nın etkisiyle titremeye başladı ama hiçbir ölümlü bu mucizevî titreyişleri yarıda kesme hakkına sahip değildi. Hükümdar, sayıklamaya başladı ama hiçbir ölümlü onun avaz avaz ya da mırıldanarak söylediklerini duyma hakkına sahip değildi, inananlar, hükümdarın atalarıyla kehanet üzerine konuştuğunu söylerlerdi.

Krallar Kralı, ilahi gücünü denerken, yaşlı, sağır kölenin gözleri önünde ruhunu teslim etti. Gece, halk ve görevliler Hürmüz şerefine kadeh kaldırırken, üç sınıfın temsilcisi toplanıp yeni bir Krallar Kralı seçtiler. Behram'ı. Müneccimlerin tercih ettiği kişiyi.

Zehirleyenlerin kim olduğu konusunda kim yanılabilirdi? Ama aynı zamanda kim, ceza verebilir, kim suçun kanıtını ortaya koyabilirdi?

Hükümdar'ın tanrı içkisini hazmedemediği, belki de içmeye layık olmadığı, belki de haoma'nın meleğinin taç giymesini onaylamadığı açıklandı. Cinayet, katillere bir de dayanak sağladı: Kartir öldürmek isteseydi, bunu bütün ülkenin gözleri önünde mi yapardı?

VI

Hürmüz öldürüldüyse, iktidara gelişi, münecim ile savaşçılara, Mani'nin zafer kazanacağı izlenimi verdiği içindir. Oysa Mani böyle bir zaferi hiç beklemiyordu. Denag umut içinde, mutluluktan uçarken, Mani dünyadaki ahlaksızlığın böyle bir yenilgiyi kabul etmeyeceğini anlatmaya çalışıyor, acı çekmekten, sabırdan, dirençten söz ediyordu. Şapur'un yanında geçen uzun yıllar ona, kurulan hayaller konusunda ihtiyadı olmayı öğretmişti. Haberci savaşları ve baskıları önleyemediğine, yüzyılın en güçlü hükümdarı kastlara kafa tutamadığına ve söz verdiği halde dini değiştiremediğine göre, büyük Sassani hükümdarı ile yapılan umut verici ittifak ne işe yaramıştı?

Mani, o olaylı yılda buruktu. Aynı zamanda bıkkındı. Son derece bilinçliydi. Hürmüz'ün saltanatı onun için, karanlık bir gökyüzünde geç gelen ve geçici olan bir aydınlıktı. Ölümünü haber aldığı anda üzüldüğü, kahrolduğu, öfkelenildiği halde yakınlarının sızlanmalarını önlemişti.

— Asıl büyük sınama şimdi başlayacak demişti, isteğim, hiçbirinizin, bedenimin daha kat etmek zorunda olduğu bu kısa yola benimle çıkmamasıdır.

Malchos uzaklaşmak istemedi. Ancak Mani kesinlikle Kloe'yi ve çocuklarını Tyr'e götürmesini emretti. Öz vatanlarına dönenler çok oldu.

Behram, taç giyip Ktesiphon'a geldiğinde, uşaklarından biri Mani'ye, kendisini ilgilendiren fermanı getirdi.

"Pattig oğlu, Parth ırkından, savaşçılar sınıfından, kendisi hekim Mani, Gerçek Din'e aykırı çeşitli düşünceleri yaydığı için, bugünden itibaren Mezopotamya, Ermenistan ve Persis topraklarından sınır dışı edilecektir..."

Sınır dışı edilmek mi? Sadece sınır dışı edilmek mi? Denag ve Mani'nin yanında kalmayı seçmiş olanların hepsi gelip omuzuna ve dizine dokundular sonra parmaklarını kendi dudaklarına götürdüler. Günlerden beri kaçmasını isteyen, kardeş katili Hükümdar tarafından katledileceğine inanan bu insanlar, ona yeniden kavuşmuş gibiydiler.

Üstelik Mani onlara kafa tutucu sözler söylüyor, sevindiriyordu. Mezopotamya, Ermenistan, Persis'i terk etmek, ama niçin sadece bu ülkeler? diyordu. Bütün imparatorluğu terk edecekti! Sassaniler'in gölgesinde fazlasıyla zaman kaybetmiş, bu topraklarda ömür tüketmişti. Şapur'u kızdırmamak için Palmyra'ya gitmek istememişti. Ne Mısır'a ne Axoum'ların ülkesi Habeşistan'a. Artık kralların vaatlerine kanmayacak, gidecekti. Önce, zengin toprağına şöyle bir ayak bastığı Hindistan'a gidecekti. Sonra Tibet'e, Turan'a, Kaşgar'a, Çin'e.

Sınır dışı edilmek mi? Onu bir imparatorluğa, bir hanedana bağlayan sinsi başbelalarından kurtulmak demek daha doğru.

En sadık yakınları ile yola çıktı Mani. Kaçan bir hükümlü gibi değil, bir fatih gibi. Sadece uyku saatlerinde duruyor, her konaklamada, geçmişte olduğu gibi, onu konuk etmekten onur, kaldığı için de minnet duyan bir ev buluyordu.

Doğu'ya yönelmiş, Kengavar ile Ekbatana'ya geçmiş, kervan yolunda Abarşhar'a giderken, gün ortasında, bir akarsu kenarında mola verdiği sırada, "İkiz"i ile yüz yüze geldi.

— Koşuyor, koşuyorsun, dedi öteki. Bezginliğinden böyle kaçabileceğini mi sanıyorsun?

— Mesajımı henüz ulaştıramadığım bu ülkeleri keşfetmekte acele ediyorum. Bana dememiş miydin...

— Hayır Mani, geç oldu. Yolunu kaybettin. Geri dönmelisin.

— Kovulduğum yerlere mi?

— Adının en çok saygı gördüğü kentlerden geçeceksin. Kerha, Sus, Kholassar... insanlar her yerde yoluna çıkacak, kadın-erkek binlerce insan seninle gelmek isteyecek. Onlara sadece şunu söyleyeceksin: Bana bakın, yüzüme iyice bakın, çünkü beni bu görüntümle bir daha görmeyeceksiniz.

Kholassar surlarının dibinde, Sus kapısının iki yanında, kalabalık üst üsteydi. Veda sırasında her zamanki kalabalık. Bir gün önceki şenlik, şimdi gözyaşlarına dönüşmüştü. Haberci ve ardından yanındakiler geçti. Onları, tan vaktinden beri bir süvari mangası beklemekteydi. Subay yaklaştı:

— Pattig oğlu Mani'yi Krallar Kralı Yüce Behram'ın yanına götürme emri aldım.

— Efendin nerede bulunuyor?

— Yazlık sarayında.

— Beth-Lapat'ta mı? Gezim tam orada son buluyor. Git efendine, Mani'nin yolda olduğunu söyle.

Babilli, karşı koyan bir tavırla konuşmamıştı. Atının böğrüne bir topuk vuruşu ile, karşısındakine önem vermeden, yoluna devam etti. Karşısındaki afallayıp kalmıştı, bir dakikalık kararsızlıktan sonra, adamlarıyla birlikte gerisin geriye gitmişti. Asi Haberci'yi yakalamaya gelmişken, bir vaat ile yetinmiş durumdaydı.

Mani, Beth-Lapat'a özgür girdi. Müritleri ile dolup taşmış sokaklarda özgür dolaştı, sarayın parmaklıklarına, Hükümdar'ın dairesine kadar özgür ulaştı. Yaşlı bir yazman, nöbetçilerin bulunduğu holde önünü kesmekle yetindi, o da krala haber verinceye kadar oturmasını saygılı bir biçimde istemek için.

Behram, yakınlarıyla birlikte sofrada akşam yemeğindeydi. Yazıcı, yerlere kadar eğildi:

— Rahatsız ettiğim için beni affediniz yüce efendimiz. Mani geldi.

Hükümdar'ın ilk hareketi, ayağa kalkmak üzere dirseğine yaslanmak oldu. Ancak ebedî danışmanı Kartir ile göz göze geldi. Tekrar yerine oturdu.

— Efendimin onu görmek istediğini biliyorum. İçeriye alayım mı?

— İçeriye almak mı? Böyle ünlü bir kişiyi buraya kadar yürütmek mi? Ne affedilmez bir yaklaşım! Onu görmeye ben gideceğim.

Alayını yazıcı anlamamıştır diye ekledi:

— O adam, olduğu yerde beklesin! Yemeğimi bitirince görürüm. Hiç acelem yok.

Hükümdar, Mani'nin karşısına geçtiğinde bir hayli yemiş ve içmişti. Yıllar onu şişmanlatmış, yürüyüşünü hantallaştırmış, ancak Şapur'un doğal vakarına ve Hürmüz'ün sevimli rahatlığına sahip olamamıştı. Sol eliyle, "Sakaların Kraliçesi" diye adlandırılan yeniyetme metresinin omuzunu kavramıştı. Behram, kendisinden kırk yaş küçük olan kızı torunuyla evlendirmişti. İki adım gerisinde, müneccimbaşının sarı giysisi görülüyordu.

— Hoş gelmedin!

Behram'ın ilk sözleri bunlar oldu.

Hiç kuşkusuz Mani ona gerçek bir korku veriyordu. O da bunu saldırganlıkla örtmeye çalışıyordu. Babilli uzun süre, seilmeyen bu koca çocuğa baktı, acımasız olduğu kadar acınacak bu çocuğa! Hiç hırçınlık göstermeden yanıtladı:

— Hiçbir zararım dokunmadığı halde, bazı insanlar bana her zaman düşmanlık beslediler.

— Verdiğin zararları konuşmadan önce, söyle bakalım, hanedanıma ne iyilik ettin? Senin ne savaşa ne ava yararın dokundu. Hekim olduğunu söylüyorsun, kimseyi iyileştirmedin...

— Tedavi ettiğimi ve iyileştirdiğimi herkes biliyor...

— Babam Yüce Şapur seni saray hekimi yaptı ama ateşini ve acısını dindiremedin. Ölüm döşeginde seni istediğinde, gelmeyi uygun görmedin!

Demek Şapur kendisini son bir kez görmek istemiş ve birileri bunu öğrenmesini önlemiş! Böylesi bir hainliği kim yapmış olabilir Kartir'den, Behram'dan ve suç ortaklarından başka? Mani, bir tiksinti ve öfke dalgasının içini kapladığını hissetti ve kendine hâkim olmaya çalıştı. Sustu. Hükümdar, cesaretleterek devam etti:

— Ya kardeşim Yüce Hürmüz? Sen onun hekimiydin, arkadaşı olduğunu iddia ediyordun, fenalaştığında yanında değildin, senden istediği beraberliği ondan esirgedin. Belki çektiği ağırları hafifletebilirdin.

Kartir bile, buna değindiği, üstü kapalı bir itirafta bulunduğu için huzursuzlandı ancak Behram ona yatıştırıcı bir bakış fırlattı. Neden

korkacaklardı? Biri müneccimbaşıydı ve adaleti elinde tutuyordu, diğeri de hükümdardı.

— Cevap vermiyorsun! Mani iç çekti:

— Cevap bende değil başkalarında. Cevap onların kalplerinde ve ellerinde.

Daha fazla konuşmadı. Hürmüz'ün öldürülmesi soruşturulacaksa bile, böyle bir mahkemede yapılamazdı! Behram, Mani'nin böylesine imalı bir cevap vermesinden düş kırıklığına uğradı. Ona aşağılayarak baktı, sonra başka suçlamalara geçti:

— Krallar Kralı seni çağırttığında, hiçbir yerde yoksun. Ama şu veya bu ülkeye gitmeni yasakladığında, hemen kovulduğun yerlere gidiyorsun. Efendilerine tuhaf bir hizmet biçimi!

Mani, bıraktı konuşsun... gözlerinin önüne yeniden can çekişmekte olan ve kendisini çağırtan Şapur geldi, oysa başucundakiler duymamış gibi davranmışlardı. Üzücü ama aynı zamanda büyük huzur veren bir görüntü! İşte şu an Babilli, büyük Sassani'nin yanında geçen yıllarına acımaz oldu!

Behram söylenmeye devam ediyordu:

— Seni korumaya karar vermiştim, bana karşı geldin!

— Son bir gezi yapmamı emreden göksel bir sese itaat ettim.

— Göksel sesmiş! Öteden beri bunu iddia edersin! Tanrı neden seninle konuşsun? Koca İmparatorluk'ta, Krallar Kralı yerine neden bacağı sakat senin gibi bir zavallıyı seçsin?

Ta başından itibaren, Behram'ın her sorusunu yanıtlamadan önce Mani, birkaç saniye bekliyordu. Bu davranışı, yaptığı açıklamanın bu zavallıya değil, onun temsil ettiği otoriteye yapıldığını göstermenin kendine özgü biçimiydi. Ama bu kez, daha çok bekledi, gözlerini Hükümdar'ın gözlerine dikti:

— Tanrı'nın kendine özgü nedenleri vardır. O insanoğlunun süsünün ardındaki kimliğini görür.

Behram tepki vermedi. Aniden, sarsılmış bıkmış gibiydi. Kartir öfkesini canlandırmak istedi:

— Bu adam, hanedanın yüce üyelerinden daha fazla onura layık olduğunu söylemek istiyor.

Hükümdar bir şey demedi. Dalmıştı. Müneccim yanına yaklaştı ve kazara olmuşçasına, omuzu omuzuna çarptı. Mani gülümsedi. Şapur ve Hürmüz ile böyle davranmaya kimse cesaret edemezdi. Ama Behram uykudan uyanmışçasına başını silkeledi. Sorgulamasına bıraktığı yerden devam etti:

— Demek, Krallar Kralı'na itaatsizlik etmeni ve isyan etmeni bu ses emretti.

— Benim adıma hiç kimse isyan kılıcını sallamadı.

— Karışıklık yarattın. Savaşçıları görevlerinden, zanaatkârları işlerinden alıkoydun, insanları sınıf ve ırk ayırımını hor görmeye çağırdın. Tacirler şimdi derebeylerinin gözlerine bakabiliyor. Artık müneccimlerin sözleri dinlenmiyor. Bu isyan değil de nedir?

— Yüce Şapur öğretimi zararlı bulmayıp yaymama izin verdiğine göre, yardım etmeleri için bütün satraplara yazdığına göre... imparatorluğa ve hanedana karşı hareket edilmesine kolaylık mı sağlamıştı?

— Sen onun güvensizliğini uyuttun.

— Otuz yıl süreyle mi uyuttum? Onu, o fatihi, çağının en korku duyulan hükümdarını, otuz yıl boyunca benim sözlerim mi kandıracaktı? Ölüm döşğinde beni ister miydi? Son nefesini verirken yerini, benim dostum ve koruyucum olan ve düşmanlarımın çekindiği sevgili oğluna bırakır mıydı? Bugün kirletilmek istenen benim adım mı yoksa büyük hükümdarların adları mı?

— Tek söz etme!

Behram, Mani'yi hançerlemek istercesine yaklaştı sonra hükümdarlık vakarını hatırlayıp anlaşılabilir bir küfür savurdu.

Hükümdar sakinleşinceye kadar sözü Kartir aldı. Kesin bir suçlamada bulunmak üzere:

— Pattig'in oğlu Mani, atalarının dini olan Gerçek Din'den ayrılmakla, döneklik ettin. İnananların aklını karıştıran yeni düşünceler yaymakla sapkınlık ettin. Tanrı'ya karşı işlenmiş iki suç.

— Kartir'in düşüncelerinden uzağım ama Zerdüş'te bağlıyım.

Hükümdar aniden kendine geldi:

— Duyduklarım bana yeter. Suçlama da, savunma da yeterince açık. Eğer Mani dönme ve sapkın ise cezası ölümdür. Söylediği gibi Zerdüş'te

bağlı ise onu cezalandırmaktan vazgeçecek ve bana itaatsizliklerini affedeceğim. Yasamıza uygun, öyle değil mi?

Kartir onayladı. Babilli bir şey demedi. Ona önerilen pazarlığın ne olduğunu anlamıyordu. Hükümdar da anlamasını beklemedi.

— Yargılayalım, dedi.

Sonra gidip oturdu. Mani'yi karşısındaki divana oturmaya çağırdı. Eğlenmeye başlayan biri varsa, o da Kral'ın genç metresiydi. Gelip Hükümdar'a yapıştı ve bundan sonra ne olacağını anlatmasını istedi.

— Saygıdeğer Babilli hekim düşüncelerini açıklayacak, Gerçek Din'e uygunsalar buradan özgürce çıkacak ve himayemizi elde edecek. Mani, seni dinliyoruz.

Ama kız anlayamamıştı:

— Bu adam konuştuktan sonra dine bağlı mı yoksa sapkın mı olduğuna kim karar verecek?

— Bu konularda karar vermeye tek yetkili insan, aramızda olmasından onur duyduğumuz müneccimbaşı Kartir'dir.

Mani'nin yine güleceği tuttu.

— Maskaralıklarınıza boyun eğmektense, elinizden zehirli haoma içmeyi yeğlerim. Yoksa baldıran ağusu muydu?

— Sözlerin mahkûmiyetin oldu diye kestirdi Kartir.

— Söylemeseydim, aklanmış olacak mıydım?

Behram:

— Hayır diye açıkça itiraf etti. Öleceksin diye, atalarımın üzerine yemin etmiştim. Ama ihanetinin bedeli acı çekmen olacak.

VII

Mani prangaya vuruldu. Boynuna ağır bir zincir bağlandı, başka üç zincir göğsüne, üçer zincir bacaklarından her birine ve üçer zincir de

kollarından her birine... Başkaca bir şiddete, sert davranışa başvurulmadı, hücreye de atılmadı...

Sadece kapalı bir avluya konuldu, başına bir nöbetçi dikilerek... Bu yükü yaşamı ağır ağır, damla damla tükenecekti. Uzun süre yaşasın diye, beslenmesi için emir verilmişti. Uzun süre acı çeksın diye...

Ziyaretler yasaklanmış değildi. Verilen ceza Beth-Lapat sokaklarında duyulur duyulmaz, akın başladı. Mürider nöbetçilerin izni oranında Mani'y e yaklaşp, ayaklarının dibine birer çiçek koyuyorlardı. Ama asıl, açık işkence sahnelerinde görüldüğü gibi, aylak takımı vardı. Kentteya d a çevrede bu "manzara"dan yoksun kalmak isteyen tek kişi yoktu. Ailece geliyorlar, çocuklar korktuklarında, anaları ya da babaları gülücüklerle onları yatıştırıyorlardı.

Bazıları hükümlüye sövmeyi ya da nasihat etmeyi iş edinmişti. İster gayretkeşlik, ister bünyelerin heyecanı, isterse de sadece dürüstlük dürtüsü ile, Kral'ın kendilerine sunduğu bedava gösteriyi, bir sözcükle ödmeden izlemek istemiyorlardı.

Mani'nin korkunç çilesinin üçüncü günü, daha hâlâ seyire gelip önünden geçen kentliler vardı. Güneş batana, açık hapishanesinin ahşap kapıları kapanana kadar...

Mani'yi iki tüysüz asker bekliyordu ve bunlar bakışlarını, Mani'ninkilerden kaçırmaya çalışıyorlardı. Aniden, avuçlarını yaralayacak biçimde, yere kapandılar. Hükümdar karşılarındaydı. Tek başına.

— Seninle konuşmak istedim Babilli hekim. Karşılaştığımız günden beri bir konu var ki, merakımı çekiyor...

Tuhaf ama Behram'ın sesi hınçla çıkmıyordu. Mani, lütfen gözlerini kaldırdı.

— Seninle konuşan göksel ses, Mani...

Hükümdar konuşurken sıkılıyor, çocuk gibi yalvarıyordu:

— Geçen gün cevap vermiştin ama, merakımı gideremedin.

Mani ona bakmaya devam etti, fazla aldırış etmeden, ama düşmanlık da yansıtmadan... Sonra ona görevinin nasıl başladığını, "İkizi"ni, hurma bahçesini, Hindistan'ı, Şapur ile ilk karşılaşmalarını anlattı. Sesi, haç taşıyıcısının sesi kadar bitkindi. Hükümdar, daha iyi duyabilmek için

yaklaştı, eğildi. Mani'nin sözünü kestiğinde, yakın bir arkadaşı gibi fısıldıyordu.

— Ama neden sen, Mani? Tanrı neden doğrudan doğruya Şapur ile konuşmadı?

— İnsanlar, onun yüceliğinin kendi dünyevi gücünden değil de gökyüzünden geldiğini başka türlü nasıl anlardı? Oysa basit bir insan parlayınca, tanıklık etmiş oluyor.

Behram, kaygıları yatışmış gibi başını salladı, sonra devam etti:

— Beni düşündüren bir başka konu var. Babama, kardeşim Hürmüz'e, amcalarıma ve şu kadına, Denag'a, ne dedin de seni bu kadar saydılar? Evrenin bazı sırlarını mı açıkladın yoksa?

— İçlerindeki gerçeği benim ağızından duydular, insan sadece kendi sesini dinler.

Mani son cümleyi, itirafta bulunur gibi söylemişti.

Behram daha da yaklaştı. Hemen hemen aynı yaştalardı ama Babilli daha çelimsizdi. Onları böyle konuşur görenler, huzuru dilenenin zorba olduğunu nasıl tahmin edebilirlerdi? Kurbanın da alınganlık göstermeden yanıtladığını? Ama yaltaklanmadan, ama yakınmadan, ama af dilemeden! O akşam bu iki adam arasında Mani'nin işkence cezası, sanki konuşulmaya değer bulunmamıştı.

Sekizinci gün, on dört yıl boyunca Şapur'un ve ondan önce Ardeşir'in en sevdiği lavtacısı Zerav, Haberci'yi görmeye geldi. Gururlu, ince uzun bir adamdı ve seksenlik parmakları boğum boğumdu; ancak tellere dokunur dokunmaz tazeliğine kavuşuyorlardı.

Babilli'nin bilgeliğini her zaman beğenmişti, eskiden onunla uzun uzun sohbet etmişliği vardı. Mahkûmiyeti onu çok sarsmıştı. Protesto etmek amacıyla lavtasıyla gelmişti. Gelişi dikkat çekti. Doğruca Mani'y e gitti, tutsak olan elini öptü, sonra yanına oturarak acıklı ezgiler çaldı. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu.

Haşmetli duruşu karşısında ne yapacaklarını bilemeyen genç askerler, araya girmeye cesaret edemediler, imdatlarına, saraydan bir üst görevli yetiştirdi. Zerav çapında birinin böyle kötü bir yerde çalması yersiz kaçıyor gibilerinden bir şeyler geveledi. Yaşlı sanatçı:

— Sarayın içinde değil miyim? diye şaşkınlık gösterdi.

— Hiç kuşkusuz. Ancak burası işkence avlusu.

— Benim için burası bugün bütün sarayın en saygıdeğer, en güzel kokan yeri.

— Krallara çalmış bir sanatçı, bir hükümlüye çalamaz!

Zerav cevap vermeden, Mani'nin soluyan sesi duyuldu. Tartışmaya katılmadı. Asla. Duymuş olduğu izlenimini bile vermemişti. Sanatçı ile geçmişten söz ettikleri konuşmasını devam ettirir gibiydi.

— Biliyor musun Zerav? Evrenin şafağında, bütün yaratıklar bir ahenk içinde yüzüyorlardı. Yaratılışın kaosu bunu bize unutturdu. Ama sanatçının ruhuyla uyumlu bir lavta sesi, başlangıçtaki ahengi bizlere anımsatabilir.

— Bilgenin sözleri kulağa ne hoş geliyor!

Zerav tehdidere ve kurnaz imalara aldırış etmeden akşama kadar çalmaya devam etti.

O gün Behram'ın avda olduğu söylendi ve hiç kimse, o yokken saygıdeğer musikî ustasına kötü davranmaya cesaret edemedi.

Hükümdar'ın dönüşünün ertesi günü askerler, sorgulamak üzere evine gittiklerinde, gece döşeginin huzuru içinde ruhunu teslim etmiş olduğunu gördüler. Bu, son kafa tutuşu oldu.

On dördüncü gün, seyirci takımı artık bıkmış, müritlerin sayısız artmıştı. Nöbetçiler oturmalarını yasaklıyor, geceyi huzursuz ve uykusuz geçirmiş Mani'nin sessizce önünden geçmelerini emrediyorlardı. Mani dalıyor, sonra uyanıyor, hareket ediyor, uyuşmuş kol ve bacaklarını kıpırdatmaya çalışıyordu. Ancak bir konuma geçer geçmez, bir önceki duruşuna geçmeye çalışıyordu. Bir ara, bir şeyler söyler gibi oldu:

— Yazdın, yazdın ve okumadılar. Sen bir şey söyledin onlar başka şey anladılar, insanlar başka şey istediler.

Gözyaşları akıyor, müritler birbirlerine, kendisinden mi söz ediyor diye bakıyorlardı.

On yedinci gün, sonun geldiği sanıldı, nöbetçiler müritlerin yaklaşmasına izin verdi. Hepsinden önce sorulması gereken bir soru vardı ama Mani'nin kalbi alt dudağında çarpıyordu ve müritler onu daha çok yormamak için vazgeçmişlerdi.

Açıklamadıkları kaygılarını hissetmişcesine gözlerini açtı Mani. Kesin bir biçimde mırıldandı:

— Sonra mı? İçimdeki koyu karanlık karanlıklara gidecek, içimdeki ışık, ışık olarak kalacak.

Herkes daha çoğunu bilmek istiyordu. Ancak Haberci zor konuşuyordu, müritler çekildiler. Öğleden sonra, kapıların kapanmasından az önce, Mani aniden canlandı. Başı dik, sesi yüksekti. Yoksa "İkiz"in sesi miydi?

— Son defa gözlerini kapattığında, sen istemediğin halde açılacaklar. İlk saniyede kuşkulu olacaksın, inancın ne olursa olsun. Hangi dinden olursan ol. En katı müminde bile kuşku vardır ve en koyu inançsızlıkta itiraf edilmemiş bir umut! Ahret ile karşılaştıklarında insanlar sadece rollerini yaparlar, ortak inançları, bedenlerindeki yorgunlukta yazılıdır.

Zor soluk alacağını sanırlarken devam etti:

— Daha sonra gelen, katlanmadır!

Çevresinden biri "yargılanma" deyince, Mani hakarete uğramış gibi sıçradı:

— Ne yargılaması? Gözlerini kapattığında, cezan önceden söylenmiştir. Kendi dudakların ile.

Yüzü canlanmıştı. Avuçları, parmakları, boğazı, bedeni de öyle...

— Şaşkınlık dönemi geçti, herkes alışkanlıklarına, kusurlarına dönüyor. Sınıflandırma, insanlar arasında yapılıyor. Yargıya gerek kalmaksızın. Söz geçirerek yaşamış olan, sözü dinlenmemiş olandan daha fazla acı çekecektir; göz önünde yaşamış olan görünmez olacaktır; mal için yaşayan malsız kalacaktır. Ona ait olan artık başkalarına aittir. Zincirine bağlı köpek gibi, dünyada gezdiği yerleri, bağlı olduğu yerden, sonsuza kadar dolaşacaktır. Efendi olduğu yerde tanınmayan bir dilenci olacaktır.

"Işık Bahçeleri, gönlü tok olanlara aittir."

Mani sustu. Gözleri yeniden kapandı. Sonra, sözleri kendiliğinden sürermişçesine dudaklarını kıpırdatmaya başladı, yüzü aydınlanmıştı. Ara sıra bir cümlesinin bir parçası duyuluyordu, anlamsız: "... güneş artık gözlerini yakmayacak... sen ki başkalarının mutluluğunu seyretmeyi bilirsin... sevgilinin misk kokusu... bu kadın yaşlanmayacak... tabanı yok olan bir piramit... orada bütün kitapları bulacaksın... ve kimsenin yazmadığı kitapları... evrenin çağlarını öğreneceksin... ahretteki Mısır'a gideceksin..."

Müritleri, bu kesik kesik sözleri kaydedebilmek için üzerine eğilmişlerdi. Hepsi, yaşamaya başladığı anı paylaşmanın peşindeydi.

Yirminci gün, müritlerine gitmelerini söyledi. Bütün erkeklere ve bütün genç kadınlara, kendilerine baskı yapılabileceklerle...

O zaman o yüce ses duyuldu. Kimin söylediği bilinmeyen bir söz yayıldı. Bu Babilli'nin sesi değildi, o sadece mırıldanmıştı.

"Ayrılın, dağılın, intikam selinin geçmesini bekleyin, daha sonra ayağa kalkacaksınız." Ama müritler başka türlü anladılar: "Her yere Mani'nin adını yazmalı!"

Yazmalı... kömürle, tebeşirle hatta daha da iyisi kazımak! Derinliğine, tahtaya, demire, taş, yakıcı harfleri kazımak.

Dört yol ağzına, kent duvarlarına, imparatorluğun tüm binalarına, hapishanelere, saraylara, kışlalara, tüm tapınaklara, binlerce el, her biri kendi dilinde Mani'nin adını kazıdı. Aşkla, şevkle, bir daha silinmesin diye...

Uysal insanların korkunç öfkesi böyle oldu. Kendi yüzyıllarına ve gelecek bin yıllara karşı! Kıskaç tanrılara ve kutsanmış, savaşlara karşı!

Dört imparatorluğa, dört kast'a, ırklara, soylara, yağmacı münecimlere ve cellat hükümdarlara karşı! Ölüme karşı. Zincirlere karşı. Mani'nin zincirlerine!

* * *

Yirmi altıncı sabah, çilesinin son perdesi kapandı. Müritleri kısa bir süre sonra işkenceden, kurban edilmekten, çarmıha gerilmekten söz edeceklerdi. Mani ise sadece "Uzaklaştırılmam" demiş olmalı.

Başucunda sadece kır saçlı kadınlar vardı. Duygulu, sessiz, bunalmış, şimdiden yasa бүрүнmüş. Mani kıpırdıyamıyordu, hırıldıyordu, ama bakışı hâlâ canlıydı. Denag'ınkilerle karşılaştı. Denag anladı, kadınların kulağına bir şeyler söyledi. Kadınlar kalktı, başka bir yüz takındılar.

Aralarında Athimar'ın kızı denilen bir müridi vardı. Tatlı bir sesle ağıt yakmaya başladı:

Bize ısı veren soylu Güneş

*Ve yine, sığındığımız gölgeyi veren
Salkımlarla başakları olgunlaştıran
Güneş Şenlikleri kutlamamız için geri çekilen
Deliliklerimizi, taşkınlıklarımızı hoş gören Güneş
Ve yine bir gün sonra, bir gün öncesi gibi
Aynı cömertlikle beliren Güneş
Bizden ne şükran bekler ne de baş eğme
Doğarken soyludur Güneşimiz
Batarken de öyle...*

Athimar'ın kızı bunları söylediği sırada Mani'nin acısı dindi. En yakınında bulunan Denag, gözkapaklarını indirdi. Sonra dudaklarına son bir hayat öpücüğü kondurdu. Öteki kadınlar da öyle yaptılar.

Babil'in yıldız takvimcilerine göre 584 yılının Addar ayının dördüncü günüydü. Miladi takvime göre 2 Mart 274 Pazartesi.

O günden beri Mani'nin çilesi bizim çilemize karışıyor.

SONDEYİŞ

Hükümdar, mezarının bir ziyaretgâh olmasından korktuğu için Mani'nin cenazesini ailesine verdirtmedi. Cesedini yok etmeden önce, ibret olsun diye, üç gün boyunca Beth-Lapat kapısına astırdı. Çıplak olarak, çarpık bacağından tanınsın diye. Herkes öldüğünü görsün diye.

Ama sarkıtıldığı duvarın yüzü ziyaretgâh oldu. Haberci'nin gölgesinin silinemediği muazzam bir anıt. Ölüme kafa tutmak için müritleri onu: "Mani-Hayy" yani "Canlı Mani" diye çağırmaya başladılar. Öykülerinde ve dualarında eksik etmedikleri deyim oldu, öyle ki, Grekler bunu tek bir sözcüğe dönüştürdüler. "Manikhaïos" dediler. Başkaları "Manichaeus" ya da "Manike" demeye başladılar.

Adı biçim mi değiştirdi? Bu kadarıyla kalsa!

Sanat ve coşku kaynağı olan kitaplarından, bağışlayıcı dininden, coşkulu arayışlarından, insanlar, doğa ve tanrısalılık arasında uyum isteyen çağrısından geriye bir şey kalmadı. Güzelliğin dini olan dininden, aydınlık ile karanlığı ayıran dininin inceliğinden, kala kala ağzımızdan hakaret gibi dökülen "Manici" ve "Manicilik" sözcükleri kaldı. Çünkü Roma'nın ve İran'ın engizisyonları Mani'yi çarpıtmak, söndürmek için işbirliği yaptılar. Onu, belleğimizden sürüp atacak kadar nesini tehlikeli buldular?

"Babil ülkesinden geldim diyordu, bütün dünyada ılığım duyulsun diye..."

Çılgılığı, bin yıl süresince duyuldu. Mısır'da ona "İsa'nın Havarisi " denildi; Çin'de ona "Işğın Budası" adı verildi; umudu üç okyanus kıyısında yeşerdi. Ama hemen sonra kin, öfke boy verdi. Bu dünyanın hükümdarları onu lanetlediler, onlar için "yalancı iblis", "kötülük kumkuması" ve öfkeli mizaçlarında "mani-yak" oldu. Sesi, "hain bir büyü", "iğrenç bir hurafe", "sapık bir pislik" diye nitelendirildi. Gerisini yakmalıklar^[6] halletti.

Yazılarını, ikonalarını, en değerli müritlerini, adını kirletmeyi reddeden dik başlı kadınları aynı cehennem ateşinde yaktılar.

Bu kitap Mani'ye ithaf edilmiştir. Yaşamını ya da bunca yalan ve unutkanlık yüzyıllarından sonra yaşamı sayılan şeyi anlatsın diye.

Notlar

[←1] Nâsıra köyünde doğduğu için Hz. İsa'ya "Nâsıralı" da denir. Aynı sözcükten türemiş olan "Nasrânî" Hıristiyan anlamına gelir. - yay. n.

[←2] Dirî İşleri Kurulu - yay. n.

[←3] Bugünkü Urfa - ç. n.

[←4] Göçebe çadırı - yay. n.

[←5] Karadeniz - yay. n.

[←6] ölüleri ve mahkûmları yaktıkları odun yığını - yay. n.